
BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO EBORENSE
31
4 A
8

DE REGULIS JURIS CANONICI LIBER UNICUS,

AUTHORE

FRANCISCO ANTONIO FŒBEO

[redacted]*OCIETATIS JESU.*

OPUS POSTHUMUM.

VENETIIS, MDCCXXXV.

Apud Nicolaum Pezzana.

Superiorum Permissu, ac Privilegio.

[redacted]

INDEX TITULORUM.

TITULUS PRIMUS.

TITULUS SECUNDUS.

TITULUS TERTIUS.

REG.

REG.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, & approvazione del P. Fr. Tomaso Maria Gennari Inquisitore, nel Libro Intitolato: *De Regulis Juris liber Unicus, Authore Francisco Antonio Phœbeo Societatis Jesu*, non v' esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Secretario Noſtro, niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Nicolò Pezzana, che poſſi eſſer Stampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite Copie alle pubbliche Librarie di Venezia, & di Padova.

Dat. 22. Maggio 1724.

(*Gio: Franceſco Moroſini Kav. Rif.*
(*Alviſe Piſani Kav. Proc. Rif.*
(*Pietro Grimani Kav. Proc. Rif.*

27. Maggio 1724.

Regiſtrato nel Magiſtr. Eccell. degli Eſecutori contro la Beſtemmia.

Antonio Canal Nodaro.

Agoſtino Gadaldini Segr.

S A-

SACRI JURIS CANONICI

LIBER PRIMUS.

Ex Primo Libro Decretalium Tituli Selecti.

Olemne est Jurisconsultorum effectum, communi etiam experientia comprobatum; in tradendis, & addiscendis disciplinis valde conducere prima earumdem elementa, & universaliora principia prima veluti oculo perlustrare, antequam ad interiora earum penetralia, & obscuriores veritates aditus pateat. Ita enim intellectus levi illa institutione rùditer perpolitus non facile obruitur rerum multitudine, ac varietate, quæ intellectui penitus novo accidisset impervia. Quamvis autem reliquis disciplinis illud commune sit, specialem tamen sibi locum vindicat in disciplina Legali, quæ majori rerum varietate contexta est: unde Justinianus in proœmio Digestorum sapienter præcipit, ut antequam Juris studiosus vastum illud pelagus præceptorum ingrediatur,

tur, quod includitur in Digestis, & Codice, primam operam ponat in Institutionibus Juris, in quibus mediocriter traduntur prima totius jurisprudentiæ rudimenta, ut deinde, eisdem emensis, fiat facilis, & utilis reditus ad priora solidius, ac diligentius agnoscenda. Morem istum scrutantes, traditis hactenus, quæ ad Juris Canonici rudimenta spectabant, regredimur etiam nos ad initium Canonici operis, & Libros Decretalium aggredimur diligentiori opera investigandos, disciplinam scilicet tradituri pulcherrimam, scituque dignissimam, per quam humana prudentia supra seipsam elevata lumen vultus Dei uberius participat. Rem totam partiemur in titulos ex Libris Decretalium desumptos, atque selectos, ordinemque servabimus, qui magis accedere videbitur methodo scientificæ, quæ satis utilis est, ut non solum singula percipiantur clarius, sed etiam ut multo facilius memoria comprehendantur. Ut autem eidem ordini, ac claritati inserviamus, antequam singulares Juris Canonici partes cognoscamus, prælibabimus in sequenti titulo circa Jus Canonicum in universali, quædam utiliora, necnon circa Legislatorem Canonicum, ubi etiam ex rei opportunitate summatim trademus brevem notitiam omnium Generalium Conciliorum, a quibus plurimi Canones conditi sunt: omnia hæc, omnesque nos ad ejus laudem, & gloriam referentes, qui omnium donorum fons est, & origo Suprema.

T I-

TITULUS I.

De Jure Canonico in Universali, ejusque Legislatore.

SECTIO I.

De Jure Canonico in Universali.

1 PRæsuppositis iis, quæ dicta sunt a nobis initio Institutionum nostrarum circa varias divisiones, & significationes Juris, constat ex ibidem dictis nomine Canonis, seu Canonici Juris in genere nihil aliud significari, quam Ecclesiasticas illas leges, quibus Ecclesia dirigitur ad divinum cultum, & supernaturalem finem animarum: quamvis enim Græca vox Canonis significet regulam, sive mensuram justi; omnis autem lex, sive Ecclesiastica, sive civilis, dummodo justa sit, appellari possit regula justi; attamen communis usus, & consuetudo loquendi solis legibus Ecclesiasticis nomen Canonis applicavit, ideo fortasse, quia Ecclesiasticæ leges sunt nobilior regula justi, utpote procedentes a potestate nobiliori, qualis est potestas Ecclesiastica, & ad nobiliorem finem æternæ salutis hominem dirigentes.

2 Canon ita generice acceptus multipliciter dividi potest. Alius enim est universalis, seu communis, alius particularis. Universalis, seu communis dicitur, qui fertur pro tota Ecclesia; particularis autem, qui fertur tantummodo pro certo particu-

ticulari loco, extra quem Canon ille non obligat, cujus generis sunt leges illæ particulares, quæ statutæ sunt tantum pro hoc, vel illo particulari Episcopatu. Nomen tamen Canonis absolute prolatum solet semper intelligi de lege Ecclesiastica Universali.

3 Secundo. Canon generice acceptus dividitur in Canonem specifice sumptum, seu in significatione minus ampla in Decretum, in Epistolam Decretalem, in Dogma, in Mandatum, in Interdictum, & in Sanctionem. Hæc divisio affertur a Gloss. in Decreto Gratiani dist. 3. v. *Omnes*. Nomine Canonis specifice sumpti, seu in significatione minus ampla intelligi solet Constitutio, seu lex edita a Concilio Generali præcedente alicujus consultatione. Epistola Decretalis dicitur Constitutio facta a Summo Pontifice ad consultationem alterius, scripto transmissa, & publicata. Dogma est constitutio doctrinalis circa fidem. Mandatum constitutio circa mores. Interdictum constitutio aliquid prohibens, nulla pœna pro transgressoribus interposita. Sanctio demum, per quam ita aliquid prohibetur, ut simul adiiciatur pœna transgressoribus. Omnes tamen istæ Constitutionum species sæpe veniunt, & confunduntur sub uno, eodemque nomine Canonis, seu legis Ecclesiasticæ.

4 Tertio demum Canon alius dicitur Extravagans, alius inclusus in Corpore Juris. Canon inclusus in Corpore Juris, dicitur omnis illa constitutio, quæ inserta est in voluminibus componentibus Corpus

Juris,

Juris, videlicet, vel in Decretalibus Gregorii, vel in Sexto, vel in Clementinis, vel in Libro Extravagantium, de quibus partibus sermo nobis fuit in prima parte Institut. cap. 1. Canon extravagans vocatur ea constitutio, quæ nondum posita est in prædictis voluminibus componentibus Corpus Juris, sed quasi Extra vagatur; quales sunt Constitutiones Summorum Pontificum editæ post compilationem totius Corporis Juris Canonici: quod nomen adhuc retinetur etiam ab iis Constitutionibus, quæ componunt Librum Extravagantium intra Corpus Juris, quia scilicet tale nomen habuerunt, antequam eidem corpori adnecterentur; unde factum est, ut etiam postquam factæ sunt partes ejusdem corporis, in ea quasi possessione ejusdem nominis perseveraverint.

5 Omnibus prædictis Sacrorum Canonum speciebus commune est habere vim obligandi tum in foro conscientiæ, tum etiam in foro externo eos, qui subduntur Ecclesiasticæ potestati Legislatoris. Canones igitur editi ab habente jurisdictionem supra totam Ecclesiam, quales sunt Canones editi a Summo Pontifice, aut a Concilio Generali approbato, vim habent obligandi omnes fideles, ut expresse habetur in cap. 1. De Constit. per hæc expressa verba: *Canonum statuta custodiantur ab omnibus. Et nemo in actionibus, vel judiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum auctoritate ducatur.* Canones autem, seu leges editæ ab habente jurisdictionem limitatam supra aliquam particularem Provinciam, aut supra aliquod

particulare genus personarum, quales sunt leges editæ ab aliquo particulari Episcopo, aut ab aliquo Concilio Provinciali, obligant tantummodo ejusdem Provinciæ, aut illius particularis generis homines: quia scilicet *extra territorium jus dicenti non paretur impune*, L. extra territorium 20. ff. de jurisdictione omnium Judicum; &c. *ut animarum* 2. de constit. in 6. Quod tamen intelligi debet, nisi Summus Pontifex leges illas faciat suas, suasque promulget pro tota Ecclesia; quia in tali casu evadunt Canones universales, quemadmodum de facto in Corpore Juris Canonici reperiuntur plures leges desumptæ ex aliquo Concilio Provinciali, simulque vim habentes obligandi totam Ecclesiam.

SECTIO II.

De Legislatore Canonico.

1 Legislatorem Canonicum appello hic omnes illas Personas; quæ possunt condere leges Ecclesiasticas. Jam verò dari in Ecclesia talem potestatem legislativam, manifestum est, tum ex principiis fidei, tum etiam ex lumine rationis. Ex principiis quidem fidei: nam Petro dictum fuit: *quodcumque ligaveris, &c.* & *Pasce oves meas*; quibus verbis commissa fuit Petro Ecclesia regenda, & gubernanda, quæ gubernatio sine potestate legislativa congrue exerceri non posset. Accedit usus, & consuetudo illius ejusdem potestatis a temporibus Apostolorum, usque ad hæc nostra

tem-

tempora, unde Actor. 15. legitur Decretum illud editum ab Apostolis: *Visum est Spiritui Sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstineatis, &c.*

2 Constat etiam ex lumine rationis: nam certissimum est, Ecclesiam Dei esse perfecte institutam, & ordinatam in unum Corpus Mysticum; non esset autem perfecte instituta, & ordinata, si in ea non daretur legislativa potestas, cui fideles obedire teneantur: satis enim inefficax, & inordinata est gubernatio, ubi ex parte subditorum nulla necessitas est obediendi; unde est, quod etiam pro civili regimine, ut ordinate servetur, necesse est dari civilem potestatem ferendi leges, ad quarum observantiam subditi obligentur.

3 Ut autem in particulari declaremus, penes quem resideat potestas ista legislativa in ordine ad Canones statuendos; in primis certum est eamdem competere Summo Pontifici, & quidem pro tota Ecclesia: ut late probant Theologi, defendentes Primatum Petri, Romanorumque Pontificum contra recentiores hujus temporis Hæreticos; & videri potest Bellar. in Libris de Rom. Pontifice, & præsertim in l. 4. c. 15. & seqq.

4 Episcopos etiam pro suis particularibus Diœcesibus Ecclesiasticas leges ferre posse, est sententia certa omnium Canonistarum, & videtur aperte insinuari in cap. 1. de Consecrat. dist. 3. ut notat ibidem Gloss. communiter recepta, v. *Non generaliter*. Cum enim Episcopi positi sint regere Ecclesiam Dei, ordinatum autem regimen ha-

haberi non possit sine potestate legislativa; congruum fuit, ut Episcopis quoque competeret supra Ecclesiam sibi commissam potestas legislativa, servatis tamen limitibus jurisdictionis suæ, quia plura sunt, de quibus Episcopi leges ferre non possunt, puta non possunt aliquid statuere contra jus commune, aut circa causas aliquas graviores, quæ Summo Pontifici sunt reservatæ, ut aperte desumitur ex canon. *Multis* 6. dist. 17. in fine, & ex can. *Concilia* 7. ead. dist.

5 Quod si Episcopis divisim sumptis relate ad suas singulares Diœceses potestas legislativa neganda non est; a fortiori non erit neganda iisdem in unum collectis, seu Concilio Episcoporum auctoritate legitima congregato. Ad hujus intelligentiam supponendum est primo, Nomine Concilii in Ecclesia, intelligi conventum Episcoporum, aut aliorum, qui de jure, vel privilegio, vel consuetudine admitti possunt congregatum, ad statuendum collatis sententiis super rebus emergentibus, quod verum, aut utile judicaverint: eo proportionaliter modo, quo in temporalibus Regnis, cum oritur gravis aliqua controversia, convocantur in unum Principes Regni, vel Magistratus, ut communibus suffragiis decernant, quid facto opus sit.

6 Supponendum secundo, plures esse Conciliorum species in Ecclesia. Aliud enim est Concilium Diœcesanum, aliud Concilium Provinciale, aliud Concilium Nationale, aliud Concilium Generale. Diœcesanum Concilium dicitur, quod in sua particu-

ticulari Diœcesi congregatur ab Episcopo ex Presbyteris sui Episcopatus, quibus ipse Episcopus præest.

7 Concilium Provinc. vocatur, in quod conveniunt omnes Episcopi suffraganei unius Provinciæ, quibus præest Metropolitanus, seu Archiepiscopus; cujus generis plurima reperiuntur in Voluminibus Conciliorum.

8 Concilium Nationale est, in quod conveniunt omnes Archiepiscopi, & Episcopi unius Regni, vel Nationis, quibus præest Patriarcha, vel Primas ejusdem Nationis, qualia sunt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, quæ nonnumquam vocantur etiam generalia, quia videlicet generalia sunt relate ad illud Regnum, seu Nationem, quamvis absolute, & quoad totam Ecclesiam non sint universalia.

9 Demum Concilium Generale dicitur, ad quod vocantur Episcopi totius Ecclesiæ, qui possunt, & debent eidem interesse, nisi legitime impediantur, & cui præsidet Summus Pontifex per se, vel per suos Legatos.

10 His præsuppositis, certum est singulas istas Conciliorum species habere potestatem ferendi leges Ecclesiasticas, quamvis non omnes habeant æqualem, sed proportionatam Jurisdictioni suæ, quæ in ipsis inæqualiter est. Hinc in Concilio Diœcesano, cui præsidet Episcopus habens Jurisdictionem supra solam suam Diœcesim, possunt ferri leges, quæ tantummodo obligent homines ejusdem Diœcesis, & in materia, quæ non sit reser-

vata

vata Summo Pontifici, ut supra dictum fuit de Episcopis. In Concilio Provinciali, ubi intersunt Episcopi totius Provinciæ, possunt condi leges obligantes tantummodo homines ejusdem Provinciæ, & in materia Summo Pontifici non reservata. In Concilio Nationali fieri possunt decreta obligantia solum homines ejusdem Nationis in Materia pariter non reservata Pontifici. Demum in Concilio Generali Canones condi possunt Universalem Ecclesiam obligantes.

11 Hæc omnia constant ex principio supra insinuato: quia scilicet legislator leges ferre non potest extra limites Jurisdictionis suæ, ut patet ex supracit. *leg. Extra Territorium* 20. ff. De Jurisdict. omnium Judicum; quæ lex est canonizata in cap. *Ut Animarum* 2. de Constitutionibus in 6. atqui limites Jurisdictionis, quam habet Diœcesanum Concilium continentur intra fines Diœcesis, limites Jurisdictionis Concilii Provincialis, intra fines Provinciæ, limites Jurisdictionis Concilii Nationalis, intra limites Nationis, vel Regni; demum Concilium Generale ex omnibus Ecclesiæ Episcopis congregatum Jurisdictionem extendit supra Universalem Ecclesiam: ergo, &c.

12 Advertendum tamen hic est notabile discrimen, quod intercedit in re præsenti inter prædictas Conciliorum species; quod leges Conciliorum Diœcesanorum, ut obligent, non requirunt necessario positivam confirmationem Summi Pontificis; at vero leges, quæ in Conciliis Provincia-

cialibus conduntur, non publicantur, nec ad praxim, & observantiam reducuntur inconsulto Romano Pontifice, ut constat ex recepta consuetudine, & ex declaratione Sacræ Congregationis Concilii in Florentina, & Januensi die 24. Julii 1573. quam citat Pignat. Consul. Canon. tom. 4. consultorum. 132. num. 13.

13 Idem a fortiori dicendum est de Conciliis Nationalibus, & multo magis de Generalibus; ea scilicet antequam obligent per suas leges, approbanda esse a Summo Pontifice; & ita in praxi servatum semper est in Ecclesia: unde omnia Generalia Concilia ab Ecclesia recepta Confirmationem a Summo Pontifice postularunt, & ante talem Confirmationem non censebantur habere vim obligandi suis legibus Universam Ecclesiam, nec recipiebantur universaliter ab ipsa Ecclesia.

14 In hac veritate fundatur celebris illa Generalium Conciliorum divisio, quorum aliqua dicuntur simpliciter approbata, atque recepta ab Ecclesia: alia dicuntur simpliciter reprobata; alia demum partim approbata, partim reprobata. Primi generis sunt, quæ confirmata simpliciter fuerunt auctoritate Summi Pontificis; secundi generis, quæ ab eadem auctoritate penitus sunt rejecta: Tertii demum generis, quæ partim confirmata sunt, videlicet, quoad aliqua particularia statuta, vel quoad aliquos Canones; partim rejecta, sive quoad alia statuta, aliosve Canones non confirmata.

15 Quia vero plures Canones, quos in Cor-

Corpore Canonico habeamus, desumpti sunt ex Conciliis Generalibus approbatis, placet hic eorumdem Conciliorum brevem catalogum texere, quod satis utile erit Juris Canonici studioso ad clariorem Sacrorum Canonum notitiam, quae non raro facilius consurgit ex notitia principiorum, unde Canones ipsi processerunt.

SECTIO III.

De Conciliis Generalibus.

1 Concilia Generalia, quae dicuntur etiam oecumenica, hoc est orbis terrae Concilia, a Summo Pontifice simpliciter approbata, quae hactenus in Ecclesia celebrata fuerint, omissis iis, quae celebrata sunt ab Apostolis, sunt, quae sequuntur.

2 Primum Concilium est Nicaenum, ita dictum, quia celebratum fuit Nicaeae in Bithynia, Incepit anno Domini 327. seu ut alii malunt anno 325. & duravit tribus annis. Convocatum fuit auctoritate S. Silvestri Summi Pontificis, qui eidem praesedit per suos Legatos Osium Episcopum, Victorem, & Vincentium. Interfuere 318. Episcopi, & ipse Imperator Constantinus Magnus, non tanquam Judex, sed ut sua Majestate pacem conciliaret, & promoveret. Causa congregandi Concilii duplex fuit. Prima ut damnaretur haeresis Ariana, quae negabat Divinitatem Verbi Divini. Secunda ut resolveretur vetus controversia de die, in quo ab Ecclesia celebrari deberet Pascha.

3 Secundum Concilium est Constantinopoli-

politanum Primum celebratum 56. annis post Nicænum, hoc est anno Domini 383. seu juxta alios anno 381. tempore S. Damasi Summi Pontificis, & Theodosii Magni Senioris Imperatoris. Quamvis autem eidem Concilio nullus interfuerit ex Provinciis Occidentalibus, adhuc tamen recipitur ab Ecclesia tanquam legitimum, & Universale Concilium, quia eodem tempore Summus Pontifex Romæ coegerat Sinodum Occidentalium, cunctisque animis, atque sententiis, quamvis loco distantes duæ illæ Synodi tanquam unica processerunt. In hoc Concilio damnata fuit hæresis Macedonii, qui Spiritus Sancti Divinitatem negabat. Interfuerunt autem Episcopi ex diversis provinciis 150.

4 Tertium Concilium est Ephesinum celebratum anno Domini 434. vel ut alii malunt anno 431. Cœlestino I. Summo Pontifice, & Theodosio Juniore Imperatore. Convenerunt 200. Episcopi, quibus præfuit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus tanquam Pontificius Legatus. Causa congregandi hujus Concilii fuit hæresis Nestorii, qui impie negabat Beatam Virginem esse Dei Matrem, & in Christo ponebat duas Personas inter se distinctas.

5 Quartum Concilium est Calcedonense, Leone I. Summo Pontifice, & Mariano Imperatore, anno 454. vel ut alii malunt anno 451. Interfuerunt 630. Episcopi. Causa autem fuit ad damnandam hæresim Eutichetis, qui unam tantum naturam in Christo dari asserebat.

6 Quintum Concilium est Constantinopoli-

politanum II. Vigilio Summo Pontifice, & Justiniano Seniore Imperatore, anno Domini 553. Interfuerunt Episcopi 165. Caussa ejus congregandi fuit ad damnandas quasdam propositiones Origenis, & tres libellos editos a Theodoro Mopsuesteno hæretico, a Theodoreto Cirensi, & Iba.

7 Sextum Concilium est Constantinopolitanum III. inceptum ab Agathone Summo Pontifice, sed terminatum, & approbatum a Leone II. Imperante Constantino IV. anno Domini 681. Interfuerunt 289. Episcopi, quibus Summus Pontifex per suos Legatos præsedit. In hoc Concilio damnata fuit hæresis eorum, qui unam tantum voluntatem in Christo esse dicebant, unde vocabantur Monothelitæ.

8 Septimum Concilium est Nicænum II. celebratum anno Domini 781. vel ut aliis placet 787. Adriano I. Summo Pontifice, qui eidem Concilio per suos Legatos præsedit, & Constantino Imperatore, ac Irene ejus matre. Interfuerunt 350. Episcopi. Caussa hujus Concilii fuit, ut sustineretur cultus Sacrarum Imaginum, qui ab Hæreticis Iconoclastis impugnabatur.

9 Octavum Concilium est Constantinopolitanum IV. quod celebratum fuit Adriano II. Summo Pontifice, & Imperatore Basilio, anno Domini 870. Circa numerum Episcoporum variant Auctores. Illis præsedit Summus Pontifex per suos Legatos, qui fuerunt Donatus, & Stephanus Episcopi, & Marinus Romanæ Ecclesiæ Diaconus. Fuit autem congregatum pro depositione Photii injuste intrusi in Patriarcha-

tum

tum Constantinopolitanum, & pro restitutione Ignatii Patriarchæ legitimi.

10 Nonum est Concilium Lateranense I. habitum anno 1123. Calisto II. Summo Pontifice, & Henrico V. Imperatore. De numero Episcoporum non constat inter Auctores, cum aliqui ponant trecentos Episcopos, alii supra quadringentos, alii demum circiter mille. Coactum autem fuit pro recuperanda Terra Sancta contra Infideles, & pro componenda concordia inter Summum Pontificem, & Imperatorem.

11 Decimum est Lateranense II. celebratum anno 1139. Innoc. II. Summo Pontifice, & Conrado III. Imperatore. Interfuerunt 1000. Episcopi, & causa ejus congregandi fuit, ut rescinderentur acta cujusdam Anacleti Antipapæ, & ut sustineretur Baptisma collatum Infantibus ante usum rationis, cujus valor ab aliquibus hæreticis impugnabatur.

12 Undecimum est Lateranense III. celebratum anno Domini 1179. Alex. III. Sum. Pontif. & Friderico I. Imperatore. Interfuerunt trecenti Episcopi. Coactum autem fuit pro destruenda hæresi Albigensium, & Vvaldensium, & pro concernendis Schismaticis ordinatis per intrusos Pontifices.

13 Duodecimum est Lateranense quartum Innoc. III. Summo Pontif. & Friderico II. Imp. anno 1215. Interfuerunt 412. Episcopi. Causa ejus fuit ad damnandum hæreticalem errorem Abbatis Joachini circa Mysterium Trinitatis, qui tamen non fuit formaliter hæreticus, eo quod omnia sua scripta subjecerit judicio Apostolicæ Sedis ap-

approbanda, vel corrigenda, & ad damnandum perversissimum Dogma impii Almarici, ut videri potest in cap. 2. *Damnamus* 2. de Summa Trinit. & fide Catholica. Alia etiam causa fuit pro moribus reformandis, & pro bello ineundo contra Saracenos, qui Terram Sanctam invaserant. In hoc Concilio terminata fuit gravis controversia de Patriarchatu Constantinopolitano, & cum reliqui Orientis Patriarchæ jam sponte cederent Constantinopolitano, ad Græcorum animos constantius conciliandos, statutum fuit, ut post Rom. Sedem primum dignitatis locum haberet Patriarcha Constantinopolitanus, secundum Alexandrinus, tertium Antiochenus, quartum Jerosolymitanus, quod prioribus temporibus negatum semper fuerat a Romanis Pontificibus, qui servari voluerunt Canonem primi Concilii Nicæni, quo decretum fuerat, ut post Rom. Sedem primus esset Patriarcha Alexandrinus, secundus Antiochenus.

14 Decimumtertium est Lugdunense primum celebratum anno 1245. Innoc. IV. Summo Pontifice, & Balduino II. Imper. Constantinop. Coactum autem fuit pro excommunicando Imperatore Friderico II. & pro suscipienda bellica expeditione ad Terram Sanctam.

15 Decimumquartum est Lugdunense secundum celebratum anno 1274. Gregor. X. Summo Pontif. & Redulpho Imperat. In hoc Concilio expresse fuit definitum, seu declaratum id, quod Catholica Ecclesia professa semper fuerat circa Processionem Spiritus Sancti, videlicet Spiritum Sanctum

æter-

æternaliter procedere ex Patre, & Filio, non tanquam duobus Principiis, sed tanquam ex uno Principio, non duobus Spirationibus, sed unica Spiratione, ut videri potest in cap. unico de Summa Trinit. & Fide cathol. in 6. Interfuerunt autem ex diversis Christiani Orbis partibus Episcopi circiter quingenti.

16 Decimumquintum est Viennense in Gallia celebratum anno 1311. Clemente V. Summo Pontif. & Henrico VII. Imperatore. Coactum fuit ad examinandam causam Militum Templariorum, qui de variis criminibus accusabantur, & ad extirpandas varias hæreses. Ex hoc Concilio extant Decreta in corpore Juris, quæ dicuntur Clementinæ.

17 Decimumsextum est Florentinum (de Constantiensi, & Basileensi dicetur postea) Summo Pontif. Eugenio IV. & Imperatore Constantinopolitano Joanne Paleologo, qui eidem interfuit Concilio, anno 1438. Episcoporum 141. Coactum fuit pro componenda unione inter Ecclesiam Latinam, & Græcam.

18 Decimumseptimum est Lateranense quintum celebratum 1512. quod inceptum fuit a Julio II. Summo Pontif. & terminatum a Leone X. Maximiliano Imper. Exorsum anno 1512. finem autem habuit anno 1517. Numerus Patrum, qui huic Concilio interfuerunt fuit minor, quam fuerit in ullo alio Concilio Generali, nunquam enim ad 120. pervenit. Congregatum fuit pro destruendo conciliabulo Pisano, quod absque auctoritate legitima coactum fuerat,

 & in

& in schismatica acta procedebat. Definita, seu explicata fuit in eodem Conc. Catholica Veritas, qua docemur Animam rationalem esse immortalem, nec unam esse in pluribus hominibus, sed totidem numero, quot sunt homines. In eodem Conc. statuta sunt Concordata inter Rom. Pontificem, & Galliæ Regem, spectantia præsertim ad præsentationem, & collationem Beneficiorum.

19 Decimumoctavum & ultimum Generale Concilium est Tridentinum inchoatum anno 1545. & terminatum anno 1563. tempore Summorum Pontificum Pauli III. & Pii IV. & Imperatorum Caroli V. ac Ferdinandi I. ad destruendos Lutheri, aliorumque ejus temporis hæreticorum errores, nec non pro morum reformatione.

20 Ista sunt Oecumenica, seu Generalia Concilia Sedis Apostolicæ simpliciter approbata, atque simpliciter recepta ab omnibus Catholicis, quæque constituunt primam classem Conciliorum juxta divisionem a nobis traditam circa finem sectionis præcedentis.

21 Inter Concilia, quæ dicuntur partim approbata, & partim non approbata, numerantur potissimum Francofordiense, Constantiense, & Basileense. Concilium Francofordiense coactum fuit anno 794. Adriano I. Summo Pontif. in Civitate Francofordiensi ad Mœnum. Hoc Concilium confirmatum fuit ab Adriano quantum ad eam partem, in qua definiverat Christum non esse Filium Dei adoptivum; sed reprobatum fuit quantum ad alteram partem, in qua ex errore damnaverat septimam Synodum.

22 Aliud

22 Aliud est Concilium Constantiense coactum anno 1414. tempore schismatis, quo tres se gerebant tanquam Pontifices in Ecclesia, Imperatore Sigismundo. Causa ejus celebrandi fuit ad extinguendum idem schisma, & ad damnationem Wicleffi. Joannis Hus, ac Hieronymi de Praga, Hoc Concilium quoad priores sessiones, ubi videbatur indicari Concilium Generale habere potestatem supra Pontificem, non fuit approbatum a Martino V. imo fuit reprobatum in Conc. Florentino, ac Lateranensi ultimo; quantum autem ad ultimas sessiones, & ad decreta in materia fidei conciliariter statuta, quæ Martinus V. approbavit, recipitur ab omnibus Catholicis.

23 Aliud denique est Concilium Basileense inchoatum anno 1431. & per 18. fere annos continuatum. Hoc Concilium utcumque in prima sui convocatione legitimum fuerit, statim tamen, ac indebitam auctoritatem sibi arrogavit supra Rom. Pontificem, desiit esse legitimum, & habitum fuit, tanquam Schismaticum Conciliabulum, unde omnia ejus decreta rescissa sunt, exceptis tantummodo quibusdam dispositionibus circa beneficia Ecclesiastica, quæ dispositiones approbatæ fuerunt a Nicolao V. Summo Pontifice. Ipsum vero Concilium reprobatum fuit in Conc. Later. ultimo.

TITULUS II.

De Regulis in quinto Decretalium.

1 Absoluta procemiali tractationis Juris Canonici in Universali, & potesta-

tis Juris, per quam condi potest, antequam descendamus ad magis particularia ejusdem Juris, quæ in primo libro continentur, prævertimus titulum hic explicandum de Regulis Juris, qui extat in quinto Decretalium, & in sexto, in quo titulo ponuntur generalia quædam pronuntiata, ex quibus pleræque controversiæ legales facile resolvuntur. Quemadmodum enim in reliquis scientiis, & artibus, ut ordinatim, & facilius addiscantur, solent præmitti certa quædam principia, quæ tanquam fundamenta sint, & a quibus nunquam discedatur; ita pariter, ut Sacrorum Canonum doctrina facilius, & solidius acquiratur, magnopere conducit intime cognoscere regulas illas, quæ tanquam fundamenta sunt, & universalia principia, in quibus totius quasi Juris thesaurus delitescit, unde viam aperiunt de quavis fere causa confestim, & ex tempore, aut certe facilius respondendi. Propterea plures DD. hortantur omnes studiosos Juris, ut absolutis Institutionibus primam operam ponant in addiscendo titulo de Regulis Juris, & de verborum significatione.

2 Regula generaliter sumpta comprehendit quidquid modum, ordinemque præscribit recte vivendi, unde sub hac generali acceptione quælibet lex, sive Canonica, sive Civilis dici potest Regula, quia quælibet lex ita dirigit subditos ad recte vivendum. Inter reliquas tamen leges humanas, nomen regulæ sibi specialiter vindicarunt leges illæ, quæ sub titulo de regulis Juris continentur; quia videlicet id, quod in aliis legibus particulariter decernitur,

in

in iftis univerfali, & compendiofa collectione concluditur: unde videntur effe quafi quoddam compendium Legum omnium, in quo cernere liceat tum quid refolutum fit in cafibus expreffis in toto corpore Canonico, tum etiam quid refolvendum fit a Doctoribus in cafibus non expreffis. Et in hoc fenfu loquuntur Doctores quando dicunt, regulas Juris jungere fimul plures cafus clavo rationis.

3 Regula ita fumpta definitur, feu defcribitur ex lib. 1. ff. de diverfis reg. Juris, ea, quæ rem, feu jus fufius antea explicatum breviter enarrat aliqua definitione, & fententia univerfaliter complectente plures cafus, pro quibus militat identitas rationis, & omnimoda paritas, atque convenientia. Quod autem additur in cit. l. 1. non ex regula jus fumi, fed ex jure, quod eft, regulam fieri; nihil aliud fignificat, quam quod particulares leges, quæ in corpore Juris reperiuntur non fint defumptæ ex regulis juris, fed potius e converfo regulæ juris defumptæ fint, atque formatæ ex aliis legibus jam ante conftitutis. Exemplo rem explico. Statutum fuerat in cap. *Si eo tempore* 9. de refcrip. in 6. non poffe provideri beneficium Curatum alicui jam habenti legitimam ætatem, fi, quando impetravit refcriptum de illo providendo, nondum erat habilis ob defectum legitimæ ætatis. Item in cap. *Auditis* 29. de Electione, decretum fuerat Electionem a minore parte Capituli factam non valere, nec ratificari poffe per fubfequentem confenfum. Ex his, aliifque textibus, in quibus aliquid fimile in diverfis particularibus

materiis statutum fuerat, formata est hæc generalis regula Juris: *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit*. Demum dic proportionaliter de aliis regulis Juris. Et in hoc sensu dicuntur regulæ Juris non constituere jus novum, sed sumi, & colligi ex jure jam ante constituto. Ubi tamen adverte hoc intelligi debere de regulis Juris relate ad casus in corpore Juris expressos, & independenter a regulis resolutos. Si enim contingat aliquis casus non expressus in corpore Juris, pro quo casu militet omnimoda paritas rationis, & convenientiæ, tunc ipsa regula juris facit jus pro resolutione ejusdem casus, ut notat Glos. in rubr. de reg. juris in *6.* & Doctores communiter.

4 Omnibus igitur Juris regulis commune est plures simul casus, sive jam resolutos, sive ex rationis identitate, & convenientia similiter resolvendos in sua generalitate concludere; & propterea omnes regulæ exprimuntur per voces universales, aut saltem per verba indefinita, quæ, quando reperiuntur in lege, æquivalent Universalibus, ut docet communis Doctorum sententia cum Glos. in c. *Ut circa* 4. de Eloc. in *6.* v. *aliorum*. Ejusmodi tamen verborum generalitas non ita intelligenda est, quasi ad omnes omnino casus extendantur absque ulla exceptione; vulgatum enim est proverbium illud: *nulla regula est sine exceptione*. Jam vero talis exceptio tunc admittenda est in regulis Juris in aliqua particulari materia, quando vel circa illam aliquid contrarium expresse per aliquam

le-

legem ſtatutum ſit, vel detur aliqua diſparitas rationis, aut diverſitas circumſtantiæ. Exemplum primi habes in reg. *Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit*, quæ exceptio vel patitur in eo, qui in hoſtium captivitatem inciderit, qui quamvis nihil poſſideat, ſed potius poſſideatur l. *Cum Hæredes* 25. §. *in his* ff. de acquirenda poſſeſſione: attamen præſcriptionis privilegium non amittit, quia ita expreſſe decernitur in ead. l. *cum hæredes*, & in l. *Juſto* 44. §. ult. ff. de uſurpationibus, & uſucapionibus. Exemplum alterius habes in reg. *Omnis res per quaſcumque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvitur*; quæ exceptionem habet in matrimonio, quod quamvis naſcatur ex mutuo conjugum conſenſu, non tamen diſſolvitur per contrarium utriuſque diſſenſum: quia ſcilicet in matrimonio recipitur particularis circumſtantia Sacramenti, quod ex inſtitutione divina eſt indiſſolubile.

5 Quæres in quo ſenſu dicatur id, quod communiter dici ſolet. *Exceptio firmat regulam?* Reſpondetur, ſenſum eſſe, quod exceptio confirmat vim, & extenſionem regulæ pro caſibus non exceptis: cum enim munus regulæ ſit ſub ſua generalitate omnes caſus includere, ſi aliqui tantum caſus ſpecialiter excipiantur, efficaciter infertur alios caſus remanere ſub regula. Quænam autem ſint particulares exceptiones regularum, indicabitur ſuis locis.

SECTIO II.

Regulæ Juris in quinto Decretalium.

REG. I.

Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.

1 HIc textus tribuitur Chrysostomo in hom. 32. operis imperfecti in Matthæum, sed auctoritate Gregorii IX. positus in corpore Juris, vim legis habet, & est prima regula ejusdem Juris. Consonat huic regulæ Canonicæ similis regula Juris Civilis, quæ ita se habet: *Nihil tam naturale est, quam eodem genere, quodque dissolvere, quo colligatum est. Ideoque verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur*, reg. 35. ff. de diversis reg. Juris.

2 Sensus hujus regulæ est, omnem rem, hoc est, ut explicant Panor. aliique Doctores communiter, omnem obligationem temporalem dissolvi per idem genus causæ per quod contracta fuerat; unde si aliqua talis obligatio contracta fuerat per consensum, dissolvitur per dissensum, ut est exemplum in c. 2. de Sponsalibus, ubi dicitur, quod sponsalia contracta mutuo consensu utriusque sponsi per verba de futuro, dissolvuntur per contrarium utriusque dissensum. Item obligatio orta ex pacto per aliud contrarium pactum abrogatur ex l. *Si unus* 27. §. *pactus* ff. de Pactis. Item te-

sta-

ſtamentum alio contrario teſtamento rumpitur, l. 1. & 2. ff. de injuſto rupto, &c. & ſic de aliis ſimilibus.

3 Dixi *omnem obligationem temporalem*. Si enim ſermo ſit de aliqua obligatione, quæ temporalis non ſit, ſed perpetua, vel ex natura ſua, quales ſunt aliquæ obligationes naturales, vel ex inſtitutione Divina, qualis eſt obligatio ſtatus matrimonialis legitime contracti per verba de præſenti; talis obligatio utcumque contracta ſit per liberum, & mutuum conſenſum, nequit tamen diſſolvi per diſſenſum contrarium. Idem dic in Baptiſmo, Confirmatione, Ordine, quorum effectus eſt irrevocabilis.

4 Addo quod etiam intra genus obligationis temporalis patitur regula exceptionem aliquam in quibuſdam caſibus, pro quibus eſt expreſſe ſtatutum in Jure ut obligatio auferri non poſſit ab ea poteſtate, per quam poſita fuit. Sic in quibuſdam caſibus poteſt quidem Epiſcopus cenſuram ferre, non tamen poteſt abſolvere, ut notat Panor. ad reg. 1. de reg. Juris in fine, ac deduci poteſt ex c. *Cum inferior* 16. de Majoritate, & Obedientia. Ut igitur valeat regula, debet res, ſeu obligatio poſita non eſſe perpetua, ſive ex natura ſua, ſive ex inſtitutione Divina: item pendere debet in conſervari ab ea cauſa, per quam poſita eſt, ita ut ejus conſervatio, vel deſtructio non ſit reſervata poteſtati ſuperioris.

5 De poſſeſſione controvertitur inter Doctores, utrum a Regula excipiatur; hoc eſt utrum per eaſdem tantum cauſas, per quas naſcitur, diſſolvatur. Ratio dubitandi eſt,

quia ex una parte possessio rei non acquiritur, nisi corpore, simul & animo, hoc est, nisi corporali apprehensione rei, & simul animo habendi sibi aut suo nomine eamdem rem, ut est constans Juristarum opinio fundata in l. *Possideri* 3. ff. de acquirenda possessione: Ex altera parte non constat, possessionem amitti pariter non posse, nisi corpore, simul & animo, hoc est nisi deserendo rem, & simul deponendo animum habendi eam sibi, aut suo nomine. Imo circa hanc materiam dari videtur leges inter se contrarias, nam in cit. l. *possideri* §. *in amittenda* dicitur possessionem amitti solo animo posse, quamvis solo animo acquiri non possit. Verba legis sunt, quæ sequuntur: Itaque si in fundo sis, & tamen nolis eum possidere, protinus amittes possessionem. Igitur amitti & animo solo potest quamvis acquiri non potest. In contrarium autem est l. *quemadmodum* 8. ff. eod. quæ ita se habet: *quemadmodum nulla possessio acquiri nisi animo, & corpore potest; ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est*, cui legi consonat etiam l. *fere* 195. ff. de diversis regulis Juris.

6 Ad conciliandam talem contrarietatem plures responsiones afferuntur a Juristis, quarum aliquæ videri possunt in Glos. in cit. l. *possideri* §. *In amittenda* v. *animo solo*. Nobis ea probabilior esse videtur; quæ distinguit inter possessionem civilem, & inter possessionem mere naturalem, de qua divisione sermo est in l. *Nemo* 10. C. de acquirenda possessione. Possessio civilis, quæ etiam vocatur possessio Juris, est, cum quis

rem detinet, animo eam sibi retinendi tanquam dominus. Possessio naturalis dicitur, cum quis rem retinet citra animum, affectionemque actualis dominii proprii, ut est exemplum in retinente depositum, in usufructuario, in eo, qui possideat alieno nomine. His suppositis, si sermo sit de possessione civili, per quam scilicet quis rem proprio nomine possidet, tanquam dominus, sicut ea non acquiritur, nisi corpore simul & animo, ita nec amittitur nisi utroque: Excepto tamen casu, in quo quis, qui prius rem possedit nomine proprio, constituat eamdem rem possidere nomine alterius, quia tunc quamvis adhuc rem ipsam detineat, animo tamen possessionem amisit, quæ translata est in alium, cujus nomine possidet, & de hoc casu videtur esse sermo in cit. l. *possideri* §. *in amittenda*. Si autem sermo sit de possessione mere naturali, quæ consistit in mera detentione rei absque animo eam possidendi jure dominii, continetur sub regula, quia tale genus possessionis sicut acquiritur sola apprehensione rei, nec requiritur animus se abdicandi dominio, sed ad summum animus deponendi eamdem rem, ita & sola rei depositione dissolvitur. Hæc dicta sint obiter, quia de hac materia fusius tractatur a Juristis, ubi agitur de possessione.

REG. II.

Estote misericordes.

HOc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium

est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est; ex fructibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemiæ, furta, ebrietates, & similia: de quibus nobis permittitur judicare.

1 Hæc regula desumpta est ex Beda lib. 2. in Lucam cap. 24. Sensus autem ejus clarus est: significatur enim quod quotiescumque aliquod gestum appareat, de quo non constet, utrum sit peccatum nec ne; tale dubium interpretari debeamus in meliorem partem, ita ut nunquam proximum judicemus ex iis actionibus, de quibus non constat, quod animo pravo fiant.

2 Neque facit in contrarium, quod sic interpretantes dubia in meliorem partem, contingere frequenter possit, ut fallamur. Respondetur enim cum S. Th. 2. 2. q. 60. art. 4. melius esse, quod aliquis frequentius fallatur habens opinionem non malam de homine non malo, quam quod rarius fallatur habens opinionem malam de homine non malo, quia ex hoc fieret injuria alicui: non item ex primo. Videantur ibid. S. Thom. & Theologi Morales, ubi tractant de judicio temerario.

R E G. III.

Qui scandalizaverit, &c. Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

1 SEnsus hujus regulæ, quæ desumpta etiam est ex Beda in Marcum cap. 9. est,

est, quod veritas omittenda non sit propter scandalum evitandum. Dividitur in duas partes, quarum prima pònit verba Evangelica ibi: *Qui scandalizaverit*: secunda habet verba Bedæ exponentis, ibi *Utilius*. Casus proponi potest ex can. *Inter verba* 53. 11. q. 3. de scandalo Judæorum, de quibus dixit Dominus. *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum*.

2 Ad clariorem intelligentiam regulæ, nota ex Glossa hic, sub nomine veritatis, triplicem veritatem significari, nempe veritatem vitæ, veritatem justitiæ, & veritatem doctrinæ, seu disciplinæ. Veritas vitæ est morum rectitudo, quæ ad quemlibet pertinet; Veritas justitiæ est recta administratio justitiæ, quæ pertinet ad Judicem; Veritas doctrinæ, seu disciplinæ est recta forma regiminis, seu gubernationis, quæ pertinet ad Prælatum, seu Superiorem. Jam vero in hoc triplici genere veritatis aliqua dantur, quæ sunt de necessitate, eo quod sint præcepta, vel prohibita, itaut omitti, aut committi non possint absque peccato sive mortali, sive veniali; aliqua tamen dantur, quæ sunt tantum de consilio, itaut omitti, aut committi possint absque ullo peccato.

3 His suppositis, si ex eo genere rerum secuturum scandalum timeatur, ad quas datur obligatio sub peccato, sive in veritate vitæ privatæ, sive in veritate justitiæ, sive in veritate disciplinæ, tunc juxta regulam permitti potius debet scandalum, quam talis veritas relinquatur, unde in can. *ne quis* 14. 22. q. 2. dicitur non esse mentiendum, ut pro-

proximus evitet aliquam gravem injuriam, quod idem habetur etiam in can. *Si quis* 17. per hæc verba: *Si quis ad te confugerit, qui de mendacio tuo possit a morte liberari, non es mentiturus*. Si autem scandalum timeatur secuturum, ex eo genere rerum, ad quas nulla datur obligatio sub peccato, tunc a tali re abstinendum erit, ut scandalum evitetur, unde dixit Apostolus: *si scandalizatur frater, non comedam carnes in æternum*, ut habetur in c. 2. de novi operis nuntiatione. Quin & aliquando ex Charitate ad aliquod scandalum proximi evitandum, dissimulari debet, vel dimitti aliquid, quod est de consilio, puta ex charitate ad scandalum alterius evitandum omitti aliquando debet jejunium voluntarium, ad quod nulla detur obligatio sub peccato, &c.

R E G. I V.

Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.

NAm & Sabbatum custodiri præceptum est; Machabæi autem sine culpa sua Sabbato pugnabant; sic & hodie, si quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.

1 Hæc etiam regula desumpta est ex Beda cap. 2. in Marcum, ejusque sensus est necessitatem reddere licitum id, quod ceteroquin esset illicitum in lege. Dividitur in duas partes: primo enim ponitur generale dictum, secundo afferuntur exempla, ibi *nam & Sabbatum*.

2 Pro

2 Pro clariori intelligentia regulæ, notandum est, dari duplex genus illiciti in lege: aliud enim est illicitum in lege positiva, sive divina, sive humana, quale est quidquid committitur contra legem positivam, & dicitur malum, quia prohibitum, quia scilicet non est malum ex natura sua, sed solum, quia prohibetur per legem positivam: aliud autem est illicitum in lege naturali, ut est quidquid committitur contra legem divinam naturalem, & dicitur prohibitum, quia malum, quia videlicet natura sua malum est, & ideo per legem naturalem prohibetur.

3 Jam vero sensus regulæ non procedit circa illicita in lege naturali, quia quod est illicitum in tali lege, nulla necessitas facit licitum, unde nec pro toto mundo lucrando, nec pro vita propria servanda licitum est transgredi præcepta Decalogi: juxta illud Christi Domini, Lucæ 9. *Quid prodest homini si mundum universum lucretur, &c.* Procedit igitur solum circa illicita in lege positiva, quæ de sola sui natura non sunt mala, sed tantummodo mala sunt, quia per legem positivam prohibita, ut clare deducitur ex exemplis adductis a regula, quorum unum est circa opus exercitum in die Sabbati, quod erat prohibitum in lege Veteri per legem divinam positivam, & excusatur in pugna Machabæorum ratione necessitatis; alterum autem est circa comestionem carnium in diebus prohibitis per legem positivam Ecclesiasticam, quæ pariter ratione necessitatis excusatur in ægroto.

4 Ratio disparitatis est: quia illicita primi

mi generis, cum habeant intrinsecam sibi malitiam, in nullo unquam casu committi possunt separata a sua malitia; actio autem mala, etiam in casu necessitatis nunquam committi potest: at vero illicita secundi generis, cum non habeant infra sibi malitiam, adeoque separari possint ab omni malitia, committi possunt, quando de facto contingat illa ab omni malitia separari, sicut de facto separantur in casu gravis necessitatis; quia pro tali casu non præsumitur superior velle obligare per suam legem positivam.

R E G. V.

Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

1 HÆc regula tribuitur Greg. VII. cui etiam consonat tota rubrica ff. *quod vi, aut clam*. Ratio autem, quare ita decernatur de iis, quæ latenter fiunt, est, quia, quæ ita fiunt sunt vehementer suspecta de malo, juxta illud Christi Domini Joan. 3. *Omnis, qui agit male, odit lucem*. Adde quod idem procedit etiamsi ceteroquin id, quod latenter fit, non sit de natura sua injustum; quamvis enim alicui competat jus ad aliquid faciendum, puta ad ædificandum in solo proprio, quod tamen ab alio actualiter possideatur, si latenter ædificet, subjacet interdicto restitutorio, quo jubetur factum opus destruere quia illa fraudulentâ ædificatio redundat in in-

injuriam alterius. Ita expresse habetur in l. 1. ff. *quod vi aut clam*.

2 Idem Juris est circa ea, quæ per vim illicitam introducuntur; ea enim vel ipso jure irrita sunt, vel saltem irritari debent, tum ne quis commodum ex sua violentia, & iniquitate reportet; tum ut subveniatur oppressioni alterius, qui vim passus est. Huc etiam faciunt omnes textus, qui sunt sub titulo *De his, quæ vi, metusve causa* in primo Decretalium. Videri etiam possunt Juristæ in citat. titulum, ff. *quod vi, aut clam*.

R E G. V I.

Cum in contemplatione: & infra. *In ipso causæ initio non est quæstionibus inchoandum*.

1 HÆc etiam reg. tribuitur Greg. VII. ejusque sensus, juxta communem Doctorum interpretationem, est, initio causæ non esse incipiendum à tormentis, nisi præcedant aliquæ præsumptiones, seu semiplenæ probationes: nomine enim quæstionis hic intelligitur veritatis indagatio per tormentum, quæ adhiberi solet in judiciis præsertim criminalibus, de qua re extat rubr. 18. in lib. 48. ff.

2 Quod si quæras, quidnam requiratur ut in talibus judiciis procedi possit ad tormentum? Respondetur cum Panor. hic, & Doctoribus communiter, duo requiri: primo ut ad cognitionem veritatis aliter deveniri non possit, quam per tormentum, juxta *l. Divus Pius 9.* ff. de quæstionibus.

Se-

Secundo requiritur, ut præcedant aliqua indicia, sive præsumptiones, seu semiplenæ probationes, juxta l. 1. ff. eod. Quænam vero indicia censenda sint sufficientia, relinquendum esse Judicis arbitrio, asserit Panor. hic n.2.Sed hæc pertinent ad criminalium judiciorum tractatores, apud quos fusius examinata videri possunt.

R E G. V I I.

Quæ multoties : & infra . *Quidquid in Sacratis Deo rebus , & Episcopis injuste agitur , pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt , & a quoquam violari non debent.*

1 DEsumpta est hæc regula ex S. Stephano I. Epist. 2. ejusque summa est, Sacrilegum esse, qui rem, vel personam Ecclesiasticam offendit. Ubi nota, duplicem dari Sacrilegii speciem, quarum una committitur contra res, altera contra personas. De Sacrilegio, ejusque speciebus fuse tractant Theologi Morales. Inter reliquos videri potest S. Thom. 2. 2. quæst. 99. art. 3.

R E G. V I I I.

Qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat facit, & ideo jam non facit.

1 HÆc regula desumpta est ex S. Augustino, ac per eam significatur, qui observat preceptum ex timore,& aliter quam debeat, non dicitur observare præceptum, quia ex tali observantia non meretur; Deus enim

enim non solum respicit quod fit, sed etiam quo animo fit.

2 Ad intelligentiam hujus regulæ, notandum est, timorem hic reprobatum, non esse quemcumque timorem, sed determinate timorem servilem, per quem quis observat præceptum dumtaxat timore pœnæ, itaut si timor ille non urgeret, eo ipso non solum non poneret illud opus præceptum, sed poneret opus contrarium, circa quod habet complacentiam. Si quis ita operetur, non operatur, ut debet, neque quidquam meretur.

R E G. I X.

Defleat peccator, quia offendens in uno, factus est omnium reus.

1 VEritas hujus regulæ constat ex Sacris litteris, unde desumitur, videlicet ex epistola Canonica Jacobi cap. 2. Sensus autem hujus regulæ non est, quod qui contra unum aliquod particulare præceptum peccet, eo ipso incurrat æqualem omnino culpam, aut pœnam, quam incurreret, si contra omnia præcepta peccaret: certum est enim peccata esse inter se inæqualia. Sensus igitur est, quem indicat Gloss. & alii in dicta Epistola Jacobi, videlicet offendentem in uno, fieri omnium reum, quoad pœnam æternam damni, quia scilicet sicut pœnam illam incurreret, qui omnia præcepta violaret, ita eamdem incurrit, unum grave præceptum violando. Idem explicat Chrysostomus homil. 35. exemplo hominis toto corpore armati, excepta una parte, in qua

qua lethalem plagam accipiat, quæ illum occidit, ſicut ſi in ceteris omnibus lethale vulnus accepiſſet. Cum toto tamen hoc ſtat diverſitas pœnæ majoris, vel minoris pro majori, vel minori numero, aut gravitate culparum, quia eadem illa pœna poteſt in diverſis quoad intenſionem diverſificari.

R E G. X.

Quamvis cauſæ: (& infra) *Non enim poteſt eſſe Paſtoris excuſatio, ſi lupus oves comedit, & paſtor neſcit.*

1 HÆc regula deſumpta eſt ex Regiſtro Epiſtolarum S. Gregorii lib. 2. Epiſt. 52. Intentum ejuſdem regulæ eſt, non excuſari Prælatum prætextu ignorantiæ, ſi ejus oves pereant, quia tenetur vigilare, indagare, & præcavere: quod extenditur etiam ad alias materias in eo, qui alicujus rei cuſtodiam ſuſceperit: hic enim ſi exactiſſimam diligentiam non adhibuerit, periculum ejuſdem cuſtodiæ præſtat, & tenetur de culpa, juxta textum, expreſſum in l. *qui mercedem* 40. ff. *locati*, & juxta plures textus ſub rubricâ ff. Nautæ, Caupones, &c.

R E G. X I.

Indignum eſt, & a Romanæ Eccleſiæ conſuetudine alienum, ut pro Spiritualibus facere quis homagium compellatur.

1 HÆc regula tribuitur Lucio III. ejuſque ſenſus eſt pro Spiritualibus,

puta

puta pro beneficiis, aliisque Ecclesiasticis rebus, Clericum ad homagium suo Prælato præstandum non esse compellendum.

2 Pro intelligentia regulæ notandum est ex Panor. hic nu.2. nomine homagii intelligi juramentum illud fidelitatis, quod concernit temporalia, & per quod jurans se constituit quasi hominem illius, cui jurat, & ejus Vassallum, ut ostendit ipsa vox homagii, quod est quasi hominis ligium, quia scilicet per illud quasi homo ligatur ad aliqua temporalia, & obligatur illi, cui jurat, tanquam ejus Vassallus; tale juramentum, & talis obligatio obsequii temporalis præstari a Clerico non potest pro spiritualibus Episcopo suo, quia continet aliquam labem simoniæ, pro qua re est notabilis textus in c. *Ex diligenti* 16. de Simon. Nisi tamen aliquid ab eo recipiat in feudum, pro quo præstatur juramentum fidelitatis Domino feudi, ut docet Panor. in c. *Gravem* 15. de Excessib. Prælator. in fine, & in cap. *Ex transmissa* 6. de foro competenti num. 3. cujus juramenti formam habes in c. *de forma* 18. 22. qu. 5. & in libris feudor. sub titulo *de nova forma fidelitatis*.

3 Secus est de juramento obedientiæ, ac fidelitatis, quod concernat tantum spiritualia, & per quod Clericus obligetur Prælato suo ad obedientiam, & observantiam illam, quæ de jure debetur Prælato tanquam Patri, & Pastori spirituali, quod juramentum appellatur etiam nonnunquam lato modo homagium, ut est exemplum in cit. c. *Gravem* 15. de Excessib. Prælator. Tale enim juramentum per hanc regulam non

ex-

excluditur; ut docet Panor. in hanc regul. nu. 2. ex c. *quamquam* 7. dist. 23. & ex c. *Nullus* 5. de Jurejurando.

TITULUS III.

De Regulis Juris in 6.

REgulæ, quas hactenus in præced. titulo paucis explicavimus, extant in 5. libro Decretalium antiquarum. Aliæ multo plures, & multo uberiorem doctrinam continentes reperiuntur in 6. positæ a Bonifacio VIII. quarum plures desumptæ sunt ex Jure Cæsareo. Illas itaque hoc loco breviter explicandas suscipimus, quod præclaræ utilitatis erit ad clariorem intelligentiam totius scientiæ Canonicæ, & simul plurium materiarum spectantium etiam ad Jus civile, unde regulæ plures desumptæ sunt.

REG. I.

Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri.

1 HÆc regula est Bonifacii VIII. ac desumitur ex c. *Ex frequentibus*, 3. de Institutionibus, ex c. *relatum* 21. De jure Patronatus, &c. Casus figurari potest ex can. *Si quis deinceps* 12. 16. q. 7. ubi decernitur, ut si quis Episcopatum, vel Abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter Episcopos, vel Abbates habeatur, nec ulla ei, ut Episcopo, seu Abbati audientia concedatur; quia sci-

scilicet susceptio beneficii de manu laicæ personæ non est de Institutione Canonica.

2 Ad clariorem intelligentiam regulæ nota primo cum Glos. hic v. *Beneficium*, in hac regula nomen beneficii Ecclesiastici amplo modo sumi debere, itaut complectatur quodcumque beneficium, quod habeatur in titulum, sive sit beneficium simplex, sive non simplex, sive curatum, sive non curatum, quia pro omnibus militat eadem ratio honestatis, per quam decet Ecclesiastica beneficia, non ab alio, nec aliter conferri, quam ab habente Ecclesiasticam potestatem, & juxta modum a Sacris Canonibus statutum.

3 Nota secundo, nomine institutionis Canonicæ hic generaliter intelligi collationem quamlibet Juris beneficialis, quæ sit per Sacros Canones approbata, atque procedat a potestate legitima conferentis. Multiplicis enim generis reperitur in sacris Canonibus beneficiorum collatio: aliquando enim beneficia conferuntur media electione, vel postulatione capitulari, aliquando media præsentatione Patroni, aliquando demum per liberam collationem Superioris, de quibus extant in Jure Canonico speciales rubricæ. Jam vero, ut Ecclesiasticum beneficium valide simul ac licite obtineatur, requiritur, ut quodlibet eo modo, ac solemnitate obtineatur, sicut statutum est per Sacros Canones. Quare si peccatur vel ex parte conferentis, puta si institutio, seu collatio beneficii fiat ab eo, qui potestatem instituendi non habet, qualis est v. g. Laicus; vel si peccetur ex parte ejus, cui beneficium confertur, quia scilicet ejusmodi In-

sti-

ſtitutionis capax non eſt; vel demum ſi peccetur in forma, puta committendo defectum in eo genere rerum, quæ pro forma inſtitutionis ſubſtantialiter requiruntur; in tali caſu beneficium taliter obtentum, non retinetur legitime; ſiquidem inſtitutio illa defectuoſa fuit irrita, & ſine effectu.

4 Nota tertio. Inſtitutionem beneficiorum, quæ non ſint reſervata Pontifici, pertinere de jure communi ad Epiſcopum, juxta ea, quæ ſupra diximus in prima parte Inſtitutionum noſtrarum cap. 8. pro quo facit etiam c. *Cum ex injuncto* 12. de hæreticis in fine. Neque obſtat quod in c. *Ad hæc* 7. de Off. Archidiaconi dicatur quod inſtitutio corporalis tam ſuper beneficiis, quam etiam dignitatibus ad Archidiaconum debeat pertinere, quia ut explicat Gloſ. in præſenti regula v. *beneficium* nomine inſtitutionis corporalis ſuper beneficiis intelligitur ibi corporalis inveſtitura, ſeu actualis miſſio in poſſeſſionem.

5 Quæri poteſt: quid, ſi contingat aliquem obtinuiſſe beneficium abſque ſufficienti titulo, & ſine aliquo requiſito ſubſtantiali ad inſtitutionem Canonicam; hoc tamen non obſtante beneficium longo tempore pacifice poſſederit; numquid privilegio illius longæ poſſeſſionis convaleſcit titulus, quo mediante cenſeri debeat canonice poſſidere? Ratio dubitandi eſt; quia eſt privilegium longæ poſſeſſionis, ut, ea mediante, legitimum rei poſſeſſæ dominium acquiratur, ut conſtat ex rubrica de præſcriptionibus in 2. Decretalium, & ex ff. de uſurpationibus & uſucapionibus, de quo

etiam

etiam dicetur aliquid a nobis in regulis sequentibus: ergo si beneficium aliquod longo tempore possideatur, quantumvis absque Institutione Canonica obtentum fuerit, terminato tempore ad præscriptionem requisito, legitime possidebitur.

6 Respondetur tamen nudam possessionem beneficii, quæ ex canonica institutione non dimanaverit, quamvis per 30. & amplius annos pacifice continuata fuerit, nunquam dare titulum verum, & proprietatem super beneficio. Ratio est: quia quod per rei possessionem longo tempore continuatam acquiratur plenum dominium ejusdem rei, introductum fuit a Jure positivo, ne dominia rerum essent nimis incerta, & litibus obnoxia: quare in iis solum casibus concedi debet tale privilegium longæ possessioni, in quibus conceditur a Jure positivo: atqui nudæ possessioni beneficii non conceditur a Jure positivo privilegium, ut ea mediante, acquiri possit titulus verus, & proprietas super beneficio; quinimo a Jure positivo resistitur, semperque prohibetur talis possessio, quæ non processerit ab Institutione Canonica, ut patet ex præsenti regula: ergo per nudam possessionem beneficii absque Institutione Canonica numquam acquiritur titulus verus, atque proprietas super beneficio.

7 Ad rationem dubitandi respondetur cum Glossa hic præscriptionem in præsenti materia non currere, quod non est singulare solum pro isto casu: siquidem alia plura rerum genera dantur, in quibus locum non habet præscriptio, ut exemplificat Glos. citat. & vi-

deri etiam poteſt in pluribus Juribus apud Grat. 16. q. 4. & in pluribus capitibus Decretal. ſub titulo de præſcriptionibus.

8 Quæri ulterius poteſt, utrum pacifica poſſeſſio beneficii longo tempore continuata, quamvis independenter ab Inſtitutione Canonica non pariat verum titulum, & proprietatem ſuper beneficio, & quamvis in foro conſcientiæ ſit illicita, attamen in foro externo ſuſtineatur, itaut contra illam non admittatur actio. Ubi nota illum dici pacificum poſſeſſorem, qui nullam, ſive Juris, ſive facti controverſiam patitur, ſive judicialem, ſive extrajudicialem ſuper ſua poſſeſſione.

9 Reſpondetur quod ſi poſſeſſor beneficii per triennium in ſua pacifica poſſeſſione duraverit, ad quam poſſeſſionem intraverit titulo colorato, videlicet ex eo quod fuerit electus, vel confirmatus ab eo, qui valide quidem eligere, aut confirmare poterat, ſed per accidens ex aliqua circumſtantia impeditus fuit, ne valide eligeret, aut confirmaret; talis poſſeſſor pacificus triennalis moleſtari nequit in foro externo ſuper poſſeſſione beneficii per actionem privatorum; quod ad evitandas lites ſtatutum fuit in 36. reg. Cancellariæ Apoſtolicæ, quæ dicitur reg. de *Triennali*. Dixi *per actionem privatorum*, ut præſcinderem hic a ſententia illorum Canoniſtarum, qui docent hanc regulam Cancellariæ non obſtare poteſtati Ordinarii, adeoque Ordinarium poſſe triennalem poſſeſſorem removere a poſſeſſione, ſi advertat quod poſſideat titulo malo, & vitioſo.

10 Excipiendi tamen sunt casus aliqui, in quibus possessio triennalis pacifica non participat privilegium prædictæ regulæ Cancellariæ, adeoque contra eamdem possessionem admittitur actio. Primus casus est, si quis ad beneficii possessionem ingressus fuerit simoniace. Secundus casus est, si quis se intruserit in beneficio, quod Pontifici ex reservatione generali in corpore Juris clausa reservatum sit; qui duo casus expresse excipiuntur in ipsa citat. regul. Cancellariæ. Tertius casus est, si quis beneficii administrationem suscipiat ante expeditionem litterarum super beneficiorum, & dignitatum collatione, vel confirmatione obtentam, ex constit. Julii III. edita anno 1553. die 17. Maji, quam refert Piasetius in procœmio praxis nu. 9. & seqq. Quartus demum casus est, si quis eo tempore beneficium possederit mala fide: sicut enim in reliquis rerum generibus possessor malæ fidei non juvatur beneficio præscriptionis, ut explicabitur in reg. sequenti, ita & possessor beneficii absque titulo cum mala fide, nullatenus juvatur per prædictam regulam Cancellariæ de triennali.

11 Idem proportione servata dicendum est circa regulam *de Annali* quæ est 35. inter regulas Cancellariæ, cujus beneficium etiam excluditur a mala fide, quæ cum annali possessione pacifica conjungatur. Ad cujus intelligentiam notandum est in eadem reg. *de Annali* decerni, ut nemo impetrare possit beneficium, quod pacifice possideatur, antequam possessum fuerit ab alio per annum immediate præcedentem, & quod

certo modo vacare prætenditur; nisi in se impetrans exprimat nomen, gradum, & nobilitatem possessoris, & quotannis ipse illud possideat, ac specificam causam, ex qua clare constet nullum dicto possessori jus competere. Præterea in eadem regula statuitur, ut idem impetrans teneatur possessorem evocari facere ad judicium infra sex menses, causamque prosequi ex tunc infra annum usque ad sententiam definitivam inclusive; alioquin impetratio, & quæcumque inde secuta nullius sint roboris, & impetrans de damnis propterea contingentibus possessori satisfaciat. Plura circa hanc regulam si quis cognoscere desiderat, videri potest Mandosius in Commentario ejusdem regulæ.

R E G. I I.

Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

1 HÆc regula desumpta est ex cap. *vigilanti* 5. & ex c. fin. de præscriptionibus, aliisque juribus. Ex quibus casus figurari potest; nec non ex c. *Si virgo* 5. 34. q. 2.

2 Pro intelligentia hujus regulæ notandum est ex Glos. hic v. *Fidei*, multipliciter in jure sumi fidem, in hac tamen regula sumi pro conscientia, itaut ille dicatur possessor malæ fidei, qui contra conscientiam possidet cognoscendo rem, quam possidet, & sibi præscribere vult, esse rem alienam, adeoque possidendo peccat: e converso possessor bonæ fidei ille dicatur, qui inculpabiliter

liter putat se dominum rei, quam possidet, & ignorat rem esse alienam.

3 Notandum est secundo, nomine præscriptionis in rigore, nihil aliud intelligi, quam exceptionem temporis a lege statuti, qua exceptione possessor rei repellit repetentem eamdem rem, tamquam suam: ut puta si quis longissimo tempore rem possederit, quam putabat suam, cum tamen esset aliena, ac deinde conveniatur in judicio, ut rem illam restituat: ille e contra opponat exceptionem, quod rem illam possederit tanto tempore, quantum juxta leges sufficit ad acquirendum dominium rei possessæ; talis exceptio, proprie vocatur præscriptio, & valorem habet ab usucapione; quo nomine intelligitur acquisitio dominii facta per usum, seu possessionem legitimo tempore continuatam, ut constat ex l. *Usucapio* 3. ff. de Usurpationibus, & Usucapionibus. Quamvis tamen hæc ita se habeant, attento rigore verborum, attamen nunc solet pro eodem accipi usucapio, & præscriptio, adeoque nomine præscriptionis solet intelligi acquisitio dominii facta per possessionem legitimo tempore continuatam, quemadmodum & plures aliæ differentiæ, quæ olim erant inter præscriptionem, & usucapionem sublatæ sunt, ut constat ex l. unica cap. de Usucapione transformanda.

4 Hujusmodi præscriptio, seu acquisitio dominii beneficio longæ possessionis fuit introducta a Jure civili, ac deinde per Sacros Canones fuit approbata: quamvis enim utilitas privata petat, ut nemo rei alienæ dominium sibi acquirat invito domino: atta-

men in contrarium prævalet utilitas publica in casu longæ possessionis, ne scilicet dominia rerum essent nimis incerta, & ut auferretur occasio litium; ac demum, ut quilibet esset diligentior in re sua custodienda, atque servanda, propter quas publicas utilitates auctoritate legis acquiritur rei alienæ dominium diuturno ejusdem possessori, ut constat ex l. 1. ff. de Usurpationibus, & Usucapionibus l. ult. ff. pro suo *l. Ut perfectius*. 2. c. de annali exceptione, & c. *Vigilanti*. 5. de præscriptionibus.

5 Dices: jus naturale, vel gentium per legem civilem positivam auferri non potest, ut constat ex Paragr. penult. instit. de Jure naturali, gentium, & civili: ac præterea, quia quod Jus naturale præcipit, est per se bonum, & id, quod prohibet, est per se malum; quod autem est per se malum per legem positivam introduci non potest: atqui jus naturale est, ut nemini invito auferatur, quod suum est: ergo per legem positivam introduci non potest, ut alicui invito auferatur, quod suum est, ut de facto introducitur per legem præscriptionis. Neque quidquam facit in contrarium prædicta utilitas publica, propter quam introducta est lex præscriptionis: nam nullius utilitatis occasione committi aliquid potest contra jus naturale, ut constat ex reg. 3. de reg. Juris supra explicata; ubi dicitur utilius permitti scandalum nasci, quam veritas relinquatur; ergo, &c.

6 Resp. per legem præscriptionis nihil præjudicari juri gentium, aut naturali: quamvis enim sit contra jus naturale, vel gentium detinere rem alienam invito domino; attamen,

men, qui post completam præscriptionem rem detinet, eam non detinet ut rem alienam, sed suam, quia scilicet ejusdem rei dominium translatum est ex priori domino in longum possessorem auctoritate legis: neque enim negari potest competere Principi potestatem privandi subditos rerum suarum dominio, sive id faciat in pœnam, ut accidit in confiscatione rerum, sive id faciat exigente utilitate publica, cui cedit utilitas privata, ut contingit in casu præscriptionis. Ex his patet ad argumentum.

7 Hinc infertur satis esse probabilem sententiam illam plurium Theologorum, & Canonistarum docentium acquisitionem dominii legitima præscriptione factam procedere etiam pro foro conscientiæ, ita ut terminata præscriptione possit retineri res præscripta tamquam sua, etiamsi post terminatam præscriptionem cognoscatur rem fuisse alienam; quamvis circa hoc punctum aliqui Doctores variaverint, quorum sententiæ, & rationes videri possunt apud Azorium part. 3. Institut. Moralium lib. 1. cap. 16. & apud Molin. de Justit. tract. 2. disp. 61. aliosque passim; & inter Canonistas videri potest Panorm. in cap. *Vigilanti*. 5. de præscriptionibus num. 6. usque ad finem.

8 Notandum tamen est, ut præscriptio justa sit, & legitime compleatur, aliquas conditiones requiri, quarum una est, ut res sit talis, cujus dominium acquiri possit, aut non sit positive prohibita præscribi. Secunda conditio est, ut tempus a lege statutum compleatur. Tertia est, ut res possideatur, aut quasi possideatur toto tempore ad præ-

ſcribendum requiſito. Quarta eſt juſtus titulus. Quinta demum eſt bona fides præſcribentis, ut expreſse ſtatuitur in præſenti regula Juris.

9 Quoad primam conditionem videri poſsunt Juriſtæ in titulo de Uſurpationibus, & Uſucapionibus, & Canoniſtæ in tit. de Præſcriptionibus. Inter ceteras res præſcribi prohibitas numerantur res ſacræ, & jura ſpiritualia, quæ ab hominibus laicis numquam præſcribi poſsunt; item res uſibus publicis deputatæ, ut viæ publicæ, platea publica, &c. ex l. *Uſucapionem*. Nona de Uſurpationibus, & Uſucapionibus ff. Item limites Provinciarum, Epiſcopatuum, & Parochiarum, ſi de talibus limitibus conſtet, ex cap. *Super eo*. 4. de Parochiis. Res etiam furtivæ, vel vi expulſiva poſseſſæ, aut occupatæ præſcribi non poſsunt, non ſolum ab ipſo fure, aut a violento ipſarum poſseſsore, ſed nec ab ullo alio, quamvis bona fide illas emerit, aut acceperit, ut expreſse decernitur in Parag. *Furtivæ quoque res*: inſtitut. de Uſucapionibus. Alia plura videri poſsunt apud Azor. inſtitut. mor. p. 3. l. 5. c. 20. & apud Juriſtas, & Canoniſtas paſſim in materia de præſcriptionibus.

10 Quoad ſecundam conditionem de tempore, antiquitus ante tempora Juſtiniani, poterant in Italia præſcribi res mobiles annali poſseſſione bona fide continuata; Res autem immobiles biennio. Sed cum Juſtiniano videretur aliquo modo inhumanum, quod prior dominus tam anguſto tempore privaretur dominio rerum ſuarum etiam abſens, & neſciens; Propterea ſtatuit ad uſu-

ca-

capionem rerum mobilium privati hominis, interveniente titulo, requiri, & sufficere possessionem per triennium bona fide continuatam: ita expresse in l. unica, cap. de Usucapione transformanda. Quod si titulus in eadem possessione non interveniat, docent communiter Doctores, tunc rem illam mobilem non præscribi, nisi possessione 30. annorum, cum bona fide arg. *l. sicut in rem.* 3. c. de præscriptione triginta, vel 40. annorum. Ecclesiis tamen concessum fuit privilegium, ut contra ipsarum res præscribi non posset, nisi spatio 40. annorum, ut constat ex auctoritate: *quas actiones*; C. de Sacrosanctis Ecclesiis; imo aliquibus particularibus Ecclesiis concessum fuit longius tempus, & inter reliquas contra res spectantes ad Romanam Ecclesiam non præscribitur nisi spatio centum annorum, ut patet ex c. *Ad Audientiam* 13. & c. *cum vobis* 14. de præscript.

11 Statuit præterea Justinianus in ead. l. unica, c. de Usucapione transformanda, ad Usucapionem rerum immobilium, pro qua prius sufficiebat possessio biennalis, requiri possessionem longo tempore continuatam. Longum autem tempus hic sumitur spatium decem annorum inter præsentes, & 20. inter absentes, quod idem statutum est etiam in l. *cum in longi* 12. aliisque juribus c. de præscriptione longi temporis. Quod si quis quibusdam annis præsens sit, quibusdam absens, adiiciuntur ei supra decennium tot anni, quot annis ex decennio fuit absens, ut expresse dicitur in auth. *Quod si quis* c. de præscript. longi temporis. v. gr. si fuit præsens 8. annis, & fuit absens duobus, adhuc

ad complendam præſcriptionem requiruntur 2. anni, & ita requiruntur 12. anni. Præſens autem dicitur non ſolum, qui in eadem civitate, ſed etiam, qui eſt in eodem territorio, ex cit. l. *Cum in longi*.

12 Hæc tamen intelligenda ſunt, quando intervenit titulus poſſeſſionis: poſſeſſio enim ſine titulo, quamvis cum bona fide non præſcribitur niſi ſpatio longiſſimi temporis, quo nomine intelligitur in Jure ſpatium 30. vel 40. annorum. Ita ſumitur ex c. *Sanctorum* 3. de præſcriptionibus, & ex l. *Si quis Emptionis* 8. C. de præſcriptione 30. annorum. Alia plura circa menſuram temporis requiſitam pro variis diverſarum materiarum præſcriptionibus videri poſſunt apud Leſs. lib. 2. de Juſtit. cap. 6. dub. 8. & ſeqq. & apud Juriſtas in materia de Uſucapione, aut præſcriptione.

13 De tertia conditione, quæ ponit poſſeſſionem rei neceſſariam ad præſcribendum, dicetur in explicatione regulæ ſequentis.

14 In quarta conditione ponitur juſtus titulus, qui ſit fundamentum poſſeſſionis habile ex genere ſuo ad translationem dominii; puta titulus donationis, emptionis, dotis legalis, permutationis &c. Ubi tamen adverte non eſſe neceſſarium, ut titulus ille ſit validus, puta ut donatio, vel emptio valida ſit, & facta a vero domino talis rei alienabilis ab ipſo; ejuſmodi enim titulus ſufficeret etiam ſine præſcriptione ad transferendum dominium, traditione ſecuta: ſed ſatis eſſe, ut titulus ille probabiliter reputetur validus, quamvis de facto invalidus ſit

in

in ordine ad transferendum dominium propter aliquem latentem defectum; in quo casu beneficio usucapionis acquiritur dominium rei, quod ceteroquin acquisitum non fuisset per solum titulum, ut v. gr. si hæres rem alteri tradat reputans eidem fuisse legatam a defuncto, quamvis de facto legata non sit; in quo casu solus titulus; quo alter rem accipit, nempe titulus legati non est per se sufficiens ad transferendum dominium rei traditæ: attamen ille titulus fundare potest præscriptionem, quæ per possessionem legitimo tempore continuatam compleatur, adeoque dominium transfert in prescribentem. Ubi tamen adverte cum Less. in cit. c.6. dubit. 2. n. 8. quod error ille, quo titulus reputatur, tamquam validus, cum tamen validus non sit, non debet procedere ex ignorantia juris, sed ex ignorantia facti, ignorantia enim facti, non juris excusat, juxta reg. 13. de reg. Juris in 6. infra explicandam. Idem etiam habetur expresse in l. 2. Paragr. si a pupillo ff. pro Emptore, & in l. *nunquam* 31. ff. de Usurpationibus, & Usucapionibus, & in l. *Quemadmodum* 7. cap. De Agricolis lib. 11. & in reg. qui contra jus 82. de reg. Juris.

15 Ejusmodi tituli ad Usucapionem requisiti numerantur a DD. decem, ac de iis sunt speciales rubricæ in lib. 41. ff. tit. 4. & seqq.

16 Primus titulus est *pro soluto*. Mediante hoc titulo procedit usucapio, si quis bona fide putet aliquid sibi solvi debere ab alio, qui etiam reputet se teneri ad illud solvendum, unde de facto solvat, vel pecuniam, vel aliud

æquivalens; in quo casu alter recipiens bona fide solutum incipit præscriptionem. Idem dic si aliqua solutio er errorem bona fide utrinque fiat secundo. Ita habetur l. 1. & seqq. ff. pro soluto. Excipe tamen, nisi per errorem putetur aliquid solvi debere ex emptione, quæ tamen realiter facta non fuit; tunc enim res soluta tali falso titulo, & accepta non præscribitur, ex l. 2. ff. pro Emptore.

17 Secundus titulus est *pro Emptore*. Hic titulus intervenit, si quis rem ex causa Emptionis traditam possideat. Ut mediante hoc titulo præscribatur, opus est, ut realiter præcesserit emptio, & ut error, seu ignorantia circa invaliditatem factæ emptionis sit error probabilis facti, non autem juris, ut supra dictum est, ex l. 2. ff. pro Emptore: nisi tamen qui existimat, se quid emisse, cum non emerit, habeat aliquam justam causam ejus erroris, ut v. gr. si præcipit Servo, vel Procuratori emere rem, & Servus persuadeat se rem emisse, atque ita domino eam tradat, cum tamen non emerit; quia in tali casu Dominus bona fide possidens rem traditam, tamquam emptam, incipit præscriptionem, juxta text. expressum in l. *quod vulgo* 11. ff. pro Emptore.

18 Tertius titulus est *pro hærede*; pro quo titulo præscribit, qui vere est hæres, aut bona fide se hæredem putat, ex l. *non solum* 33. §. *quod vulgo vers. hoc amplius* ff. de Usurpationibus, & Usucapionibus 8. qui bona fide putet rem aliquam ex hæreditate esse, quæ non sit, eamque bona fide possideat quasi hæreditariam; ita expresse in l. *plerique* 3. ff. pro hærede. Excipe tamen ni-

si

si putet se esse hæredem ejus, quem falso credit mortuum, quia tunc præscriptio titulo *pro hærede* non procedit, juxta textum expressum in l. 1. ff. pro hærede. Item excipe, nisi res, quæ in hæreditate inventa est, sit vitiosa, nempe furtiva, aut vi possessa a defuncto, aut alterius conditionis, cui obstet usucapio, quæ exceptio pro omni ordinaria usucapione est intelligenda.

19 Quartus titulus *pro donato*, ut cum quis bona fide rem aliquam dono recipit a donante bona fide, in quo casu, ut curras præscriptio opus est, ut realiter præcesserit donatio, & ut persona, cui fit donatio non sit incapax ejus donationis, quemadmodum filius existens sub patria potestate est incapax donationis, quæ ipsi fiat a Patre, exceptis casibus permissis, ita in l. 1. ff. *pro donato*.

20 Quintus titulus est *pro derelicto*, ut cum quis bona fide cœpit possidere rem, quam putabat a Domino haberi pro derelicta, & ea res vere, & realiter derelicta fuerit: nam juxta textum expressum in l. 6. ff. pro derelicto, *nemo potest pro derelicto usucapere, qui falso existimaverit rem pro derelicto habitam esse*, ubi tamen Glos. hoc limitat, nisi error sit justus.

21 Sextus titulus est *pro legato*, pro quo præscribi potest, si res legata sit aliena, sed bona fide possessa a defuncto, & non vitiosa, aut si ea testatoris quidem sit, sed adempta Codicillis ignoratur. Idem dici potest si sit error in nomine, veluti si Titio legatum aliquid sit, cum sint duo Titii, & alter eorum de se cogitatum existimaverit, nec dubium de hoc ipsi sit, quia si dubitet non inchoa-

tur præscriptio, ita in leg. 4. ff. *pro legato* juncta Glos. ibid. *v. existimaverit*.

22 Septimus titulus est *pro Dote*, quo mediante præscribit, qui rem alienam datam in dotem possidet bona fide, dummodo tamen sit actualiter contractum Matrimonium per verba de præsenti, quia sine Matrimonio non est dos, ut constat ex l. 1. ff. pro dote.

23 Octavus titulus est *pro suo*, quando scilicet aliquis possidet rem, tamquam suam, quæ tamen aliena est. Hic titulus & est generalis, quatenus quicumque rem possidet, sive pro Dote, sive pro legato, sive pro derelicto, &c. possidet rem, tamquam suam; & est etiam specialis, quatenus, deficientibus omnibus iis titulis, adhuc res possideri potest tamquam sua in casibus permissis, ut contingeret v. gr. si quis tanquam suum possideret fructum rei furtivæ, quam bona fide emit, quamvis rem ipsam furtivam usucapere nequeat, ut constat ex l. 1. & 2. ff. *pro suo*.

24 Nonus titulus est *pro transactione*, ut cum quis bona fide aliquid possidet datum, & acceptum causa transactionis, ut a lite recedatur. Habetur expresse in *l. ex causa* 8. *c. de Usucapione pro emptore, vel pro transactione*.

25 Prædicti tituli habentur in lib. 41. ff. & in lib. 7. Codicis, quibus addunt Doctores titulum *pro judicato*, quo titulo præscribitur, quando data est sententia, & intra 10. dies non fuit appellatum; tunc enim appellari amplius non potest, & sententia transit in rem judicatam, ut habetur in 3. libro Authenticorum collatione quarta, novella 23.

quæ

quæ translata est etiam in decretum Gratiani *c. Anteriorum* 27. 2. q. 6.

26 Quinta demum conditio ad præscriptionem requisita ea est, quæ significatur in præsenti regula Juris, videlicet bona fides, hoc est credulitas, qua quis sibi prudenter persuadet rem esse suam, vel saltem nescit esse alienam, itaut ea credulitas ex ignorantia crassa, aut ex inordinata cupiditate non oriatur, quia tunc non esset bona fides.

27 Circa hanc conditionem est aliqua diversitas inter quasdam antiquas leges civiles, & inter Canones: nam antiquitus de jure civili sufficiebat bona fides in principio usucapionis, nihil autem nocebat mala fides, quæ superveniret ante completam usucapionem, ut dessumitur ex *l. Bonæ fidei* 48. §. *in contrarium* ff. de acquirendo rerum dominio, si præsertim esset usucapio 30. aut 40. annorum juxta *l. si quis emptionis* 8. §. *Quod si quis* C. de præscriptione 30. aut 40. annorum. Tunc vero per sacros Canones est universaliter statutum, ut mala fides noceat possessori, non solum in principio possessionis, sed etiam toto tempore ad præscriptionem requisito, itaut quandocumque intra illud tempus mala fides superveniat, interrumpat præscriptionem, ut constat ex hac regula Juris, & ex c. fin. de præscriptionibus, idemque procedit etiam in possessione longissimi temporis, & immemoriali, quia continuatio possessionis malæ fidei cujuscumque temporis non purgat peccatum, quod tanto gravius est, quanto diutius infelicem animam detinet alligatam, ut dicitur in c. fin. de consuetudine. Quare in

in hoc servanda est dispositio sacrorum Canonum etiam in foro civili, quia ubi agitur de peccato vitando, correctio juris civilis facta per sacros Canones servanda est in omni foro, ut est certa apud omnes Doctores sententia.

28 Quæri potest, utrum qui dubitat, an aliena sit res possessa, censeatur bona fide eam possidere, adeoque præscribere?

29 Resp. cum distinctione, vel enim dubitat tempore inchoatæ possessionis, vel incepit quidem bona fide, & absque eo dubio possidere, sed postea supervenit dubium intra legitimum tempus præscriptionis. Si dubitat initio possessionis non censetur adesse bona fides, adeoque præscriptio non inchoatur, juxta communem Doctorum sententiam; quia, qui ab initio dubitat, an res sit sua, vel aliena, inique eam sibi arrogat, cum non sit melior ejus conditio, quam alterius; quare initio possessionis requiritur, ut determinate judicet, vel rem esse suam, vel saltem esse nullius, adeoque fieri suam per occupationem.

30 Si autem dubitatio superveniat post inchoatam bona fide, & sine ulla dubitatione possessionem, tunc etiam præscriptionem interrumpi docuerunt Sotus lib. 4. de justit. qu. 5. art. 4. Anton. de Butrio in c. ult. de præscriptionibus, aliique. At in contrarium est plurium aliorum sententia, quos citat, & sequitur Molin. de Justit. tractat. 2. disput. 63. docentium in eo casu præscriptionem non interrumpi, dummodo tamen possessor dum dubitat, diligenter inquirat de veritate, ut sciat, an res sit aliena, &

 non

non obstante tali inquisitione, adhuc maneat dubitatio. Ratio hujus sententiæ est: quia, qui ita dubius est post factam diligentem inquisitionem, potest licite continuare possessionem, si quidem in tali casu melior est conditio possidentis, juxta reg. 65. de regula juris in 6. adeoque non dicitur esse in mala fide, quam Sacri Canones a præscriptione removent, quia mala fides a Canonibus reprobata ea est, quæ sine peccato non habetur. Probatur etiam ex can. *Si Virgo* 5. 34. qu. 1. ubi dicitur. *In Jure prædiorum tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum.* Sed, qui post factam diligentem inquisitionem dubitat, ignorat se possidere alienum: ergo, &c.

31 Adverte tamen hoc intelligi debere de possessore, qui solum speculative dubitet, an sua sit res, quam hactenus bona fide possedit tamquam suam. Si enim etiam practice dubitet, an sibi liceat rem illam retinere, tunc rem licite retinere non potest, quia juxta communem doctrinam peccatum est operari cum conscientia practice dubia, hoc est cum dubio, an sibi liceat idem opus, & consequenter per tale dubium practicum interrumpitur bona fides, atque præscriptio. Idem etiam habetur in l. *Si fur* 32. §. *Si quis* ff. de Usurpationibus, & Usucapionibus, ubi sic dicitur: *Si quis id, quod possidet, non putat sibi per leges licere usucapere; dicendum est etiam si erret, non procedere tamen ejus usucapionem, vel quia non bona fide videatur possidere, vel quia in jure erranti non procedat usucapio.*

32 Quæ-

32 Queri etiam potest circa hęc ultima verba legis, & circa ea, quæ paulo ante diximus in explicatione quartæ conditionis; utrum quicumque rem alienam possidet, quam ex ignorantia juris putat esse suam, dicendum sit habere malam fidem, adeoque non posse præscribere. Dixi *ex ignorantia juris*, quia si sit ignorantia facti stare potest cũ bona fide juxta supra cit. reg. 13. de reg. Juris in 6. ubi dicitur *ignorantia facti, non juris excusat*. Pro clariori intelligentia sit exemplum desumptũ ex l. *numquam* 31. ff. de usurpationibus, & usucapionibus, & ex l. 2. §. *si a pupillo*. ff. pro Emptore. Emit quis aliquid a pupillo sine auctoritate Tutoris, sciens quidem illum esse pupillum, sed ignorans legem, per quam decernitur prædictam emptionem sine Tutoris auctoritate factam non valere. In tali casu emptor ille dicitur habere ignorantiam juris, sive legis, & rem emptam possidere tamquam suã ex ignorantia Juris, quia illam esse suam reputat ex eo, quod ignoret legem. E converso emit quis aliquid a Pupillo sine auctoritate Tutoris, sciens quidem legem, quod non valeat emptio facta de rebus Pupilli sine auctoritate Tutoris, sed ignorans illum esse Pupillum. In tali casu emptor dicitur habere ignorantiam non juris, sed facti, & rem emptam possidere tamquam suam ex ignorantia facti. Jam vero si quis rem alienam possideat tamquam suam ex ignorantia facti posse præscribere, dummodo interveniant reliquæ conditiones ad præscriptionem requisitæ, convenit inter auctores, & satis constat ex pluribus juribus, quorum aliqua supra citavimus in explicatione quar-

tæ

tæ conditionis. Controversia est de possessore, qui rem alienam, quam possidet, putat esse suam ex ignorantia juris.

33 In hac controversia divisi sunt Doctores. Covar. in Comment. hujus regulæ part. 2. §. 7. num. 6. Antonius de Butrio 4. *pervenit* in c. De emptione, & venditione, aliique plures citati a Lessio lib. 2. de Justit. cap. 6. dub. 5. censuerunt ignorantiam Juris, dummodo sit ignorantia inculpabilis, impedire quidem præscriptionem ordinariam, ad quam requiritur titulus, sed non impedire præscriptionem, quæ titulum non requirit, sed solum bonam fidem, qualis est præscriptio longissimi temporis, videlicet 30. aut 40. annorum: unde juxta ipsos si quis aliquid emerit bona fide a Pupillo sine auctoritate Tutoris, & rem emptam possideat bona fide, tamquam suam ex eo quod ignoret dari legem talis emptionis prohibitivam, & ita prosequatur in illa possessione spatio 30. aut 40. annorum, acquirit ejusdem rei dominium mediante præscriptione.

34 Fundamenta hujus sententiæ sunt. Primo quia præscriptio longissimi temporis non requirit titulum, ut supra diximus, sed solum possessionem bonæ fidei tanto tempore continuatam: atqui errans in jure potest habere possessionem bonæ fidei tanto tempore continuatam, puta quia consuluit, quos potuit, & omnia fecit, ad quæ tenebatur, ut cognosceret leges emptionis, unde ejus ignorantia fuit penitus inculpabilis: ergo errans in jure potest præscribere longissimo tempore, etiam si illi desit ti-

tu-

tulus possessionis infectus ab ignorantia juris. Secundo ideo error juris impedit præscriptionem, quia, qui errat in jure, habet, vel saltem præsumitur habere malam fidem: ergo si realiter illam non habeat, aut etiam cesset ejus præsumptio, præscribere poterit præsertim in foro conscientiæ, in quo cessat præsumptio. Hæc aliaque similia argumenta promovet Less. in cit. dub. 5. ad probandam hanc sententiam.

35 His tamen non obstantibus probabiliorem censeo sententiam oppositam, quam tradit Glos. in c. 2. de his, quæ fiunt a Prælato &c. & in c. *Apostolicæ* 9. de Donationibus, Panorm. in cap. *Cum non libeat* 12. de Præscriptionibus num. 9. Molina de Justit. tract. 2. disp. 64. aliique plurimi ab ipso citati; videlicet ignorantiam juris, quamvis penitus invincibilem, seu sine omni culpa, attamen præscriptioni cuicumque etiam longissimi temporis esse contrariam, adeoque in suprapposito casu ementem aliquid a pupillo cognito, ut pupillo, absque auctoritate Tutoris ex ignorantia legis hujusmodi emptionem irritantis, numquam sibi acquirere dominium rei emptæ, quamvis in ejus possessione longissimo tempore cum bona fide continuet.

36 Ratio hujus sententiæ est: quia præscriptio introducta est a jure humano civili, ac deinde approbata per Sacros Canones: ergo sub iis tantum conditionibus admitti debet, sub quibus conceditur a Jure Civili, & a Canonibus non reprobatur: atqui a Jure civili non conceditur præscriptio possidenti rem alienam, tanquam suam ex igno-

ignorantia Juris: ergo &c. minor subsumpta constat ex pluribus textibus, præsertim ex l. Juris 4. ff. de juris, & facti ignorantia, ubi sic habetur: *Juris ignorantiam in usucapione negatur prodesse; facti vero ignorantiam prodesse constat*: item ex *l. numquam* 31. ff. de usurpationibus, & usucapionibus, ubi sic expresse: *numquam in usucapionibus juris error possessori prodest*; & ex aliis textibus alibi.

37 Dices cum Lessio: textus isti solum de præscriptione loquuntur, quæ introducta est jure Digestorum, hoc est de præscripitone ordinaria longi temporis; non autem de præscriptione longissimi temporis, quæ introducta est recentiori jure Codicis; ergo si non in præscriptione ordinaria, saltem in præscriptione longissimi temporis locum habere potest ignorantia Juris.

38 Respondetur correctionem, seu limitationem Jurium universalium vitandam esse; quotiescumque aut evidens ratio, aut manifesta legis dispositio, legis posterioris eamdem correctionem, seu limitationem non convincat, ut communiter docent Auctores. Cum igitur in citatis textibus universaliter decernatur ignorantiam Juris possessori non prodesse, non debet hoc limitari quoad possessorem longissimi temporis, nisi talis limitatio constet, vel ex aliqua evidenti ratione, vel ex aliqua lege recentioris Codicis: atqui nec ulla evidens ratio, nec ulla Codicis lex afferri potest, favens ignorantiæ juris ad præscribendum; siquidem in Codice in favorem possessionis longissimi temporis solum inducitur, ut

pro

pro ea non requiratur titulus, ſicut requiritur pro poſſeſſione longi temporis: ex eo autem quod carentia tituli non obſtet tali poſſeſſori, non infertur, quod neque obſtet ignorantia juris, cum ſint caſus diverſi, & in privilegiis contra aliquam legem univerſalem conceſſis non valeat illatio a caſu expreſſo ad caſum diverſum non expreſſum, l. *præcipimus* in fine C. de Appellationibus: ergo &c.

39 Ad primum fundamentum ſententiæ contrariæ, reſpondetur poſſeſſorem longiſſimi temporis laborantem ignorantia juris, ſi omnem diligentiam, ad quam tenebatur, adhibuit, poſſe quidem habere bonam fidem Theologicam ſeparatam ab omni culpa; ſed tamen habere malam fidem civilem, hoc eſt reprobatam a jure, & ex præſcripto juris vitioſam in ordine ad effectum præſcriptionis, qualis eſt ignorantia juris ex textibus ſupra citatis: Poſſeſſor autem malæ fidei, ſive Theologice, ſive civiliter ullo tempore non præſcribit.

40 Ad ſecundum fundamentum reſpondetur, falſum eſſe, quod eatenus præciſe error juris impediat præſcriptionem, quatenus errans in jure præſumitur habere malam fidem: tota enim ratio quare prædictus error præſcriptionem impedit, eſt, quia ita ſtatutum fuit a jure humano civili, a quo pendent leges præſcriptionis. Potuit quidem legislator moveri ad id ſtatuendum, ex eo, quia frequenter præſumi poteſt, quod poſſidens alienum ex errore juris habeat malam fidem: ſuppoſito tamen, quod ex tali motivo generaliter ſtatuerit, errorem juris non prodeſſe poſſeſ-

possessori, quamvis in aliquo casu particulari cesset omnis præsumptio malæ fidei, adhuc tamen subsistit etiam in eodem casu prædictum statutum, eo proportionaliter modo, quo si Princeps ad vitandas rixas generaliter prohibuerit ferre arma noctu, & quamvis in aliquo particulari casu, si Petrus ferat arma noctu, non sit ullum periculum rixæ, adhuc tamen subjicitur legi generali, quia legis obligatio non cessat, quando ejus causa finalis cessat solum in aliqua particulari persona, non autem in universali, arg. l. *ea quæ raro* 64. ff. div. reg. Juris.

41 Quæri etiam potest utrum mala fides Testatoris noceat etiam hæredi, ita ut hæres dicendus sit mala fide possidere, adeoque non posse res hæreditarias præscribere, ex eo quod illas in hæreditatem acceperit a Testatore, qui mala fide illas possedit, adeoque illarum dominium non præscripsit?

42 Respondetur hæredem universalem defuncti, qui res mala fide possedit, nullo tempore posse prȩscribere res in hȩreditatem acceptas, etiamsi illas bona fide accipiat, & diu possideat. Ita docet communis Doctorum sententia, sumiturque ex l. *Cum hæres* 11. ff. de div. temporalibus præscriptionibus, & ex §. *diutina*. Instit. de Usucapionibus, ubi dicitur: *si ille* (Defunctus) *initium justum non habuit* (idest si mala fide cȩpit possidere,) *hæredi, & bonorum possessori, licet ignoranti, possessio non prodest*. Ratio autem, quæ ex iisdem juribus deducitur, est, quia hæres repræsentat personam defuncti, ita ut per fictionem juris censeatur una eademque persona; unde fit, quod pos-

possessio hæredis censeatur per fictionem juris una continuata possessio cum possessione Testatoris. Sicut igitur possessio Testatoris fuit malæ fidei, ita per fictionem juris censetur malæ fidei etiam possessio hæredis. Possessor autem malæ fidei ullo tempore non præscribit.

43 Quod si contingat huic hæredi, quem diximus non posse præscribi, etiamsi possideat bona fide personali, quia illi nocet mala fides Testatoris; si, inquam, contingat huic hæredi alium hæredem succedere, reique hæreditariæ possessionem bona fide ingredi; tunc posse eumdem hæredem hæredis præscribere, docent Covar. Accurtius, aliique, quos citat & sequitur Molin. de Justit. tract. 2. disp. 65. dummodo tamen pro præscriptione non computetur tempus duorum præcedentium possessorum, qui præscribere non potuerunt ex eo, quod illorum unus habuit malam fidem personalem, & veram, alter autem habuit malam fidem per fictionem juris; sed solum computetur tempus, quo ipsemet hæres hæredis bona fide possidet. Ratio disparitatis, quare in prædicto casu hæres immediatus præscribere non possit, possit autem hæres mediatus, est; quia in casu hæredis immediati intervenit una solum fictio juris, per quam censetur esse eadem persona cum Testatore defuncto, adeoque mala fide possidere, sicut mala fide possedit defunctus (Vide Decium ff. De reg. juris in l. *Hæredem* pag. 371.) at vero si per fictionem juris censeretur etiam secundus hæres mala fide possidere: sicut per fictionem juris reputatus fuit primus

mus

mus hæres mala fide possidere, concurrerent duæ fictiones juris in eadem re, & ex eodem capite ortæ: atqui duas fictiones in eadem re eodem capite ortas jura non admittunt, ut Panor. probat in c. *Significavit* 36. de rescriptis nu. 5. arg. desumpto ex l. 1. C. de Dotis promissione: ergo quamvis primus hęres per fictionem juris censeatur mala fide possidere, sicut mala fide possedit Testator defunctus; non propterea censetur per fictionem juris mala fide possidere secundus hæres, sicut per fictionem juris reputatus fuit mala fide possidere primus hæres.

44 Quæres utrum in tali casu ille secundus hæres præscribat cum titulo adeoque ad complendam præscriptionem ipsi sufficiat longum tempus possessionis; an potius præscribat sine titulo, adeoque ipsi requiratur longissimum possessionis tempus ad præscribendum. Ratio dubitandi est; quia ex una parte videtur non carere titulo; siquidem inter titulos, quos supra enumeravimus habiles ad præscribendum, unus est *pro hærede*, quando scilicet aliquid acceptum est, & possidetur tanquam hæreditas relicta: in præsenti autem casu supponit ille secundus hæręs possidere rem in hæreditate relictam.

45 Ex altera parte si ille secundus hæres sit de numero eorum, qui in jure vocantur hæredes *sui, & necessarii*, veluti filius, & filia respectu patris, sub cujus potestate sint, de quibus sermo est in §. *Si autem*, Instit. de hæredum qualitate, & differentia; si inquam secundus hæres sit hęres *suus*, videtur non posse pręscribere cum titulo pro hę-

rede, sed ut præscribat necesse esse, ut possessionem bona fide continet longissimo tempore, quantum requiritur ad præscribendum sine titulo. Ratio est: quia in l. *Nihil 2. C. de Usucapione pro hærede*, expresse dicitur: *nihil pro hærede posse usucapi suis hæredibus existentibus, magis obtinuit.*

46 Respondetur esse sententiam satis communem inter Doctores, quod Filius non possit præscribere titulo *pro hærede* prædictam rem alienam, quam Pater per fictionem Juris possedit mala fide. Probant hoc, tum ex authoritate illarum legum, quas prædicto modo communiter interpretantur; tum etiam ex ratione; quia filius adiens hæreditatem patre defuncto, non censetur novum dominium acquirere, sed continuare solum dominium sui Patris; siquidem etiam vivente Patre reputatur tanquam Dominus rerum sui Patris; ergo ingressus filii ad hæreditatem paternam non dat novum titulum filio ad acquirendum dominium rerum possessarum a patre, sed solum quasi continuat præcedens dominium, quod habuit simul cum patre: ergo si aliunde pater non habebat dominium alicujus rei, ex eo, quod per fictionem juris mala fide illam possederit; neque filius habere potest idem dominium ex ingressu ad hæreditatem. Oppositum contingit in hærede non necessario, quia talis hæres per ingressum ad hereditatem acquirit titulum ad comparandum dominium sibi rei, quam defunctus possedit bona fide personali.

47 Hæc sententia habet magnum robur communi authoritate Doctorum. Hac tamen

men non obstante, censeo non esse improbabile, quod etiam hæres *suus*, *& necessarius* possit præscribere titulo *pro hærede* rem alienam, quam defunctus possedit bona fide personali, adeoque ad præscribendum sufficere eidem hæredi tempus, quod sufficit ad præscribendum cum titulo; quam sententiam esse satis probabilem dicit etiam Lessius lib. 2. de Just. c. 6. dub. 13. num. 44. Ratio hujus probabilitatis est, quia quamvis filius existens sub potestate patris etiam vivente patre reputetur tanquam dominus rerum sui patris, propter futuram successionem necessariam, non tamen habet earumdem rerum possessionem, vivente patre; cum neque possit illas attingere sine patris concessione. Acquirit igitur de novo possessionem post mortem patris, & quidem cum titulo, quia scilicet est ejus hæres: Atqui ad incipiendam præscriptionem cum titulo, sufficit, ut bona fide incipiatur possessio cum titulo, ut patet ex supradictis: ergo &c.

48 Quod attinet ad citatas leges pro sententia contraria, respondet Less. loco citat. cum Vilio in tit. de hæredum qualitate, & differentia, esse satis probabile, quod illæ leges sint aliter explicandæ, ita ut scilicet quando in l. *Nihil* dicitur *non posse usucapi pro hærede suis hæredibus existentibus*, non sit sensus, quod *suus* hæres non possit usucapere titulo *pro hærede*; sed quod alii non possint usucapere titulo *pro hærede*, quando existit hæres *suus*: existente enim hærede *suo*, titulus *pro hærede* alteri convenire non potest, cui explicationi consonat, etiam *l. ex testamento* 2. *C. unde liberi*, ubi dicitur:

ex testamento , vel ab intestato existente filio, vel nepote suo hærede , nemo potest ab intestato hæres existere. Item quando in l. 2. ff. *pro hærede* dicitur filius a patre hæres institutus res hæreditarias a patre sibi donatas pro parte cohæredum usucapere non posse , non sit sensus , quod filius usucapere non possit res quascumque hæreditarias tit. *pro hærede*, sed solum quod non possit præscribere titulo pro hærede res sibi a patre donatas ; cum enim ipsas naturaliter possidere cęperit titulo donationis , vivente patre , non potest post mortem patris incipere easdem possidere titulo hæredis, quia ex ead. l. D. 2. ff. pro hærede , & ex l. *cum nemo* 5. c.de acquirenda possessione, & ex l. *possident*. 3. §. *illud* , nemo potest mutare causam possessionis naturalis. Videri potest Covar. in Comment. hujus regulæ *Possessor* p. 2. §. 5. *n*. 3. & seqq. ff. de acquir. possess.

49 Hactenus dicta circa hæredem procedunt in hærede universali. Quod si sermo sit de successore , vel hærede particulari , qualis est v. g. Legatarius, imo & quicumque bona fide succedit alteri , sive vivo , sive defuncto in aliqua re quocumque titulo, sive oneroso , ut emptionis , permutationis , sive lucrativo , ut donationis , legati &c. tali successori particulari non nocere malam fidem antecessoris, docent passim Auctores ex l. *an vitium* 5. ff. de diversis temporalibus præscriptionibus,adeoque eumdem posse præscribere ; ita tamen ut tempus ejus præscriptionis incipiat a propria possessione bonæ fidei , non autem a tempore, quo antecessor mala fide possedit, ut notat Glos.

in

in eàd. l. *an vitium*. Ratio disparitatis, quare mala fides antecessoris noceat successori universali, seu hæredi, non autem noceat successori particulari, est; quia heres per fictionem juris repræsentat personam defuncti, unde in l. 11. C. de acquirenda possessione, dicitur: *vitia possessionum a majoribus contracta perdurant, & successorem culpa auctoris sui comitatur*. At successor particularis, cum non repræsentet personam defuncti, nec succedat in ejus vitium; unde potest præscriptionem incipere, si bonam fidem habeat.

50 Complebitur autem ejusmodi præscriptio, quando res ab ipso bona fide fuerit possessa longo tempore, quale requiritur ad præscribendum cum titulo, qui supponitur hic intervenire, exceptis tamen duobus casibus. Primus est, si proprius illius rei dominus ignoret esse eamdem alienatam, quia tunc ad præscribendum non sufficit possessio longi temporis, sed requiritur possessio temporis longissimi, perinde ac si titulus non interveniret, ut expresse dicitur in Authent. *Malæ fidei*, I. de præscr. longi temporis 10. vel 20. annorum; quod tamen intellige de re immobili, ut advertit Molin. tract. 2. de Just. disp. 65. quia in eadem Authent. sermo esse videtur de sola præscriptione rei immobilis: Secundus casus est si res illa, quam successor particularis bona fide accipit, sit res *Furtiva*, aut *vi possessa*. Tales enim res usucapi nequeunt, non solum a fure, aut violento occupatore, sed etiam a quocumque alio, qui bona fide eas accipiat per emptionem, aut donationem,

ut supra diximus ex §. *Furtivæ quoque res* instit. de Usucapionibus. Ubi tamen notat Glos. quam communiter sequuntur Doctores, id esse intelligendum de præscriptione ordinaria longi temporis, quæ completur triennio in rebus mobilibus, decennio in immobilibus inter præsentes, & vicennio inter absentes; non autem de præscriptione longissimi temporis 30. aut 40. annorum; quod genus præscriptionis admittunt in eo, qui bona fide ab alio acceperit rem furtivam, aut vi possessam, eamdemque bona fide possideat toto illo longissimo tempore, tanquam suam, pro qua sententia facit l. *Sicut in rem* 3. & l. *Omnes* 4. C. de præscriptione 30. aut 40. annorum. Videri potest Panor. in c. *Nibil* 2. de præscriptionibus num. 7.

51 Ad complementum materiæ superesset aliquid dicendum de eo genere præscriptionis, per quam dicitur præscribi contra legem, & consistit in eo, quod per actus alicui legi contrarios bona fide continuatos a toto populo per spatium legitimi temporis, abrogetur vis, & obligatio ejusdem legis. Sed de hac re sermo erit suo loco, ubi de consuetudine.

REG. III.

Sine possessione præscriptio non procedit.

1 HÆc regula desumitur ex l. 25. ff. de Usurpationibus, & Usucapionibus, quæ ita se habet. *Sine possessione usucapio contin-*

tingere non potest, & ex aliis juribus, quæ hic citantur a Glossa. Casus figurari potest ex c. *Causam* 7. de Præscriptionibus, ubi cum quęstio esset inter Archidiaconum, & quemdam Laicum super jure percipiendi decimas, quod Laicus prætendebat, eamdem decidendam commisit Summus Pontifex Episcopo Parmensi, non obstante cujuscumque temporis præscriptione, si eam Laicus opponere voluisset, quia cum Laici spiritualia possidere non possint, cujus generis est jus decimandi; ideo nec possunt illa præscribere.

2 Ad clariorem intelligentiam regulæ præmittendum est, quid, & quotuplex sit possessio. In l. 1. ff. de acquirenda, vel amittenda possessione, habetur nomen possessionis derivari a sedium positione, seu ut alii legunt a pedum positione, quia scilicet unus ex præcipuis actibus, quo capitur possessio rerum immobilium, est pedum in eis positio, aut sessio, sicut unus ex præcipuis actibus, quo capitur possessio rei mobilis, est ejus apprehensio manu, ut colligitur ex eadem l. 1. §. 2. Definitur autem multipliciter a Juristis. Reliquis omissis ea definitio probabilior, & clarior esse videtur. quam ex Hostiensi in summa, aliisque Doctoribus ita format Molina tract. 2. de Just. disp. 12. *Est apprehensio rei corporalis vera, vel ficta, corpore, & animo, jurisque adminiculo*. Quia tamen hæc definitio potius explicat modum, quo possessio acquiritur, quam essentiam ipsam possessionis; propterea ex eodem Molin. ibid. disp. 17. paucis immutatis, essentia ipsa possessionis potest ita definiri: *Est insistentia actualis*

aut quasi habitualis in re aliqua, ex apprehensione corpore, & animo juris adminiculo proveniens.

3 Dicitur *rei corporalis*, quia propria, & rigorosa possessio non cadit, nisi super re corporali. Incorporalia enim, ut sunt jura, servitutes, &c. non dicuntur proprie possideri, sed quasi possideri, ut sumitur ex §. 1. Instit. de interdictis, & ex c. *cum Ecclesia* 3. de causa possessionis, & proprietatis, quamvis etiam textus aliqui reperiantur, in quibus incorporalia possideri dicuntur, sumpto latius nomine possessionis. Quod si definitionem possessionis habere velis, quæ ad incorporalium etiam rerum possessionem extendatur, posset a definitione expungi illa particula *corporalis*, quemadmodum illam expungit Covar. in Comment. ad reg. *Possessor* p. 2. nu. 1.

4 Dicitur *vera, vel ficta*, quia utriuslibet generis apprehensio frequenter sufficit ad possessionem. Apprehensio vera est, quæ fit manibus, vel pedibus. Apprehensio ficta, quæ fit per aliquem actum, qui ex dispositione juris æquivalet veræ apprehensioni, ut v. g. Si emptor a venditore domus accipiat claves ejusdem domus; apprehendendo enim claves censetur res intus conditas apprehendere. Item si venditor ostendat a longe fundum venditum, dicatque emptori se tradere illius possessionem; Emptor autem significet se acceptare, juxta textum in l. 1. §. *si jusserim*, & in l. *quod meo* 18. §. *si Venditorem* ff. de acquirenda possessione: & sic de reliquis, quæ possunt videri apud Mol. disp. 13. ubi

etiam

etiam ex pluribus Doctoribus, & Juribus, notat, quando possessio non acquiritur interveniente voluntate prioris possessoris, qui eam tradat, non posse tunc comparari per actum fictum, sed necessario intervenire debere actum verum: Unde fit, ut possessio earum rerum, quæ ante nullius erant, sed fiunt primo occupantis, ut ferarum, non acquiritur nisi per veram apprehensionem.

5 Dicitur *corpore*, *& animo*, quia ut res aliqua incipiat possideri, non sufficit, ut quomodocumque apprehendatur sive manibus, sive pedibus, sive oculis, vel in se, vel in alio, in quo censetur contineri: Sed præterea requiritur adminiculum animi, ut scilicet apprehendatur animo possidendi. Inde est, quod depositarius v. g. non dicitur possidere rem, quia non detinet illam animo possidendi tanquam Dominus, & ut habetur in l. 41. ff. de acquirenda possessione. Qui jure familiaritatis amici fundum ingreditur, non videtur possidere, quia non eo animo ingressus est, ut possideat, licet corpore in fundo sit.

6 Demum dicitur, *jurisque adminiculo*, quibus verbis non indicatur esse de ratione possessionis justa: datur enim possessio, quę est vere possessio, & simul est injusta, ut est possessio rei furto ablatæ. Sensus ergo est, quem tradit Bart. ad l. 1. ff. de acquirenda possess. Videlicet esse de ratione possessionis, ut apprehensio rei non reddatur invalida a jure in ordine ad effectum constituendæ possessionis, quemadmodum v. g. apprehensio loci sacri, quæ fit a Laico non est vera possessio, quia a jure positivo Laicus

factus est incapax possessionis loci sacri, adeoque etiamsi corpore, & animo locum sacrum occupet, non propterea dicitur habere possessionem ejusdem, ut constat ex *l. qui universas* 30. §. *Possessionem* ff. de acquirenda possessione.

7 Advertendum tamen hic est, ista procedere de Jure communi, & ubi lex aliqua positiva, seu consuetudo legitime præscripta aliter non statuerit circa aliquam materiam particularem. Alicubi enim datur lex, vel consuetudo, ut aliquarum rerum possessio transferatur absque ulla apprehensione vera, vel ficta earumdem rerum, puta, ut possessio defuncti transferatur in ejus hæredem absque eo quod hæres ullum actum apprehensionis exerceat, ut fuse explicat Covarr. lib. 3. Variar. resolutionum cap. 5. num. 6. quare pro iis spectandæ erunt leges, & consuetudines regionum, quia modus capiendæ possessionis magna ex parte pendet a jure positivo.

8 Quæri potest quinam sint actus, quibus apprehendi solet possessio servitutum, & jurium incorporalium, puta juris eligendi, præsentandi, & similium.

9 Resp. possessionem servitutum, & jurium apprehendi posse dupliciter; nempe per hoc, quod ille, ad quem pertinet possessionem concedere, immittat possessorem in eum locum, cui jus affixum est, animo concedendi tale jus, & talis possessor illuc eat eodem animo, nempe accipiendi tale jus, & ibidem aliquem ejusdem juris usum exerceat. Secundo apprehenditur quasi possessio juris per hoc, quod aliquis utatur jure

tan-

tanquam ad se pertinente, sciente, & ferente eo, ad quem pertinet concedere, vel prohibere; dummodo tamen juris usus sit talis, ut ex illius natura, & circumstantiis credatur non concessus, aut permissus pro tunc ex gratia, sed ut spectans ex jure ad exercentem. Videri potest Covar. ad reg. *Possessor.* part. 2. §. 8. & lib. 3. Variar. res. cap. 16. ubi plura tradit circa beneficiorum possessionem, & Molin. de Just. tract. 2. disp. 14.

10 Possessio solet a Juristis multipliciter dividi. Præcipua divisio est in possessionem naturalem, & civilem, quæ divisio desumitur ex *l. Nemo* 10. C. de acquirenda possessione. Possessio naturalis est, cum quis detinet corporaliter rem cum animo eam possidendi, aut habendi, ut suam sive juste, sive injuste, sed vel non cum animo proprii dominii, vel sine adminiculo juris tribuentis dominium, ut si quis v. g. occupet animo possidendi aliquam rem alienam, cujus dominus alio discesserit, aut quomodolibet ignoret eam occupationem. Dixi *cum animo possidendi*, quia si quis rem alienam teneat, non animo eam possidendi, sed solum ea utendi, aut eam custodiendi, &c. is proprie non diceretur rem possidere naturaliter. Possessio civilis est, cum quis, si non corpore, saltem animo, vel actuali, vel habituali rem detinet cum jure, & affectione dominii, reputans se dominum esse. Hujusmodi possessionem in re sua retinet etiam, qui ab ea corporaliter discedit, & alio proficiscitur, item dormiens, & nihil de re, quam possidet, cogitans, &c. & hæc est,

quæ potiſſimum attenditur in jure, & a qua dicitur ſimpliciter quis poſſidere; unde eadem eſt, quæ præſcriptionem inducit.

11 Hinc infertur, quod quamvis ab initio, ut poſseſſionem inchoes, requiratur adminiculum animi pariter, & corporis, ut ſupra explicatum eſt; attamen, ut poſseſſionem continues, ſufficit animus retinendi rem, & continuandi poſseſſionem, ut expreſse habetur in §. *poſſidere*. Inſt. de Interdictis, & in l. *Clam poſſidere* 6. §. *qui ad nundinas* ff. de acquirenda poſseſſione; ubi dicitur, quod ſi quis ad nundinas profectus neminem reliquerit in re ſua, & dum ille a nundinis redit, alius occupet poſseſſionem; talis occupator habebit quidem poſſeſſionem naturalem, ſed poſseſſio civilis remanet apud eum, qui ad nundinas abiit, quouſque revertens excludatur ab occupatore, aut deſiſtat a re ſua repetenda, in quo caſu cenſetur dejectus a poſseſsione civili; alius autem, qui antea ſolum poſſidebat naturaliter, incipit poſsidere etiam civiliter, quamvis injuſte, & vi, ut habetur in eod. §. 8. citatæ legis *Clam poſſidere* juncta gloſ. ibid.

12 Alia etiam poſseſsionis diviſio affertur a Gloſsa ad præſentem regulam Juris, videlicet alia eſt poſseſsio, quæ habet plurimum juris, & modicum facti; alia, quæ habet plurimum facti, & modicum juris. Poſseſſio habens plurimum juris, & modicum facti dicitur, quando per alium, quaſi per Procuratorem acquiritur: in tali enim modo acquirendi plus operatur diſpoſitio legis ſtatuentis, ut cenſeatur principalis acquirere

rere id, quod ejus procurator ipsius nomine acquirit; quam operetur factum hominis principalis possessionem acquirentis, qui potius nihil proprie operatur in acquirenda illa possessione. E converso possessio habens plurimum facti, & modicum juris, dicitur quando quis per se ipsum possessionem acquirit: in tali enim modo acquirendi non opus est ulla fictione legis; quandoquidem actus requisiti ad acquirendam possessionem proprie ponuntur ab illo eodem, qui possessionem acquirit.

13 Hæc divisio, & explicatio fundatur in doctrina communi desumpta ex l. 1. §. *Item* & seqq. ff. de acquirenda possessione, & ex *l. possessio* 49. eod. tit. quæ docet posse ab aliquo possessionem acquiri non solum per seipsum, sed etiam per alios, puta per Filios, Servos, Tutorem, Curatorem, Procuratorem, &c. nam ut habetur in *l. generaliter* 9. ff. de acquirenda possessione, unusquisque possidere censendus est id, quod alius ejus nomine possidet: unde ejusdem legis rubrica deducit, quod relicto custode in fundo dominus absens non solum retinet possessionem civilem animo suo, sed etiam possessionem naturalem corpore custodis, quia possessio custodis possidentis nomine domini censetur esse possessio domini. Hoc autem adeo procedit circa acquisitionem possessionem factam per alium, ut verificetur etiam quando ille, cui possessio per alium acquiritur, actualiter ignorat sibi per alium acquiri possessionem, ut colligitur ex cit. l. 1. & expresse habetur in *l. possideri* 3. §. *Saltus*, ff. de acquirenda possessione, & in l. 1. C. eod.

C. eod. tit. & in *l. si Emptam* 2. ff. pro soluto.

14 Ubi tamen adverte, quod quamvis in prædicto casu possessio per alium acquiratur etiam ignoranti, ille tamen ignorans, quamdiu ignorat regulariter non inchoat præscriptionem, ut expresse dicitur in ead. *l. si Emptam*. Ratio disparitatis quare ignorans inchoare possit possessionem, non autem præscriptionem, affertur ibid. a Glos. quia scilicet in usucapione rei requiritur bona fides; ignorans autem possessionem sibi per alium acquisitam, neque bonam fidem habet, neque malam. Quare ut inchoetur præscriptio opus est, ut principalis possessionem sibi per alium acquisitam sciat, eamque ratam habeat cum bona fide. Et sic facile conciliantur leges, quarum aliquæ videntur negare possessionem ignoranti, ut videre est in *l. peregre* 44. §. *quæsitum* ff. de acquirenda possessione; Si enim alicubi possessionem negant ignoranti, loquuntur de possessione præscriptiva, seu in ordine ad effectum præscriptionis.

15 Dices: possessio non acquiritur nisi corpore, & animo, ut patet ex supradictis; atqui ignorans non habet actualiter animum possidendi: ergo &c. Resp. ignorantem in tali casu habere animum possidendi, si non proprie, & in se, saltem per fictionem juris, quia ejus animus suppletur per animum alterius, qui ejus nomine possessionem apprehendit.

16 Dictum est de modo, quo acquiritur, & continuatur possessio: dicendum aliquid superest de modo, quo amittitur, quæ est altera pars rubricæ in lib. 41. ff. tit. 2. Jam vero rerum mobilium possessio plu-

pluribus modis amitti potest. Primo enim amittitur animo possessoris, si videlicet ille, qui hactenus possedit, deponat absolute animum possidendi, idque procedit etiamsi corporaliter rem non relinquat, ut puta si eamdem rem adhuc corporaliter detineat tanquam custos, aut depositarius, aut quomodolibet nomine alterius. Desumitur ex *l. possideri* 3. §. in amittenda ff. de acquirenda, vel amittenda possessione; & ratio patet ex dictis, quia scilicet id, quod potissimum attenditur in possessione est adminiculum animi, unde eo adminiculo absolute cessante, possessionem quoque cessare necesse est. Dixi *si deponat absolute animum possidendi*. Quia si quis talem animum deponat solum sub tacita, vel expressa conditione, ut possessio in alium transferatur; tunc si ille alius possessionem non acquirit, neque prior possessor possessionem amittit, ut expresse habetur in *l. si me* 34. de acquirenda possessione.

17 Secundo amittitur rerum mobilium possessio per furtum, aut rapinam alterius, ex *l. rem, quæ nobis* 15. ff. de acquirenda possessione, & ex *l. possideri* §. *si rem* ff. eod. tit. ubi etiam dicitur amitti possessionem rei apud alium depositatæ, si ille depositarius suscipiat animum possessionis, seu incipiat eamdem rem detinere tanquam suam; ad quod tamen requiritur, ut eam corporaliter apprehendat, moveatque de loco suo, quia, ut dicitur in ead. l. furtum rei sine ejus contrectatione non fit.

18 Tertio amittitur possessio rei mobilis per hoc, quod res ita amittatur, ut fiat extra

tra custodiam possessoris, nec post diligentem inquisitionem reperiri possit, quamvis interim nullus alius eam possideat. Hinc animalia per fugam desinunt possideri, dummodo tamen talia non sit, ut consuetudinem habeant redeundi. Ita in cit. leg. *Possideri §. Nerva, & §. item Feras*, ubi plura habentur circa varias animalium species, eorumque possessionem, aut amissionem possessionis. Servi tamen, & ancillæ possessio non amittitur per eorum fugam, ex *l. Pomponius* 13. ff. de acquirenda possessione.

19 Rerum etiam immobilium possessio pluribus modis amitti potest. Amittitur enim per occupationem ab alio factam, cum animo rem possidendi, ubi tamen adverte ex supradictis, quod si talis occupatio facta sit ignorante domino, aut antiquo possessore, quamdiu durat talis ignorantia, non acquiritur occupatori, nisi sola possessio naturalis; siquidem possessio civilis durat apud priorem possessorem ignorantem, qui adhuc retinet animum possessoris, ut constat ex *l. clara possidere 6. §. qui ad nundinas* ff. de acquirenda possessione, adeoque acquiri non potest ab occupatore, quia ejusdem speciei possessio apud plures esse in solidum non potest; ut expresse habetur in *l. possideri* 3. §. *ex contrario*, ff. de acquirenda possessione. Ut igitur in tali casu amittatur ab antiquo possessore etiam possessio civilis, opus est, ut, vel postquam sciverit rem ab alio occupatam, negligat, vel repetat quidem suam possessionem, sed ab occupatore repellatur, nec possit, aut velit ei resistere, vel arbitrans se nec admittendum, nec prævaliturum, desi-

stat

stat aggredi talem possessionem: quia scilicet ad amissionem possessionis civilis requiritur scientia, & patientia prioris possessoris. Ita desumitur ex *l. Clam possidere 6.* §. *qui ad nundinas, l. & si nolit* 7. *l.* 5. *si id, quod* §. *quod autem* ff. de acquirenda possessione. *Quamvis saltus* 46. de acquir. possess. Atque hic nota discrimen inter mobilia, & immobilia pro re præsenti. Possessio enim rerum mobilium amittitur etiam ignoranti, ut docet Glos. in ead. *l. quamvis saltus*, & expresse habetur in *l. si rem mobilem* 47. ff. eod. tit.

20 Item amittitur possessio rei immobilis per negligentiam domini, qui longo tempore absfuerit, nec aliquem suo loco reliquerit, neque etiam protestetur se nolle amittere possessionem, in quo casu præsumitur dominus oblitus ejusdem rei. Ita desumitur ex *l. furtum* 37. ff. de usurpationibus, & usucapionibus.

21 Demum aliis omissis, quæ videri possunt apud Juristas in tit. de acquirenda, vel amittenda possessione, amittitur, &c. possessio rei immobilis per ejus occupationem a mari, vel a flumine, non quasi per transitum, sed permanenter, ut constat ex *l. possideri* 3. §. Labeo ff. de acquir. possess.

22 His circa possessionem præsuppositis, intentum præsentis regulæ est, possessionem ad præscribendum esse necessariam, ita ut res præscribi non possit, nisi ea a præscribente possideatur. Imo juxta communem Doctorum sententiam, nec quæcumque possessio sufficit; siquidem sola possessio naturalis satis non est, sed requiritur civilis,

quæ

quæ ſpecialiter intelligitur nomine poſseſſionis. Videri poteſt Covar. in Comment. ad reg. *poſſeſſor* par. 2. in princ.

23 Hinc infertur quod ſi quis, abſente domino, aut ignorante, occupet aliquam ejus rem immobilem non poteſt illam præſcribere, quia ſolum habet poſseſsionem naturalem. Idem contingit, ſi interim ille occupator eamdem rem alteri vendat; qui eam bona fide emat, atque retineat; quia neque ille emptor bonæ fidei poterit rem illam præſcribere, cum ſolam habeat ejus rei poſseſsionem naturalem, civilis vero poſseſſio ſit apud dominum abſentem ignorantem, quouſque reverſus, & ſciens ad poſseſsionem non admittatur, aut ex aliqua ratione ab ea aggredienda deſiſtat, ut patet ex dictis.

24 Item infertur, quod ſi quis ſit incapax poſseſsionis, aut dominii alicujus rei non poſsit illam præſcribere. Hinc eſt, quod diximus ab initio explicationis hujus regulæ, videlicet Laicos præſcribere non poſse jus exigendi decimas nomine, & auctoritate propria, ut habetur in C. *Cauſa* 7. de præſcriptionibus; quia tale jus eſt ſpirituale, & ad Eccleſiaſticos pertinens. Laici autem ex diſpoſitione legis de ſe non ſunt capaces poſseſsionis rerum ſacrarum.

25 Præterea infertur, colonum, depoſitarium, alioſque ſimiles, qui alterius nomine rem detinent, præſcribere ipſam non poſse, & ſi ipſam alteri vendant, neque emptorem, quamvis ſit bonæ fidei poſse illam præſcribere, quia ſcilicet non habent poſseſsionem civilem, quæ perſeverat in proprietario. Uſufructuarius etiam cum non

poſ-

posſideat civiliter proprietatem rei, ſed ſolum jus utendi, non poteſt proprietatem præſcribere, ſed ſolum jus utendi.

26 Addo cum communi Doctorum ſententia, ad præſcribendum neceſse eſse, ut civilis poſseſsio rei non ſit interrupta, ſed continuata toto tempore ad præſcriptionem requiſito; adeoque interrupta poſseſsione, etiam præſcriptionem interrumpi, ita ut ſi, redeunte poſseſsione, impoſterum ſit præſcribendum, neceſse ſit incipere, & percurrere denuo totum tempus ad præſcriptionem requiſitum; quod colligitur ex C. *illud* 8. de præſcriptionibus. Ad hujus rei clariorem intelligentiam, adverte diſcrimen, quod eſt inter præſcriptionem interrumpi, præſcriptionem dormire, & præſcriptionem non currere, qui modi loquendi ſunt ſatis frequentes apud DD. in materia de præſcriptionibus. Præſcriptio interrumpi dicitur, quando tempus præſcriptionis præteritum redditur ineptum ad præſcriptionem, ita ut ſi impoſterum præſcribendum ſit, neceſse ſit iterum incipere, & percurrere totum tempus ad præſcriptionem requiſitum. Contingit talis interruptio dupliciter; ſcilicet naturaliter, vel civiliter. Interrumpitur naturaliter, quando aliquid ceſsat de ſubſtantialibus requiſitis, puta ſi ceſset poſseſsio civilis, aut bona fides. Interrumpitur civiliter, quando intervenit actus aliquis juridicus, aut legalis, qui ex diſpoſitione legis habeat interrumpere præſcriptionem, ut eſt v. g. conteſtatio litis in ordine ad interrumpendam præſcriptionem longiſsimi temporis. Videri poteſt Panorm. in cit. C. *illud* n. 6. & ſeqq.

27 Præ-

27 Præscriptio dicitur dormire, quando per aliquod tempus suspenditur ejus cursus, ita ut detracto tempore, in quo dicitur dormire posit computari tempus præteritum ante dormitionem, cum tempore sequente post dormitionem, & ex utroque constitui unum integrum tempus necessarium ad præscribendum. Hoc modo dicitur dormire præscriptio contra pupillum, quamdiu durat ejus ætas pupillaris, ut constat ex *l. sicut* 3. C. de præscriptione 30. annorum. Secundo contra Ecclesiam carentem Prælato, aut habentem Prælatum impotentem ad agendum, ut patet ex c. 1. & ex C. *auditis* 15. de Præscriptionibus. Tertio dormit præscriptio tempore belli, juxta textum expressum in C. *ex transmissa* 10. de præscriptionibus. Videri potest Mol. *de just. tr.* 2, *disp.* 78.

28 Dicitur demum præscriptio non currere, quia non incipit, ex eo quia ab initio aliquid deficiat ad præscriptionem requisitum, ut puta, quia res non erat præscriptibilis, aut quia quis erat incapax possessionis, aut dominii, aut quia jura præscriptionem impediebant, in quo ultimo casu neque sufficit possessio longissimi temporis, nisi cum bona fide probetur etiam titulus, aut nisi sit possessio tanti temporis, ut de memoria contrarii non existat, juxta textum expressum in cap. 1. de præscriptionibus in 6.

29 Quæres utrum si quis bona fide succedat alteri in possessione alicujus rei, possit computare tempus, quo prior possessor possedit, ita ut ex illo tempore, & simul ex eo, quo ipse successor possidet, componatur unum integrum tempus possessionis ad com-

complendam præscriptionem, quod Jurisperiti vocant, uti accessione temporis auctorum in ordine ad præscribendum?

30 Resp. ex supra dictis in explicatione regulæ præcedentis, vel esse sermonem de successore universali, qualis est hæres, vel de successore particulari, qualis est legatarius, donatarius, emptor &c. Rursus vel esse sermonem de successore succedente alteri, qui & possedit, & præscriptionem inchoavit, sed absolvere non potuit, quia antequam compleretur tempus præscriptionis, res transivit ad manus possessoris; vel esse sermonem de successore, qui alteri succedat, a quo præscriptio inchoari, & continuari non potuit; puta, quia habuit malam fidem, sive veram, sive per fictionem juris, qualem supra diximus habere hæredem immediatum possessoris malæ fidei.

31 Successor sive universalis, sive particularis succedens alteri, qui præscriptionem inchoavit, & continuavit usque ad tempus translatæ possessionis, potest uti possessione sui antecessoris, ejusque tempus computare pro complenda præscriptione, ut v. g. si antecessor bona fide possedit, & præscriptionem continuavit per 8. annos continuos inter præsentes, si immediate post illos 8. annos successor bona fide continuet possessionem per alios duos annos continuos inter præsentes, elapsis iis duobus annis præscriptio erit completa. Ita habetur expresse in §. *inter Venditorem*, & §. *divina* Instit. de usucapionibus; ubi tamen id, quod additur, hoc procedere, etiamsi successor interim cognoscat rem illam

lam posſeſsam eſse alienam, emendatum eſt a jure Canonico, quia de jure Canonico requiritur, ut bona fides ſit continua toto tempore posſeſsionis ad præſcriptionem requiſito. Ratio autem eſt manifeſta, quia in tali caſu translata rei posſeſsione, transfertur etiam omne jus, quod habuit antecesſor circa eamdem rem. Cum igitur antecesſor habuerit jus eam rem ſibi præſcribendi intra tempus legitimum, cujus partem jam explevit, conſequenter translatum eſt etiam hoc jus in ſuccesſorem bonæ fidei, ut expleto reliquo tempore res præſcribatur.

32 E converſo ſuccesſor ſive univerſalis, ſive particularis ſuccedens alteri, qui posſedit mala fide, vel vera, vel per fictionem juris, talis inquam ſuccesſor non poteſt computare tempus posſeſsionis ſui antecesſoris ad complendam præſcriptionem, ut ſumitur ex l. *An vitium* 5. ff. de diverſis temporalibus præſcriptionibus, & ex l. *Pomponius* 13. ff. de acquirenda posſeſs. Ratio autem eſt manifeſta: quia posſeſsio antecesſoris fuit per ſe inutilis ad præſcriptionem, utpote carens bona fide: ergo non poteſt ea computari ad præſcriptionem complendam. Adde ex ſupradictis, quod ſi ſermo ſit de ſuccesſore univerſali, nempe de hærede posſeſsoris malæ fidei veræ, & realis, talis hæres non ſolum poteſt uti accesſione temporis, quo auctor posſedit propter rationem aſsignatam, ſed neque poteſt ipſe præſcribere per ſuam propriam posſeſsionem, quamvis ſit bonæ fidei: quia ſcilicet cum per fictionem juris repræſentet perſonam defuncti, cenſetur etiam per fictionem

juris

juris habere malam fidem, quam habuit defunctus; posseſsor autem malæ fidei ullo tempore non præſcribit.

33 Contra regulam hactenus explicatam, nonnulla objiciuntur, & ſolvuntur a Gloſſa. Primum eſt, captus ab hoſtibus præſcribere poteſt, ex *l. Juſto* 44. §. ult. ff. de uſurpationibus, vel uſucapionibus, & tamen captus ab hoſtibus nihil poſsidet cum ab alio poſsideatur, ex *l. Cum hæredes* 23. §. *in his* ff. de acquirenda poſseſs. Ergo falſum eſt, quod ſine poſseſsione præſcriptio non procedat. Secundo quia in C. *contingit* 9. de dolo, & contumacia habetur, quod quando actor ex decreto juris debet poni in poſseſsione rei cuſtodiendæ, & propter dolum, vel potentiam rei non admittitur. vel admiſsus rejicitur, tranſacto anno efficitur verus poſseſsor; adeoque in tali caſu actor ille, quamvis vere non poſsideat, attamen præſcribit annaliter. Ergo præſcriptio procedit ſine vera poſseſsione.

34 Reſp. ad primum diſt. ant. captus ab hoſtibus præſcribere poteſt per ſe ipſum id, quod per ſe ipſum poſsidebat, nego ant. præſcribere poteſt per alium, quem habebat in poteſtate, quando captus fuit, quam poteſtatem per fictionem juris, cenſetur continuaſse toto tempore captivitatis, poſtquam liberatus fuit, conc. ant. Eamdem quoque diſtinctionem admittit altera pars antecedentis: Ubi dicitur, quod captus ab hoſtibus nihil poſsidet; quamvis enim nihil per ſe ipſum poſsideat; poſsidere tamen poteſt per alium, quem in ſua poteſtate habet, puta per ſervum, aut filium.

Deſu-

Desumitur hæc distinctio ex *l. si postliminio* 29. *ff. de Captivis*, *& postliminii*, & ex *l. si is*, *qui* 15. ff. de usurpationibus, & usucapionibus. Juxta cujus sensum expressum intelligenda etiam est objecta lex *Justo*, ubi quando solum dicitur existens in captivitate posse præscribere, conceditur id tantum de iis rebus, quas iterum ejus servus, aut filius ex causa peculii possidet; unde in tali casu non admittitur præscriptio sine qualibet possessione, quandoquidem possessio servi, aut filii censetur per fictionem juris esse possessio domini, aut patris.

35 Ad secundum respondetur casum illum expressum in C. *Contingit*, non esse contrarium doctrinæ traditæ de necessitate possessionis ad præscribendum. Quod enim in eod. C. dicitur, est, actorem illum per dolum, aut vim prohibitum a Reo, ne possessionem capiat, elapso anno censendum esse tanquam possessorem, ne scilicet alter, qui illum ita prohibuit, commodum, & utilitatem reportet de malitia sua; adeoque beneficium concessum ab illo Canone est tantummodo in ordine ad acquirendam possessionem: Totum autem hoc non est contrarium iis, quæ diximus circa necessitatem possessionis in ordine ad acquirendum dominium per præscriptionem. Aliæ etiam solutiones ejusdem objectionis videri possunt apud Glos. in præsenti reg. Juris *v. non procedit*.

REG.

R E G. IV.

Peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum.

1 HÆc regula desumitur ex S. August. in Epist. 54. ad Macedonium, cujus verba referuntur a Gratiano in cap. *si res aliena* 1. 14. quæst. 6. & ab Alexandro III. in C. *cum tu* 5. de Usuris, ex quo casus figurari potest, sicut & ex *l. sequitur* 4. §. Quod autem ff. de Usurpationibus, & Usucapionibus, ubi dicitur, vitium furti non purgari, nisi res revertatur in potestatem veri Domini, nec sufficere, quod revertatur in potestatem illius, cui fuit subrepta, si non erat verus Dominus, sed custos, &c.

2 Ad clariorem intelligentiam regulæ notandum est, primo nomine peccati hic specialiter intelligi peccatum illud, quod committitur tum per injustam ablationem rei alienę, tum etiam per injustam detentionem; siquidem quoad periculum animæ, & quoad inducendam obligationem restituendi, similia sunt injuste detinere, ac invadere alienum, ut habetur in C. *Sæpe contingit* 18. de restitutione Spoliatorum; item intelligi peccatum, quod committitur in inferendo injuste alteri damnum, etiamsi nihil utilitatis inde perveniat ad eum, qui injuste damnum intulit, quia etiam in tali circumstantia peccatum illud non dimittitur, si damno passo, sufficienti restitutione non compensetur, ut notat Glos. in hanc reg. *v. ablatum*, & sumitur

ex *c. si quis de Clericis* 39. 12. *qu.* 2. & ex toto titulo de Injuriis, & damno dato, qui est in quinto Decretal.

3 Notandum est secundo, remissionem peccati sumendam esse hic tum prout conceditur a Deo, tum etiam prout ponitur ab Ecclesia per absolutionem Sacramentalem: quia neque Deus prædictum peccatum condonat, neque Sacerdos sacramentaliter absolvere debet, nisi fiat sufficiens restitutio, ubi ea fieri possit, aut nisi serium, & efficax restituendi propositum interveniat ubi poterit, supposito tamen, quod is, cui facienda esset restitutio, eam liberaliter non remiserit.

4 His præsuppositis, intentum præsentis regulæ est, peccatum injustitiæ, quod committitur in auferenda, seu retinenda re aliena, & universaliter in inferendo alteri damnum, non remitti apud Deum, & ab Ecclesia sacramentaliter non absolvi, nisi damnum illatum sufficienti restitutione compensetur. Ratio est manifesta: quia quamdiu tale damnum sufficienter non compensatur fit voluntarie nocumentum, & injuria proximo, unde in supra cit. C. *Sæpe contingit*, dicitur non multum interesse quoad periculum animæ, injuste detinere, ac invadere alienum. Voluntarie autem faciens nocumentum, & gravem injuriam proximo non est dispositus, ut a peccato veteri absolvatur.

5 Id autem intelligendum est, si facultas suppetit restituendi rem ipsam ablatam, vel saltem ejus æstimationem, casu quo res ablata perierit, etiam sine culpa sua, ut notat Glos. in hac reg. *v. peccatum non dimit-*

ti-

titur. Quod si quis esset ita inops, ut neque rem posset restituere, eo quod non superfit, neque ullam ejus æstimationem; tunc excusabitur quidem ab actuali restitutione, quia nemo potest ad impossibile obligari juxta reg. 6. de reg. juris in 6. requiritur tamen, ut habeat serium, & efficax propositum restituendi, cum poterit, & si contingat ipsum ad pinguiorem fortunam venire, reviviscit obligatio actualis restitutionis.

6 Quia vero ad restitutionem obligatur, non solum, qui rem alienam sumpsit, sed etiam, qui apud se illam habet, quamvis eamdem ipse non sumpserit, sed bona fide possederit; propterea docent communiter auctores, duas esse in universum radices, ex quibus restituendi obligatio nasci potest; videlicet injustam acceptionem, & rem acceptam. Obligatio restituendi orta ex injusta acceptione reperitur in eo, qui rem alienam injuste usurpavit, vel læsit, aut destruxit, vel invito Domino detinuit; vel quomodolibet alteri injuste damnum intulit. Ad hoc genus etiam revocatur obligatio, quam habet, qui incepit quidem bona fide rem alienam possidere, sed postea, bona fide cessante, possidet fide mala; nam ut supra dictum est, non multum interest quoad periculum animæ inter injuste detinere, ac invadere alienum. Obligatio restituendi ratione rei acceptæ datur in eo, qui rem alienam bona fide possedit, statim ac cognoscit rem esse alienam. Ubi vides discrimen, quod intercedit inter utrumque genus obligationis: obligatio enim restituendi, quæ nascitur ex sola re accepta, non

supponit ullam formalem injustitiam, & injuriam commissam ab illius rei possessore, adeoque non exigit ullam satisfactionem ab eodem præstandam ultra actualem rei restitutionem. E converso obligatio restituendi ratione injustæ acceptionis, cum supponat ex parte possessoris injustitiam, & injuriam, non solum petit, ut damnum illatum reparetur, mediante rei restitutione, sed etiam, ut injuria irrogata per sufficientem satisfactionem compensetur.

7 Plurima circa hoc utrumque genus obligationis dici possent, ab iis tamen abstineo, quia videri commode possunt apud Theologos Morales, ubi tractant de restitutione, cum præsertim plura a nobis dicta fuerint in superioribus regulis circa possessorem bonæ, vel malæ fidei.

8 Unum hic inter reliqua notasse sufficiat circa fructus ex re aliena perceptos, quod ii etiam restituendi sint cum ipsa re, supposito, quod sint fructus rei, & non solius industriæ, ut constat tum ex naturali jure æquitatis, quia res, quæ fructificat, domino suo fructificat, tum etiam ex *l. in Condemnatione* 133. ff. de diversis reg. Juris, aliisque textibus. Addo, quod præter rem, & fructus perceptos, restitui quoque debeat omne damnum, quod ex injusta rei ablatione Domino causatum est, ut colligitur etiam ex *l. restituere* 35. & ex l. fin. ff. de verborum significatione.

9 Illud tamen in hac re discrimen est inter possessorem malæ fidei, & inter possessorem bonæ fidei, quod possessor malæ fidei ad id universaliter teneatur non solum quoad fru-

ctus

ctus extantes, sed etiam quoad consumptos, quorum saltem æstimationem, & pretium restituere debet, ut constat ex l. Certum est 22. C. de rei vindicatione. E converso possessor bonæ fidei fructus omnes, qui extant, restituere debet Domino, ut docet communis sententia post Glos. in l. *Et ex diverso* 35. ff. de rei vindicatione v. *non habendam;* at si quos fructus bona fide consumpsit, non tenetur restituere, nisi quatenus ex eis est factus ditior, puta quia illos vendidit, & pretium habet, vel quia nisi illos consumpsisset, tantumdem de suo fuisset consumpturus, vel quia ex illorum venditione auxit suum patrimonium, &c.

10 Hoc autem extendendum est tum ad fructus, quos vocant naturales, tum etiam ad fructus, quos industriales appellant, de qua fructuum diversitate sermo est in l. *fructus percipiendo* 45. ff. de Usuris. Fructus naturales dicuntur, qui vel sponte nascuntur absque ulla humana industria, vel saltem ad quorum productionem plus confert natura, quam hominis industria. Fructus industriales sunt, qui ita proveniunt ab ipsa re cujus sunt fructus, ut specialiter etiam proveniant ab humana industria, quales v. g. sunt quæstus, & lucra, quæ ex re percipiuntur, mediante negotiatione. His fructibus similes sunt illi, quos civiles appellant, qui proprie non nascuntur ex ipsa re, sed accedente humana industria propter rem, seu usum rei percipiuntur ex statuto juris, quales sunt reditus Domus; merces, seu pretium locationis &c. quamvis enim ea non sint proprie fructus rei, censentur tamen tanquam fructus, ut patet l. *si navis* 62. ff. de rei vindicatione.

11 Jam vero pro omnibus his fructuum speciebus locum habet doctrina tradita circa obligationem restitutionis faciendæ: adeoque fructus extantes tum mere naturales, tum etiam industriales, & civiles, sive possideantur cum titulo, sive sine titulo, restituendi sunt Domino: fructus autem consumpti restitui debent quoad æstimationem justam a possessore malæ fidei; at a possessore bonæ fidei, qui bona fide illos possederit, & consumpserit, restitui solum necesse est, quatenus ex eis factus est locupletior, ut dictum est. Videri potest Azor. p. 3. Instit. l.4. c.2. & seqq. Less. de Just. lib.2. c.12. dub.15. & seqq. aliique Theologi, & Canonistæ passim.

R E G. V.

Peccati venia non datur, nisi correcto.

1 Colligitur hæc Regula ex pluribus juribus citatis a Glos. & præsertim ex c. *Legatur* apud Gratian. cau. 24. qu.2. Casus figurari potest ex c. *Quod quidem* 5. *de Pœnitentiis, & remissionibus*, ubi Alexan. III. consultus, quid a Confessario agendum sit, si quem criminosum contingat ad confessionem accedere absque proposito abstinendi ulterius a peccato, respondit ejus confessionem audiendam esse, & salutaribus monitis pœnitentiam indicendam esse, quæ utilis erit, si non ad vitam æternam, cum sit actualiter inimicus Dei, saltem ad hoc, ut facilius excitetur ad perfectam pęnitentiam; non tamen absolutionem esse ei impertiendã, quia peccati venia non datur, nisi correcto.

2 Pro

2 Pro clariori regulæ intellectu notandum est aliud esse veniam culpæ, & reatus ad æternam pœnam, qui consequitur ad pœnam lethalem, aliud veniam pęnæ temporalis. Jam vero intentum hujus præsentis regulæ non est de venia pœnæ temporalis; sæpe enim contingit ejusmodi pęnam etiam non emendato per pęnitentiam crimine relaxari, ut puta si ex impositione talis pœnæ probabiliter timeatur gravius aliquod damnum secuturum: quia ut dicitur in cap. *Ut constitueretur* 26. dist. 50. detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus sanandis malis charitas sincera subveniat; cujus indulgentiæ exemplum habes in c. *denique* 7. dist. 4. Sensus igitur est de venia culpæ, & reatus ad pœnam æternam: ea enim nemini condonatur, nisi mediante correctione.

3 Nomine autem correctionis hic intelligitur pœnitentia, hoc est enim supernaturalis dolor, ac detestatio de peccato, cum proposito non peccandi de cetero. Cum autem ejusmodi pęnitentia duplicis generis sit, videlicet, vel imperfecta, qualis est, quæ concipitur ex turpitudinis peccati consideratione, & ex gehennæ, & pœnarum metu, quæ vocari solet attritio; vel perfecta, & charitate formata, cujusmodi est, quæ innititur motivo charitatis, hoc est propter Deum, summamque ejus bonitatem super omnia dilectam, & appellari solet Contritio; alterutra requiritur ad remissionem peccati; ita tamen ut attritio sola per se ipsam non sufficiat, sed opus sit, ut conjungatur cum Sacramento pœnitentiæ, cujus virtute peccata remittuntur: at Contritio charitate perfecta per se homi-

 nem

nem Deo reconciliat, permanente tamen obligatione subjiciendi clavibus peccata in Sacramento pœnitentiæ, cujus votum includitur in ipso actu contritionis. Sumuntur hæc ex Trid. sess. 14. cap. 4.

4 Ex his habes discrimen inter peccati veniam, quæ peccatori correcto indulgetur a solo Deo, & inter veniam, quæ eidem indulgetur etiam ab homine; quod cum Deus sit perfectissimus cordium cognitor remittit etiam peccata propter pœnitentiam pure internam, quæ consistat in contritione perfecta, quamvis postea opus sit, ut diximus, eadem peccata in confessione Sacramentali manifestare: at quia homo non judicat de internis, ut peccata remittat, opus est aliqua pœnitentia exteriori, nempe dolorosa confessione.

R E G. VI.

Nemo potest ad impossibile obligari.

1 DEsumpta est hæc regula ex tit. ff. de Reg. Juris, ubi reg. 144. sic habet: *Impossibilium nulla obligatio est*. Casus formari potest ex c. ult. *de pactis*, ubi Greg. IX. decernit nullius esse momenti pactum illud, quod sit impossibilis executionis, quia ad impossibile nemo potest obligari.

2 Universalissima est ista regula, & ad omne genus impossibilitatis extenditur, quod triplex assignatur hic a Glos. v. *nemo potest*; videlicet impossibilitas Juris, impossibilitas naturæ, impossibilitas facti. Impossibilitas Juris ea est, per quam aliquid dicitur fieri non posse, quia lege prohibetur,

puta

puta venditio rei spiritualis dicitur impossibilis Jure, quia tum a lege naturali, tum etiam a Sacris Canonibus est prohibita. Impossibilitas facti est, quando ad aliquid faciendum vires operantis omnino deficiunt. Impossibilitas naturæ vocatur, quando ad aliquid vires penitus desunt in natura, qua ratione dicitur nobis impossibile digito Cęlum tangere, quod est exemplum allatum a Glos. in l. *si stipulor* 35. *ff. de verborum obligationib. v. non concedit*, & a Justin. in Instit. *de inutilibus stipulationibus* §. *Si impossibilis*. Jam vero pro omnibus his impossibilium generibus est universalis regula, non posse aliquem ad ea obligari. Ratio quam affert Glos. est, quia omnis obligatio, vel est ad aliquid dandum, vel ad aliquid faciendum, itaut si illud non detur, aut non fiat, imputandum sit ei, qui illud dare, vel facere obligatus, omiserit: atqui impossibile dari, aut fieri nequit, nec ejus negatio imputari potest non danti, aut non facienti, cum non stet per eum, nec sit in culpa, ut colligitur etiam ex regul. 41. de regulis Juris in 6. ergo nulla obligatio dari potest ad aliquid impossibile.

3 Hæc doctrina in tantum procedit, ut extendatur etiam ad contractus, quos fieri contingat sub aliqua conditione impossibili: ea enim conditionis impossibilitas vitiat ipsum contractum, eumque reddit nullum, ut habetur ex l. *impossibilis* 7. ff. de Verbor. obligationib. & ex l. *non solum* 31. ff. de Obligationibus, & Actionibus. Ubi tamen distinguendum est, utrum conditio sit impossibilis solo jure, an sit impossibilis fa-

cto, aut natura; rursus distinguendum est, utrum conditio sit de futuro, an de praesenti, vel praeterito; conditio enim impossibilis facto, aut natura, sive sit conditio de praesenti, sive de praeterito, sive de futuro semper irritat contractum: unde v. g. si quis alteri promittat gemmam sub conditione, quod Cœlum digito tetigerit, aut quod nunc tangat, aut quod imposterum sit tacturus, contractus est nullus, sive cognoscatur impossibilitas illius conditionis, sive non cognoscatur; quia si cognoscitur, signum est jocose, & non serio promitti; si non cognoscitur, suspenditur obligatio usque ad purificationem conditionis, adeoque ubi naturaliter impossibile est purificari conditionem, ibi dari non potest obligatio. At si conditio sit solo jure impossibilis, utpote de re per legem prohibita; irritat contractum quando est de futuro, ut puta si aliquis promittat alteri 100. sub conditione, quod sit hominem occisurus: quia sic astringeret, seu alliceret alterum ad peccandum; repugnat autem quod quis obligetur ad servandum id, per quod alius allicitur ad peccandum: secus autem regulariter, quando conditio est de praeterito, vel de praesenti, quia tunc supponitur jam impleta conditio, adeoque per promissionem non allicitur aliquis ad peccandum. Ita Less. lib. 2. de Justit. cap. 18. dub. 15.

4 Excipitur tamen ab hac doctrina contractus Matrimonii. Nam in cap. fin. *de Conditionibus appositis* statuit Greg. IX. conditiones impossibiles, & turpes contractui Matrimonii adjectas, exceptis iis, quae sunt con-

contra substantiam conjugii, haberi debere pro non adjectis propter ejus favorem, adeoque non irritare contractum; quod tamen intelligendum est, nisi aliunde certò constet apponentem illam conditionem impossibilem voluisse tantum jocari, & non serio contrahere. Videatur Sanch. de Matrim. lib. 5. disp. 3.

5 Item excipitur dispositio ultimæ voluntatis, puta testamentum, fideicommissum, legatum, &c. conditio enim impossibilis illis apposita non irritat easdem dispositiones sed habetur pro non adjecta, ut constat ex l. ss. *impossibilis* Inst. *de hæredibus instituendis*, & ex l. 1. aliisque pluribus juribus ff. *de Conditionibus institutionum*. Ratio quare ita specialiter statutum fuerit pro ultimis voluntatibus, fundatur in præsumptione, qua creditur Testator ultimo vitæ suæ tempore noluisse facere dispositionem irrisoriam, & nullam; cum homines vix velint decedere intestati; nec voluisse suum hæredem, aut legatarium obligare ad aliquid impossibile, eo præsertim tempore, quo suum erga illos affectum magis significare voluit, adeoque eo fuisse animo, ut si conditionem, quam apposuit, cognovisset impossibilem, illam non apposuisset. Stante ejusmodi præsumptione, prudenter jura statuerunt conditiones impossibiles ultimis dispositionibus appositas habendas esse pro non appositis, quod etiam valde utile fuit ad vitandas lites, quæ pluries orirentur, si testamenta, fideicommissa, & legata irritarentur per appositam conditionem impossibilem.

R E G. VII.

Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.

1 HÆc regula desumpta est ex l. *in omnibus causis* 68. & ex l. *privilegia quædam* 156. ff. *de diversis regulis Juris*. Casus poni potest ex c. 2. *de auctoritate, & usu pallii*, ubi Celestinus III. interrogatus, utrum Archiepiscopus possit alteri Archiepiscopo commodare pallium acceptum a Romano Pontifice; respondit, non posse, quia privilegium Pallii personam sequitur, & extinguitur cum persona. Idem quoque exemplificari potest cum Glos. in privilegio personali concesso Patri, Patrono, & militi, ut condemnentur solum in quantum facere possunt, seu habita ratione ne egeant, ut videre est in l. *Sunt, qui in id* 16. cum duabus sequentibus, juncta Glos. ibid. ff. *de re judicata*, quod privilegium non transit ad hæredes, quia extinguitur cum persona.

2 Ad intelligentiam regulæ, quæ valde necessaria est ad cognoscendum legitimum valorem, & usum privilegiorum, recolendum est id, quod diximus in Institutionibus nostris parte 3. cap. 9. videlicet nomine privilegii intelligi specialem concessionem alicui privatæ personæ, vel communitati, vel loco factam ad aliquid faciendum, vel non faciendum ordinarie, & stabiliter contra, vel præter Jus commune, qualis est V. G. concessio alicui facta non solvendi tri-

tributa, celebrandi ante Auroram, &c. Rursus privilegium aliud esse reale, aliud personale. Reale est, quod alicui rei, vel officio immediate, & directe concessum est, itaut quicumque rem illam, aut Officium possideat tali privilegio potiatur, adeoque privilegium a re, vel Officio redundet in personam. Privilegium personale dicitur, quod immediate, & directe conceditur personæ. Nonnunquam etiam privilegium dicitur personale ex parte concedentis, quando scilicet facultas illius concedendi est immediate, & directe concessa particulari personæ, non autem muneri vel officio.

3 His præsuppositis, sensus præsentis regulæ est privilegia personalia ita esse affixa personæ determinatæ, ut non transeant de una persona ad aliam personam, & extincta persona, cui ad vitam concessa sint, ipsa etiam extinguantur. Oppositum contingit in realibus privilegiis, quæ in perpetuum sint immediate concessa rei, vel officio; ea enim tamdiu durant, quamdiu durat ipsa res, vel officium, adeoque transeunt de persona in personam, prout de persona in personam transit eadem res, vel officium.

4 Hoc autem adeo stricti juris est, ut si quod personale privilegium concedatur alicui, nec ad ejus domesticos extendi debeat, imo nec ad ejus uxorem, & filios, ut ex pluribus juribus fuse extendit Barbosa in l. *quia tale ff. soluto Matrimonio*; nisi tamen ex tenore, verbisque privilegii deducatur talis extensio, aut nisi talis esset natura privilegii, ut ipsum maxima ex parte maneret inutile non facta aliqua ejusmodi extensione, ut

do-

docet Glos. in cap. penult. *de privilegiis in 6.* v. *admittuntur*, & v. *non debent*, ubi affert exemplum privilegii personalis, quod alicui concessum sit morandi in aliquo fundo, quod privilegium extendi debet etiam ad suos, quia ceteroquin esset inutile, cum sine suis habitare non possit. Videri potest Suar. de leg. lib. 8. cap. 2.

5 Quod autem dicitur privilegium personale extingui cum persona, intelligendum est, nisi fuerit antecedenter extinctum. Quamvis enim, ex dictis, universalis regula sit, universale privilegium non transire ad hæredem, aut successorem privilegiati; non est tamen universalis regula, tamdiu semper durare, quamdiu durat vita privilegiati: multipliciter enim cessare potest privilegium, etiam illo superstite, cui concessum est; ut puta si privilegium concessum sit solum ad aliquod limitatum tempus; aut si privilegiatus peccet per privilegii abusum, ex quo, vel ipso jure, vel per sententiam Judicis sequatur amissio privilegii; aut demum sit onerosum tertio, & privilegiatus suo privilegio non utatur etiam cum se offert occasio utendi, longo tempore, quantum sufficit, ut ille tertius præscribat contra privilegiatum: in his enim casibus privilegium cessat, etiam vivente privilegiato, ut fusius exposuimus in cit. cap. 9. ultimæ partis Institutionum nostrarum.

6 Quod dictum est de privilegio personali in ordine ad personam, intelligendum proportionaliter est de privilegio reali in ordine ad rem, adeoque sicut personale, extincta persona, etiam ipsum extinguitur, ut expo-

exposuimus, ita pariter privilegium reale, extincta re. Excipitur tamen ab hac regula casus, in quo aliqua res puta Ecclesia, aut Civitas destructa sit ab hostibus: tunc enim conservantur omnia ejus privilegia, unde, & remanent ejusdem Ecclesiæ Clerici, ut docet Glos. ad hanc regulam. Ex cap. *Pastoralis* 43. 7. qu. 1.

7 Dices contra regulam: datur multiplex personale privilegium, quod non extinguitur cum persona, sed transit ad ejus hæredem, aut successorem: ergo falsum est generaliter privilegium personale personam sequi, & extingui cum persona. Ant. probatur: quia Minoribus, hoc est iis, qui nondum 25. ætatis annum impleverunt, competit hoc personale privilegium, ut si per aliquem contractum graviter læsi fuerint, debeant acta rescindi, & omnia in integrum restitui, ut constat ex toto Decretal. & Digestorum tit. *De in integrum restitutione*; & tamen ejusmodi beneficium transit etiam ad Minoris hæredem, ut habetur in l. *Non solum 6.* ff. *de in integrum restitutionibus*. Item mulieribus competit personale beneficium Senatus consulti Vellejani, quo ipsis subvenitur, ut serventur indemnes, si ex quadam animi levitate se obligaverint fidejubendo pro aliis, ut explicatur in toto titulo ff. & Cod. *Ad Senatus consultum Vellejanum*. Demum pluries alicui personarum communitati, puta alicui Religioni conceditur aliquod personale privilegium, quod propagatur ad illos singulos, qui successive fiunt partes ejusdem communitatis, adeoque transit a persona in personam: ergo &c.

8 Res-

8 Respondetur nihil horum, quæ proponuntur esse contrarium præsenti regulæ: quia regula tantum loquitur de iis personalibus privilegiis, quæ ita conceduntur personæ, ut ipsa persona sit causa, propter quam concedantur, non autem aliqua ejusdem læsio; ubi enim principalis causa concessionis sit ad tollendam aliquam læsionem injustam, quam persona passa est, tunc beneficium concessionis transit etiam ad hæredem, quia, in quo defunctus graviter læsus est in rebus suis, restitui saltem debet in persona hæredis. Hinc patet ad ea, quæ in contrarium objecta sunt. Beneficium restitutionis in integrum, quod Minoribus conceditur, est beneficium concessum intuitu læsionis, juxta text. in l. *quod si Minor* 24. §. *Non semper est*, & l. *Non omnia* 44. ff. *de Minoribus*. Idem dic de Vellejano pro Mulieribus in damnum suum fidejubentibus pro alio; & propterea utrumq; ex statuto juris transmittitur ad hæredem.

9 Ad id, quod ultimo loco opponebatur de privilegiis alicui communitati concessis in perpetuum, respondetur eadem privilegia concedi directe, & immediate non huic, vel illi particulari personæ, quæ est in illa communitate, sed ipsi communitati in genere, quæ est quædam persona ficta, quamvis ab ea mediate redundent in particulares personas ejusdem communitatis: illa autem persona ficta, seu communitas non deficit, etiamsi varientur particulares personæ; ac proinde eadem privilegia semper perseverant in eadem persona, cui directe, & immediate concessa sunt, & tamdiu perseverant, quamdiu perseverat illa persona ficta, seu

illa

illa communitas, quod satis est ad præsentem regulam. Contra regulam esset, si privilegia communitati concessa transfunderentur ad aliam communitatem. Sed hoc non accidit, nisi ex speciali concessione Principis, ut de facto videre est in quibusdam Religionibus, quæ privilegium habent a Summo Pontifice participandi privilegia, quæ aliis Religionibus concedantur.

R E G. VIII.

Semel malus semper præsumitur esse malus.

1 DEsumitur hæc regula ex c. *scriptam 9. de Præsumptionibus*, & ex cap. *Parvuli* 14. 22. 5. cum aliis hic citatis a Glos. ex quibus casus formari potest in eo, qui productus in testem cum juramento de veritate dicenda, mendaciter tamen testatus est: hic enim in alio judicio produci amplius in testem non potest, si ejus testimonium cessurum esset in proprium commodum, quia præsumitur perjurium commissurus: semel enim malus, semper præsumitur esse malus.

2 Hæc regula inservit tantum pro foro externo, & quia nititur vi præsumptionis, quæ sæpe fallit, ideo non est temere etiam pro foro externo in quolibet casu adhibenda. Ut hoc clarius pateat, prælibandum breviter aliquid hic est de præsumptionibus.

3 Nomine præsumptionis hic intelligitur conjectura rationabilis ex aliquo signo proveniens ad fidem faciendam rei dubiæ, quam

pro

pro veritate facit haberi, donec de contrario non constet. Dicitur *conjectura rationabilis*, unde excluditur a conceptu veræ præsumptionis suspicio, vel judicium temerarium nullis, vel insufficientibus indiciis fundatum, quod propterea nihil probat, & a Jure respuitur, ut desumitur ex c. *Inquisitioni* 44. de sent. Excom. Dicitur rei dubiæ, quia præsumptio semper versatur circa rem incertam, in eoque differt a fictione Juris, quæ est certæ falsitatis pro veritate assumptio inducta per legem ex causa aliqua justa, ut cum jus fingit Religiosum esse mortuum, quamvis vivat, aut hæredem immediatum esse eamdem personam cum defuncto, cujus est hæres, & sic de pluribus aliis.

4 Cum autem indicia, ex quibus præsumptio nascitur, varia sint, & inæquali probabilitate faciant conjecturam rei; ideo multiplex assignari solet præsumptionum species. Alia enim est præsumptio vehemens, seu violenta, alia non vehemens, sed tantum probabilis. Prior est, quæ talibus indiciis nititur, ut dubio moraliter non relinquat locum, cujus exemplum est in c. 2. *De præsumptionibus* petitum ex celebri judicio Salomonis de duabus mulieribus. Præsumptio non vehemens, sed tantum probabilis est, quæ non ita urgentibus indiciis nititur, talibus tamen, ut probabiliter arguat rem præsumptam, eademque potest esse major, aut minor, prout magis, vel minus probabiliter indicia faciunt conjecturam.

5 Aliter etiam præsumptio dividitur in præsumptionem hominis, & in præsumptionem Juris. Præsumptio hominis est, quæ for-

formatur in mente hominis ex aliquibus indiciis, & argumentis, & non est expressa in Jure; quæ autem est expressa in Jure ea dicitur præsumptio Juris, qualis est V. G. ea, qua præsumitur esse reum, qui dilationibus judicium subterfugit, quia est expressa in c. *Nullus* 4. de Præsumptionibus.

6 Demum præsumptio Juris subdividitur in præsumptionem Juris tantum, & in præsumptionem Juris, & de Jure. Præsumptio Juris tantum est, quæ est expressa in Jure, sed nihil super eam statutum est, quod pro lege habeatur, unde facile auferri potest per probationem in contrarium; at præsumptio Juris & de Jure est, quando non solum continetur in Jure, sed etiam super ipsa jus aliquod firmum statutum est, unde probationem in contrarium non admittit, nisi petitam ex manifestissimis rationibus, de quibus videri potest Pan. in c. *is, qui fidem* 30. *de Sponsalibus*, n.5. Exemplum hujus est, quod diximus ad initium hujus regulæ, videlicet de eo, qui alias in judicio fuerit testis perjurus, unde præsumitur imposterum commissurus perjurium, super qua præsumptione statutum est Jus, ut amplius in testem produci non possit. Item aliud exemplum habes in iis, quæ supra diximus ad regulam 6. de faciente testamentum sub aliqua conditione impossibili, qui præsumitur eamdem conditionem non fuisse positurus, si cognovisset esse impossibilem, quia suum testamentum valere voluit, super qua præsumptione statutum est Jus, ut conditio impossibilis testamentis apposita haberetur pro non adjecta.

7 His præsuppositis intentum præsentis regulæ

gulæ est, ex anteacta vita, & moribus fieri in foro externo conjecturam, & præsumptionem de futuro, & de præsenti: unde si quis malus fuit in aliquo genere mali, præsumitur in foro externo etiam nunc malus in illo eodem genere; quemadmodum e contrario si quis bonus fuit in aliquo genere, præsumitur etiam nunc in eodem genere bonus. Ratio hujus est: quia pro foro externo, nisi mutatio supervenisse probetur, idem status manere putatur; mutatio enim est quid facti; ea autem, quæ sunt facti non præsumuntur, sed probari debent coram Judice. Ex hac ratione decernitur in c. *Litteras* 13. *de restitutione Spoliatorum*, ut si Maritus antea solitus fuit in Uxorem sævire, & propterea Uxor se ab eo separaverit, non sit Uxor ei restituenda, quia ex præterita sævitia conjectura fit de futura. Item ex eadem ratione in Jure civili, qui olim possedit, etiam nunc possidere præsumitur, donec contrarium non probetur.

8 Ejusmodi tamen præsumptio, non est præsumptio Juris, & de Jure, quia contra illam admitti facile debet probatio in contrarium, petita vel ex temporis cursu, ex quo necessario, aut verisimiliter status est immutatus, aut ex aliis indiciis, ex quibus probabiliter argui potest facta mutatio; ubi præsertim agitur de præsumptione ad malum. Videri potest Felin. in c. *Scribam* 9. de Præsumpt. Unde colligi possunt exceptiones ad hanc regulam, quæ tota, ut diximus, est pro foro externo, & in ordine ad probationes judiciales, non autem pro foro conscientiæ.

R E G.

REG. IX.

Ratum quis haberè non potest, quod ipsius nomine non est gestum.

1 DEsumitur ex c. pen. de sent. excom. in *6.* ex quo formatur casus. Gaudes v. g. Clericum inimicum tuum fuisse graviter, & injuriose vulneratum a Titio & quantum in te est laudas, & approbas eamdem vulnerationem, quæ tamen non fuit facta nomine tuo: in tali casu si nihil aliud afferas præter approbationem, quamvis pecces graviter, non tamen incurris simul cum Titio excommunicationem Canonis, quæ lata sit contra committentes, & ratam habentes verberationem Clerici, quia in tali casu non diceris proprie ratam habere verberationem illam, eo quod ratum habere non possis quod tuo nomine non est gestum. Item occidit Titius hominem, vel aliud quodcumque delictum commisit, aut contractum celebravit nomine suo; si tu postea id approbes, quamvis pecces, non tamen teneris ad restitutionem, quia ratum habere non potes, quod gestum non est nomine tuo.

2 Pro clariori intelligentia regulæ, supponendum est cum Doctoribus triplicem potissimum in Jure reperiri fictionis speciem, quarum una dicitur inductiva, alia privativa, alia translativa, ut videre est apud Bart. in l. *si is, qui pro Emptore, ff. de Usucapionibus* citatum a Barbosa in explicatione hujus regulæ num. 2. Fictio in-

du-

ductiva est, quando lex fingit esse, quod non est, ut cum fingit defunctum vivere in suo hærede. Fictio privativa, quando lex fingit non esse quod est, ut cum fingit Religiosum esse mortuum, aut cum servum reputat tanquam nullum, &c. Fictio demum translativa est, quando actum positum aliquo tempore, sub aliqua forma, fingit lex fuisse positum sub alia forma, aut diverso tempore; & sic quodammodo transfert ab uno tempore ad aliud, aut ab una forma ad aliam, ut V.G. si aliquis nomine tuo aliquid operetur, & tu postea id cognoscens approbas, & ratum habes; lex fingit te ab initio dedisse mandatum de illo opere faciendo, seu illud opus fuisse factum ex mandato tuo, ut explicabitur etiam in seq. reg. adeoque transfert quodammodo tuam approbationem, & ratihabitionem ab eo tempore, quo illam habes ad tempus antecedens, in quo opus illud nomine tuo positum fuit, eumdemque quasi conjungit cum illo opere, & sic reputat illud opus, tanquam factum ex mandato tuo.

3 Sensus igitur præsentis regulæ est, fictionem istam translativam tuæ ratihabitionis ad tempus antecedens, in quo positum fuit opus, ut propterea idem opus censeatur tanquam positum a te, seu ex mandato tuo, ejusmodi, inquam, fictionem non habere locum, quando approbas quidem opus factum ab alio, sed tale opus non fuit ab eo factum nomine tuo. Ratio hujus est: quia quamvis opus ab alio factum nomine tuo habeat aliquam effigiem actus tui, siquidem actus tuus esse videtur non solum, quem facis

cis per te ipſum, verum etiam, quem facis per alium juxta reg.72. hujus tituli, in qua dicitur: *qui facit per alium eſt perinde ac ſi faciat per ſe ipſum*; attamen actus ab alio factus non nomine tuo, nihil tale habet, ut cenſeri poſſit actus tuus: fictio autem legalis, de qua loquimur, non procedit, ubi actu non datur capacitas aliqua, ſeu habilitas, ut mediante tua ratihabitione evadat per fictionem actus tuus; alioquin fictio eſſet ſuper impoſſibili de ſe, ſuper quo lex fictionem non admittit; ut notat Panorm. in cap. 1. de converſione Infidelium, ubi ponit exemplum. Si quis hominem occidat nomine infantis, & poſtea idem infans factus major ratam habeat eamdem occiſionem, non propterea lex fingit occiſionem factam fuiſſe ab Infante, ſeu de mandato Infantis; quia ſcilicet impoſſibile erat, illum infantem tunc temporis mandare delictum, & non debet plus poſſe fictio, quam veritas. Item aliud exemplum ponit. Intra certum temporis terminum debebas aliquid agere: amicus tuus, vel procurator illud egit nomine tuo; tu autem poſt elapſum temporis terminum illud ratum habes. Iſta tua ratihabitio non ſufficit, ut propterea illud opus poſitum ab Amico, vel Procuratore tuo, per fictionem Juris cenſeatur tanquam poſitum a te, ſeu ex mandato tuo, quia ſcilicet quando ratum habes, lapſus eſt terminus temporis, intra quod agere poteras, adeoque tempore tuæ approbationis, ſicut non potes vere illud agere, ita nec per fictionem Juris; pro qua re facit etiam textus expreſſus in l. *bonorum* 24. ff. *Rem ratam haberi*.

4 Hinc

4 Hinc habes ampliationem regulæ, itaut ſcilicet non ſolum non poſſit mediante tua approbatione per fictionem Juris reddere opus tuum, quod ab alio geſtum eſt, ſi non ſit geſtum nomine tuo, ſed neque ſi geſtum ſit nomine tuo, quando tu, vel eo tempore, quo opus fuit realiter ab alio poſitum, inhabilis fueris ad idem opus realiter faciendum, vel inhabilis ſis ad idem opus realiter faciendum, cum illud approbas, quia pro utroque tempore requiritur habilitas ex parte ratihabentis. Et ita etiam deſumitur ex gloſ. in c. *quam ſit 6.* de Elect. in *6.* v. *petere.*

5 Contra regulam ita explicatam objici poteſt. Si contingat contractum aliquem a Servo, vel Filio celebrari, eumdemque ratum habeat Pater, vel Dominus; hic obligatur ex contractu, ex l. *Si res* §. penult. ff. *de in rem verſo*, ex l. 1. §. *Si ratum*, *ff. quod juſſu*: Ergo poteſt quis habere, ratum, quod ejus nomine non eſt geſtum. Item juxta textum expreſſum in l. *ſi fundus 16.* §. *ſi neſciente*, *ff. de pignoribus*, ſi neſciente Domino res ejus hypothecæ data ſit, deinde poſtea Dominus ratum habuerit, eo ipſo Dominus obligatur ex eodem contractu: ergo &c.

6 Reſpondetur iſta non obſtare præſenti regulæ. Contractus celebratus a Servo, vel Filio cenſetur contractus celebratus nomine Domini, aut Patris, quia Filius per fictionem Juris eſt idem ac Pater, & etiam Servus cenſetur operari Domino ſuo. Addo quod etiamſi, neque Servus, neque Filius in aliquo caſu cenſerentur operari nomine Domini aut Patris, adhuc tamen ſine præjudicio hujus regulæ, poſſet Dominus, &

Pa.

Pater approbando contractum obligari. Ratio est ;. quia intentum hujus regulæ non est, ut approbando factum ab alio positum non nomine tuo, nullum ex tali tua approbatione detrimentum pati possis; sed intentum tantummodo est, ut in tali casu factum approbando non reddas illud opus tuum, itaut dicaris, V. G. contractum celebrasse, aut crimen commisisse, quod approbas. Non obstante igitur, quod opus fuerit ab alio positum non nomine tuo, si illud approbas, potes exinde aliquod præjudicium pati in juribus tuis; ut puta si quis vendat rem tuam non nomine tuo, sed nomine suo, potes, tu illam venditionem approbare, seu ratam habere, quoad tui præjudicium, itaut scilicet rei dominium amittas, quamvis non possis illam ratam habere in ordine ad hunc effectum, ut illa venditio censeatur tanquam facta a te ipso, tibique competat omne jus, quod ceteroquin competit venditori: quæ doctrina etiam desumitur ex Glos. ad hanc regulam. Idem dic ad alium casum in objectione propositum; videlicet rem hypothecari, seu alienari posse nesciente Domino, dupliciter ; primo ita, ut illa hypothecatio, seu alienatio facta fuerit nomine Domini ; secundo itaut facta fuerit nomine non Domini, sed alterius. In primo casu si accedat ratihabitio Domini, locum habet fictio Juris, per quam illa alienatio censetur facta ab ipso Domino, seu cum ejus mandato; in altero casu locum non habet ejusmodi fictio Juris, sed per tuam approbationem Dominus sibi tantummodo præjudicat quoad dominium,

vel usum rei hypothecatæ, vel alienatæ: & sic facile conciliantur Jura absque ulla contrarietate ad præsentem regulam.

R E G. X.

Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.

1 HÆc regula desumitur ex l. *Semper qui* 60. ff. de diversis regulis Juris, ex c. *Cum quis* 23. de sentent. excom. in 6. aliisque Juribus, unde casus figurari potest. Quidam Clericus gravem injuriam tibi intulit. Titius amicus tuus id cognoscens, volens tibi gratificari, absque tuo mandato eumdem Clericum graviter verberavit nomine tuo: id tu audiens, complacuisti: & ratum habuisti. Quæritur numquid sis excommunicatus, perinde ac si mandasses illum Clericum graviter verberari? Respondetur affirmative: quia ratihabitio retrotrahitur & mandato comparatur. Item formari potest casus ex l. *licet* 56. *ff. de judiciis*. Titius cum non esset tuus procurator, litem tamen tuo nomine introduxit, & incepit coram Judice. In tali casu non est dubium omnia gesta per ejusmodi falsum procuratorem non valere. Sed supponamus te approbare gesta per ipsum: numquid valet processus, & omnia ejus gesta, perinde ac si Procurator ille processerit ex mandato tuo? Respondetur affirmative: quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur.

2 Sensus hujus regulæ facile colligitur ex iis, quæ diximus in regula præcedenti, ubi

ex-

explicatum fuit, quid sit fictio translativa: ea enim est, quæ per hanc regulam inducitur pro casu, in quo quis ratum habet, quod suo nomine gestum est, quia tunc per fictionem Juris illa ratihabitio, quasi transfertur ad illud tempus, in quo gestum est opus, ac proinde idem opus censetur tanquam positum ex mandato ratihabentis, & propterea ita ratum habens tenetur ad omnia ea, ad quæ tenetur mandans, quod maxime verum est in contractibus, & delictis.

3 Ad ejusmodi tamen effectum habendum opus est, ut interveniant omnes illæ conditiones, quas indicavimus in reg. præceden. scilicet, ut opus positum fuerit nomine ejus, qui postea ratum habet; item ut idem ratum habens fuerit ceteroquin capax, & habilis exequendi per se, aut saltem mandandi opus illud, quando positum fuit, & ut ratihabitio fiat eo tempore, quo opus ratihabitum posset secundum se fieri, aut mandari a ratihabente, nisi antea factum esset, quia pro utroque tempore requiritur habilitas. Requiritur præterea, ut tempore ratihabitionis nihil sit, quod impediat retrotractionem, seu fictitiam translationem ratihabitionis; unde oportet rem esse integram, hoc est in eo statu omnia esse, quo fuerunt, quando opus positum fuit; ac propterea si contingat intermedio tempore fuisse acquisitum aliquod jus ab aliquo tertio, cui præjudicium fieret, si ratihabitio haberetur pro mandato; tunc illa ratihabitio prædictum effectum non habet, ut probat textus in c. *Si pro te* 13. *de rescriptis* in *6.* ubi dicitur, quod si quis impetraverit bene-

ficium a Summo Pontifice cum clausula *si consentiet Episcopus*; interim autem antequam Episcopus præstet assensum, alius pure, & simpliciter idem beneficium impetret; tunc consensus Episcopi superveniens nihil facit ad favorem primi, sed præferri debet secundus ad assecutionem beneficii: & quia scilicet in tali casu consensus Episcopi non retrotrahitur ad tempus concessionis beneficii, eo quod per ejus retrotractionem fieret præjudicium tertio, nempe illi alteri, qui postea idem beneficium pure, & simpliciter impetravit. Videri potest Tiraquel. in tract. de retractu gentilitio §. 1. glos. 10. num. 64. & seqq. ubi plura in hanc rem congerit.

4 Sed & excipi debet a regula casus, in quo mandatum ab initio requiratur, tanquam forma actus, aut per vim auctoritatis; in ejusmodi enim casibus ratihabitio non sufficit, nec habet effectum retrotractionis. Exemplum habes in §. *Tutor* Institut. *de auctoritate Tutorum*, ubi dicitur non valere contractum celebratum a Minore, nisi Tutor, vel Curator ibi sit præsens, quamvis postea consentiat.

5 Item excipitur casus, in quo specifice spectatur initium, ut notat glos. ad hanc regulam *v. ratihabitionem*, cujus exceptionis exemplum habes in *c. auditis* 29. de elect. ubi dicitur electionem non valere factam a minore parte capituli, nec per subsequentem consensum posse ratificari; quia scilicet pro validitate electionis spectatur specifice ejusdem initium, hoc est quando Electores collegialiter dant suffragia.

gia. Sed de hoc etiam infra recurret sermo in explicat. reg. 18.

6 Quæri potest utrum in casibus, in quibus ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur, non solum retrotrahatur ad tempus, in quo opus positum fuit, sed etiam retrotrahatur ad locum, itaut is, qui ratum habet actum suo nomine alicubi gestum, mediante hac sua ratihabitione censeatur per fictionem juris gessisse, aut mandasse eumdem actum in eodem loco, in quo ipse actus positus fuit.

7 Resp. affirmative, ut desumitur ex *l. Cum decem* 71. §.2. ff. *de solutionibus* in iis verbis, *quasi tum præsenti*. Inde fit quod qui ratum habet contractum, vel delictum, alicubi suo nomine gestum, regulariter pro eodem contractu, vel delicto sortiatur forum in loco actus gesti, non autem in loco ratihabitionis, ut desumitur ex c. ultim. de foro competente; adeoque propter delictum V. G. suo nomine gestum, & postea ratihabitum puniendus erit in loco, in quo delictum patratum fuit, non autem in loco, in quo ratihabetur, supposito quod sint loca diversa.

8 Quæstio etiam est, utrum a ratihabente homicidium suo nomine gestum, etiam irregularitas contrahatur, sicut contrahitur ab eo, qui realiter mandat fieri homicidium. Respondetur de hac re esse controversiam inter Authores. Sententiam negativam tradit Suar. de cens. disput.44. sect.3. num.24. Covar. in Clem. *Si furiosus* p. 2. §.1. num.5. Barb. in explicatione hujus regulæ in fine, aliique ab ipsis citati. At in contrarium Felin. Navar. quos citat, & se-

quitur Molin. de Just. tract.3. disput.4. n.3. & seqq. asserunt in prædicto casu irregularitatem incurri, quæ sententia videtur probabilior. Vide Molin. in loco citato, & Panor. in cap. *De multa* 28. de pr. nu.18. ubi tradit hoc principium, quod ubi duo sunt a Jure æquiparata, pœna adjecta in uno videtur adjecta in alio.

R E G. X I.

Cum sunt partium Jura obscura, Reo favendum est potius, quam Actori.

1 HÆc regula sumpta est ex l. *favorabiliores* 167. ff. *de diversis regulis Juris*, & ex §. *retinendæ* Instit. *de Interdictis*, & cap. *Ex litteris* 3. *de Probationibus*, aliisque Juribus, ex quibus casus ita formari potest. Tu Actor, & Petrus Reus litem habentes coram Judice competente, proposuistis facta contraria, ad quorum probationem ambo produxistis duos testes dignitate, & quoad omnia reliqua pares, quorum depositio est æque verisimilis. Quæritur, quorum testium testimonio stare debeat Judex, & ad cujus favorem ferre sententiam? Respondetur sententiam ferendam esse in favorem Rei, eumdemque esse liberandum a petitione Actoris, quia quando Jura partium sunt obscura, ut accidit in præsenti casu, Reo favendum est, potius quam Actori.

2 Ad intelligentiam regulæ, quæ tota est pro foro externo judiciali, notandum est ex l. *In tribus* 13. ff. *de Judiciis* nomine Actoris in Judicio intelligi personam illam,

lam, quæ prior ad judicium provocat, & civilem actionem proponit; Nomine autem Rei venire personam, quæ ad Judicium ab Actore provocatur, Reusque denominatur non a reatu, cum sæpe contingat ipsum nullius criminis conscium esse, sed a re, pro qua ad Judicium coram Judice provocatur, ut expresse declaratur in c. *forus* 10. *de Verborum significatione*.

3 Sensus igitur præsentis regulæ est, quod quando in judicio causa est utrimque discussa, suasque omnes probationes proposuerunt Actor, & Reus, sed his non obstantibus, adhuc utrimque æque dubium est, pro qua parte stet Jus; pro tali casu in ferenda sententia favendum est potius Reo, quam Actori. Ratio regulæ est: tum quia conditio Rei miserabilior est, cum præsumatur non ita instructus, & præparatus accessisse ad Judicium; tum etiam propter causam absolutionis, quæ favorabilior est, & etiam in re dubia securior, ut sumitur ex l. *Absentem* 5. ff. de pœnis. Huc etiam facit illud celebre dictum Juristarum: *Actore non probante, Reus absolvitur*, desumptum ex *l. qui accusare* 4. *C. de edendo*. Non censetur enim Actor pro se satis probare, quamdiu ejus probatio non prævaleat probationi, quam Reus pro se adducit.

4 Quæri potest, utrum hæc regula locum tantummodo habeat in fine Judicii, quando fertur sententia definitiva; an etiam in toto processu litis, itaut semper causa rei sit favorabilior, quotiescumque Jura partium sint obscura?

5 Respondetur cum Barbosa probabilius videri, procedere regulam in toto progres-

su judiciali, quia semper militat eadem ratio æquitatis, adeoque sive in principio judicii, sive in medio, sive in fine favendum est Reo potius, quam Actori, quando eorum jura de aliquo, quod controvertitur, sint obscura. Glossa tamen in explicatione hujus regulæ v. *Actori* tenet contrarium, & fundatur in l. *Si quis intentione 66.* ff. *de Judiciis*, ubi dicitur, quod intentio, seu oratio ambigua ab aliquo proposita coram Judice explicanda sit in sensu, qui favorabilior sit proferenti; ex quo textu infert Glossa, in principio litis favendum esse potius Actori, quam Reo. Censeo tamen illam illationem non valere: Nam in textu illius regulæ, *Si quis intentione* non distinguitur inter Actorem, & Reum, sed dicitur generaliter, quod intentio, seu oratio ambigua litigantium interpretanda sit in partem favorabiliorem proponenti, & propterea statutum ejusdem legis æque militat pro Reo, quando suam exceptionem opponit, ac militet pro Actore proponente suam intentionem, quia unusquisque præsumitur ea proponere, vel opponere, quæ sibi sunt utiliora, quantum patitur sensus verborum. Ubi tamen obiter adverte hoc esse intelligendum quoad ambiguitatem illius locutionis, per quam ab Actore circa ingressum litis proponitur sua petitio, & a Reo opponitur exceptio ad repellendam petitionem; ceterum si contingat, vel Actorem pro sua petitione, vel Reum pro sua exceptione probationes ambiguas afferre, est doctrina recepta ejusmodi probationes ambiguas interpretandas esse contra proferentem, seu in sensu mi-

minus favorabili proferenti, ut notat Gloss. ad hanc regulam in fine.

6 Dices: si Actor, & Reus sunt pares in hoc, quod circa ingressum judicii eorum locutio ambigua interpretanda sit in sensum favorabiliorem proferenti, & in progressu judicii probatio ambigua in sensum minus favorabilem; sequitur quod saltem in hoc non faveatur potius Reo, quam Actori, & consequenter falsum sit, quod in toto progressu judiciali faveatur potius Reo, quam Actori, quod diximus esse intentum regulæ.

7 Respondetur ex supradictis, intentum regulæ, non esse, ut semper, & in omnibus circumstantiis, & quoad omnia faveatur magis Reo, quam Actori, sed solum ad ea, ad quæ uterque litigans prætendit, & probat se habere jus, ut patet ex illis regulæ particulis: *cum sint partium jura obscura*: unde in iis si Actor non magis probat, absolvitur Reus. Hujus autem generis non sunt ea, ex quibus objectio desumpta est; quia neuter litigans prætendere possit, & probare, se habere jus, ut Adversarius causam propriam, aut probationem proponat potius uno modo, quam alio; sed id pendet a libertate cujuslibet. Quod igitur sint pares in hoc, quod eorum locutio ambigua sit, vel contra ipsos, vel in sensu favorabiliori accipienda, non præjudicat præsenti regulæ.

8 Quæri demum potest, utrum statutum hujus regulæ extendatur ad omnes omnino causas, itaut quotiescumque in qualibet causa jura partium sunt obscura, favendum sit potius Reo, quam Actori? Resp. negative. Non enim habet hæc regula locum, quando Actor tue-

tur causam aliquam jure favorabilem, cujus favor, ceteris paribus, præponderat, unde tunc sententia pro Actore fertur. Hujus generis causas 4. enumerat Glofs. nempe causam Matrimonii, libertatis, testamenti, & dotis, pro quibus adducit plures textus. Tiraquel. hic citatus a Barbosa id extendit etiam ad quamcumque causam piam.

R E G. XII.

In judiciis non est acceptio personarum habenda.

1 DEsumitur hæc reg. ex cap. *Novit.* 13. v. *Ceterum de Judiciis* cum aliis hic citatis a Glos. v. *in judiciis*. Casus formari potest ex eod. c. *Novit.* Convenitur coram Judice aliquis constitutus in dignitate aut Officio, amicus, vel inimicus ipsius Judicis. Quæritur utrum favore personæ, vel dignitatis, aut amicitiæ, aut inimicitiæ moveri possit ad ferendam sententiam aliter quam præscribat justitia, aut aliter quam ferret contra aliam personam, quæ non esset ejusdem dignitatis, aut amicitiæ? Respondetur negative: quia in Judiciis non est habenda acceptio personarum, & Judex judicare debet magnum, ut parvum.

2 Ad intelligentiam regulæ notandum primo est, acceptionem personarum esse cum aliquid alicui adjudicatur, seu attribuitur non propter aliquod meritum, aut qualitatem personæ, quæ faciat ipsam dignam, sicut ceteroquin adjudicari, seu attribui deberet, sed propter aliquam aliam qualitatem nihil facien-

cientem ad meritum, aut dignitatem: ut puta si quis promoveret aliquem ad Prælationem, vel Magisterium, quia est dives, vel quia est consanguineus suus, esset acceptio personæ, quia divitiæ, & consanguinitas non sunt causæ, seu qualitates, quæ faciant aliquem dignum, ut ei conferatur Magisterium, vel Prælatio Ecclesiastica, quod est exemplum allatum a S.Thom.2.2.q.63.art.1.

3 Notandum est secundo nomen judiciorum, in quibus specialiter personarum acceptio prohibetur, sumi debere non solum pro illo actu judiciali, quod exercetur a Judice inter Actorem, & Reum, sed universalius pro omni actu, quo juxta leges justitiæ adjudicandum, seu attribuendum aliquid sit alicui, attento ejusdem Jure, vel merito, vel dignitate. Inde est, quod hæc regula locum etiam habeat in actibus spectantibus ad justitiam distributivam, puta in distributionibus rerum, vel munerum, pro quibus attendi debeat Jus, vel meritum personarum; & multo magis in dispensatione spiritualium, in qua gravius peccatum est acceptio personarum, cum spiritualia sint temporalibus potiora. Videri potest S.Thom. in citat. quæst.63. Secus accidit in aliis rerum distributionibus, quas quis non ex debito, & per justitiam distributivam, sed ex mera gratia, & liberalitate facit, quia in iis cessat acceptio personarum, cum possit quis absque injustitia dare de suo quantum vult, & cui vult, secundum illud Matthæi 20. *An non licet mihi quod volo facere? Tolle quod tuum est, & vade*. Ita D. Thom. eadem quæst.63. art.1. ad tertium.

R E G. XIII.

Ignorantia facti, non Juris, excusat.

1 Sumpta est hæc regula ex l. *Regula est* 9. aliisque pluribus juribus ff. *de Juris, & Facti ignorantia:* item ex pluribus juribus C. eod. titul. & ex pluribus textibus Canonicis. Casum format Glossa desumptum ex c. *Si beneficia* 20. *de Præbendis in* 6. Titius habens unum beneficium obtinuit ab aliquo inferiori collatore aliud beneficium incompatibile cum primo; unde primum dimisit, ut assequeretur secundum. Postea apparuit illud secundum beneficium esse reservatum Summo Pontifici, adeoque non potuisse conferri ab illo inferiori collatore; ac propterea cogitur Titius illud dimittere. Stante hoc vult Titius redire ad primum beneficium, quod dimiserat. Quæritur utrum possit? Resp. affirmative: quia Titius ignorabat illud secundum beneficium esse reservatum Papæ, & sic errabat in facto, dum putabat se posse illud assequi ab inferiori collatore, & propterea excusatur. Secus si errasset in Jure, videlicet si scivisset, esse beneficium reservatum Papæ, sed eo non obstante putasset se illud accipere ab inferiori collatore; quia ignorantia facti excusat, non autem ignorantia Juris.

2 Pro intelligentia hujus regulæ notandum est, ignorantiam sub diversis respectibus considerari posse, ex quorum diversitate multiplex quoque resultat ignorantiæ species, atque divisio. Primo enim considera-

ri poteſt in ordine ad voluntatem, ſeu ad moralitatem, & ſic dividitur in invincibilem, & vincibilem. Ignorantia invincibilis dicitur, quam quis vincere, ſeu depellere non potuit, poſtquam eam omnem diligentiam, eaque omnia media adhibuit, ad quæ tenebatur, ut eam depelleret: ut puta ſi Titius dubitans utrum contractus, quem inire vellet, ſit juſtus, nec ne, conſulat ea de re viros doctos, & pios, quos poteſt, qui unanimiter reſpondeant contractum eſſe juſtum, cum tamen realiter ſit injuſtus; Dicitur habere ignorantiam invincibilem injuſtitiæ, quia, cum adhibuerit omnem diligentiam, quam debuit, non potuit illam depellere. Ignorantia vincibilis eſt, quam quis adhibito diligenti, ac debito ſtudio vincere poteſt, & a ſe depellere. Inter utramque hanc ignorantiæ ſpeciem illud præcipuum diſcrimen eſt, quod ignorantia invincibilis ſit involuntaria, cum deponi non poſſit, & propterea vocari etiam ſolet a Juriſtis probabilis, vel juſta, quia ſcilicet leges civiles, & Sacri Canones illam approbant, utpote contractam bona fide, & ſine culpa. At e converſo ignorantia vincibilis eſt voluntaria, quia depelli poteſt, & debet; ac propterea dicitur etiam a Juriſtis improbabilis, vel injuſta, quia leges illam non approbant, utpote conjunctam cum mala fide. Quam in rem facit illud Auguſt. lib. 1. Retract. cap. 9. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras; ſed quod negligis quærere, quod ignoras.*

3 Subdividitur ignorantia vincibilis in affectatam, & craſſam, ſeu ſupinam. Ignoran-

rantia vincibilis affectata est, cum quis de industria aliquid ignorat, ne retrahatur, vel impediatur ab agendo, si illud sciat, ut puta cum Titius de industria negligat cognoscere diem jejunii ad effectum liberius indulgendi comestioni. Ignorantia crassa, seu supina est, quando quis negligenter se gerit in iis sciendis, quæ scire debet; & quia ita nascitur ex culpabili desidia, propterea dicitur crassa, & supina, quia crassi, & pingues solent esse desides ad motum, sicut & ii, qui supini jacent, & dormiunt.

4 Secundo considerari potest ignorantia in ordine ad objectum ignoratum, & sic celebris ejus divisio est in ignorantiam facti, & ignorantiam Juris, de quibus ignorantiæ speciebus sermo est in regula præsenti. Ignorantia Juris est, per quam aliquid ignoratur statutum, & decisum ab auctoritate legis. Ignorantia facti, per quam ignoratur utrum aliquid gestum sit, necne; seu utrum aliquis actus positus fuerit. Ita desumitur ex l. 1. ff. *de Juris, & facti ignorantia*, ubi plura utriusque ignorantiæ exempla ponuntur, ut puta si scias Titium cognatum tuum esse mortuum, at ignores te habere jus succedendi in ejus rebus, est ignorantia Juris. Sed si scias te habere jus succedendi, ignores tamen illum esse mortuum, est ignorantia facti. Item si contractum ineas cum Minore, nesciens id esse a lege prohibitum est ignorantia Juris. Si vero scias quidem te non posse contrahere cum Minore, at nescias hunc, cum quo contrahis esse minorem, est ignorantia facti. Si demum ignores consortium excommunicati esse vitandum, est ignorantia Ju-

ris. At si sciens excommunicatum esse vitandum, ignores Titium esse excommunicatum, est ignorantia facti, & sic de ceteris similibus.

5 His præsuppositis præsens regula continet duas partes, quarum prima est ignorantiam facti excusare: altera vero ignorantiam Juris non excusare. Quod igitur attinet ad primam partem, notandum est ignorantiam facti debere hic sumi pro ignorantia facti alieni. Ignorantia enim facti proprii regulariter non excusat, ut habetur ex l. 3. ff. *de Juris, & facti ignorantia*, nisi aliquæ tamen interveniant circumstantiæ, ex quibus etiam circa factum proprium resultet aliqua ignorantiæ excusatio, ut puta si factum sit valde antiquum, unde facile induci potuit ejus oblivio, vel si factum fuit valde obscurum, vel si sermo sit de homine, qui pluribus negotiis implicitus est, ut ex plurium auctoritate tradit Barb. ad hanc regulam n.20.

6 Sed neque generaliter obtinet ignorantiam alieni facti excusare: ea enim tunc solum excusare dicenda est, quando est probabilis. Quare si contingat aliquid ignorari, quod potuit, & debuit sciri cum mediocri diligentia, ut puta, quia palam, & publice gestum fuit, aut quia fuit aliquid affixum in loco publico, &c. tunc talis ignorantia cum sit hominis nimium securi, & supini, non excusat, ut habetur ex l. *Nec supina 6.* ff. de Juris, & facti ignorantia: unde est, quod decreta Principis, postquam ita sunt publicis locis affixa, & promulgata, perinde omnes obligant, ac si singulis personaliter essent intimata; nec potest se quis

le-

legitime excusare per ignorantiam ejusdem Decreti, & promulgationis.

7 Extra similes circumstantias ignorantia alieni facti regulariter excusat; quia regulariter est probabilis: quis enim dicat unumquemque posse, ac debere scire quidquid ab aliis gestum est? unde etiam prudentissimi homines plurima aliena facta ignorare possunt, ut dicitur in l. 2. ff. eod. titul. atque hæc est ratio quare præsens regula statuat ignorantiam facti regulariter excusare.

8 In contrarium tamen objici potest textus in l. *Cum putarem 36. ff. familiæ erciscundæ*, ubi dicitur, quod si quis falso putaverit aliquem declaratum fuisse suum cohæredem, & propterea illi solverit partem hæreditatis, sed postea cognoscat id verum non esse; non propterea potest tueri se excusatione ignorantiæ, ejusque favore ab illo repetere id, quod ipsi solvit; atqui ea ignorantia, quam habuit, fuit ignorantia facti alieni, quæ etiam probabilis esse potuit: ergo falsum est, quod ignorantia facti alieni, si sit probabilis excuset. Alia quoque difficultas objici potest ex tot. tit. C. *de hæreditariis actionibus*, ubi habetur, teneri hæredem iis nominibus, seu delictis, quibus tenebatur defunctus, nec potest sese excusare prætextu ullius ignorantiæ: ergo, &c.

9 Respondetur solutionem primę difficultatis clare deduci ex ipso textu illius legis, ubi illud statutum est, hoc est quod non possit repeti solutum falso cohæredi, tunc solum declaratur esse servandum, quando illa solutio decreta fuit per sententiam Judicis: cum enim sententia Judicis fa-

faciat jus inter partes, mirum non est quod non possint partes a sententia recedere sub prætextu alicujus etiam probabilis ignorantiæ. Secus accideret, si independenter ab omni sententia Judicis solverit quis ignoranter falso cohæredi partem hæreditatis; in eo enim casu locum haberet præsens regula, & illa probabilis ignorantia esset sufficiens excusatio, & motivum repetendi, quod solutum est, ut expresse habetur in dicta l. *Cum putarem* §. fin. Ad alteram difficultatem respondetur facile ex sæpius dictis, hæredem per fictionem Juris censeri eumdem cum defuncto, quoad debita, vel credita, quæ a Defuncto transeunt in hæredem; adeoque debitum, vel creditum, quod fuit proprium defuncti, est proprium hæredis, unde & ipse obligatur, sicut obligabatur defunctus.

10 Quod attinet ad alteram partem regulæ, in qua dicitur ignorantiam Juris non excusare, notanda est celebris limitatio, quæ ponitur in l. *Juris* 7. *ff. de Juris, & facti ignorantia*, per hæc expressa verba: *juris ignorantia non prodest acquirere volentibus, suum vero petentibus non nocet*. Dupliciter enim per ignorantiam Juris potest quis sibi prejudicare: primo per hoc, quod ex ignorantia Juris aliquid facit, ex quo perdit aliquod lucrum, quod ceteroquin consequi potuisset; secundo per hoc quod ex ignorantia Juris aliquid faciat, ex quo patiatur aliquod damnum in rebus suis, quod ceteroquin passus non esset, si jus non ignorasset. Exemplum habes in leg. *Regula* 9. ff. *de Juris, & facti ignorantia*.

Lege statutum est, ut ad manus hæredis pervenire saltem debeat quarta pars heredi-tatis, itaut si hæreditas nimium gravata sit legatis, quibus solutis non remaneret hæredi quarta pars hæreditatis, possit hæres post factum inventarium tantumdem sibi retinere, & proportione servata desalcare de legatis, quantum satis est, ut saltem quarta hæreditatis parte potiatur; quæ lex lata fuit a Cajo Falcidio Tribuno plebis, unde falcidia vocatur, de qua sermo est in toto titul. ff. & C. *ad legem falcidiam*, & in 3. Decret. cap. *Rainaldus* 18. *de Testamentis*. Hoc supposito, si quis hæres istam legem ignorans solverit integra legata, quibus solutis, minus quam quadrante hæreditatis potiatur, perdit falcidiam, nec pro ea repetenda potest se ignorantiæ excusatione tueri, quia in tali casu agitur de lucro acquirendo, circa quod juris ignorantia non excusat. Item aliud exemplum habes in leg. 1. ff. *de Juris, & facti ignorantia*. Si quis ignoret, jus sibi non competere adeundi possessionem alicujus rei intra determinatum tempus, solumque animadvertat postquam tempus illud effluxerit, non potest prætextu ignorantiæ se excusare, ejusque beneficio possessionem ingredi, quia fuit ignorantia Juris, & agitur de captando lucro, cui non favet ignorantia Juris. Oppositum accidit, ubi agitur de damno, quod aliquis ex ignorantia Juris passus est in rebus suis, cujus exemplum habes ex toto titul. ff. & *C. de Condictione indebiti* in eo, qui ignoranter putans se teneri ad solvendum alteri, ad quod solvendum nullam habebat obligatio-

nem

nem naturalem, quando errorem deprehendi potest solutum repetere: in eo enim casu æquitas prævalet ignorantiæ, quia ut dicitur in leg. 14. ff. *de condictione indebiti*; *natura æquum est neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem*. Dixi *ad quod solvendum nullam habebat obligationem naturalem*. Si quis enim Jus ignorans solvat indebitum civiliter, sed debitum naturaliter, non potest in tali casu tueri se excusatione ignorantiæ, ejusque favore solutum repetere, ut habetur in leg. *Cum quis* de Jur. & fact. ignor. juncta Glos.

11 Sed & ubi agitur etiam de lucro acquirendo, ex eodem motivo æquitatis, dantur aliqui casus excepti, in quibus Juris ignorantia non nocet, ut videre est in citat. l. *Regula est* 9. ff. *de Juris*, *& facti ignorantia*; ubi excipiuntur milites, & filiifamilias, minores 25. annis, quia illi magis arma, quam Jura scire præsumuntur, ut dicitur in l. ult. C. *de Jure deliberandi*; hi vero propter immaturitatem judicii sunt digni venia, quod etiam expresse decernitur in l. *quamvis* 11. C. *de Juris*, *& facti ignorantia*. Item in eadem l. *Regula est*, excipitur casus, in quo aliquis ignoraverit Jus ex eo, quia neque habuit copiam Jurisconsulti, ex quo potuerit illud scire, neque satis prudentiæ, ut per se ipsum potuerit indagare: cum enim in tali casu ejus ignorantia sit probabilis, succurritur illi ex æquitate per beneficium legis, ut ex tali ignorantia excusari possit; ad quod etiam facit cap. ult. dist. 37. apud Gratianum. Ubi tamen adverte exceptiones istas intelligendas esse

quoad

quoad ignorantiam Juris positivi civilis. Ceterum ignorantia Juris naturalis, vel non datur in adultis, vel si dari aliquando contingat; damnabilis est, adeoque non excusat, ut sumitur ex Grat. *in cau.* 1. *q.* 4. *cap. penult.* §. *Notandum*.

R E G. XIV.

Cum quis in Jus succedit alterius, justam ignorantiæ causam habere censetur.

1 DEsumitur hæc regula ex l. *qui in alterius* 42. ff. *de divers. regulis Juris*. Casus figurari potest ex c. *Si Sacerdotes* 10. cau. 16. qu. 3. & ex c. *Cura pastorali* 11. *De Jure patronatus*. Quidam laicus donavit Monasterio, aut alteri Clericorum communitati Ecclesiam, absque auctoritate, & consensu Episcopi aut alterius Superioris Ecclesiastici, ad quem ejus Ecclesiæ collatio pertinebat. Ejusmodi donatio invalida fuit, quia non est in manu Laici dare Ecclesiam, sed Episcopi, imo ab eodem Monasterio nec inchoari potest præscriptio super illam Ecclesiam, quamdiu vivit ejusdem Monasterii Superior, in cujus manu donatio facta fuit, quia est possessio malæ fidei. Sed supponamus quod ille Superior, aliique mortui sint, quibus facta fuit donatio, & alii in locum eorum successerint in Monasterio: numquid isti possunt inchoare legitimam possessionem, seu prescriptionem in illa Ecclesia? Respondetur affirmative, quia isti præsumuntur habere bonam fidem, censetur enim habere justam causam ignorantiæ, & puta-

re

re Ecclesiam datam fuisse ab habente potestatem; quia cum quis in jus succedit alterius justam ignorantiæ causam censetur habere.

2 Hæc regula versatur circa ignorantiam facti, unde est quasi exemplum regulæ præcedentis, ut notat Glos. ad hanc regulam in fine. Si enim ignorantia facti alieni, quæ probabilis sit, excusat, ut explicatum est; excusabit pariter ignorantia, quam habet Successor circa factum sui antecessoris, quia etiam hæc est probabilis ignorantia facti alieni. Huc etiam facit exemplum allatum a Glos. in supracit. l. *qui in alterius*, de Titio, qui tecum convenerit se daturum tibi pecuniam, & interim mortuus fuerit: in quo casu si ejus hæres non statim tibi solvat, non propterea conveniri potest, & puniri propter dilationem solutionis, quia excusatur ignorantia de facto sui Antecessoris, hoc est de promissione tibi facta, quam ignorantiam habere pręsumitur, quæ excusatio præsertim locum habet, quando agitur de damno vitando: ignorantiam enim in hærede universali circa factum defuncti non præsumi, quando agitur de lucro captando, sed potius præsumi scientiam, docuerunt Mascard. concl. 779. nu. 37. Dynus in reg. *Præsumitur* loc. cit. & hoc tit. aliique citati a Barb. ad hanc reg. nu. 5.

R E G. XV.

Odia restringi, & favores convenit ampliari.

1 DEsumitur ex l. *Cum quidam* 19. ff. *de liberis, & posthumis*, c. *Tua* 25. *de*

de Decimis, aliisque Juribus. Casus quoad primam partem regulæ, in qua sermo est de odiis restringendis figurari potest ex cit. cap. *Tua*, ubi cum essent concessæ in feudum quibusdam Laicis aliquæ decimæ, quæsitum fuit, utrum iisdem accrescere deberent etiam decimæ novalium, hoc est terrarum de novo redactarum ad culturam, de quibus memoria non extabat quod aliquando cultæ fuerint, ita enim explicatur vox *Novalium* in cap. *quid novale* 21. *de Verbor. significatione*. Responsum est autem, non debere ipsis accrescere, sed solum posse ipsos percipere decimas in terris, quæ tempore infeudationis erant cultæ, quia illa concessio facta laicis de percipiendis decimis est concessio odiosa, odia autem non sunt extendenda, sed potius restringenda. Item alius casus habetur in cap. 1. *De Filiis Presbyteror. in 6.* Si cum aliquo illegitime nato dispensatum fuerit, ut, non obstante defectu natalium, possit ad beneficium etiam curatum promoveri, vigore hujus dispensationis non potest nisi unicum beneficium obtinere, quia eadem dispensatio, utpote odiosa, est restringenda. Demum exemplum quoad alteram partem regulæ, in qua dicuntur favores ampliandi, sumi potest ex l. 1. C. *de sententia passis*, *& restitutis*, quæ lex inseritur a Grat. in suo Decret. cau. 2. qu. 4. in fine, ubi authentice declaratur, quod si Princeps alicui ad exilium damnato dicat restituo te in integrum provinciæ tuæ, intelligendus sit non solum de condonatione criminis, & exilii, sed etiam de restitutione honoris, & gradus, omniumque cetero-

rorum; quia scilicet est restitutio gratiosa, & favorabilis, quam convenit ampliari.

2 Pro intelligentia regulæ, notandum est nomine odii non intelligi hic affectum illum voluntatis, qui est contrarius amori; sed latiori acceptione significari quidquid in se pęnam aliquam, vel molestiam continet, aut aliquo modo redundat in gravamen, seu præjudicium; item nomine favoris non intelligi hic affectum illum benevolentiæ, quo voluntas aliquem prosequitur, sed significari quidquid in se gratiam continet, & provocat benevolentiam. Ita colligitur ex l. *qui acceptionem* 40. ff. de conditione indebiti, & l. *quod favore 6.* C. *de Legibus* juncta reg. *quod ob gratiam* 61. infra, hoc tit.

3 Notandum præterea est, dari nonnunquam aliquos actus, seu concessiones, quæ relate ad illam particularem personam, ad quam immediate terminantur possunt aliquo modo dici favorabiles, quatenus nullum ipsi gravamen, seu præjudicium videntur inferre; relate tamen ad aliquem tertium, sive etiam ad totam communitatem dici possunt odiosæ, quatenus aliquo modo præjudicant Juri tertii, aut derogant alicui publicæ utilitati; qualia sunt, quæ derogant alicui juri communi, quia ad utilitatem, & tranquillitatem publicam pertinet, ut quantum fieri potest, servetur ab omnibus jus commune.

4 Jam vero, quia utilitas, & tranquillitas publica de genere suo prævalet utilitati privatæ; ideo omnia ea, quæ aliquatenus derogant Juri communi, dicuntur simpliciter odiosa, quamvis contingat alicui particu-

ticulari personæ esse favorabilia, cujus generis sunt dispensationes, quæ contra Jus commune conceduntur. Inde fit, quod eadem restringi debeant, hoc est stricte interpretari, itaut, vel nihil, vel minimum quantum fieri potest, præjudicent juri communi, ut est exemplum in c. *cum dilectus* 8. de consuetud. ubi cum tractaretur de quodam statuto, cujus verba indifferentia videbantur, ut vel intelligerentur in sensu derogante juri communi, vel in sensu non derogante eidem, Summus Pontifex illa interpretatur in sensu non derogante.

5 Idem juris est, quando per aliquam concessionem alicui factam derogari videtur, aut præjudicari juri tertii: quia etiam tunc illa concessio restringi debet, seu stricte interpretari, itaut vel nihil, vel minimum quantum fieri potest præjudicet Juri tertii: præsumpta enim Principis mens est, ita velle uni indulgere, ut alteri nocere non velit: concessiones autem a Principe factæ non extenduntur ultra Principis voluntatem. Ita desumitur ex c. *Quamvis* 8. *de rescriptis in 6.* ex l. *rescripta* 7. *C. de precib. Imperatori offerendis*, & ex l. 2. §. *Si quis a Principe* ff. *Ne quid in loco publico*.

6 Secus accidit in iis, quæ sunt pure favorabilia, nullique præjudicant, neque derogant Juri communi; ea enim juxta præsentem regulam convenit ampliari, hoc est ample interpretari, quantum patitur natura rei, & proprietas verborum, ut desumitur etiam ex l. penult. ff. *de Constitutionibus Principum*, & ex l. *olim* 16. *de verbor. significatione*, & ex c. *Ex parte* 27. *de Decimis*,

mis,

mis, ubi privilegium cuidam Abbati concessum super percipiendis decimis de laboribus terræ Parochiarum suarum, dicitur extendendum esse etiam ad Novalia, ita ut scilicet vigore illius privilegii posset ille Abbas percipere decimas etiam de novalibus. Atque hic nota discrimen inter id, quod statutum fuit in c. *Tua*, de quo diximus ad initium hujus regulæ, & inter id, quod fuit decretum in cit. c. *Ex parte*. Nam in c. *Tua* expresse habetur, quod si alicui Laico concessa sit facultas percipiendi decimas, non debeat eadem extendi ad novalia. E converso in c. *ex parte* habetur, quod facultas cuidam Abbati concessa percipiendi decimas, extendi quoque debeat ad Novalia. Ratio disparitatis est: quia facultas illa concessa Laico censetur odiosa, utpote devians a primæva Decimarum institutione, & a jure communi, secundum quod decimæ solvuntur Clericis; concessio autem odiosa restringenda est. E converso concessio illa percipiendi decimas, de qua sermo est in cap. *ex parte* est concessio facta Clerico, unde non deviat a Jure communi; ac propterea debet esse amplæ interpretationis, quia odia restringi, & favores convenit ampliari.

7 Excipitur tamen ab hac regula concessio illa, quæ quamvis favorabilis sit, utpote nullam pœnam, aut gravamen imponens, sed gratiam solam conferens ei, cui conceditur, nihilque præjudicans juri communi, aut juri alicujus tertii; attamen est in eo impetrationum genere, quæ dicuntur ambitiosæ, utpote tendentes ad incremen-

 tum

tum honoris, aut dignitatis; quales sunt litteræ super obtinendis beneficiis impetratæ, iisque similia, de quibus sermo est in c. *quamvis* 4. *de præben. in* 6. ubi decernitur, quod ejusmodi concessiones, seu litteræ, utpote ambitiosæ sint restringendæ. Inde est, quod si aliquis rescriptum impetraverit, in quo mandetur collatio beneficii ipsi facienda usque ad certam summam, vigore hujus rescripti non poterit ipsi provideri in pensione, sed solum in beneficio; nisi tamen in eodem rescripto fiat expressa mentio, etiam de pensione.

8 Superesset hic aliquid explicandum circa statuta, & leges penales, utrum, & quomodo restringenda sint, seu stricte interpretanda, & utrum id semper locum habeat in qualibet lege penali. Sed de hac re sermo erit inferius in explicatione regulæ *in penis* hoc. tit. ubi de illa re agitur.

R E G. XVI.

Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum.

1 DEsumitur hæc regula ex cap. *si super gratia* 9. *de off deleg. in* 6. c. *si cui nulla* 36. *de præbend. in* 6. aliisque juribus hic citatis a Glos. unde casus ita figurari potest. Summus Pontifex concessit Titio beneficium, & executorem delegavit, qui Titium in beneficii possessionem immitteret. Accidit antequam fieret illa executio Summum Pontificem mori; unde quæsitum fuit, utrum morte illa concedentis expi-

expiraverit facta concessio, ita ut executor delegatus non habuerit amplius potestatem immittendi Titium in possessionem beneficii? Responsum est, non expirasse concessionem gratiæ, adeoque nec potestatem executoris, veluti accessoriam eidem gratiæ, quia decet concessum beneficium a Principe esse mansurum.

2 Hæc regula non est ita intelligenda quasi in nullo unquam casu beneficium seu privilegium a Principe concessum cessare possit. Pluribus enim modis cessare contingit, ut patet ex iis, quæ supra diximus ad regulam 7. ubi dictum fuit, quomodo cessare possit privilegium per non usum, seu abusum ejusdem, per lapsum temporis, ad quod concessum fuit &c. Intelligenda igitur est pro casu, in quo Princeps non alligaverit concessionem certo tempore, aut in quo delictum, seu abusus, vel aliquod enorme præjudicium alteri resultans cessare non faciat concessionem, ut est exemplum in cap. *suggestum 9. de decimis*, ubi privilegium quibusdam Religiosis concessum non solvendi decimas, quia incepit esse enormiter nocivum tertio, revocatum fuit: seclusis his circumstantiis, beneficium regulariter durat etiam post mortem concedentis, ut patet in casu proposito ex cit. c. *si super gratia* ex off. deleg. in *6*.

3 Quæres: quid si Princeps non concesserit ipse per se beneficium, sed tantummodo alterum delegaverit ad faciendam concessionem; interim autem re integra, seu antequam delegatus ad concessionem procedat, ipse Princeps moriatur; numquid etiam in

tali casu commissio Principis debet esse mansura, itaut vigore illius commissionis possit delegatus beneficium concedere, etiam post mortem Principis delegantis?

4 Respondetur cum distinctione, ut expresse distinguitur in citat. cap. *si cui 36. de præben. in 6.* Vel enim illa delegatio facta est absque expressione particularium personarum, quibus beneficia conferri debeant a delegato; vel facta est delegatio cum expressione certæ personæ, ut puta, si dicat: Committo tibi, ut beneficium conferas Titio. Si delegatio primo modo facta est, durat etiam post mortem delegantis. Ratio est: quia ejusmodi delegatio facta censetur in favorem, seu beneficium delegati, cum sit magna ejus prærogativa posse idoneas personas eligere; beneficium autem a Principe concessum non expirat per mortem concedentis. At si delegatio facta fuit de concessione facienda certæ personæ, expirat omnino per obitum delegantis, re integra. Ratio est, quia per talem delegationem nemini proprie concessum est a Principe beneficium.. Non delegato, quia talis delegatio non censetur facta in favorem delegati: non personæ providendæ, quia eidem non fuit beneficium a Principe concessum, sed beneficii concessio commissa fuit delegato. Non extenditur igitur ad hunc casum hæc regula juris, quæ solum loquitur de beneficio a Principe concesso, adeoque servari in eodem casu debet generalis doctrina de Officio delegati, cujus facultas regulariter cessat per mortem delegantis, si res sit integra, seu nondum incepta exe-

cu-

cutioni mandari, ut constat ex c. *Relatum* 19. & c. *Licet undique* 30. de Off. Deleg.

5 Quæres præterea, utrum beneficium, seu privilegium a Principe concessum, ita dicatur in hac regula debere esse mansurum, ut neque ipse Princeps possit illud libere revocare?

Respondetur, de hac re sermonem fuisse in ultima parte Institutionum nostrarum cap. 9. ubi egimus de privilegiis, & excessibus privilegiatorum, ex quo quæstionis resolutio peti potest.

R E G. XVII.

Indultum a Jure beneficium non est alicui auferendum.

1 DEsumitur ex C. *de his* 6. dist. 28. aliisque pluribus in utroque Jure; unde casus multipliciter figurari potest. Titius promotus est ad beneficium, pro quo debet ordinari Sacerdos intra annum, ex vi Canonis *licet Canon* 14. *de elect. in 6.* Numquid potest Episcopus pro libertate sua, & absque urgenti causa, tale tempus breviare, Titiumque cogere, ut ordinetur intra dimidium anni? Respondetur negative: quia Titius habet a Jure tempus anni, intra quod ordinetur; quæ autem a Jure concessa sunt, non possunt per inferiorem auferri. Item mulieribus viduis concessa est facultas ab Apostolo transeundi ad secundas nuptias, etiam intra annum luctus post mortem primi Mariti: numquid, vel Episcopus, vel alius potest illas prohibere, ne matrimonium contrahant intra annum luctus? & numquid lex civilis

idem prohibens sub gravibus pœnis, ut videre est in l. 1. C. *de secundis nuptiis*, sit valida in ordine ad privandas mulieres facultate nubendi? Resp. etiam negative: quia facultas illa est ipsis concessa ab Apostolo, & a Jure Canonico, unde per potestatem inferiorem auferri ab illis non potest.

2 Ex his habes intentum regulæ, cujus sensus in eo est, quod facultas seu beneficium a jure concessum non possit auferri per inferiorem, quod fundari potest in *C. Cum inferior 16. de Majorit. & Obedientia*, ubi dicitur inferiori potestatem non competere supra superiorem, & supra ea, quæ a superiore dependent. Secus accidit in ipsamet lege, seu in ipso Legislatore, a quo facultas, vel beneficium indultum est: quod enim per unam legem concessum est a Principe, posset auferri per aliam legem, aut per contrariam consuetudinem habentem vim legis, quia in tali casu non verificatur, quod inferior solvat, vel liget, quod est a Superiore ligatum, vel solutum. Sic de facto quamvis ex statuto legis legitima filiorum auferri, vel minui non possit, ut videre est in toto tit. ff. & Instit. *de inofficioso Testamento*, hoc tamen non obstante minui potest per consuetudinem, vel per legem, vel Principis auctoritate, ut videri potest apud Covar. *de Sponsal. p. 2. cap. 8. §. n. 4.* Alia etiam exempla videri possunt apud Glos. ad hanc regulam.

3 Quod autem dictum est, non posse per inferiorem auferri id, quod a lege concessum est, intelligi debet, quando nullatenus in ipsa lege permittitur inferiori, ut possit illud auferre, vel minuere. Plures enim sunt casus

in

in jure exprefsi, in quibus concefsio per legem facta committitur ministerio inferioris, ut pofsit ex justa causa illam auferre, vel minuere; ut puta quamvis appellans habeat de concefsione juris annum ad prosequendam appellationem, attamen Judex a quo appellatum est, potest ex justa causa tempus illud coarctare, ut constat ex c. *Cum sit* 5. *De appellationibus*, & sic de aliis pluribus.

4 Sed & etiamsi concefsio per legem facta non committatur expresse ministerio Judicis inferioris, adhuc posse aliquando per inferiorem auferri, ubi gravis aliqua causa interveniat, docet Glos. ad hanc regulam; quam sententiam amplectitur etiam Bart. in l. 2. ff. *de re judic.* sequiturque etiam Panor. in c. *Cum sit* 5. de appell. n. 11. dummodo tamen ablatio illa concefsionis legalis non redundet in præjudicium potestatis superioris, cujus rei exemplum ponit ex cap. *Ex insinuatione* 50. de appell. Nam appellans habet de concefsione juris annum ad prosequendam, & finiendam appellationem: hunc terminum temporis, quoad præstandam, & prosequendam appellationem potest cum causa restringere Judex ille, a quo appellatum est; at restringere non potest quoad finiendam appellationem, ut constat ex cit. c. *Ex insinuatione*. Disparitatem affert; quia Judex inferior, a quo appellatum est limitando tempus pro finienda appellatione præjudicaret potestati Judicis superioris, ad quem appellatum est, eique quasi legem imponeret obligando illum, ut absolvat causam appellationis intra limitatum tempus, quod fieri non potest; at limitatio

temporis quoad præsentandam, & prosequendam appellationem tangit jus partis, nihilque præjudicat potestati superioris; unde cum causa poni potest ab illo Judice inferiori.

5 Denique notandum est, istam regulam non procedere circa ea beneficia, quæ a Jure conceduntur in defectum provisionis hominis: in iis enim ubi ponitur provisio hominis, ibi cessat beneficium legis, ac de his intelligi debet illud vulgare dictum; *Provisio hominis tollit provisionem legis*, quod legitur in rubr. *l. Et habet* §. *Cum quis* ff. de Precario, ubi etiam exemplum habes in beneficio interdicti de precario, mediante quo interdicto, si quis alteri rem suam commodaverit pro suo libito repetendam, etiamsi non apposuerit stipulationem de ea restituenda, adhuc agere potest ad illam recuperandam; quod beneficium cessat, si quis eam stipulationem apposuerit, quia tunc agere potest ad recuperandam rem non in vi ejusdem interdicti, sed per actionem civilem fundatam in ipsa stipulatione, ut etiam constat ex §. *De const. Instit. de Actionibus*.

R E G. XVIII.

Non firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit.

1 HÆc regula sumpta est ex l. *quod initio* 29. & ex l. pen. ff. *de diversis regulis juris*, & ex c. *Auditis* 29. de Elect. aliisque juribus, ex quibus multipliciter figurari potest casus. Titius electus, seu promotus fuit ad Prælaturam simoniace, adeoque invali-

valide. Postea tamen per aliquod tempus irreprehensibilis fuit in administratione ejusdem Prælaturæ. Numquid ille vitiosus, & invalidus ingressus convalidatur ab illo temporis cursu, itaut eo mediante censeri debeat Titius possidere legitime prælaturam, quam ab initio non possedit legitime? Resp. negative: quia, quod ab initio nullum, seu invalidum de jure, non potest tractu temporis validari. Item alius casus poni potest ex c. *Si eo tempore* 9. de rest. in 6. Titius obtinuit rescriptum de provisione beneficii curati, quando nondum habebat idoneam ætatem ad idem beneficium, adeoque obtinuit rescriptum subreptitium, & invalidum. Sed supponamus, quod antequam idem rescriptum mandandum esset executioni, aliquod temporis spatium interponatur, intra quod Titius fiat legitimæ ætatis in ordine ad idem beneficium obtinendum: numquid in tali circumstantia prædictum rescriptum validatur, ita ut vigore ejusdem possit Titius assequi beneficium? Resp. negat. juxta eamdem regulam; quia, quod initio non valuit, tractu temporis non convalescit.

2 Usus hujus regulæ satis ample extenditur: locum enim habet tum in provisionibus beneficiorum, ut ex dictis patet, tum etiam in ultimis voluntatibus, ut constat ex §. *præterea Instit. quibus non est permissum facere testamentum*, ubi dicitur testamentum factum ab impubere, vel a furioso, quod fuit nullum propter defectum judicii non validari per hoc, quod impubes postea pubes, aut furiosus postea compos mentis factus fuerit, & decesserit. Item lo-

cum habet in contractibus, ut constat ex *l. Inter stipulantem* 83. §. *Sacram* ff. *de Verbor. obligationibus*, ubi dicitur, quod si quis contractum fecerit de re sacra, aut publicis usibus in perpetuum deputata, adeoque contractum invalidum; etiamsi res illa sacra postea evadat profana, & res publicis usibus deputata convertatur in usus privatos, non propterea validatur contractus ille ab initio invalide celebratus. Et sic de aliis pluribus. Ratio istorum omnium est: tum quia juxta regulam infra explicandam hoc tit. *quæ contra jus fiunt debent pro infectis haberi*; tum etiam quia solum tempus non satis est ad inducendam, vel tollendam obligationem, ut patet ex l. *Obligationum fere* 44. §. *placet* ff. *de Obligationib. & actionibus*.

3 Notandum tamen hic est, ista omnia intelligenda esse de iis, quæ ita contra jus fiunt, ut sint ipso jure nulla, seu invalida, non autem præcise annullanda, seu invalidanda. Duplicis enim generis pro re præsenti datur actus: unus dicitur irritus, & invalidus ipso jure, qualis est, qui de statuto juris, statim ac ponitur, caret penitus omni valore, nec opus est ulla sententia Judicis invalidante, seu rescindente eumdem actum. Alius dicitur irritandus, seu invalidandus, qui valet, quando ponitur, & quamdiu non rescinditur per sententiam, per quam si rescindatur (ut potest, & meretur rescindi) tunc evadit actualiter irritus penitus, & invalidus. Exemplum utriusque afferri potest ex titulo de Electione. Si aliquis capitulariter eligatur, qui non

ha-

habuerit suffragia majoris partis Capituli, ejus electio ipso jure est invalida, ut constat ex cap. *Auditis* 29. *de Electione*, nec opus est sententia Judicis talem electionem rescindentis. E converso, si quis capitulariter eligatur a majori parte Capituli, sed aliquis Elector, cui competebat jus dandi suffragii fuerit contemptus, hoc est non vocatus, quando commode potuit, & debuit vocari; Electio est actualiter valida, supposito, quod omnia reliqua concurrerint ad substantiam electionis necessaria, sed simul est annullanda, & invalidanda, quia Elector contemptus habet jus agendi, ut talis Electio per superioris sententiam annulletur, quia contemptus fuit, ut constat ex cap. *Quod sicut* 28. de Elect.

4 Jam vero inter utrumque hoc actuum genus, pro re præsenti ea differentia est, quod actus, qui fuerit ab initio nullus ipso jure, non posit per solum tractum temporis convalescere; & circa hunc procedit præsens regula Juris, in qua ponitur expresse illa particula *de Jure*. Secus accidit in actu, qui ab initio non fuerit nullus, sed præcise annullandus, ut docet Glos. ad hanc reg. quamdiu enim actus ejusmodi non annullatur, remanet in posses. suæ validitatis, unde quasi quodam præscriptionis genere tractu temporis convalescit.

5 Notandum præterea cum eadem Glos. & cum Dyno in explicatione hujus regulæ, convalidationem actus ab initio de jure nulli excludi per hanc regulam a solo tractu temporis, qui per se satis non est ad inducendam validitatem, etiamsi interim nullitatis ejus causa cessaverit, ut patet ex exemplo supra allato

de impetrante rescriptum beneficiale invalidum propter defectum legitimæ ætatis, quod rescriptum non validatur, etiamsi postea ætas legitima superveniat, & sic de aliis supra eductis. Ceterum si præter tractum temporis, & cessationem causæ nullitatis superveniat etiam causa confirmans, tunc pluries contingit actum quoque validum reddi; Ita tamen, ut non retrotrahatur validitas, seu per fictionem juris non censeatur actus fuisse validus ab initio, sed incipiat ipsa validitas ex tunc, quando ponitur causa confirmans, perinde ac si tunc actus validus primo poneretur. Exemplum habes in cap. *Cum nos* 3. De his, quæ fiunt a Prælato, ubi dicitur, quod alienatio rerum Ecclesiæ facta sine consensu capituli, quamvis de rigore Juris non teneat, validari tamen potest, si Capitulum eam ratam habeat, & sic de aliis pluribus, quæ fuse citantur hic a Glossa.

6 Recolendum tamen hic est id, quod diximus ad reg. 10. *Ratihabitionem retrotrahi*, dari videlicet aliquos actus, pro quorum validitate spectatur specifice initium, & consensus ab initio habitus tanquam forma, pro his enim ratificatio, seu consensus postea superveniens nihil facit ad inducendam validitatem, & ita accidit in exemplo supra posito de electione facta a minori parte Capituli, quam electionem confirmare, seu validare non potest consensus postea superveniens aliorum Canonicorum. Idem juris est pro iis actibus, pro quorum validitate requiritur ab initio consensus aliquis auctoritativus, cujus exemplum in explicatione ejusdem regulæ 10. adduximus contractum celebratum a minore, pro

cujus

cujus validitate opus est ab initio consensu auctoritativo Tutoris, vel Curatoris, unde per subsequentem ejusdem Tutoris consensum validari non potest. Videri potest Panorm. in c. *Cum nos* 3. *De his, quæ fiunt a Prælato &c.* n. 5. ubi fuse hanc rem prosequitur, casusque distinguit, in quibus pro inducenda validitate satis esse, vel non esse potest consensus superveniens.

7 Contra hanc regulam ita explicatam objicitur, & solvitur a Glos. difficultas petita ex c. *Cura* 11. *De jure patronatus*, ex quo habetur, quod si laici aliquam Ecclesiam donaverint Clericis absque auctoritate Episcopi, possit ejusmodi donatio, superveniente consensu Episcopi, aut etiam tractu temporis confirmari; & tamen ea donatio fuit ab initio nulla de jure, & invalida. Sed facile respondetur, in eo casu donationem illam non validari per solum tractum temporis, sed quia supervenit causa confirmans, atque sufficiens ad inducendum titulum justæ, ac legitimæ possessionis; videlicet vel consensus Episcopi, vel beneficium completæ præscriptionis supposita bona fide; adeoque statutum illius Decretalis non apponitur præsenti regulæ.

R E G. X I X.

Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.

1 HÆc regula sumpta est ex c. *Culpa est* 36. ff. de diversis reg. Juris, & ex C. *Tua* 19. *de homicidio, &c.* ex quo casus figurari potest. Titius Monachus peri-

tus in arte Chirurgiæ operationem chirurgicam exercuit in infirmo, causa pietatis, & adhibuit omnem diligentiam, ne quid mali obveniret infirmo, unde & infirmo præcepit, quæ necessaria erant, ut operatio illa suum effectum haberet. Accidit autem contra Monachi mentem, ut infirmus ex illa operatione moreretur, quia infirmus præcepta Monachi non servavit. Quæsitum utrum in tali casu Monachus ille irregularitatem incurrisset? Responsum est affirmative: quia quamvis ea mors secuta esset contra ejus intentionem, & consilium, omnemque diligentiam pro ea cavenda adhibuerit; attamen non fuit sine culpa, quia se immiscuit exercitio Chirurgiæ, quæ ad ipsum non pertinebat. Item poni potest casus ex *c. Clerico* 38. dist. 50. Titius Clericus projiciens lapidem, vel sagittam, præter intentionem interfecit hominem transeuntem. Numquid censendus est irregularis? Responsum est affirmative, quia projectio illa lapidis, vel sagittæ non competebat statui clericali, & sic fuit in culpa, quæ præcessit homicidium.

2 Statutum hujus regulæ se extendit etiam ad eos, qui artem aliquam profitentur, cujus sufficientem peritiam non habent, ut, pluribus relatis, tradit Barb. ad hanc regulam n. 2. & sic Medicus imperitus tenetur de damno secuto ex sua operatione, tanquam culpabilis, & aliquando etiam puniri potest, ut tradunt communiter Doctores in c. *ad aures* 7. *De ætate, & qualit. &c.* Idem juris est in Judice, qui per imperitiam inique judicet, in Præfecto navis, qui per imperi-

tiam

tiam artis nauticæ naufragio navem exponat; & sic de aliis similibus. Ratio istorum omnium est: quia ea dicuntur ad aliquem non pertinere, quæ eidem repugnant, seu non conveniunt, vel ratione personæ, vel ratione status, vel officii, vel etiam ratione alicujus circumstantiæ, per quam reddatur ad ea ineptus, quia nemo attentare ea debet, in quibus, vel intelligit, vel intelligere debet infirmitatem suam aliis periculosam futuram, ut dicitur in l. *Idem Juris* §. 2. ff. *ad leg. Aquiliam*.

R E G. X X.

Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.

1 HÆc reg. sumpta est ex l. *Nemo ex his* 43. ff. *de div. reg. juris*, & ex l. *Nemo* 8. ff. *de Exceptione*. Casus figurari potest ex c. *Auditis* 15. *de præscriptionibus*. Causa vertebatur inter Episcopum quemdam & Abbatem super quadam Ecclesia, quam Episcopus contendebat esse sibi subjectam, idque petebat definiri per Judices deputatos. Abbas ex altera parte tueri se volens in possessione ejusdem Ecclesiæ, exceptionem opposuit, asserendo se habere privilegia antiqua donationis factæ suo Monasterio exempto a jurisdictione Episcopi. Item opposuit, quod etiamsi nullum tale privilegium habuisset, attamen ejusdem Ecclesiæ legitimam possessionem longissimo tempore præscripserit, adeoque quod non esset ea possessione privandus. In hoc casu Abbas ille duabus defensionibus usus est, inter se diversis, quia si per privilegium concessum pos-

possidebat Ecclesiam, non erat ei necessaria præscriptio. Propter hoc dubitatum fuit, utrum Abbas admittendus esset ad probandam utramque exceptionem, itaut si in unius probatione deficeret, posset recurrere ad probationem alterius. Responsum est affirmat. Ab Innoc. III. propter hanc regulam, in qua permittitur Reo pluribus defensionibus se tueri.

2 Ratio, & fundamentum hujus regulæ desumitur ex æquitate, juxta quam causa defensionis est favorabilis, ex l. *favorabiliores* 147. ff. *de diversis reg. Juris*. Ex quo etiam facile difficultas solvitur, quæ hic in contrarium proponi solet petita a paritate actoris, cui a lege non permittitur uti pluribus actionibus, ut patet ex cit. l. *Nemo ex his* 43. ff. *de divers. regulis Juris*. Disparitas enim est: quia causa defensionis, quæ Reo competit, est favorabilior, quam causa actionis competens actori; cum præterea præsumatur actor accedere ad Judicem magis instructus de suo jure, quam præsumatur Reus, qui invitus trahitur ad judicium, adeoque est condonabile Reo, si non omnino certus de fundamento sui juris, cujus conservationi studet, plures titulos ad cautelam multiplicat, quatum unus si insufficiens sit, substituatur alius: quæ ratio non æque militat in actore circa actionem proponendam, quia in libertate ejus erat accedere, vel non accedere ad judicium, & antequam accederet, poterat, & debebat se certificare, quodnam genus actionis sibi competeret contra reum, quem trahit ad Tribunal Judicis.

3 Ex

3 Ex his etiam solvitur difficultas, quæ hic proponitur contra præsentem regulam, petita ex l. 3. *Ex pluribus* ff. *de acquirenda possess.* & ex *inter dilectos 6. de fide instrument.* ubi habetur non posse ejusdem rei dominium pluribus simul titulis ab eodem haberi, itaut v.g. quod tuum est ex aliqua causa, vel titulo, fiat simul tuum ex alia causa. Hinc enim videtur inferri, quod Reus in judicio pro conservatione sui juris non possit simul titulos defensionis multiplicare; nam multiplicando titulos, declararet, se pluribus titulis habere dominium rei, pro qua vocatus est ad judicium; hoc autem est impossibile. Sed facile respondetur falsum esse, quod Reus multiplicando titulos declaret se pluribus titulis habere dominium rei: intantum enim multiplicat titulos, inquantum non est satis certus, utrum unus sit efficax, & propterea plures ad cautelam adducit, ut si unus non probetur, substituatur alius, adeoque multiplicat quodammodo conditionaliter, & disjunctive. Inde est, quod Reus potest etiam pro se proponere plures defensiones inter se contrarias, quæ ad eumdem finem tendant, ut docet Glos. ad hanc regul. cum non proponantur, nisi conditionate, & disjunctive. Quod tamen est intelligendum, dummodo, vel implicite, vel explicite aliquibus non renuntiaverit, ut est exemplum in c. *Veniens* 19. *de Præscript.* ubi quidam Reus, cum prius proposuisset pro defensione sui juris concessum sibi privilegium, & postea vellet proponere beneficium præscriptionis super hac secunda exceptione, auditus non fuit; quia qui impetrat, & proponit privilegium sibi concessum a Principe, re-

nun-

nuntiare videtur beneficio præscriptionis. Item prædicta intelligenda sunt, dummodo non ita directe sibi invicem adversentur defensiones illæ, ut quod ponitur in una, nec conditionaliter poni possit in altera, quin reus convincatur de mendacio, sub quo genere plures particulares defensiones prohibitæ sunt, simul proponi per jura civilia; ut videre est apud Gloss. in hac reg. & apud Gloss. in l. *Nemo ex his* 43. ff. de diversis reg. Juris v. *Nemo*.

R E G. X X I.

Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

1 DEsumitur ex l. *sicut* 5. C. *de Obligationibus, & actionib.* ex c. 1. *de Judiciis*, aliisque juribus; unde casus ita formari potest. Titius conventus fuit super aliqua causa coram Judice, quem recusare poterat, ut suspectum; sed interrogatus de hoc ipso, utrum vellet ipsum admittere, vel recusare, respondit, quod quamvis haberet justam causam recusandi, attamen confidens de legalitate, & justitia ejusdem Judicis, eum non recusabat. Postea pœnitentia ductus, voluit istum recusare absque alia causa superveniente, sed tantummodo propter illa motiva, propter quæ potuerat ab initio recusare. Quæsitum fuit utrum illa recusatio admittenda esset tanquam legitima? Responsum est negative in eodem c. 1. *de Judiciis*, quod enim semel placuit, amplius displicere non potest. Item casus poni potest ex c. *Dilectissimi* 2. 8. qu. 2. in electione, pro qua Electo-

ctores libertatem habent eligendi, quem idoneum judicaverint: postquam tamen elegerint aliquem idoneum, non possunt ab electione jam facta resilire, suumque suffragium alteri dare, & sic de aliis pluribus, quæ fuse hic indicantur a Glossa.

2 Hæc regula locum habet, tum in electionibus, ut modo dictum est, tum in judicialibus; unde Reus, supposito, quod Judicem acceptaverit, non potest illum, nisi ex causa superveniente, recusare, & ipse Judex postquam sententiam definitivam tulit, nequit illam corrigere, vel mutare, ex l. *quod Jussu*. 14. ff. *de re judicata*. Nisi tamen sententiam tulerit ipso jure nullam, in quo casu Judex Ordinarius potest iterum judicare, quia juxta regulam infra explicandam, quæ contra jus fiunt, debent pro infectis haberi; secus autem Judex delegatus, ut tradit Glos. in l. *Judex* 55. ff. *de re judicata*, & expresse habetur in l. *Si ut proponis* 4. C. *quomodo, & quando Judex*; sumiturque etiam ex C. *Si Compromissarius* 37. §. *Si vero eligat* De Elect. in 6. Dixi *postquam sententiam definitivam tulit*; hoc est eam sententiam, quæ principalis causæ quæstionem definit; secus enim accidit circa sententiam mere interlocutoriam, quo nomine a Juristis intelligitur ea sententia, quæ inter principium, & finem causæ principalis pronunciatur super aliquo incidenti; eam enim Judex revocare potest, etiam nemine petente, ex c. *Cum cessante* 60. *De appellationibus*; ubi videndi Doctores, quoad aliquos casus exceptos, & inter reliquos Panorm. ibid. num. 11.

3 Item

3 Item præsens reg. locum habet in Contractibus, præsertim in iis, qui dicuntur contractus nominati, a quibus neuter contrahens pro arbitrio suo resilire potest, altero invito, sed tantummodo si etiam alius consentiat, in quo casu locum habet alia reg. juris, alias explicata; *Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur*; excepto Matrimonio, ut ibid. explicatum est. In contractu tamen Depositi, in contractu Societatis, in contractu Mandati, licitum est pœnitere, ut constat ex l. 1. §. pen. ff. *Depositi*, ex l. *Sed & socius* 17. §. 2. ff. *pro Socio*, ex Instit. *De Mandato* §. *recte*, & ex c. 2. & penult. *de Procurat. in 6.* quod intellige si res integra sit, seu non inceperit interesse alterius partis. Idem dic regulariter in contractibus, quos innominatos appellant, a quibus contrahens re integra resilire potest, ut traditur a Juristis in l. *Si pecuniam* 5. ff. *de Conditione causa data*, *&c.* Item in Sponsalibus contractis per verba de futuro, quæ si non licite, saltem valide dissolvuntur per sponsalia contracta cum alia per verba de præsenti, ex c. *Si inter* 31. *de Sponsalibus*. Demum, aliis prætermissis, idem dic de testamento, quod mutari potest usque ad supremum vitæ exitum, ut sumitur ex c. *Cum Marthæ* 6. *de celebrat. Missarum*, & ex l. *Quod si iterum* 4. ff. *de adimendis, vel transferendis legatis*.

4 Ratio istarum, aliarumque similium exceptionum fundatur in defectu alicujus ex iis 4. conditionibus, quas hic enumerat Gloss. tanquam necessarias ad regulam, quarum aliqua deficiente id, quod semel placuit, displi-

plicere potest, & aliquando etiam debet.

5 Prima conditio est, quod placitum non sit improbatum a jure, ex cujus conditionis defectu pactum illicitum, quod semel placuit, potest, ac debet displicere, atque rescindi, ut constat ex cap. fin. aliisque pluribus *de pactis*.

6 Secunda conditio est, quod id, quod placuit, scienter placuerit, & non ex errore probabili, seu ex probabili ignorantia facti, ut est exemplum in c. fin. *de Solutionibus* in eo, qui per errorem solverit pecuniam indebitam, & in l. *si per errorem* 15. ff. *de Jurisdict. omnium Judicum:* ubi dicitur, quod si duo litigantes inter se convenerint, ut lis cognoscatur a Judice, quem falso putabant esse competentem pro illa causa, eorum consensus validus non fuit, & rescindi potest, ac debet; cujus rei ratio ibidem assignatur, quia *non consentiunt, qui errant* (scilicet in facto, ut notat Glossa) *Quid enim tam est contrarium consensui, quam error, qui imperitiam detegit?*

7 Tertia conditio est, ut id, quod placuit, non placuerit sola mente, sed placitum aliquo actu externo manifestatum fuerit, puta verbis, vel factis. Quod tamen intelligendum est, quoad contrahendam obligationem civilem cum homine: obligatio enim in ordine ad Deum etiam sola mente contrahitur.

8 Quarta demum conditio est, ut alterius intersit, quod placitum observetur, ad quod etiam facit alia reg. juris infra explicanda. *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum*, & reg. 75. ff. de diver-

versis reg. juris. *Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.*

REG. XXII.

Non debet aliquis alterius odio prægravari.

1 Desumitur ex l. *non debet* 74. ff. de diversf. reg. Juris; & ex l. *factum* 197. ff. eod. Casus poni potest ex c. *Si Compromissarius* §. *Si vero eligat* de elect. in 6. Capitulum, cui competebat jus eligendi constituit Titium Compromissarium, itaut quem Titius eligeret omnes essent acceptaturi. Accidit Titium sive scienter, sive etiam ignoranter elegisse indignum, adeoque fecisse electionem invalidam. Quæsitum fuit, utrum pro ea vice potestas eligendi devolveretur ad Superiorem, puta ad Episcopum, aut Summum Pontificem, vel utrum reverteretur ad Capitulum, itaut esset in potestate Capituli procedere ad aliam electionem? Responsum est, reverti ad Capitulum, quia non debet Capitulum odio Titii prægravari, nisi tamen idem Capitulum scienter ratam habuerit electionem a Titio factam, quia tunc etiam Capitulum esset in culpa. Item casus proponi potest ex leg. *si quis suo* 33. Cod. *de inofficioso Testamento* versus finem, ubi corrigitur lex antiqua, per quam matri permittebatur exhæredare filium suum odio mariti; atque decernitur, ut id amplius fieri non possit, ne filius absque culpa sua, & solum alieno odio prægravetur.

2 Fun-

2 Fundamentum hujus regulæ est æquitas naturalis, quæ petit, ut unus non gravetur odio alterius, hoc est, ut damnum non patiatur in odium alterius, in qua naturali æquitate fundatur etiam alia juris regula infra explicanda. *Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare*, propter quod etiam in jure civili statutum fuit, ut si aliquis Abbas, vel Episcopus habens feudum a Principe, illnd perdat ex aliqua culpa, non debeat exinde detrimentum in Ecclesiam redundare; sed post mortem ejus Episcopi revertatur feudum ad Successorem, ut videre est in lib. feud. de *Capitulis Corradi, Litem si Clericus*.

3 Ista tamen intelligenda sunt, quando unus nihil contulit ad factum alterius, unde ex eodem facto detrimentum pati debeat. Pluries enim contingit factum unius censeri per fictionem juris factum alterius, in quo casu si factum illud sit causa alicujus gravaminis, vel damni, prægravat etiam alterum. Exemplum habes in eo, qui aliquod factum damnosum fieri mandavit, vel ratum habuit: qui enim facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum, quæ est reg. juris infra explicanda; adeoque si aliquod damnum ex eo facto patitur, patitur quodammodo ex facto suo. Ex qua ratione procedit, ut negligentia, vel dolus, vel aliud factum procuratoris, prosit, vel noceat principali in quantum fines mandati patiuntur, ut notat Gl. ad hanc regulam ex pluribus juribus ab ipsa citatis. Idem proportionaliter dic de hærede, qui gravatur pro defuncto, de fidejussore, qui gravatur pro principali, & sic de aliis similibus.

4 Rursus notandum est, præsentem regu-

lam

lam intelligendam esse quoad auctoritatem privatam, itaut scilicet privata persona non possit auctoritate sua alteri damnum inferre ex odio alterius; secus enim videtur auctoritate publica, ex qua unus puniri nonnunquam potest pro alio, ut notat Decius in l. *non debet* 74. ff. de reg. juris, at explicabitur in regula sequenti.

R E G. XXIII.

Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.

1 DEsumitur ex c. *Cognoscentes* 2. *de Constitutionibus*; ex c. *Satis perversum* 7. distinct. 56. ex l. *si putator* 30. ff. *ad legem Aquiliam*, aliisque juribus. Casus poni potest ex c. *Cum voluntate* 54. *de sententia excommunicationis*. Titius cum excommunicato locutus est de his, quæ ad absolutionem, vel alias ad salutem animæ pertinebant, eaque occasione etiam alia verba incidenter, ut apud eum magis proficeret, interposuit. Quæsitum est, utrum excommunicationem incurrerit propter ejusmodi communicationem cum excommunicato? Responsum est negative: quia ubi culpa non est, neque causa puniendi, ibi nec locus pœnæ.

2 Hæc regula duas continet partes. Prima est, neminem sine culpa puniri debere; altera est per modum exceptionis, posse aliquem puniri aliquando sine culpa, quando intervenit justa causa. Ratio primæ partis clara est: quia crudelitatis, & injustitiæ esse videtur punire innocentem absque ulla causa, unde in cit. cap. 7. dist. 56. dicitur esse satis perversum,

ſum, & contra Eccleſiaſticam cenſuram, ut filius ſpolietur officio, vel beneficio ſuo abſque ulla ſua culpa, ſed tantummodo propter peccata parentum.

3 Quod autem attinet ad alteram partem regulæ, in qua dicitur poſſe aliquem nonnunquam puniri ſine culpa, quando intervenit juſta cauſa: notandum eſt, cauſam ejuſmodi poſſe eſſe aliquando exigentiam aliquam boni publici, quod petat etiam pęnam ad innocentem extendi, ut contingit v. gr. quando innocens ſpeciali aliqua ratione pertinet ad delinquentem, & conſideratur quaſi res ejus; ſicut filius reſpectu Patris, ſubditus reſpectu Superioris; in quo caſu contingere poteſt, ut Pater delinquens condigne non puniretur, niſi etiam puniretur aliquo modo etiam in rebus ſuis, adeoque, & in filio: unde hoc ipſum petit utilitas publica, quæ exigit ut delicta ſint condigne punita. Præterea idem contingere poteſt, quando pœna ſolius delinquentis non eſſet ſufficiens medicina culpæ, ſed opus ſit eam applicare etiam partibus proximioribus, ut magis affligat delinquentem, eique citius medeatur, tum etiam ut proſit partibus ipſis, in quibus ex proximitate periculi, atque exempli magis timetur delictum, ut ſumitur ex l. *quiſquis* 5. §. *Filii C. ad legem Juliam Majeſtatis*.

4 Notandum tamen hic eſt id non intelligi de omni, & quolibet genere pœnæ, ut etiam notat D. Thom. 2. 2. quæſt. 108. art. 4. ubi diſtinguit inter pœnam mere ſpiritualem, hoc eſt, quæ directe concernat animæ ſalutem, & inter pœnam temporalem. Pœna mere ſpirituali nemo punitur pro pec-

cato alterius. Ratio est: quia quoad animam nemo consideratur, ut pars alterius, & propterea in c. *Si habes* 1. 24. q. 6. dicitur pro peccato Patris non esse filium excommunicandum, & ex proportionali ratione in cit. c. *Satis perversum* 7. dist. 56. habetur, non esse filium spoliandum officio, vel beneficio suo absque ulla sua culpa, tantummodo propter peccata parentum, quia etiam beneficia, & officia Ecclesiastica sunt Jura spiritualia. Secus accidit in pęna temporali, qua puniri nonnumquam potest unus pro alio, vel quia unus censetur quasi res alterius, ut dictum est; vel quia crimen unius derivatur aliquo modo etiam in alium &c. Videri potest S. Th. in loco citato.

R E G. XXIV.

Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.

1 HÆc regula sumpta est ex l. *Non videntur* 127. §. *Qui jussu ff. de diver. reg. Jur.* Exemplum sumi potest ex l. *Si stipulatus* 81. §. *Si lancem* ff. de Solutionibus. Titius reliquit apud te depositum, & postea, relictis pluribus hæredibus, mortuus est. Unus, vel alter ex illis hæredibus repetit depositum. Tu ut tuæ securitati magis consulas, interrogas Judicem, utrum illi petenti restituere debeas, qui respondet tibi, & præcipit, ut restituas. Post factam restitutionem, alii cohæredes conveniunt te, ut vel ipsis restituas, vel ut puniaris de dolo; eo quod cum esses obligatus omnibus restituere, uni tantum restituisti.

sti. Numquid ita de dolo puniendus eris ad eorum petitionem? Responsum est negative: quia restitutio illa facta fuit a te mandato Judicis; quod autem fit mandato Judicis non præsumitur fieri ex malo dolo. Item casus poni potest ex c. *Si Clericos* 15. de sent.excomm. in 6. Quidam Episcopus præcepit Laicis, ut Clericum criminosum caperent, & ad se adducerent, atque ita per ipsos Laicos factum est. Numquid iidem Laici dicendi erunt incurrisse sententiam excommunicationis? Responsum est negative, quia scilicet mandato licito Episcopi obtemperaverunt, atque ita obtemperando non fuerunt in dolo, seu in animo machinandi damnum Clerico.

2 Hæc regula procedit in iis, quæ ceteroquin si fierent a privata persona cum auctoritate privata, continerent aliquid illiciti; secus autem si fiant cum auctoritate Superioris, in quo casu excusantur, & non præsumuntur facta ex dolo, seu ex animo machinandi, aut nocendi alteri; imo potius esset culpabile non obtemperare mandato Superioris, juxta reg. 159. ff. de diversis reg. Jur. *Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non pariat.*

3 Notandum tamen hic est, id non esse universaliter omnino, & pro qualibet circumstantia intelligendum. Si enim contingat Judicem aliquid præcipere, quod sit notorie injustum, atque prohibitum per legem Divinam, vel humanam tunc obligantem, non propterea Subditus obtemperans excusaretur, quia jure censeretur suæ culpæ prætexere mandatum Superioris, quod eo tempore nullum est, cum non obliget. Exemplum habes in c. *Universitatis*

24. de sent. excomm. ubi Clemens III. interrogatus utrum laicus quidam incidisset in excommunicationem, eo quod ad jussionem Abbatis, in cujus servitio commorabatur, Clericum, vel Monachum verberaverat; respondit, incidisse tam præcipientem, quam Laicum obtemperantem, quia scilicet tale mandatum fuerat injustum, & de jure non obligans. Ratio istorum est: quia ubi Deus, vel Princeps aliquid præcipit, vel prohibet, potius illi obtemperandum est, quam inferiori Judici, vel Domino aliquid contrarium præcipienti, ex qua ratione deducitur, quod nec excusetur Subditus obediens Principi in iis, quæ sunt contra Deum, ut desumitur ex c. *Julianus* 91. c. *qui resistit* 94. ex c. *Imperatores* 95. can. XI. q. 3. ad quod etiam facit quod in libro Actuum Apostolorum narratur Petrum, & Joannem dixisse: *Si justum est in conspectu Dei vos potius audire, quam Deum, judicate.*

R E G. X X V.

Mora sua cuilibet est nociva.

1 HÆc regula desumpta est ex l. *in condemnatione* 133. §. *Unicuiq;* ff. de reg. Juris: l. *Emptor* 2. ff. *de aqua, & aquæ pluviæ arcendæ*, aliisque juribus. Exemplum sumi potest ex cap. unico *de condemnato*, & ex c. *Bona fides* 2. *de Deposito*. Titius commodavit tibi, vel deposuit librum usque ad certum tempus pro usu tuo. Lapso eo tempore requisivit te, & interpellavit, ut librum restitueres: tu autem injuste, & indebite distulisti reddere, &

sic fuisti in mora restituendi. Interim liber casu fortuito, & absque tua culpa periit, vel furto ablatus tibi est. Numquid solutus es ab omni obligatione restituendi, sicut si non fuisses in mora, & nulla tua culpa intervenisset, vel obligatus es restituere saltem ęstimationem libri? Responsum est a Greg. IX. te esse obligatum ad restitutionem, quia fuisti in mora restituendi, & tua mora debet esse tibi nociva. Item casus poni potest in fure, qui semper est in mora restituendi; unde si res furtiva, aut vi possessa pereat, perit in damnum ejusdem; adeoque tenetur æstimationem solvere, ut sumitur etiam ex l. *Subtracto 9. C. de furtis*.

2 Pro intelligentia regulæ notandum est, nomine moræ hic intelligi culpabilem tarditatem in aliqua re præstanda damnosam alteri, ut colligitur ex l. *Mora fieri* 32. ff. *de Usuris*, juncta Glos. ibid. qua ratione debitor injuste differens solutionem debiti intra tempus statutum dicitur esse in mora solvendi, & sic de aliis similibus. Jam vero ut ea tarditas sit culpabilis, adeoque tardans dicatur morosus, opus est ut sciat, se debere, vel scire debeat, ut interpellatus fuerit a die, vel ab homine, & ut habeat possibilitatem dandi, sicut explicat Glos. ad hanc reg. & sumitur ex l. *quod ne* 5. ff. *de rebus creditis*.

3 Ex hac explicatione moræ facile deducitur ratio præsentis regulæ. Cum enim mora sit culpabilis, æquum est, ut potius sit nociva moroso delinquenti, quam alteri; ut puta si res furtiva pereat casu fortuito in domo furis, æquum est, ut pereat potius in damnum furis, qui peccavit committendo furtum, & restitutionem differendo, quam in damnum

alterius, contra quem commissum est furtum; & propterea restitui debet res saltem in æstimatione, simulque cum ipsa restituendi sunt fructus rei, & compensandum omne damnum, quod ex culpabili tarditate morosi causatum est alteri.

4 Dices: mora Rei, seu debitoris principalis nocet fidejussori, ut constat ex l. *Mora rei* 88. ff. *de Verbor. obligationib.* ergo falsum est, quod mora sit tantum nociva moroso.

5 Respondetur fidejussorem, quoad obligationem, quam contraxit pro debitore principali, censeri per fictionem Juris eumdem cum debitore principali, ejusque obligationem esse accessoriam obligationi principalis, ex §. *Fidejussoribus*. Instit. *de fidejussoribus*. Non est igitur contra regulam, quod mora debitoris principalis noceat aliqualiter etiam fidejussori: quod idem ex simili ratione dicitur de mora Tutoris, quæ nocet Pupillo, de Mora, quam habuit Defunctus, quæ nocet hæredi, & sic de reliquis.

6 Dixi *noceat aliqualiter*, quia notant Doctores ex l. ult. ff. *de fidejussorib.* moram debitoris principalis nocere fidejussori, quoad solutionem illam principalem, pro qua fidejussit, non autem quoad augmentum, seu interesse solvendum ultra debitum principale, ad quod tenetur Reus ratione moræ; nisi tamen fidejussor in omnem causam, & etiam in moram pro quolibet interesse Creditoris fidejusserit. Ratio est: quia fidejussor censetur idem ac Reus per fictionem Juris in hac re, quatenus præcise se obligavit, non autem in his, in quibus se non obligavit; adeoque in istis, in quibus se non obligavit, non censetur mo-

ra

ra debitoris principalis esse mora fidejussoris, & consequenter non est eidem nociva. Ita tradit Decius, aliique Auctores in l. *In condemnatione* 133. §. *Unicuique* ff. de reg. Juris atque itá etiam resolvit Gloss. in l. *Sive in duplum* 3. ff. qui satisdare cogantur.

7 Idem cum proportione dicendum est pro casu, in quo duo semel se obligaverunt alicui tertio ad aliquod præstandum intra certum tempus, eoque elapso unus illorum duorum sit in mora, in quo casu dicitur in l. penult. ff. *de duobus reis*, moram illius nocere etiam Socio, quod intelligendum est in ordine ad effectum continuandæ obligationis, quam ab initio simul contraxerunt, & secundum quam censentur quasi unus, & idem; non autem quoad augmentum obligationis.

8 Alia plura circa moram, modumque illius contrahendæ, atque purgandæ si quis cognoscere velit, consulat Giball. lib. 2. *de Usuris* cap. 6. per totum.

R E G. XXVI.

Ea, quæ fiunt a Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.

1 HÆc regula sumpta est ex l. *factum* 130. ff. de reg. Juris, quæ talis est: *Factum a Judice, quod ad ejus officium non pertinet, ratum non est*. Casus proponi potest ex c. *quæ in Ecclesiarum* 7. & c. *Ecclesia Sanctæ Mariæ* 10. de Constit. Princeps quidam Laicus statutum fecerat de rebus, vel personis Ecclesiasticis: numquid tale statutum validum fuit? Responsum est negative ab Innoc. III.

etiamſi ſtatutum illud ceteroquin reſpexerit commodum, vel favorem Eccleſiarum, niſi tamen ab Eccleſia fuerit acceptatum, & approbatum. Cum enim Laicis nulla ſit attributa facultas ſuper Eccleſiis, aut Eccleſiaſticis perſonis, eoſdemque obſequendi maneat neceſſitas, non auctoritas imperandi, ut dicitur in cit. cap. *Eccleſia Sanctæ Mariæ*; conſequenter ſi aliquid tale attentaverint ſuper Eccleſiis, aut Eccleſiaſticis perſonis, actum exercent ad eorum officium non ſpectantem: quæ autem fiunt a Judice, ſi ad ejus non ſpectant officium, viribus non ſubſiſtunt. Ex eadem quoque ratione ſunt invalidi actus illi, quos contingat exerceri ab aliqua perſona Eccleſiaſtica, puta ab Epiſcopo, non habente poteſtatem ad ipſos, ut puta ſi in iis caſibus, in quibus de Jure communi poſſet tantummodo concedere 40. dies indulgentiarum, concedat 100. dies, talis conceſſio nulla eſt, juxta textum expreſſum in c. fin. *de pœnit. & remiſſionib. in 6.* juncto Cod. *Cum ex eo* 14. eod. tit. in Decretal. antiquis; Et ſic de aliis ſimilibus.

2 Ratio hujus regulæ clara eſt: quia ſcilicet tota validitas actuum, qui fiunt a Judice, fundatur in poteſtate, vel juriſdictione quam habet: Ergo ubi ceſſat poteſtas, ſeu juriſdictio, ceſſat etiam actuum validitas. Et quemadmodum ſi Judex judicare velit extra ſuum territorium, invalide judicat, quia extra territorium juriſdictionem non habet; ita pariter ſi judicare velit de iis, quæ ſunt ſupra ſuam juriſdictionem; & ita habetur expreſſe etiam in l. fin. ff. de juriſd. omnium Judicum.

3 Hæc

3 Hæc regula intelligenda est potissimum pro iis actibus, quos notorie constat esse extra limites potestatis jurisdictionis. In aliis enim actibus, de quibus dubitari potest, utrum sint extra tales limites, nec ne, solet præsumi pro Judice, ad quem etiam spectat illud ipsum examinare; unde quamdiu contrarium non probetur, reputantur actus validi, ut tradit Barb. cum Gloss. ad hanc reg. in fine.

4 Dices: si Episcopus consecret in aliena Diœcesi Ecclesiam, vel Altare, aut ordinet alienum Subditum, consecratio illa, aut ordinatio valida est, etiamsi ad ejus Officium non spectet, & fiat intra limites jurisdictionis: ergo falsum est viribus non subsistere actus factos a Judice extra limites jurisdictionis suæ.

5 Respondetur actus hujusmodi dependere potius a potestate Ordinis, quam Jurisdictionis, & propterea validi esse possunt, etiamsi fiant in aliena diœcesi, aut circa alienum Subditum, quamvis sint etiam illiciti, & juste puniti per Canonicas Sanctiones, ut videre est in c. *quod translationem* XI. *de temporibus Ordinationum*, cap. *Episcopus in Diœcesi* 29. 7. q. 1. & alibi.

R E G. XXVII.

Scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus.

1 HÆc regula sumpta est ex l. *Nemo videtur* 187. ff. de reg. Jur. ubi dicitur: *nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, & consentiunt*; & ex aliis Juribus. Casus poni potest ex l. 1. ff. *de Actionibus Empti, & venditi*.

Emisti a Titio domum sciens eamdem esse subjectam alicui servituti, puta ut non possit altius attolli, aut alteri simili servituti. Emptor autem eam servitutem tibi non declaravit, quia certo sciebat, te esse de eadem informatum. Numquid potes agere contra Venditonem, eo quod rem tibi vendiderit ita subjectam servituti? Responsum est negative: quia nulla injuria, nullusque dolus contra te commissus est, quia sciebas ipsam servitutem, & tunc tali scientia consensisti in contractum Emptionis: scienti autem, & consentienti, neque fit injuria, neque dolus. Aliud quoque exemplum sumi potest ex c. *Si quis ingenuus* 4. & c. *Si femina* 5. cau. 29. q,2. Titius sciens quamdam mulierem esse ancillam alterius, duxit eam in uxorem: aut e converso femina sciens Titium esse servum alterius consensit eum habere in Conjugem, & de facto Matrimonium contraxit. Numquid postea prætextu conditionis servilis potest in utroque casu attentari dissolutio Matrimonii? Responsum est negative: quia sciens eam circumstantiam, uterque consentit, adeoque nemini vel dolus, vel injuria facta est.

2 Ratio, & fundamentum hujus regulæ est: quia etiamsi aliquod jus tibi competeret contra aliquam actionem, attamen eo ipso quod eidem actioni sciens, & volens consentis, censeris cedere juri tuo: dolus autem, & injuria proprie non intervenit, ubi nullum jus læditur.

3 Dixi *sciens, & volens consentis*, utrumque enim copulative requiritur ad excludendam injuriam, ut notat Gloss. ad hanc reg. ex iis verbis: *Scienti, & consentienti*. Si

enim

enim scias tantum, & non consentias injuriam pateris; item si consentias, sed nescias, idest non vere intelligas, ut exemplum esse potest in furiosis, aut pupillis, quorum ætas quid videat ignorat, ut dicitur in l. 1. C. *de falsa moneta*; & sic de reliquis.

4 Notandum præterea est, regulam istam procedere pro iis casibus, in quibus sciens consentire potest, eo quod agatur tantummodo de jure, vel injuria ipsius propria. Ex hujus conditionis defectu, injuriosa dicenda est verberatio, aut manuum injectio in Clericum, etiamsi Clericus sciat, & consentiat, ut constat ex c. *Contingit 36.* de sentent. Excomm. quia scilicet Canon ejusdem verberationis prohibitivus non tam in privatum favorem Clerici, quam in favorem Ordinis Clericalis promulgatus fuit, unde in eodem cap. *Contingit*, prohibetur graviter Clerico sub pœna excommunicationis, ne sponte se supponat verberationibus ad compensandam hoc modo offensam contra alium commissam.

5 Idem cum proportione dicendum est, quando non minus Reipublicæ, quam privatæ personæ specialiter interest aliquam actionem non fieri; in quo casu actio illa non purgatur per scientiam, & consensum ejusdem privatæ personæ. Hujus rei casus singularis est in l. *Si quis Servo* 20. Cod. *de furtis*, & *servo corrupto*. Si quis suaserit alieno servo, ut aliquam rem Domini surriperet, & ad se deferret; servus autem hoc Domino manifestaverit, & Domino consentiente rem illam ipsius Domini pertulerit ad iniquum eumdem Suaso-

rem; in tali casu res illa delata est ad iniquum Suasorem sciente, & consentiente Domino, & tamen hoc non obstante decernitur in illa lege, ut ille Suasor puniatur tanquam fur & tanquam corruptor servi. Ratio hujus est, quam indicavimus: quia scilicet publicæ utilitatis interest, ne impune possint talia in servis alienis committi, ex quibus valde periclitaretur humana fides, & nec de suis domesticis posset quis esse securus.

R E G. XXVIII.

Quæ a Jure communi exorbitant, nunquam ad consequentiam sunt trahenda.

1 HÆc regula sumpta est ex l. *Quod contra* 183. ff. de reg. Jur. quæ sic habet: *quod contra rationem Juris receptum est, non est producendum ad consequentiam*; ad quod etiam facit textus in l. *Quod vero* 14. ff. *de Legibus*, c. *Sane* 9. *de Privilegiis* c. *quanto* 3. *de Judiciis*, aliisque Juribus, unde casus multipliciter figurari potest. Titius Laicus ex concessione Ecclesiæ habet jus patronatus super aliquo beneficio, seu jus præsentandi Clericum. Nascitur super eodem beneficio aliqua controversia. Numquid eidem potest se immiscere Patronus, tanquam Judex, quasi ad ipsum pertineat in consequentiam Jurispatronatus, quod habet? Responsum est negative ab Alexand. III. quia de Jure communi Laicus est incapax juris spiritualis, & ei annexorum, adeoque concessio facta Laico de habendo Jure Patrona-

na-

natus, quod est Jus spirituale, aut spirituali annexum, est concessio exorbitans, hoc est devians, aut discordans a Jure communi; quæ autem exorbitant a Jure communi non sunt trahenda ad aliquam consequentiam, hoc est in his argui non potest a similibus ad similia, quasi per hoc ipsum, quod unum concessum sit, etiam aliud simile concessum inferri possit.

2 Ad intelligentiam regulæ notandum est hoc verbum *Exorbitare* idem significare apud Juristas, quod exorbita, seu via communi deflectere. Exorbitans igitur a Jure communi illud dicitur, quod deviat, & in aliqua parte recedit a jure communi, cujus generis sunt privilegia, dispensationes, aliaque similia, quæ sint derogativa Juris communis.

3 Circa hujus generis facultates, aut concessiones a jure communi deviantes decernitur in præsenti regula, non esse trahendas ad consequentiam, hoc est non esse extendendas ab una persona ad aliam personam, ab una causa ad aliam causam, sed continendas intra suos terminos rerum, & personarum, sub quibus concessæ fuerunt;quam in rem faciunt ea, quæ supra diximus in explicatione regulæ 7. *Privilegium personale personam sequitur, &c.* item ea,quæ diximus in explicatione reg. 15. *Odia restingi., &c.* unde etiam deducitur ratio præsentis regulæ: nam ea, quæ a jure communi exorbitant censentur odiosa; ex ib. dictis: atqui odiosa non trahuntur ad consequentiam, seu non extenduntur a persona in personam, a casu ad casum, a similibus ad similia, sed intra suos præcise terminos restrin-

ſtringuntur : ergo, quæ a Jure communi exorbitant non extenduntur.

4 Propter hanc rationem decernitur in l. *Unica*, *C. de Privilegio Dotis*, quod quamvis mulieri competat hoc privilegium, ut pro recuperanda ſua dote ex rebus Mariti, præferri debeat reliquis Creditoribus etiam anterioribus: attamen illud privilegium non tranſeat ad Mulieris hæredem, ubi Gloſs. illud ſtatutum extendit etiam ad filios conſideratos ut hæredes; docet enim privilegium illud non tranſire ad filios jure hæreditario, ſed ſolum jure filiationis: quia ſcilicet de jure communi eſt, ut Creditor anterior præferri debeat poſterioribus, juxta reg. 54. infra explicandam, *qui prior eſt tempore, potior eſt jure*; adeoque privilegium, quod Mulier pro recuperanda dote præferri debeat creditoribus anterioribus, eſt privilegium exorbitans a jure communi; quæ autem exorbitant a jure communi nequaquam ad conſequentiam ſunt trahenda. Idem proportionaliter dic in aliis exemplis, quæ ſupra adduximus in explicatione regulæ *Privilegium*, & regulæ *Odia*, puta in eo, qui obtinuerit diſpenſationem pro beneficio obtinendo, cujus diſpenſationis vigore non niſi unicum beneficium obtinere poteſt, & ſic de reliquis ſimilibus.

R E G. XXIX.

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

1 HÆc regula ſumpta eſt ex l. ult. *de auctoritate præſtanda*, & ex aliis

Ju-

Juribus. Casus poni potest ex c. *in Caussis* 30. De Elect. ut communiter a Doctoribus explicatur in iis verbis, *a singulis de Capitulo statutum est*, &c. Vacante quadam Ecclesia; Capitulares debebant procedere ad Electionem futuri Prælati. Sed cum inter se concordare non possent, nullumque scrutinium succederet, in quo major Capituli pars unum, eumdemque nominaret, proposuerunt Electionem expedire per Compromissum; committendo videlicet uni, vel pluribus totam potestatem eligendi, itaut, quem illi eligerent, esset ab omnibus acceptandus. Huic consilio procedendi per Compromissum consenserunt omnes Capitulares præter Unum, quod declaravit se non acquiescere Compromisso, sed mentem suam esse, ut procedatur ulterius in scrutiniis. Numquid ea ipsius contradictio satis fuit, ut non posset compromissum executioni mandari? Respondetur fuisse sufficientem ad impediendum compromissum, quia cum ea res tangeret omnes, & singulos Capitulares, ab omnibus pariter, singulisque approbari debebat ad effectum, ut posset executioni mandari. Casus etiam poni potest ex l. *Nam ita* 39. ff. *de Adoptionibus*, ubi decernitur, ut in confirmatione adoptionis non Jure factæ debeant citari, & esse præsentes quotquot læderentur, si Confirmationi non interessent; & sic de aliis pluribus casibus.

2 Pro intelligentia regulæ notandum est, duplici modo posse aliquid omnes tangere, seu ad omnes pertinere: primo ita ut solum pertineat ad omnes, ut omnes in communi, seu quasi collegialiter, & ut constituunt quamdã per-

personam fictam, quales sunt Communitates, Capitula, Collegia, &c. secundo itaut etiam pertineat ad omnes, ut singulos, seu singulariter consideratos. Jam vero præsens regula, si legitime explicetur, pro utroque casu, servata proportione, pariformiter procedit, itaut eo modo, quo aliquid omnes tangit, debeat eodem modo ab omnibus approbari. Si aliquid igitur tangit solum omnes, ut omnes communiter, seu ut sunt una persona ficta communitatis, tunc non opus est, ut approbetur singulariter ab omnibus componentibus illam fictam personam, sed sufficit solum approbari ab eadem persona ficta communitatis, aut Capituli, adeoque sufficit approbari a majore parte Capituli, quia, quod fit a majore parte Capituli, censetur factum a toto Capitulo, ut constat ex pluribus Juribus in 3o. Decret. sub titulo *De his, quæ fiunt a majore parte Capituli*, & ex l. *quod major* 19. ff. *ad Municipalem*. Inde est quod censetur legitime electus a toto Capitulo, qui pro se tulerit solum suffragia majoris, & sanioris partis Capituli, ex c. *quia propter* 42. *de Elect.* aliisque Juribus, quia scilicet Electio pertinet ad omnes Capitulariter, seu ut sunt una persona ficta Capituli; quod autem fit per suffragia majoris, & sanioris partis Capituli, censetur factum a toto Capitulo.

3 Si autem aliquid tangat omnes, ut singulos, seu singulariter consideratos; tunc opus est, ut a singulis approbetur, sive conjunctim, sive separatim, ut tradit Glofs. ad hanc regul. communiter recepta, sumiturque etiam ex L. *Per fundum* XI. ff. *de servitutibus prædiorum rusticorum*. Ratio est, quia quando aliquid

tan-

tangit omnes ut singulos, singuli habent jus, ne sine suo consensu, & approbatione illud fiat: ergo, si sine consensu alicujus fieret, læderetur jus ipsius, adeoque injuste fieret. Hinc patet, quare in electionibus procedi non possit ad compromissum sine consensu omnium, & singulorum Capitularium: item quare ad Electionem faciendam vocari debeantomnes, & singuli Capitulares, etiam absentes, qui commode possunt, & volunt interesse Electioni, itaut si, uno illorum contempto, seu non vocato, celebraretur Electio, peti possit ab ipso, ut Electio rescindatur, & sic de aliis similibus casibus. Ratio enim est: quia ista tangunt omnes ut singulos: singuli enim Capitulares habent jus dandi suffragium in Electione, & singuli habent jus, ut vocentur, si sint absentes in loco, ex quo commode possint vocari: actus igitur, per quem huic ipsorum juri præjudicaretur, debet a singulis approbari, atque ita accidit tum in compromisso, in quo Capitulares privant se pro ea vice facultate eligendi, eamdemque transferunt in Compromissarios: tum in eo, quod aliquis Capitularis non vocetur ad Electionem, quando commode poterat, & debebat vocari, qui quamdiu per consensum non cedit juri suo, petere potest a Superiore, ut Electionem a Capitulo factam rescindat.

4 Notat tamen hic Barbos. ad hanc reg. num. 4. consensum ad aliquem actum requiri tantum, quoad illos singulos, quos principaliter idem actus tangit, seu quorum præjudicium principaliter vertitur; non autem quoad alios, in quos solum indirecte, & secundario damnum aliquod redundat, id-

idque probat ex Glosſ. in l. *Unoquoque* 47. v. *quos cauſa*, ff. *de re judicata* : & ſumi etiam poteſt ex l. penult. in his verbis : *cujus actio, vel defenſio primum ſibi competit* ff. eod. & ex c. 2. *de pactis* in 6. juncta Glosſ. v. *detrimentum*.

5 Notat præterea idem Auctor ibid. n. 5. etiam quoad eos, quos actus principaliter tangit, poſſe nonnunquam non requiri ſingulorum conſenſum, quando videlicet urgens aliqua cauſa, ſeu grave motivum publicæ utilitatis impulerit, ſi præſertim illud aliquorum præjudicium ſit exiguum, in quo caſu contingere poteſt, ut conſenſus majoris partis ſufficiat. Ita contingit, quando plures habent Juſpatronatus in uno, eodemque beneficio, in quo caſu admittitur præſentatio facta a majori parte Patronorum, ne ſi expectandus ſit conſenſus ſingulorum patronorum, diu differatur proviſio beneficii: & ſic de reliquis ſimilibus.

REG. XXX.

In obſcuris minimum eſt ſequendum.

1 DEſumitur hæc regula ex l. *Semper in obſcuris* 9. ff. *de reg. Juris*, quæ talis eſt: *Semper in obſcuris, quod minimum eſt, ſequimur*; cui etiam conſonat l. *Semper in ſtipulationibus* 34. ff. eod. aliique textus, qui citantur hic a Glosſ. ex quibus caſus ita figurari poteſt. Titius in teſtamento ſuo legavit Cajo 100. ſcuta. Cum autem dentur ſpecies ſcutorum diverſæ, quarum una eſt majoris valoris, quam alia, non expreſſit Titius, de

de qua scutorum specie loqueretur, nec id colligi potest ex ulla alia parte testamenti, aut ex consuetudine Regionis, aut ex qualibet alia circumstantia. Quare, pensatis omnibus, est obscurum, & incertum qualiter intelligendum sit legatum factum a Titio. Pro tali casu quæsitum fuit, utrum legata censeri deberent scuta majoris valoris, vel minoris, & ad quæ solvenda compellendus esset hæres Titii? Responsum est in l. *Nummis* 75. ff. *de Legatis* 3. in tali casu censeri legata scuta minoris valoris, & consequenter ad solvenda solum ea compelli posse hæredem.

2 Ut intelligatur sensus hujus regulæ, notanda est lex supracitata, *Semper in stipulationibus*, quæ ita se habet: *Semper in stipulationibus, & in ceteris contractibus, id sequimur, quod actum est.* Unde si non apparet, quid actum est, consequens erit, ut id sequamur, quod in Regione, in qua id actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque Regionis mos appareat, quia varius fuit? Ad id, quod minimum est, *redigenda summa est*. In hac lege præscribitur modus interpretandi actus obscuros, & per quos gradus deveniri tandem possit ad hoc, ut interpretatio sit de minimo. Et quamvis lex expresse solum loquatur de stipulationibus, aliisque contractibus, intelligi tamen potest proportione servata etiam in aliis regulariter, ad quæ extenditur præsens regula Juris, ut ex dicendis patebit.

3 Primo itaque pro interpretatione, & executione contractuum, examinandus est contractus ipse, verbaque perpendenda, quibus celebratus est, & secundum ea censeri debet

bet obligatio resultans. Quod si, quid actum sit, aut quæ obligatio contracta, ex ipsis præcise verbis non satis liqueat; examinanda est consuetudo regionis, ubi actus factus est, & juxta ejusdem regionis stylum idem actus explicabitur; ut puta si alicubi nomine scutorum juxta communem consuetudinem loquendi intelligantur scuta majora, de talibus scutis intelligetur legatum relictum a Titio expresso solo nomine scutorum: quam in rem etiam facit alia regula infra explicanda: *inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel, quod plerumque fieri consuevit*. Inde est, quod si alicubi mos sit, ut pretium alicujus rei sint 10. sc. majora, & Titius illam emens te obligaverit ad solvenda 10. scuta, obligabitur ad solvenda 10. scuta majora, juxta consuetudinem regionis; & si aliquid solvendum sit Ecclesiæ ad aliquam mensuram, quæ pro diversis locis diversa sit, servanda erit illa mensura, in qua solvere solent habitatores ejusdem regionis, juxta text. expressum in c. *Ex p.* 18 *de censib.* & sic de aliis sim.

4 Quod si casus contingat, in quo nec ex qualitate actus gesti, nec ex consuetudine regionis, nec ex affectionibus personarum, nec ex ulla alia circumstantia colligi possit, in qua specifica mensura quantitatis aliquid debeatur ex legato relictum, eo quod relictum fuit, sub expressione indifferenter acceptibili pro majori, vel minori mensura quantitatis, tunc locum habet præsens regula Juris; quia tunc debitor non est regulariter cogendus, nisi ad solvendum minimum intra genus illius expressionis: ut puta si ex nullo capite colligi possit, utrum scuta legata Cajo intelligenda

sint

sint potius scuta majora, quam minora, aut e converso; tunc Titius hęres non est cogendus, nisi ad solvenda scuta minora, quia in obscuris minimum est sequendum. Ratio hujus regulæ multiplex redditur ab Auctoribus. Primo enim quia minimum sequendo, minus exponimur periculo errandi: in eo enim quod plus est, continetur minus: non autem e converso: quam rationem affert Glofs. ad hanc regulam. Præterea loquendo specialiter de legatis, quia Testator præsumitur in obscuris minus velle gravare hæredem, quam fieri possit, ut constat ex l. *Unum ex familia* 67. §. *Si rem*, ff. *de Legatis* 2. Loquendo autem de contractibus, ad quos etiam extenditur hæc regula, quia sibi imputare debet venditor, aut locator, quod pactionem obscuram fecerit, cum in ejus potestate fuerit obligationem apertius declarare, ut patet ex l. *Veteribus* 39. ff. *de pactis*. Demum loquendo de pœnis, de quibus etiām præsens regula ponitur, quia in dubio minor pœna imponitur, ex l. *Si præsens* 32. ff. *de pœnis* & ex regul. *In pœnis* 49. infra explicanda de regulis Juris in 6.

5 Ista tamen intelligenda sunt regulariter, & extra casus exceptos, in quibus ex aliqua circumstantia non est sequendum minimum in obscuris, ut fuse tradunt Juristæ in l. *Semper in obscuris* 9. ff. de reg. Juris, & Canonistæ in hanc reg. quam explicavimus. Inter quos videri potest Dynus in explicatione hujus regulæ, ubi etiam notat, regulam istam procedere circa quantitates, non autem circa species, & artificia, in quibus, quando res est obscura, sequendum ęst medium, ut do-

docet etiam Glofs. ad hanc regulam, fumiturque ex l. *Si quis argentum* 35. ff. *de Donationibus*, aliifque juribus ab ead. Glofs. citatis. Inter reliquas exceptiones ea etiam eft, quæ concernit legata relicta ad pias caufas, in quibus verba obfcura intelliguntur favore Religionis, non de minori, fed de majori, ut tradit Barbof. in l. *Titia* 38. §. *Seja*, ff. *de auro*, & *argento legato*.

6 Contra regulam hactenus explicatam obiici poteft. Nomen excommunicationis latæ ab homine, quamvis fecundum fe fit indifferens ad fignificandam excommunicationem majorem, vel minorem; attamen abfolute prolatum intelligi debet de majori excommunicatione; ut conftat ex c. penult. *de fent. excomm.* ergo falfum eft, quod in pœnis, ubi res eft obfcura, fequendum fit minimum. Item obiici poteft textus in l. *Etiam* 43. ff. *de Ufufructu*, & l. *Nomen filiarum* 164. ff. *de Verbor. fignificatione*, ubi habentur fequentia: *Partitionis nomen non femper dimidium fignificat; fed pro ut eft adjectum. Poteft enim juberi aliquis, & maximam partiri poffe, & vigefimam, & tertiam, & prout libuerit. Sed fi non fuerit portio adjecta, dimidia pars debetur.* Hactenus verba legis. Ergo etiam in quantitatibus, quando aliquid legatum eft fine ultima fpecifica expreffione menfuræ, non eft fequendum minimum; fiquidem pars dimidia non eft aliquid minimum in genere partis.

7 Ad primum refpondetur illud effe fpeciale pro excommunicatione, quia ita declaratum fuit a Greg. IX. in cit. c. penult. de fent. excomm. Ratio autem effe poteft; quia

quia excommunicatio minor numquam ferri solet ab homine, sed solum a Jure contra communicantes cum excommunicato vitando in iis casibus, in quibus ea communicatio sit solum culpa venialis; cum ergo verba generica interpretanda sint juxta communem usum; inde est, quod nomen excommunicationis latæ ab homine sumendum semper sit pro excommunicatione majori.

8 Ad secundum etiam respondetur textum illius legis ita procedere, quia nomen partis absolute prolatum, nisi aliud exprimatur, solet intelligi in communi modo loquendi pro parte dimidia, ut desumitur ex l. *recte dicimus* 25. §. *ult.* ff. *de verb.* signif. juncta Gloss. ibid. v. *rem pro indiviso*; cui etiam consonat Gloss. in Clem. 1. *de foro compet.* v. *aut earum parte*: verba autem interpretanda sunt juxta communem loquendi modum, ut dictum est. Textus igitur objecti non contradicunt huic regulæ, quia attenta communi consuetudine in objectis casibus, res non est obscura.

R E G. XXXI.

Eum, qui certus est certiorari ulterius non oportet.

1 Desumitur ex l. 1. §. ult. ff. *de actionibus empti, & venditi*. Casus figurari potest ex c. *Si duobus* 7. *De appellationibus*. Titius, & Cajus litigaverunt coram Judice suo, puta coram proprio Episcopo, qui in ea causa tulit sententiam definitivam. Sed cum per eamdem sententiam uterque se nimium gravari

vari putaret, appellavit Titius ad Judicem immediate Superiorem, nempe ad Archiepiscopum, Cajus autem ad Papam. Archiepiscopus, suscepta appellatione Titii, citavit Cajum ad suum tribunal pro cognoscenda causa; Cajus tamen eo quod ad Papam appellasset, obedire neglexit, & neque per se, neque per Procuratorem coram Archiepiscopo comparuit: quare in contumaciam ab Archiepiscopo damnatus fuit, & excommunicatione punitus. In hoc casu certum est, quod si Archiepiscopus nullatenus scivit Cajum pro ea causa appellasse ad Papam, potuit legitime citare eumdem Cajum, & contumacem excommunicare; tenebatur enim Cajus legitime citatus coram Archiepiscopo suo Judice comparere, & si vellet insistere appellationi a se factæ ad Papam; debebat hanc ipsam appellationem a se factam declarare eidem Archiepiscopo; quod si fecisset, non potuisset amplius Archiepiscopus in ea causa procedere. Sed supponamus, quod Archiepiscopus certo cognoverit Cajum pro ea causa appellasse ad Papam; hoc tamen non obstante processerit ad citandum Cajum, eumdemque tanquam contumacem, excommunicandum sub prætextu, quod neque Titius indicaverit eam appellationem factam ad Papam, neque Cajus compareat ad illam manifestandam; numquid gesta per Archiepiscopum legitima sunt, & valida excommunicatio in Cajum fulminata? Responsum est negative: quia Archiepiscopus certus erat de appellatione interposita ad Papam, nec oportebat ipsum ulterius certiorari: secus si ignorasset.

2 Ra-

2 Ratio hujus regulæ clara est: quia certioratio ad hunc tantum finem adhiberi solet, ut quis aliquid sciat: si igitur illud jam certo sciatur ab eodem, certioratio est potius frustranea, & otiosa.

3 Ista tamen intelligenda sunt pro iis casibus, in quibus certioratio ad eum præcise finem adhibetur, ut aliquid sciatur; secus accidit, quando certioratio requisita est tanquam legalis solemnitas, quæ si non ponatur, eo ipso actus de statuto legis est nullus. Exemplum habes in rub. *de Testamentis*, pro quibus de jure civili requiruntur 7. testes rogati, & subscribentes ex §. *Sed cum paulatim*, Instit. *de Testamentis*; & de Jure Canonico duo, vel tres testes cum Parocho ex cap. *Cum esses* 10. *de Testamentis*, quamvis talis numerus testium pro certificanda præcise mente testatoris non videatur esse adeo necessarius, cum dari facile possit casus, in quo aliunde illa constet, at hoc non obstante necessario requiritur, quia ad vitandas fraudes, quæ frequenter nasci possent, statutus fuit a Lege, atque universaliter præscriptus per modum necessariæ solemnitatis.

4 Idem juris est si quando hic, & nunc certioratio requiritur ad effectum, ut certioratus incidat in pœnam contumaciæ, aut si quando requiritur ad effectum, ut certiorans acquirat aliquod jus ex notificatione, quam facit, & sic de reliquis similibus casibus, in quibus certioratio ponatur propter aliquem alium finem ultra hoc, quod est præcise rei scientiam inducere: in ejusmodi enim casibus fieri debet denuntiatio etiam ei, qui certus est, ut patet in exemplo excommunicationis majoris, quę

ex præscripto sacrorum Canonum numquam fertur ab homine, nisi præmissa trinâ monitione, aut saltem unica tribus æquivalente, posito nempe triplici temporis interstitio, quorum primum pro prima monitione sit, secundum pro secunda, tertium pro tertia, & C. *Constitutionem* 9. de sent. excomm. quia videlicet ea monitio non ponitur ad inducendam præcise scientiam pœnæ imminentis, sed præterea tum ad incitandum reum, ut a delicto resipiscat, tum etiam ut si inobediens Reus fuerit, magis inde ejus contumacia convincatur, & puniatur.

R E G. XXXII.

Non licet Actori, quod Reo licitum non existit.

1 DEsumitur ex l. *Non debet Actori* 41. *ff. de reg. Juris*, ex c. *de muneris petitionibus*, aliisque Juribus, unde casus ita formatur. Titius volens intentare litem contra Cajum, obtinuit rescriptum a Principe, ut causa cognosceretur, appellatione remota. Vigore hujus rescripti convenit coram Judice Cajum, qui coram eodem Judice reconvenit Titium, ut puta cum Titius prætenderet, & peteret aliquid sibi solvendum a Cajo; Cajus vicissim oblato libello coram eodem Judice petivit aliquid aliud sibi solvendum a Titio. In hoc casu certum est, quod in causa conventionis proposita a Titio actore non potest Cajus reus interponere appellationem, quia ea causa commissa fuit cum clausula, *appellatione remota*. Sed numquid saltem in causa reconventionis proposita a Cajo, poterit Titius

Actor appellare? Responsum est negative a Cœlestino III. in cit. c. 2. *de Mutuis petitionibus*: quia *cum Actoris* (inquit) *& Rei eadem sit conditio, & uno, eodemque jure circa appellationis remedium debeat uterque censeri; sicut desiderat Actor, ut sibi juxta Mandatoris rescriptum justitia fiat, appellatione remota; eodem modo reconvenienti debet in sua justitia respondere.*

2 Fundamentum, & ratio hujus regulæ petitur ab æquitate. Nam ut supra diximus in explicatione reg. 11. conditio Rei est miserabilior, quam conditio Actoris; æquitas autem petit, ut ea, quæ uni conceduntur regulariter, non denegentur alteri miserabiliori. Quinimo causa partis miserabilioris secundum naturalis æquitatis leges solet esse favorabilior, unde reg. 11. supra explicata præcipit favendum esse potius Reo, quam Actori, cum sunt partium jura obscura. Inde est, quod si in judicio Actor obtinuit, quod Reus personaliter compareat ad respondendum; idem quoque obtinere possit Reus, ut etiam Actor personaliter compareat: si post litem contestatam Reus revocare non potest Procuratorem, nisi causa prius cognita, ex l. *post litem* 17. ff. *de Procuratoribus*; ita & actor ex l. *quæ omnia* 25. ff. eod. & sic de aliis similibus, quæ videri possunt apud Card. Tuschum littera A concl. 119. Vide etiam, quæ supra diximus ad reg. 11. ubi notavimus dari aliquas causas favorabiles, in quibus favetur nonnumquam potius Actori, quam Reo; quemadmodum & aliquando contingit licere aliquid Actori, quod non licet Reo, ex aliqua speciali circumstantia, ut est exem-

plum indicatum a Gloss. pro casu, in quo Reus habeat plures Judices ordinarios, coram quibus conveniri possit, in quo casu est in potestate Actoris eligere Judicem ex illis unum; non autem in potestate Rei: quod statutum fuit, ne si Reo tribuatur illa facultas Judicem eligendi, sumat inde occasionem subterfugiendi judicium.

R E G. XXXIII.

Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

1 DEsumitur ex l. 74. ff. *de reg. juris*, quæ talis est: *Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam*. Exemplum sumi potest ex c. *Publicato* 58. de *Elect.* Capitulares, ad quos spectabat Electio facienda futuri Prælati convenerunt, & in scrutinio singuli dederunt sua suffragia, quæ postea publicata fuerunt juxta formam præscriptam in c. *quia propter* 42. *de Elect.* ex qua publicatione apparuit majorem partem suffragiorum Capituli, Titium nominasse. Aliqui illorum Capitularium videntes illud scrutinium non successisse juxta suam mentem voluerunt mutare consilium suum, & suffragium jam datum variare. Quæsitum est an id jure potuerint? Responsum fuit negative ab Honorio III. quia ea suffragiorum variatio redundaret in detrimentum Titii; consilium autem mutari non potest cum alterius detrimento. Item aliud exemplum sumi potest ex leg. fin. C. *de negotiis gestis*. Constituisti Procuratorem, qui negotia tua recte gessit, unde te-

teneris illi ſolvere expenſas. Numquid poſt illa negotia geſta, potes revocare mandatum procuratorium, ad effectum, ut libereris a ſolvendis illi expenſis? Reſponſum eſt negative in cit. l. fin. quia ſcilicet illa variatio eſſet in Procuratoris detrimentum.

2 Tota hæc regula procedit circa mutationem conſilii, ex qua damnum in aliquod jus tertii derivaret, illud tollendo, vel minuendo, vel difficilius reddendo; æquitas enim, & juſtitia petit, ut nihil agamus, per quod alius lædatur in jure ſuo. Hinc a contrario ſenſu deducit Gloſſ. fin. ad hanc reg. quod ubi nullatenus alteri præjudicat, mutari poteſt conſilium, & nonnunquam etiam expedit, ubi ſcilicet ſit mutandum in melius. Exemplum hujus illationis habes in titulo *de Poſtulat. Prælat.* Certum eſt ex ſupradictis, quod quando Capitulares procedunt per viam Electionis, poſtquam ſua ſuffragia dederunt, & ſcrutinium publicatum eſt, non poſſunt variare ſuffragium. Secus accidit, quando Capitulares procedunt per viam poſtulationis, nominando perſonam habentem aliquod impedimentum canonicum diſpenſabile, & adhibendo verbum *Poſtulo*, per quod petitur a Superiore diſpenſatio ejuſdem impedimenti: pro eo enim caſu decernitur in c. *Bonæ memoriæ* 4. *de Poſtulat. Prælator.* ut poſtquam poſtulatio fuerit præſentata Superiori, non poſſint Capitulares variare; unde a contrario ſenſu inferunt communiter Doctores, quod antequam ea poſtulatio præſentetur, variare poſſint etiam invito poſtulato, ut tradit Panor. in cit. c. *Bonæ memoriæ* 4. de poſtulat. Prælat. n.

 10.

10. Ratio autem disparitatis, quare variatio dari possit in postulatione nondum præsentata Superiori, at in Electione dari non possit, affertur ab eodem Auctore ibid. nu. 11. quia videlicet per postulationem nullum jus acquiritur postulato, cum sit inhabilis, & indigeat dispensatione. Si igitur postulatio varietur, nullum jus læditur, quod sit acquisitum a postulato, & propterea ea variatio non est prohibita; nisi tamen, ut diximus, postulatio sit jam præsentata Superiori, in quo casu Capitulares non possunt a postulatione recedere, non ex eo quia per illam acquisitum sit aliquod jus a postulato, sed ne Superiori videantur illudere, ut habetur ex cit. c. *Bonæ memoriæ*. At in electione aliud accidit; quia persona electa habilis est, unde post scrutinium publicatum variari non licet, quia id videretur aliquo modo cedere in injuriam, & infamiam electi, qui ceteroquin est habilis, utpote carens impedimento. Consonat huic regulæ regula 21. supra explicata: *quod semel placuit, &c.* Vide, quæ ibidem diximus, quæ etiam faciunt ad ulteriorem intelligentiam regulæ præsentis.

REG. XXXIV.

Generi per speciem derogatur.

1 DEsumitur ex l. 81. ff. *de reg. Juris*, quæ talis est: *in toto jure generi per speciem derogatur, & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est*. Habetur etiam in c. 1. & in c. *Pastoralis* 14. §. *quoniam*

niam de rescriptis, aliisque Juribus. Casus figurari potest ex c. *Studuisti* 2. *de offic. Legati*. Summus Pontifex speciali delegatione commisit Titio Episcopo quamdam causam cognoscendam, & judicandam inter duos. In ea autem Regione existebat cum tota sua jurisdictione Legatus de latere, de quo dubitatum fuit, utrum posset in ea causa se intromittere, trahendo eam ad suum tribunal, vel impediendo Titium Episcopum a ferenda sententia, vel irritando sententiam latam ab eodem Episcopo juxta formam delegationis. Ratio dubitandi fuit: quia Legatus de latere habet jurisdictionem ordinariam in Provincia sibi attributa, & cognoscere potest causas spectantes ad tribunal Episcopi: ergo potuit etiam eam causam Episcopo delegatam cognoscere. Sed, hoc non obstante, respondit negative Cœlestinus III. quia Titius Episcopus habuit speciale mandatum de ea causa cognoscenda. Quamvis igitur Legatus de latere haberet ceteroquin generalem jurisdictionem, non tamen potuit eam causam assumere, quia ei generali jurisdictioni quoad hoc derogatum fuit per specialem delegationem. Item aliud exemplum poni potest ex citat. c. *de rescript.* Commissa fuit a Principe quædam particularis causa inter Fabium, & Cajum cognoscenda inferiori Judici cum clausula, *appellatione remota*. Cajus tamen habebat generale privilegium libere appellandi in omnibus causis. Ideo dubitatum fuit, an in ea causa particulari admitti deberet appellatio Caji. Ad quod negative respondit Alexand. III. quia speciale mandatum de non admit-

tenda appellatione in aliqua causa particulari, quoad illam derogat generali concessioni appellationis interponendæ.

2 Ad intelligentiam regulæ notandum est nomine generis, & speciei hic non intelligi universale illud, quod habet sub se partes subjectivas, ut intelligitur apud Logicos; sed genus sumi pro quolibet toto continente sub se plura singularia; speciem autem sumi pro illis singularibus sub eo toto comprehensis. Ut, puta, jurisdictionalis facultas judicandi omnes causas est genus; facultas jurisdictionalis judicandi aliquam particularem causam est species, & sic de reliquis.

3 Jam vero pluries contingit, unam dispositionem fieri circa genus, & aliam circa speciem, quæ dispositiones habeant inter se aliquo modo contrarietatem, & ambæ simul adimpleri non possint, ut, puta, in exemplo supra posito generalis facultas appellandi in omnibus causis, & particularis prohibitio appellandi in aliqua causa determinata, sunt dispositiones appositæ, quæ simul ad effectum perduci non possunt. Pro ejusmodi casibus per præsentem regulam decernitur, generali dispositione censendum esse derogatum per specialem, hoc est id, quod disponitur circa speciem, esse veluti quamdam dispositionis generalis exceptionem. Ratio est: quia quando duæ dispositiones habent inter se contrarietatem aliquam debent, quantum fieri potest ad concordiam reduci, & ambæ observari; ut colligitur ex c. *Cum expediat* 29. de Elect. in 6. atqui duæ dispositiones contrariæ circa genus, & speciem possunt ad concordiam reduci, & ambæ obser-

va-

vari, si dispositio circa speciem intelligatur esse quasi quædam exceptio dispositionis circa genus, itaut dispositio circa genus sit observanda in omnibus reliquis; præterquam in eo, quod præscribitur in dispositione circa speciem: Ergo, &c.

4 Inde fit, regulam isto modo procedere, sive prius facta fuerit dispositio generis, quam dispositio speciei, sive posterius: in utroque enim casu militat eadem ratio adducta, quia videlicet in utroque casu utraque dispositio concordari debet quantum fieri potest, atque servari, quod aliter obtineri non potest, nisi generi per speciem derogando.

5 Ex his a contrario sensu deducitur, quod ubi dispositiones circa genus, & speciem non dicunt inter se contrarietatem ullam, sed ambæ cum tota sua proprietate, & extensione possunt simul servari; tunc generi per speciem non derogatur, sed censetur peculiariter expressa illa species ad tollendam aliquam dubitationem, vel ex super abundanti. Exemplum habes in l. *Quæsitum* 12. ff. *de instructo, vel instrumento legato*. §. ult. ubi duo casus exponuntur. Primus est. Titius in testamento suo legavit Cajo fundum cum iis, quibus erat instructus, & postea adjecit cum supellectili existente in eodem fundo. Dubitatum fuit, utrum ea expressio speciei derogaret generi, & imminueret legatum, itaut nihil aliud ex iis, quibus fundus instructus erat, censendum esset legatum, præter supellectilem; & resolutum fuit non derogare, sed supellectilem expressam esse ex abundanti, adeoque præter supellectilem legata fuisse etiam reliqua, qui-

bus fundus instructus erat. Alter casus est. Titius in testamento suo reliquit filio fundum cum iis, quibus instructus erat; at filiæ reliquit omne argentum, quod habebat. Contigit autem tunc reperiri in eodem fundo aliqua vasa argentea, de quibus dubitatum fuit, utrum censenda essent relicta filiæ, adeoque quoad illa fuisse derogatum generali legato filii de omnibus, quæ existebant in fundo; an potius censenda essent relicta filio vigore ejusdem legati generalis, & decisum fuit quoad illa fuisse derogatum legato generali, adeoque eadem deberi filiæ.

6 Ratio disparitatis est inter utrumque casum: quia in primo casu legatum factum de omnibus, quibus fundus erat instructus, & legatum de supellectili existente in fundo, nullam dicunt contrarietatem, & ambo simul observari possunt, cum sint facta in favorem unius ejusdem personæ, cui simul dari potest & omne id, quibus fundus est instructus, & supellex fundi: at in secundo casu legatum de omnibus existentibus in fundo, & legatum de argento, utpote facta in favorem distinctarum personarum, habent inter se contrarietatem aliquam, seu ambo simul cum tota extensione servari non possunt. Quare ut concordentur quantum fieri potest, debet generi per speciem derogari; adeoque censendum est relictum filio quidquid est in fundo, exceptis argenteis.

7 Notandum tamen hic est, ista procedere, ubi ceteroquin aliunde non apparet mentem testatoris fuisse in contrarium. Si enim ex eadem mente, vel ex aliqua circumstantia colligitur, speciem fuisse expressam ad

re-

restrictionem generis præcedentis; tunc per ipsam speciem derogatur generi, quamvis ceteroquin nullam inter se contrarietatem habeant, simulque servari possent. Id tamen procedit, non ex vi hujus regulæ, sed aliunde, puta ex ipsius mente testatoris, ut tradit Barb. ad hanc regulam nu. 3. sumiturque ex l. *Legata 9. ff. de Supellectile legata*.

8 Contra hanc reg. hactenus explicatam objici potest casus expressus in c. *Ex parte* 12. *De Offic. Delegati*. Titius impetraverat a Summo Pontifice rescriptum, ut sibi conferretur Archidiaconatus primo vacaturus in quadam Ecclesia. Post aliquod tempus Cajus adversarius Titii cognoscens imminere vacationem cujusdam Archidiaconatus in eadem Ecclesia, impetravit etiam ipse rescriptum a Summo Pontifice, ut sibi conferretur ille determinatus Archidiaconatus proxime vacaturus, nulla facta mentione de priori rescripto impetrato a Titio. In eo casu postquam de facto vacavit ille determinatus Archidiaconatus, dubitatum fuit, utri esset conferendus; An Titio vigore generalis rescripti, quo mandabatur in genere ipsi provideri Archidiaconatum proxime vacaturum; An Cajo vigore rescripti specialis posterioris, quo præcipiebatur ipsi conferri illum determinatum Archidiaconatum, qui de facto vacavit? Ad quod respondit Alexand. III. Archidiaconatum illum determinatum provideri debere Titio: ergo in eo casu rescriptum speciale Caji non derogavit rescripto generali Titii.

9 Respondetur resolutionem hujus casus non esse contrariam huic regulæ. Ratio est:

I 6 quia

quia rescriptum concessum Titio, quamvis videatur generale utpote præcipiens provideri Titio Archidiaconatum indeterminatum proxime vacaturum, attamen proprie, & in effectu generale non est, quia non potest mandari executioni, nisi per collationem unius particularis Archidiaconatus. Concurrebant igitur in eo casu duo rescripta specialia. Ratio autem, quare in eo casu prævaluerit prius rescriptum speciale concessum Titio, quam posterius rescriptum concessum Cajo, est, quia Princeps suo rescripto posteriori non censetur tollere, vel imminuere velle jus, quod jam alteri prius concessit, nisi id exprimat: unde si quod tale rescriptum concedat, quod sit aliquo modo læsivum concessionis jam factæ alteri, idque non exprimat, præsumitur illud concedere ex oblivione prioris concessionis, itaut si memor fuisset, non concessisset. Ita autem res accidit in casu objecto, ut constat ex ipso textu, & c. *Ex parte*: quia priori rescripto jam facta fuerat Titio concessio de Archidiaconatu primo vacaturo, cui concessioni prejudicatum esset, si prævaluisset rescriptum Caji, & aliunde Summus Pontifex non declaravit velle se derogare eidem concessioni.

R E G. XXXV.

Plus semper in se continet, quod est minus.

1 DEsumitur ex l. 110. ff. *de reg. Juris*. Casus figurari potest ex cap. 1. *De arbitris* in 6. Titius, & Cajus ut litem, quam habebant, componerent, convenerunt in tres

tres arbitros, quorum judicio, atque sententiæ standum esset. Causa examinata, tulerunt arbitri sententias suas in favorem Caji, damnantes Titium ad pecuniam ipsi solvendam; in eo tamen inter se discreparunt, quod unus damnavit Titium ad solvenda 15. alter ad solvenda 10. tertius autem ad solvenda 5. pro tali casu quæsitum est, quænam ex illis tribus sententiis prævaleret? Ad quod respondit Bonif. VIII. in cit. c. 1. *De arbitris*, prævalere debere sententiam de summa minori, seu de solvendis quinque; quia in ea summa omnes arbitri consenserunt, continetur enim tanquam pars in aliis duabus summis majoribus, nempe in 10. & in 15. quia plus semper in se continet, quod est minus.

2 Hæc regula, ut tradit Glossa, potissimum locum habet in iis, quæ considerantur secundum plus, & minus in quantitate, secundum quam id, quod minus est, consideratur tanquam pars alterius, quod plus est: cum autem evidens sit partem in toto contineri, de quo est etiam regula juris infra explicanda, ideo evidens est quoque plus semper in se continere, quod est minus, juxta sensum intentum a præsenti regula. Inde est, quod qui debitum habet solvendi 10. si impossibile ipsi sit solvere 10. possit autem solvere 5. tenetur saltem ad solvenda 5. Qui non potest recitare omnes horas Canonicas, tenetur saltem recitare, quas potest, & sic de reliquis similibus. Ad hanc rem etiam facit alia Juris regula. *Cui licet quod est plus, licet utique, quod est minus*, quæ inferius explicabitur, eaque occasione reliqua expedientur, quæ ad præsentem regulam faciunt.

3 In-

3 Inde fit, quod qui vel contractum, vel alium actum exercendo consentit solvere, vel accipere aliquam summam pecuniæ, consentit eo ipso solvere, vel accipere partem ejusdem summæ, quod evidens est, quando pars illa non solvitur, vel accipitur sola, sed simul cum aliis partibus componentibus eamdem summam. Difficultas tamen est, utrum, si contractus, vel dispositio celebretur super summa, super qua non verificetur, verificari saltem debeat in parte summæ; ut puta, si dispositio facta sit de 20. & de tali summa non valeat, utrum saltem verificetur in 10. Ratio dubitandi est: quia, qui disponit, & consentit in 20. videtur etiam consentire in 10. quæ continentur in 20.

4 Ad hanc difficultatem, omissis aliorum sententiis, resolvit Barb. ad hanc reg. n. 7. dicendo ex verisimilibus argumentis cognoscendam esse mentem disponentis, utrum scilicet exprimens majorem summam, præsumi possit consensisse etiam in solam minorem: a voluntate enim, & consensu disponentis pendet validitas dispositionis. Potest autem præsumi in minorem summam implicite, seu virtualiter consensisse, si per minorem summam redditur melior ejus conditio; secus si minor summa sit ei præjudicialis. Ut v. g. si fiat contractus locationis, locator conveniens de majori summa sibi solvenda, non censetur consentire soli summæ minori, quia esset ei præjudicialis; at promittens debitor, seu conductor per hoc ipsum, quod consentit summæ majori, censetur a fortiori consentire minori, quia si intellexisset locatorem minori pretio

esse

esse contentum, libentius consensisset, cum per hoc fiat melior ejus conditio. In idem recidit quod ab aliis dicitur sub his aliis terminis; videlicet consentientem summæ majori censeri etiam consentientem summæ minori in causa lucrativa, non autem in causa onerosa. Desumuntur etiam hæc ex l. *Si decem* 52. ff. *Locati*.

5 Contra præsentem regulam objici potest casus expressus in C. *Cui de non Sacerdotali* 27. de præb. in 6. ubi dicitur, quod si mandatur provideri alicui præbenda integra, aut præbenda certi valoris, non possit illi conferri præbenda dimidia, aut præbenda minoris valoris, etiamsi sit ille contentus, cui providenda est; ergo falsum est, quod consensus in plus, etiam sit aliquomodo consensus etiam in minus.

6 Resp. cum Gloss. solutionem clare patere ex ultimis verbis ejusdem Canonis, quæ sic habent. *Non enim hujusmodi mandata (quorum fines diligenter servari oportet) debent ad casus alios, quam expressos extendi*. Forma igitur mandati efficit, ut in objecto casu non possit conferri dimidia præbenda, aut minoris valoris etiam eo volente, cui conferenda est; quia mandatum est de providenda præbenda integra, aut certi valoris, & mandatum debet diligenter observari.

REG. XXXVI.

Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.

1 DEsumitur ex l. *Qui dolo* 173. & l. *Parem esse* 192. & l. *ad ea* 193. §. *Semper*

per ff. *de reg. juris*. ... figuratur ex cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ* 4. *Ut lite pendente*, *&c.* Cum quidam detineret possessiones, quæ de jure spectabant ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ in via lata, timens sibi restitutionem fore faciendam, ad fraudandam Ecclesiam dolose desiit easdem detinere, & in alterum transtulit, unde impotentem se reddidit ad illas restituendas. Quæsitum est, utrum, hoc non obstante, posset contra ipsum haberi actio, perinde ac si in illarum detentione perseveraret? Ad quod affirmative respondit Innoc. III. præcipiens, ut si possessiones illas restituere amplius non valeret, eo quod illas alienasset, & non posset recuperare, saltem restitueret tantumdem possessionum æquivalentium ad arbitrium bonorum virorum, quia, qui dolo desiit possidere, reputatur per fictionem Juris tanquam possessor; unde contra ipsum datur utilis actio.

2 Ratio, & æquitas hujus regulæ est manifesta: quia vitium, & dolus non debet ita patrocinari, ut eximat ab obligatione restituendi: ex qua etiam ratione notant Auctores cum Gloss. haberi eumdem pro possessore quoad sui damnum, non autem quoad commodum, quia non debet commodum a sua malitia reportare. Videri potest Dynus in explicatione hujus regulæ, ubi occasione ejusdem regulæ in varias quæstiones digreditur.

R E G. XXXVII.

Utile non debet per inutile vitiari.

1 DEsumitur ex l. *sive generalis* 61. ff. *de Jure Dotium*, cap. *cum tempori* 5.

De

De arbitris, aliisque textibus ex utroque Jure desumptis, quæ hic citantur a Glos. Casus figurari potest ex c. *Dilectus* 19. *de Præbend.* Quidam Episcopus de mandato Papæ assignaverat Titio Canonicatum in quadam Ecclesia, sed Capitulum ejusdem Ecclesiæ recipere ipsum in Canonicum recusabat. Pro ea controversia definienda requisitum fuit judicium Legati Pontificii, qui rem ita composuit, ut Titius reciperetur in Canonicum a Capitulo, sed fructus præbendæ percipere non deberet, nisi loco proximo vacaturæ. Judicium igitur Legati duas partes continuit, quarum prima fuit, ut Titius reciperetur in Canonicum; altera autem, ut expectaret præbendam vacaturam. Prima pars fuit utilis utpote conformis sacris Canonibus; secus altera pars, quæ fuit contraria decreto Conc. Lateran. III. quod refertur in cap. 2. *De concessione præbendæ*, ubi prohibetur tribui, vel promitti beneficia antequam vacent. Numquid igitur totum illud judicium debuit annullari propter partem vitiantem; an quoad eam partem annullari; & quoad alteram confirmari? Resp. confirmari debuisse quoad partem utilem, & quoad partem inutilem reprobari, sicut de facto confirmatum, & reprobatum fuit ab Innoc. III. in cit. cap. *Dilectus*: quia scilicet utile per inutile non vitiatur.

2 Hæc regula locum habet in iis, in quibus plures articuli continentur, quorum unus sit utilis, aut a lege concessus; alter autem sit inutilis, seu invalidus, & a lege reprobatus, pro quibus in præsenti reg. decer-

decernitur, articulum utilem non invalidari per articulum inutilem.

3 Hoc tamen intelligendum est pro casu, in quo illi articuli sint dividui, & separabiles: secus enim accidit juxta communem Canonistarum doctrinam in articulis individuis, & inseparabilibus, quorum unius utilitas, seu invaliditas etiam alterum vitiat. Exemplum habes in c. *Ad probandum* 24. *De sententia, & re judicata*. Commissa fuit simul pluribus Judicibus delegatis quædam causa cognoscenda, qui vigore hujus commissionis super eadem causa sententiam simul protulerunt. Postea tamen cognitum est, unum ex iis Judicibus fuisse inhabilem ad sententiam proferendam, eo quod esset publice excommunicatus, adeoque invalidum fuisse id, quod ab eo gestum est. In eo casu tota sententia prolata etiam a reliquis Judicibus ceteroquin habilibus, declarata fuit invalida, adeoque utile vitiatum fuit per inutile. Ratio est: quia jurisdictio competebat omnibus illis Judicibus simul sumptis, & una omnium sententia debebat causa terminari; adeoque res erat individua, & inseparabilis; inseparabilia autem non possunt pro parte valere, & pro parte non valere, sed vel sunt penitus, & adæquate valida, vel penitus, & adequate invalida.

4 Quæri potest quid dicendum sit pro casu, in quo aliquis actus, puta aliqua Electio fiat ab Universitate, seu Capitulo, in quo erant aliqui inhabiles propter excommunicationem, utrum actus ille censendus sit simpliciter vitiosus, itaut etiam quatenus ponitur per personas habiles reddatur invalidus

lidus per admiſtionem perſonarum inhabilium, adeoque utile per inutile vitietur.

5 Reſp. cum diſtinctione. Vel illi excommunicati admiſſi fuerunt ſcienter, hoc eſt ita, ut reliqui admittentes recognoſcerent eos excommunicatos; vel admiſſi fuerunt ignoranter. Si ignoranter, tunc electio actus ſubſiſtit, ſuppoſito quod ſuffragia perſonarum habilium convenientia in eamdem perſonam Electi ſint in numero ſufficienti, ſeu ſupra medietatem Capituli, nec quidquam noceat ejus validitati, quod in ſcrutinio fuerit aliqua pars ſuffragiorum invalida, unde tunc verificatur regula præſens, quod utile per inutile non vitietur. Deſumitur hæc reſponſio ex c. ult. *de Procurat.* Ratio autem eſt, quam tradit Panor. in idem caput n. 4. quia actus Capitularis, puta electio proprie ſumpta non ſunt illa ſuffragia, quæ dantur in ſcrutinio, ſed eſt illud Decretum, per quod unus nomine totius Capituli ſtatuit, & declarat aliquem Electum, quod decretum eſt ſubſequens ad ſcrutinium. Illud autem Decretum eſt actus proprius univerſitatis, qua talis, quæ eſt perſona ficta, & nomen Juris, quod refertur ſolum ad eos, apud quos eſt jus univerſitatis, adeoque ſolum ad habiles; unde ſuffragia data ab inhabilibus non attenduntur, & conſequenter Electionem non vitiant. Secus accidit, quando excommunicati admittuntur ſcienter; tunc enim Electio tota vitiatur, quemadmodum tota vitiatur, ſi ſimul cum Clericis admittatur etiam ad eligendum aliquis laicus, ex cap. *Meſſana* 56. *de Elect.* quia tunc etiam admittentes ſunt

in

in culpa, adeoque puniri merentur per irritationem electionis.

6 Notandum tamen hic est ex eod. c. ult. *De procur.* doctrinam istam de validitate electionis procedere, dummodo illi excommunicati inhabiles expressi non sint in ipso decreto Electionis capitularis, & in dispositione actus. Si enim expressi sint, vitiatur Electio, & actus, quia tunc electio consideratur prout individue, & inseparabiliter procedens, tum ab habilibus, tum ab inhabilibus. Quando autem plura sunt individua, & inseparabilia utile per inutile vitiatur, ut dictum est. Rursus ex eod. c. ult. notandum est, eamdem doctrinam procedere, dummodo inhabiles tanquam majores, & principales non præbuerint auctoritatem actui gesto ab universitate: auctoritas enim est, quæ dat robur, & validitatem actui Capitulari. Si igitur auctoritas est nulla utpote interposita ab inhabilibus, nequit actus esse validus. Videri potest Panor. in cit. c. ult. *de Procurat.* ubi hanc quæstionem examinat.

7 Contra regulam hactenus explicatam objici potest textus in l. *Si libertus* 16. vers. *Si quis plures*, ff. *de Jurepatronat.* ubi donatio plurium rerum facta a Liberto irrita tota esse dicitur, quando per eam se redegit ad habendum minus quam 100. aureos. Pars enim donationis illius, secundum se est utilis, seu valida, cum per illam donator Libertus non se redigat ad habendum minus, quam 100. aureos; & tamen ea pars donationis conjuncta cum alia parte donationis redditur invalida; & consequenter utile per inutile vitiatur.

8 Re-

8 Respond. in ejusmodi casu, ideo revocari etiam partem donationis, adeoque utile per inutile vitiari, quia quando facta est simul alienatio plurium rerum, non apparet, quare potius una pars donationis revocari debeat, quam alia, adeoque non constat de parte utili, quæ manere debeat; & propterea tota donatio declaratur invalida. Præsens autem regula procedit in iis, in quibus constat de parte utili.

REG. XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.

1 DEsumitur ex c. *Cum olim* 19. *de Censibus*, aliisque Juribus, unde casus ita figuratur. Quidam Episcopus contendebat sibi solvendas esse decimas, & cetera jura Episcopalia ab Abbate cujusdam Ecclesiæ absque nulla diminutione. Abbas in contrarium respondebat se non teneri ad illa omnia integre persolvenda, quia extabat instrumentum quoddam compositionis, in quo stabilita erat aliqua diminutio solvendorum, quamvis ceteroquin instrumentum illud fuisset ab Abbate multipliciter impugnatum, ut puta sub prætextu, quod fuisset violenter extortum, aut quod esset falsum. Quæsitum est, utrum in eo casu instrumentum illud debere suffragari Abbati, ita ut ejus vigore non deberet solvere, nisi partem eorum, quæ de jure communi debentur Episcopo? Ad quod Innoc. III. in citat. cap. *Cum olim*, respondit suffragari

non

non debere: quia videlicet Abbas ille non debuit beneficium consequi ex eo, quod conatus fuerat multipliciter impugnare.

2 Ratio, & fundamentum hujus regulæ est in eodem c. *Cum olim*: quia videlicet, qui aliquid totaliter simul, & adæquate impugnat, renuntiare censetur cuilibet commodo, seu beneficio, quod ceteroquin ex eo reportare posset. In hac etiam ratione fundatur id, quod decernitur in l. *Papinianus* 18. §. *Meminisse* ff. *de inofficioso testamento*, eum nempe, qui testamentum aliquod impugnavit coram Judice, tanquam inofficiosum, etiam si postea feratur sententia pro validitate testamenti, non posse eumdem impugnatorem ex eo testamento commodum reportare, puta obtinere legatum, quod in eodem testamento ipsi relictum fuit; imo si legatum solutum ipsi fuerit, auferendum ei esse, & dandum fisco, quia impugnando testamentum tanquam inofficiosum, tacite renuntiavit fundamento sui Juris, unde quod recepit, absque jure recepit.

3 Notandum tamen hic est, id intelligi debere, si ab ea impugnatione non destitit ante sententiam, ut notat Glos. in cit. cap. *Cum olim*. Item si totum testamentum impugnavit: qui enim solam partem impugnaret, non propterea prohiberetur fructum ex alia consequi. Demum notat hic eadem Glos. quod si quis aliquid impugnaret ex necessitate officii, & nomine alieno, puta tanquam procurator, vel tutor alterius, non propterea sibi ipsi præjudicaret, sed adhuc ex eo fructum consequi posset nomine suo.

REG.

R E G. XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibeantur omnia, quæ sequuntur ex illo.

1 SUmitur ex cap. *Nam concupiſcentiam* 4. *De conſtitutionibus* l. *non dubium* 5. c. *De Legib.* aliiſque Juribus, ex quibus exemplum regulæ ſumi poteſt. In jejunio Quadrageſimæ prohibita eſt carnium comeſtio. Dubitatum olim fuit, utrum eodem tempore prohibitum quoque eſſet uti ovis, & lacticiniis. Ad quod in cap. *denique* 7. diſt. 4. reſponſum fuit, eſſe prohibitum quia cum ſit prohibitus eſus carnium, videntur etiam prohibita, quæ trahunt ſementinam originem a carne, atque ita de jure communi ſervatur in Eccleſia, exceptis iis Regionibus, in quibus per approbatam ab Eccleſia conſuetudinem aliud ſtatutum eſt. Item in cit. cap. *Nam concupiſcentiam* dicitur per prohibitionem generalem concupiſcentiæ fuiſſe generaliter prohibita omnia mala; quia omnia mala oriuntur ex concupiſcentia, hoc eſt ex pravo animi motu, & inordinata affectione ad res creatas.

2 Huic regulæ parum diſſimilis eſt alia, quam hic format Gloſ. fin. videlicet: aliquo prohibito, omne id prohibetur, per quod pervenitur ad illud, cujus exemplum habes in l. *Oratio* 16. ff. *de Sponſalibus*, ubi dicitur, quod, ſi per legem inter quaſdam perſonas ſint prohibitæ nuptiæ, eo ipſo inter eaſdem cenſeantur etiam prohibita

bita sponsalia, etiamsi in lege prohibitiva nuptiarum nulla mentio fiat de sponsalibus: quia videlicet sponsalia sunt medium per se ordinatum ad Nuptias.

3 Notat tamen Barb. in explicatione hujus regulæ, hoc intelligi debere de iis, quæ sunt per se connexa, seu quorum unum est medium per se ordinatum ad aliud.

4 Reliqua ad ulteriorem hujus regulæ intelligentiam dicentur inferius in reg. *Accessorium* 42. paulo post explicanda, quæ præsenti regulæ affinis est.

REG. XL.

Pluralis locutio duorum numero est contenta.

1 DEsumitur ex l. *Ubi numerus* 12. ff. *De Testibus*, ubi dicitur, quod ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt; quia pluralis elocutio duorum numero contenta est. Potest etiam figurari casus ex c. *Is*, *cui* 19. de Præbend. in 6. Papa dispensavit cum Titio, ut posset simul plura beneficia obtinere, aliud non declàrando. Quæsitum fuit, quot beneficia obtinere posset vigore ejus dispensationis? Responsum est a Bonif. VIII. posse tantum obtinere duo beneficia non curata. Quia ea dispensatio fuit odiosa, utpote derogativa Juris communis, adeoque stricte interpretanda, quantum satis fuit, ut possent verba verificari juxta reg. *Odia restringi* 15. supra explicatam. Ut autem illa verba dispensationis verificarentur, satis erat Titio conferri duo tantum beneficia, quia pluralis locutio duorum numero est contenta.

2 Usus,

2 Usus, & applicatio hujus regulæ, locum habet regulariter in omnibus iis casibus, ubi jus, vel dispositio aliqua loquitur in plurali, nec determinat expressum numerum; ut V. G. si pro validitate alicujus actus requirat testes non determinando quot, si in testamento legata sit libertas servo acquirenda post annos, non explicando annorum numerum; de quo casu sermo est in l. *Libertas* 17. §. *Post annos* ff. *de manumissis testamento*, & sic de reliquis. In his enim, aliisque similibus, duo regulariter sufficiunt, puta duo testes, ut in cit. l. *Ubi numerus*; duo anni, ut in cit. §. *Post annos &c.*

3 Secus accidit ubi in eadem, vel in alia lege, seu dispositione certus aliquis numerus exprimitur servandus in aliqua materia; quia tunc dispositionis, aut legis illius statutum in materia illa servandum erit. Plura hujus rei exempla habes apud Glosſ. in præsent. reg. præsertim circa numerum testium requisitorum ad testamenta de antiquo Jure civil, ex quo regulariter 7. testes pro Testamentis requirebantur, l. *Hac consultissima* 21. C. *De Testamento*; 5. pro Codicillis, l. fin. §. ult. C. *De Codicillis*, & sic de aliis, quæ videri possunt in prçcit. Glosſ.

REG. XLI.

Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

1 DEsumitur ex c. fin. De Elect. c. *Commissa* 35. eod. tit. in 6. aliisque Juribus

bus hic citatis a Glofs. ex quibus cafus ita formari poteft. Titius promotus fuit ad Ecclefiam Parochialem, unde intra annum debebat ordinari Sacerdos, ut omnibus ita promotis præcipitur a Decreto Generalis Concilii Lugdunenfis relato in c. *Licet Canon* 14. *De Elect. in 6.* Contigit tamen eo anno Titium non potuiffe ordinari, non ex defectu ipfius, fed quia non potuit habere Epifcopum, a quo ordinaretur, aut quia aliquo alio impedimento ligatus fuit. Stante hoc, numquid Titius elapfo anno cenfendus erit incidiffe in pœnam ftatutam in eod. c. *Licet Canon* contra non ordinatos intra annum a die obtentæ Ecclefiæ, aut fcilicet eo ipfo privatus fit ea Ecclefia? Refponfum eft negative in eod. c. *Commiffa*, quia per Titium non ftetit non fuiffe ordinatum, adeoque eidem imputari non debet.

2 Ratio, & fundamentum hujus regulæ defumitur ex reg. 6. *Nemo poteft ad impoffibile obligari*, & ex reg. 23. *Sine culpa, nifi fubfit caufa, non eft aliquis puniendus*, quas fupra explicavimus. Si enim ad impoffibile nemo obligari poteft, nemini imputari poteft ad culpam, fi id non faciat, ad quod faciendum eft inevitabiliter impeditus. Si autem id imputari non poteft ad culpam, fequitur, quod neque imputari debeat ad pœnam ex citata regula, *Sine culpa*.

3 Notandum tamen hic eft cum Gl. quod quamvis inculpabiliter impedito non imputetur, fi non faciat id, quod per eum fuerat faciendum, puta non imputetur promoto ad Parochialem Ecclefiam, non fuiffe promotum ad Sacerdotium intra annum a die obten-

ten-

tentæ Ecclesiæ, si per ipsum non stetit; attamen obligatio illa post elapsum annum non extinguitur, sed adhuc perseverat, unde, cessante impedimento, adimplenda erit: eo modo, quo si aliquis intra certum tempus tenetur aliquid solvere, non ideo erit ab obligatione solutus, si solvere nequiverit tempore dato; imo ad solutionem elapso etiam die solutioni præfixo, tenetur, ut expresse dicitur in c. *Cum dilecti 6. De dolo, & contumacia*. In ejusmodi enim obligationibus terminus temporis adjicitur non ad restringendam, seu ad finiendam illam obligationem, itaut lapso termino cesset obligatio ex parte ejus, per quem non stetit, sed ad sollicitandum obligationis effectum, idest ad constituendum tempus, ut deinceps debitor in mora constituatur non solvendo, adeoque lapsus temporis non extinguat obligationem. Quam in rem etiam facit l. *Celsus* 23. §. *idem ait, si jusserit* ff. *de receptis arbitris*; ubi dicitur, quod si pecunia solvenda sit certo tempore, debitor eodem tempore non solvens non incidit in pœnam, si per ipsum non stetit; incidit tamen, si post illud tempus per ipsum stet, quod non solvat. Quomodo autem cognosci possit, utrum in particularibus obligationibus certum tempus adjectum sit ad finiendam obligationem, itaut lapso tempore cesset; an ad sollicitandum obligationis effectum, & ad constituendum debitorem in mora, videri potest apud Sanch. de Matrim. lib. 1. disp. 53. n. 1. 2. & 3.

4 Reliqua, quæ ad ulteriorem hujus regulæ intelligentiam facere possunt, traduntur inferius ad explicationem regulæ, *Cum*

non stat 66. quæ huic præsenti regulæ affinis est.

R E G. XLII.

Accessorium naturam sequi congruit principalis.

1 DEsumitur ex l. *Cum principalis* 138. & l. *Nihil dolo* 171. ff. *de reg. Juris*, c. *si super gratia* 9. De Off. Delegati in 6. aliisque Juribus. Casus poni potest ex c. Unico, *De consecratione Ecclesiæ, vel Altaris in 6.* Quædam Ecclesia polluta fuit per injuriosam sanguinis humani effusionem. Contingit autem eidem Ecclesiæ esse annexum, & contiguum cęmeterium pro sepeliendis Corporibus Fidelium mortuorum. Quæsitum est, utrum in eo casu censeri quoque debeat pollutum cœmeterium, itaut ante reconciliationem non possit in eo aliquis sepeliri? Ad hoc respondit Bonif. VIII. in cit. c. Unic. *De consecr. Ecclesiæ in 6.* censeri debere pollutum, & antequam reconcilietur, non debere in eo aliquem sepeliri: quia scilicet cœmeterium est accessorium ad Ecclesiam; accessorium autem sequitur naturam sui principalis. Sed ponamus econtra, quod humanus sanguis fuerit injuriose effusus in cœmeterio, adeoque cœmeterium pollutum sit; numquid per hoc præcise censenda erit polluta etiam Ecclesia, cui cœmeterium contiguum est? Responsum est ibid. negative: quia Ecclesia est principalis, & cœmeterium est accessorium; principale autem non sequitur naturam accessorii, sed

e con-

e converso accessorium sequitur naturam principalis. Demum supponamus eidem cęmeterio, ubi humanus sanguis injuriose effusus est, esse contiguum aliquod aliud cœmeterium pariete tantum intermedio sejunctum; imo itaut ab uno ad aliud per portam intermediam habeatur accessus; numquid in tali casu censeri debebat etiam violatum illud aliud cęmeterium? Responsum ibidem est negative: quia illa duo cœmeteria non se habent ad invicem tanquam accessorium, & principale, sed ad summum tanquam duo accessoria relate ad Ecclesiam. Præsens autem regula Juris non dicit quod unum accessorium sequatur naturam alterius accessorii, sed solum quod accessorium sequatur naturam principalis.

2 Pro clariori hujus regulæ intellectu, & pro facili solutione difficultatum, quæ ex pluribus Juribus contra hanc regulam objici possent, notandum est ex Barb. in explicatione præsentis regulæ num. XI. in hac materia illud appellari principale, quod per se stat, & propria veluti virtute subsistit; accessorium autem dici, quod illi inest, & accidit, eo proportionaliter modo, quo in physicis accidens inest, & accedit substantiæ. Multipliciter autem pro re præsenti dici potest aliquid inesse, & accedere tanquam accessorium alteri rei: primo per hoc, quod ita sit necessarium rei, ut sine eo res redderetur prorsus inutilis, & nulla, cujus exemplum habes in cit. c. *Si super gratia 9. De off. Delegati in 6.* ubi dicitur, quod si Papa alicui gratiam fecerit, & super ea executores deputaverit, si postea contingat

Papam mori ante executionem, ficut ea morte non perimitur gratia conceffa, ita nec etiam re integra perimitur executoribus data poteftas, quam veluti gratiæ prædictæ acceſſoriam, naturam fequi congruit principalis, quia fcilicet ea poteftas data executoribus ita neceffaria eft ad gratiam, ut fine ea poteftate, gratia redderetur inutilis & nulla. Secundo dici poteft aliquid accedere, & ineffe tanquam acceſſorium alteri rei per hoc, quod fit quædam portio, feu pars illius rei. In hoc fenfu adhibetur appellatio acceſſorii in l. *Cum autem* 19. §. *Perveniamus* ff. *de auro*, *&* *argento legato*, ubi gemmæ ad ornamentum appofitæ vafibus aureis, aut argenteis vocantur acceſſoriæ relate ad eadem vafa. Tertio dicitur aliquid ineffe, & accedere alteri, eo quod vel ex natura rei, vel ex difpofitione legis, vel ex voluntate partium, ita comitatur alterum, ut femper illud fequatur. Quarto demum appellatur acceſſorium rei id, quod ab illa dependet tanquam effectus immediatus a fua caufa, quam in rem facit l. *Verum* 40. *de furtis*.

3 Notandum præterea eft, poffe nonnunquam contingere, quod aliquid habeat figuram acceſſorii refpectu alterius, vere tamen, & proprie acceſſorium non fit, eo quod idem principaliter confideretur a Jure, & tanquam propria virtute fubfiftens. Exemplum habes ex c. *Debitores* 6. *De jurejurando*, videlicet de juramento, quo quis jurat fe fervaturum promiſſionem aliquam, quam facit. Quamvis enim juramentum illud videatur habere figuram acceſſorii, attamen vere, & proprie non eft acceſſo-

rium,

rium, sed principale, quia illud principaliter est, quod consideratur: unde etiamsi promissio sit de ceteroquin invalida, attamen juramentum ejusmodi promissionis confirmativum observari debet, supposito quod observari possit sine peccato.

4 His prænotatis, sensus præsentis regulæ est id, quod vere, & proprie aliquo ex prædictis modis est accessorium, sequi debere naturam, hoc est. vim, conditionem, & qualitatem sui principalis, ac proinde, concesso principali, censeri etiam concessum id, quod vere, & proprie est accessorium; nisi tamen accessorium sit ita arduum, ut de eo non fuerit verisimiliter cogitatum, aut quod non esset verisimiliter in specie concessum, si cogitatum esset, ut colligitur ex reg. 81. *De reg. juris in 6.* infra explicanda: item rescisso principali censeri quoque rescissum accessorium, ut notat etiam Glos. in l. *Si Patronus* 3. ff. *Si quid in fraudem Patroni*, & sic de aliis similibus. Quæ tamen ex nuper dictis intelligenda sunt de eo, quod est vere, & proprie accessorium: secus enim accideret, si non consideraretur ut accessorium, aut si peculiaris ratio validitatis pro eo militaret; quia tunc ejus validitas non penderet a validitate principalis, unde invalidato principali, non propterea ipsum redderetur invalidum. Ita Card. Tusch. littera *A* concl. 76. nu. 34. aliique plures citati a Barb. hic nu. 8.

5 Notandum tamen hic est, doctrinam istam, & præsentem Juris regulam de accessorio sequente naturam principalis non converti, quia licet accessorium sequatur

 natu-

naturam principalis, at principale non sequitur naturam accessorii. Inde fit quod sicut ex accessorio legitimo non redditur legitimum principale, quod ceteroquin de se vitiosum sit, l. *ex pupillari* 44. ff. *de vulgari, & pupillari substitutione*; ita pariter ex accessorio vitioso non vitiatur principale, quod ceteroquin de se validum sit, ut colligitur ex l. *fundi* 8. ff. *quibus modis usus-fructus*. Huc etiam facit textus expressus in l. *Postquam* 3. ff. *de pactis*; ubi dicitur, quod si pignus debitori reddatur ante solutionem debiti, adhuc debitum persistit, nec censetur condonatum per pignoris restitutionem. Cujus rei ratio est: quia pignus est quoddam accessorium inductum ad securitatem debiti principalis: extincto autem, vel remisso accessorio non eo ipso censetur extingui, & remitti ipsum debitum principale. Secus accidit, si debitori reddatur instrumentum, seu chirographum suæ obligationis, quia cum in eo chirographo contineatur ipsum debitum, per ejusdem chirographi redditionem, præsumitur etiam debitum condonari, ut sumitur ex l. 2. ff. *De pactis*.

6 Contra regulam hactenus explicatam objici potest textus in authent. ex causa C. *De liberis præteritis, vel exhæredatis*, ubi dicitur, quod si testamentum sit irritum quoad institutionem hæredis, ex eo quod in eo absque causa legitima sint exhæredati filii; attamen legata, aliaque Capitula in eodem testamento contenta valida sint: atqui ea legata sunt accessoria ad institutionem hæredis: ergo falsum est, quod accessorium sequatur naturam principalis. Respon-

pondetur, casum istum esse specialem ex expressa decisione Imperatoris, cujus ratio esse potest: quia eatenus præcise testamentum illud irritum est, quatenus absque causa est præjudicatum filio. Filio autem præjudicatum est solum quoad institutionem hæredis, non autem quoad legata, aliaque similia in testamento contenta: ergo solum irritari debet testamentum, quoad institutionem hæredis. Potest etiam huic casui applicari id, quod supra diximus, videlicet accessorium non sequi naturam principalis, quando in accessorio militat diversa, & peculiaris ratio, ratione cujus non consideratur, ut accessorium, ut accidit in præsenti casu, qui propterea non est huic regulæ contrarius.

REG. XLIII.

Qui tacet, consentire videtur.

1 DEsumitur ex c. *Nonne bene dicimus* 5. *De præsumptionibus* ex l. 2. §. *Voluntatem* ff. *soluto Matrimonio*, aliisque Juribus. Exemplum sumi potest ex eod. c. *Nonne*. Quidam Judæi contendentes cum Christo Domino, protulerunt contra ipsum blasphemam illam injuriam: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit Jesus. Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum &c. Super quæ verba sic habet S. Greg. in Homil. 18. in cap. 8. Joannis: quia enim Samaritanus interpretatur custos, & ipse veraciter custos est, de quo Psalmista ait: Nisi Dominus custodierit Civitatem, in

vanum vigilant, qui custodiunt eam, respondere noluit Dominus: Samaritanus non sum, sed ego dæmonium non habeo. Duo quippe ei illata fuerunt; unum negavit, aliud tacendo concessit. Custos namque humani generis venerat, & si Samaritanum se esse non diceret, esse se custodem negaret. Hactenus S. Doctor, ex cujus mente si quis ex duobus sibi propositis unum tantum negat, eo ipso alterum videtur tacendo fateri, unde etiam desumpta præsens reg. Juris. *Qui tacet consentire videtur*.

2 Hæc regula si nude inspiciatur, & extra limites interpretationis legitimæ, in pluribus casibus videbitur esse falsa, quia pluries accidit tacentem non reputari tanquam consentientem, ut in decursu patebit. Propterea difficultas in re præsenti est assignare aliquod generale principium, ad quod reducuntur casus omnes, in quibus locum habet regula, præsens, seu tacens habetur pro consentiente, sub quo principio non comprehendantur reliqui casus omnes, in quibus, qui tacet non præsumitur consentire: & in hoc principio assignando Canonistæ laboraverunt, & in varias sententias distracti sunt, quarum aliquas indicat Gloss. in eod. cap. *Nonne*, v. *tacendo*.

3 Una sententia est, quam ibid. indicat eadem Gloss. videlicet distinguendum esse, utrum agatur de amittenda re propria, an de nulla re amittenda agatur. In primo casu docet tacentem non haberi pro consentiente, quia in dubio nemo præsumitur velle amittere rem propriam, si præsertim

eam

eam multo labore,& impensis acquisivit; secus autem ubi nullum rei suæ damnum patitur.

4 Hæc sententia impugnatur a Panor. in cit. c. *Nonne* n. 1. quia etiam, ubi agatur de dominio rei amittendo, potest nonnumquam tacens haberi pro consentiente, ut patet ex c. *Si Servus sciente* 20. dist. 54. ubi dicitur quod si servus sciente, & non contradicente Domino suo, in Clero fuerit Ordinatus, ex hoc ipso liber, & ingenuus erit: quod exinde procedit, quia Dominus illius sciens, & non contradicens censetur consentire; & tamen ibi agitur de amittendo dominio Servi. Idem etiam patet ex l. *Servus* 38. ff. *de Donationib. inter virum, & uxorem*, ubi dicitur, quod si Vir uxori suæ servum donet, quem communem habebat cum suis fratribus, idque fratres ipsi videant, & taceant; censentur iidem fratres consentire donationi, & sic de aliis pluribus.

5 Paulo dissimilis sententia est, quam tradit Innoc. in c. *in Genesi de Elect.* & sequitur Glos. ad seq. regulam v. *is qui tacet*, aliique Doctores plurimi, nempe distinguendum esse, utrum agatur de re meritoria, honorabili, aut concupiscibili; an potius de re onerosa, seu præjudiciali. In primo casu docent, tacentem haberi pro consentiente, cujus exemplum est in l. *qui patitur* 18. ff. *Mandati*; ubi dicitur quod si quis, te præsente, & non contradicente, præcipiat alteri, ut aliquid tibi det, censeris consentire, imo mandatum illud censetur factum ex commissione tua, quia videlicet pertinet ad tuam utilitatem illud dari tibi; at in secundo casu, in quo agitur de re onerosa, tacen-

tem non haberi pro consentiente, ad quod adducunt textum in l. *filius familias* 8. §. *Invitus* ff. *de Procuratorib.* ubi cum præmissum esset non esse solitum eligere Procuratorem invitum, subjungitur, & declaratur nomine Procuratoris inviti intelligi debere non eum tantum, qui contradicit, sed eum quoque, qui tacendo non consentit expresse.

6 Sed contra hanc sententiam objici plura jura possunt, ex quibus constat non esse universaliter, & absque pluribus exceptionibus admittendum, non haberi tacentem pro consentiente, quando agitur de re ipsi onerosa, ut patet ex dictis contra primam sententiam; ad quod etiam facit L. *Cum ostendimus* 4. §. *Fidejussores* ff. *de fidejussorib. tutorum*, ubi dicitur quod fidejussores a tutoribus nominati, si præsentes fuerunt, & non contradixerunt, & nomina sua referri in acta publica passi sunt, habentur pro consentientibus, & c. 2. *De his, quæ fiunt a Prælato*, ex quo colligitur, quod si alienatio alicujus rei a Prælato fiat, sciente, & non contradicente Capitulo, censetur facta Capitulo consentiente.

7 Demum tertia sententia est, quam sequitur Gloss. in cit. c. *Nonne* v. *tacendo*, aliique plurimi citati a Barb. in commentario hujus regulæ in 6. qui distinguunt inter actus, quos tacens poterat impedire contradicendo, & inter illos, qui eo etiam invito, & contradicente valide celebrantur. Circa primos actus docent, taciturnitatem præsumi pro consensu; quam in rem videtur facere exemplum nuper relatum ex c. 2. *De his, quæ fiunt a Prælato, &c.* de consen-

ſenſu præſumpto Capituli, quando ſcivit, & non contradixit alienationi factæ a Prælato, quia ſcilicet poterat Capitulum contradicendo impedire eam alienationem; unde ſi non contradixit præſumitur conſenſiſſe: at circa actus ſecundi generis docent, taciturnitatem non haberi pro conſenſu.

8 Hæc etiam ſententia plures inſtantias patitur, quia non ſemel contingit, actum aliquem fieri, quem aliquis poterat contradicendo impedire, & tamen ſi is præſens ſit, & taceat, non propterea præſumitur conſentire. Exemplum habes ex materia *De pignoribus*: venditio enim, & alienatio rei pignori obligatæ, ſicut & rei alienæ, eſt ex eo genere actuum, quod impediri poteſt a Domino ejuſdem rei, ſeu a Creditore, cui res per modum pignoris obligata eſt; & tamen ſi tacente, & præſente Creditore, ea pignoris venditio a debitore fiat, non eo ipſo cenſetur Creditor conſentire, ut conſtat ex l. *Sicut* 8. §. *non videtur* ff. *Quibus modis pignus, vel hypotheca ſolvitur*.

9 Non obſtantibus his, aliiſque ſimilibus difficultatibus, ut clarius habeatur intellectus regulæ, & etiam præmiſſæ ſententiæ quantum fieri poteſt, omnes in vero ſenſu concilientur; prænotandum eſt, quod, ſi tacens ignoret actum fieri, nunquam cenſebitur conſentire. Ratio eſt: quia ſicuti conſenſus verus, & realis nunquam datur, niſi circa objectum cognitum, juxta illud commune principium: nihil volitum quin præcognitum; ita conſenſus a jure præſumptus dari non poteſt circa objectum ignoratum, ut clare deſumitur ex l. *Nihil* 116. §. *Non videntur* ff. de reg. Juris.

10 Pro

10 Pro casu igitur actus non ignorati procedit præsens regula Juris, cujus sensus ille facilior esse videtur, qui colligitur ex Panor. in cit. c. *Nonne* n.1. ubi dicit pro definiendo, utrum hic, & nunc taciturnitas haberi debeat pro consensu, utendum esse conjecturis, & rationabilibus argumentis, quæ in aliquo casu particulari dantur pro consensu; in alio autem casu pro dissensu. Ubi autem nulla ejusmodi rationabilis conjectura sit pro dissensu, sed tantummodo res definienda sit ex argumento taciturnitatis, tunc locum habet regula præsens, itaut scilicet tunc consensus præsumi debeat. Fundamentum hujus præsumptionis est, quia unicuique hominum est valde naturale contradicere iis, quæ fieri nolunt, & contradicendo ostendere proprium dissensum. Stante ea naturali inclinatione, si quis actui non contradicat prudenter arguitur eidem actui consentire, nisi tamen rationabile motivum appareat quare non contradicat, etiamsi actui non consentiat, ut puta, quia impeditur a contradicendo. In hoc sensu procedit ista regula Juris, ut scilicet tacens consentire præsumatur, ubi nulla in contrarium detur fortior conjectura de non consensu.

11 Huc etiam faciunt ea, quæ supra diximus ad reg.8. *Semel malus, &c.* ubi de præsumptionibus sermo fuit, earumque speciebus, videlicet de præsumptione Juris tantum, quæ facile admittit probationem in contrarium, & de præsumptione Juris, & de Jure, quæ non admittit probationem in contrarium nisi petitam ex manifestissimis rationibus, ut ibidem explicatum est. Præ-

sum-

sumptio enim consensus in eo, qui præsens est actui, & tacet, est ex eo genere præsumptionis, quæ est præsumptio Juris tantum, adeoque probationem in contrarium facile admittit, quæ probatio in contrarium resultare potest ex aliqua rationali conjectura, ex quibus arguatur taciturnitatem illam non ex consensu processisse, sed aliunde.

12 Ex hac doctrina conciliari facile possunt supra relatæ sententiæ, simulque explicari, quare ad casus contra illas objectos non extendantur. Quando agitur de re favorabili, aut concupiscibili dici potest tacens haberi pro consentiente, non quia rei favorabilitas id semper, & universaliter obtineat; sed quia in re favorabili solet plerumque nulla esse conjectura in contrarium, & aliunde homines solent esse propensi ad res sibi favorabiles. Quod si aliquando in contrarium fortior aliqua conjectura detur, tunc cessat præsumptio consensus. Eodem modo, quando agitur de re onerosa dici potest tacens non haberi pro consentiente, non quod ex ipsa rei onerositate universaliter id inferatur, sed quia in re tali solet plerumque apparere fortior aliqua conjectura contra præsumptionem consensus. Ceterum si aliquando nulla sit talis conjectura contra præsumptionem consensus, etiam tunc ex taciturnitate præsumitur consensus, ut patet in casibus supra relatis, puta in casu Domini videntis, & tacentis ad Ordinationem Servi; in casu Capituli tacentis ad alienationem alicujus rei factam a Prælato, & sic de reliquis.

13 Item ex eadem doctrina solvi facile possunt

ſunt argumenta illa, quæ ex pluribus textibus objici ſolent contra præſentem regulam: quia ſi quando in aliquo particulari caſu tacens non habetur pro conſentiente, id provenire ſolet vel ex eo quod actum ignorat, ſeu ignorare præſumitur, ut ex l. Cajus 39. ff. *de pignoratitia actione*, eſt exemplum, qui tanquam teſtis obſignet aliquod teſtamentum, in quo aliquid ipſi præjudiciale contineatur: ille enim ex hoc præciſe quod ut teſtis obſignaverit, non eo ipſo præſumitur conſentire damno ſuo, quia obſignans teſtamentum poteſt eſſe ignarus negotii, quod in inſtrumento continetur, ut plerumque apparet in teſtibus inſtrumenta obſignantibus; vel ſaltem id provenire poteſt ex aliqua alia fortiori conjectura, quæ ex circumſtantiis hic, & nunc contingentibus colligi poteſt.

14 Dubitari poteſt, utrum Mulier tacens, quando ejus res pignori dantur a Marito, & utrum filius tacens, quando de propriis ejus rebus Pater diſponit, dici debeant conſentire? Sed de hoc videri poteſt Barb. in hanc reg. num. 16. & 19.

R E G. XLIV.

Is, qui tacet, non fatetur, ſed nec utique negare videtur.

1 DEſumitur ex l. *Qui tacet* 184. ff. de regul. Juris, & ex aliis hic citatis a Gloſ. Exemplum ſumi poteſt ex cap. 2. *De confeſſis in 6.* Titius in cauſa ſive civili, ſive criminali ductus ad Judicem, interrogatus fuit de quibuſdam rebus, ſuper quibus reſ-

respondere non obligabatur ex aliqua rationabili, & legitima causa, ac de facto super ipsis respondere recusavit. Numquid in eo casu Titius habendus fuit pro confesso, itaut scilicet per interpretationem Juris ea responsionis recusatio accipienda fuerit tanquam affirmatio, sive confessio ejus, de quo interrogatus est? an e converso interpretanda fuit tanquam negatio? Responsum est, eam responsionis recusationem ex causa legitima procedentem, neque accipiendam fuisse tanquam affirmationem, neque tanquam negationem ejus rei, de qua facta est interrogatio: quia qui tacet, neque fatetur, neque negat.

2 Hæc regula, si non intime aspiciatur, videbitur fortasse contraria regulæ præcedenti, ubi ex taciturnitate dicitur præsumi consensus; & ideo Doctores nonnulli non attendentes diversitatem verborum utriusque regulæ, valde laboraverint in utraque concilianda. Notandum itaque diligenter est in præcedenti regula sermonem esse de consensu ex taciturnitate præsumpto, qui consensus est actus voluntatis dicens complacentiam, seu approbationem ejusdem voluntatis; at in præsenti regula sermo est de confessione, & negatione, qui sunt actus intellectus circa verum, aut falsum. Regulæ igitur istæ circa diversos terminos procedunt, ideoque nullam inter se contrarietatem habent.

3 Legitimus ergo hujus regulæ sensus est, ex sola taciturnitate non induci præsumptionem affirmationis, aut negationis, itaut, qui ad aliqua tacet, eo ipso videatur illa affirmare, vel videatur illa negare: tacere enim est quoddam medium inter affirma-

mare, & negare: ex eo autem, quod est medium inter duo extrema, regulariter non infertur alterutrum extremorum.

4 Hoc tamen intelligendum est juxta ea, quæ paulo ante dicebantur in explicatione regulæ præcedentis; si videlicet nulla detur in contrarium fortior aliqua conjectura, seu aliqua particularis circumstantia taciturnitatis, unde appareat, taciturnitatem illam interpretandam esse pro affirmatione; ut contingeret v. g. si quis ad duo sibi objecta responderet negando unum, & tacendo de altero, aut e converso affirmando unum, & tacendo de altero: in eo enim casu taciturnitas illa super uno solum objecto, quando aliud objectum negat, accipitur pro confessione; & taciturnitas de uno objecto, quando aliud objectum affirmat, accipitur pro negatione, quia ex eo quod ex duobus sibi objectis sese ad unum restrinxerit, illud negando, vel affirmando, conjicitur oppositum circa aliud, nempe affirmatio, vel negatio, & ita procedit in terminis casus ille expressus in c. *Nonne*, ex quo figuravimus exemplum in explicatione regulę pręcedẽtis.

5 Alia quoque taciturnitatis circumstantia fundans præsumptionem confessionis est, de qua agitur in cit. c. 2. *De confessis in 6.* quando videlicet aliquis reus, vel procurator ipsius legitime interrogatus a Judice, jussusque respondere absque rationabili causa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet; tunc enim haberi debet pro confesso super iis, de quibus fuit interrogatus. Ratio hujus præsumptionis est manifesta: quia in ea circumstantia interrogationis legitime

factæ

factæ a Judice, si reus absque rationabili causa respondere nolit, argumentum est ipsum negare non posse, quod objectum est, cum unicuique hominum, naturale sit ea negare, quæ sibi objiciuntur, quando ex iis aliquod damnum imminet; unde si ea hic, & nunc non negant, nec aliunde apparet alia rationabilis causa tacendi, præsumi possunt ea non negare, quia sunt a veritate convicti.

R E G. XLV.

Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.

1 DEsumitur ex l. *in obscuris* 114. ff. *de regul. Juris*, *aliisque hic* citatis a Gloss. Exemplum sumi potest ex cap. *Inter dilectos 6. de fide instrumentorum*. Agebatur de quodam instrumento, in quo pars sigilli quatenus deleta erat, ubi nomen Principis continebatur, & propter quasdam litteras ejus nominis deficientes, dubium erat, an legendum esset Lotharius, an potius Luithardus. In ea dubitatione dictum fuit legendum potius esse Lotharium, quia inter L, & T, quæ remanebant, ita parvum erat spatium, ut non fuerit verisimile fuisse interpositas duas litteras, nempe u. & i. sed potius unicam, nempe O: item inter R. & V. quæ remanebant, ita modicum spatium erat, ut verisimilius esset fuisse interpositam litteram i. quæ minus spatium occupat quam d. In obscuris autem inspicimus, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.

2 Sen-

2 Sensus, & utilitas hujus regulæ satis patet ex iis, quæ supra dicta sunt in explicatione regulæ: *In obscuris minimum est sequendum*, quæ est trigesima hujus tituli, quibus tantummodo pro re præsenti addendum est, nomine verisimilis illud intelligi, quod est juri, vel naturæ rei conforme, ut explicat Menoch. cons. 191. Hinc patet fundamentum hujus regulæ: nam in obscuris, hoc est, ubi nihil certum est, sequi debemus, quod magis accedit ad verum, aut quod in communi consuetudine frequentius est, quia etiam consuetudo est legitima interpres, itaut nonnunquam habeatur etiam pro lege.

R E G. XLVI.

Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.

1 DEsumitur ex l. *Qui in jus* 137. l. *Aliud* 120. §. fin. & l. *Nemo plus* 54. ff. de reg. Jur. aliisque textibus. Casus figuratur ex c. *Dilecti filii* 17. *De foro competenti*. Titius impetravit a Summo Pontifice rescriptum, per quod committebatur cuidam Abbati causa pecuniaria cognoscenda inter ipsum Titium, & Cajum. Antequam tamen Titius eo rescripto uteretur, contigit Cajum mori. In eo casu dubitatum est, utrum vigore ejusdem rescripti possit obtinere Titius, ut conveniatur hæres Caii, & ad solvendum compellatur si constiterit Cajum fuisse Debitorem? Ratio dubitandi est: quia potestas concessa Delegato non extenditur ultra personas expressas in ipso rescripto delegationis, ut constat ex c. *P. & G.*

40. *De*

40. *De off. Deleg.* Atqui in prædicto rescripto personæ, super quibus concessa fuit Delegato potestas, & jurisdictio, expressi fuerunt tantum Titius, & Cajus: ergo non poterat ea delegata jurisdictio propagari etiam ad hæredem Caii.

2 Hoc tamen non obstante, decretum est in eo casu potuisse vigore ejus rescripti conveniri hæredem Caii, quia hæres ille succeffit in omnia jura Caii non solum activa, nempe in credita, sed etiam in passiva, videlicet in debita, ex qua ratione dicitur in Jure, quod hæres repræsentat personam defuncti, cujus hæres est: ergo debuit eo jure uti, quo usus esset Cajus si vixisset; adeoque sicut si vixisset Cajus, potuisset per illud rescriptum conveniri, ita pariter conveniri potuit ejus hæres. Nec obstat cit. c. *P. & G.* quia, illud intelligitur, quando personæ, quæ in rescripto delegationis non exprimuntur, sunt omnino alienæ, supra quas non propagatur jurisdictio delegata; at in præsenti casu hæres Caii non est persona omnino aliena, imo per fictionem juris censetur esse idem cum Cajo.

3 Ex his patet sensus, & fundamentum præsentis regulæ. Si enim Successor, & heres censetur idem cum defuncto, manifestum est, idem quoque censendum esse jus utriusque, non solum quoad favorabilia, sed etiam quoad onerosa, quia ut est regula infra explicanda: *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra*. Ubi tamen adverte cum Glos. illam particulam regulæ, *eo jure*; quia regula hæc intelligitur quoad jura, quæ a defuncto transeunt in hæredem, non autem quoad privilegia, quę si personalia sint, extinguun-

guuntur cum persona, ut constat ex re. 7. supra explicata. *Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.* Item hęc regula non extenditur ad eas obligationes personales, de quibus expresso jure cautum sit, ne transeant ad Succèssorem, cujus rei exemplum est in c. *Nisi* 21. de præbend. ubi controversia inter Titium, & Cajum super beneficio, ad quod ambo electi fuerunt, cum compositio ab Arbitris facta esset ea lege, ut Titius Beneficium haberet, sed ex proventibus Beneficii solveret aliquid annuatim Cajo, dicitur ea compositio tolerari posse, dummodo tamen obligatio imposita Titio ad solvendum aliquid Cajo terminaretur in Titio, eoque defuncto, non transiret in ejus Successorem, cujus ratio ibidem affertur: quia scilicet si obligatio illa transiret etiam in Successorem Titii, videretur obligatio imposita ipsi Beneficio, & facta esse aliqua ejusdem diminutio, quod per Sacros Canones non licet, ut constat ex rubr. *Ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur*. Ejusdem quoque exceptionis exemplum sumitur ex c. *Si diligenti* 12. aliisque. *De foro competenti*, & ex c. Unico. *De Jure patronatus* in 6. Nam si Clericus sit Successor Laici, quamvis Laicus ille esset subditus Judici Sæculari, at Clericus successor nonnisi Judici Ecclesiastico subjectus est etiam in civilibus, & patrimonialibus; & si Juspatronatus ex Laico transeat in Ecclesiam, quamvis Laicus haberet jus præsentandi intra solum tempus quadrimestre; at Ecclesia, quæ succedit, habet jus præsentandi intra tempus semestre, quia id est

est specialiter statutum pro patrono Ecclesiastico, & sic de aliis similibus.

4 Objici potest contra regulam textus in l. *Procula* 26. ff. *de probationibus*, ubi dicitur quædam mulier non potuisse ab hærede sui fratris fideicommissum quoddam exigere, quod ceteroquin a suo fratre defuncto exigere potuisset. Sed facile respondetur ex ipso textu ejusdem legis, intantum in eo casu non potuisse illud exigere ab hærede, in quantum ex variis circumstantiis erat legitima præsumptio, eamdem mulierem suo fratri viventi illud debitum remisisse, & tacite condonasse: supposita autem debiti condonatione, non potest amplius illud debitum exigi.

R E G. XLVII.

Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

1 DEsumitur ex l. *Verius* 21. ff. *de probationib.* aliisque juribus. Casus figuratur a Glofs. ex ead. l. *Verius*. Ad cujus intellectum sciendum est, quod si testator rem aliquam alienam habet, de qua faciat legatum in favorem Titii; tunc vel testator scivit rem illam alienam esse, vel ignoravit. Si scivit, tenetur hæres a legitimo Domino redimere si possit, ut tradat illam legatario; si autem non possit redimere, tenetur saltem dare legatario æstimationem ejusdem rei: secus autem, si testator id ignoravit. Hoc supposito, post mortem testatoris petit Titius legatum sibi reli-

relictum. At hæres in contrarium respondet legatum illud non valere, quia factum erat de re aliena. Titius replicat, quod etiam legatum de re aliena factum solvi debet, quia testator sciebat rem illam esse alienam. In hoc casu certum est, quod si legitime probetur testatorem id scivisse, valebit legatum, ut dictum est. Sed supponamus nulla afferri argumenta ad probandam eam scientiam testatoris, pro qua parte judicandum erit? Resp. ex hac regula Juris judicandum esse pro ignorantia, seu testatorem ignorasse rem illam alienam esse, quia in dubio præsumitur illud ignorasse, quod non probatur scivisse: & proptetea in eo casu tenetur legatarius probare scientiam.

2 Sensus, & intellectus istius regulæ pendet ab intelligentia regulæ 13. supra explicatæ: *Ignorantia facti, non juris excusat*, ex qua Dynus, & alii communiter explicant præsentem regulam, ut tantummodo procedat circa probabilem ignorantiam facti. In dubio enim illa solum ignorantia præsumi potest, quæ versatur circa ea, quæ quis neque scire, neque indagare tenetur, qualia sunt facta aliena non ita publice gesta, quæ ut dicitur in leg. 2. ff. *De Jur. & facti ignorant.* etiam prudentissimi homines ignorare possunt. Secus accidit in iis, quæ quis scire, aut indagare tenetur, aut quæ ita palam, & publice gesta sunt, ut sit hominis nimium securi, & supini illa ignorare: in his enim non præsumitur ignorantia, sed in dubio præsumitur potius scientia, ut docet Glosf. ad præsentem regulam.

REG.

REG. XLVIII.

Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura.

1 DEsumitur ex l. *Jure naturæ* 206. ff. *de reg. Jur.* l. *Nam hoc natura* 14. ff. *de conditione indebiti*, aliisque juribus. Exemplum sumitur ex l. *Naturaliter* 13. §. ff. eod. Titius mutuavit pupillo pecuniam sine auctoritate Tutoris, qua pecunia ipse pupillus utiliter usus est, itaut ex illa factus fuerit locupletior. Postea idem pupillus factus pubes pecuniam Titio restituit. Sed cum post aliquod tempus animadverteret esse privilegium pupilli, ut non possit cum eo contrahi absque auctoritate Tutoris, voluit repetere a Titio pecuniam tanquam indebite restitutam: numquid in eo casu audiendus fuit? Responsum est negative: quia ex ea pecunia factus fuit locupletior: æquum autem non esset ipsum fieri locupletiorem cum damno, & detrimento Titii.

2 Fundamentum hujus regulæ tantum petitur ex æquitate naturali, de cujus ratione est, ut nemo ex alterius damno suum commodum aucupetur, cui æquitati servandæ sacro Canones diligenter invigilant. Ex hac eadem ratione procedit id, quod supra diximus ad reg. 15. *Odia restringi, &c.* ubi dictum est, concessiones, & privilegia, quatenus tendere possent in præjudicium tertii, stricte accipienda esse, itaut nihil, vel minimum, quantum fieri potest, illi præjudicent.

3 Notandum autem hic est cum Dyno discrimen, quod intercedere videtur inter

L præ-

præsentem regulam Canonicam, & inter citatam regulam Juris civilis, unde hæc regula desumpta est; quod in regula civili ponitur detrimentum, & injuria cum particula copulativa, dicitur enim; *jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento, & injuria fieri locupletiorem*; at in regula Canonica ponitur disjunctive *injuria*, *vel jactura*, quæ mutatio processisse videtur ex majori æquitate, cui Sacri Canones studuerunt: quia sicut fieri locupletiorem afficiendo alterum injuria simul & jactura, ita, & afficiendo solum alterutra videtur esse contra regulas æquitatis.

4 Notandum præterea est, regulam istam eo tendere, ut excludat capturam lucri ex aliena injuria, vel jactura factam auctoritate privata, & absque assistentia legis. Si enim locuples fias ex aliena re, cujus dominium legitime acquiras ex concessione legis, non peccas contra regulam. Exemplum habes ex rubr. *de Præscriptionib.* Si alienam rem bona fide possideas tanto temporis spatio, quantum satis est ad præscribendum, elapso eo tempore, ejusdem rei dominium tuum est, supposito quod reliquæ omnes circumstantiæ concurrant, quæ ad legitime præscribendum requiruntur, de quibus fuse diximus in explicatione reg. 2. & 3. hujus tituli in 6. Locupletaris igitur cum aliena jactura, sed ex concessione legis, per quam ex motivo publicæ utilitatis, & ne alioquin dominia rerum sint nimis incerta, & litibus obnoxia, statutum est, ut possessio tanti temporis bona fide continuata cum talibus circumstantiis fundet præscriptionem.

REG.

R E G. XLIX.

In pęnis benignior est interpretatio facienda.

1 DEsumitur ex l. *factum cuique* 197. §. in pœnalib. ff. *de reg. Juris*, l. penult. ff. *de pęnis*, c. pęnæ 18. de pœnit. dist. 1. aliisque juribus. Casus figuratur a Gloss. ex c. *Ex litteris* xI. *De constit.* Quidam Doctor Parisiensis, cum nollet obedire ordinationi Universitatis post primam, secundam, & tertiam monitionem, fuit ab eadem Universitate expulsus in pœnam contumaciæ, & privatus emolumentis, quæ ex Cathedra acquirebat. In ea tamen impositione illius pęnæ non fuit expressum, an deberet esse privatus illis emolumentis in perpetuum, an solum ad tempus, quamdiu duraret contumacia. Cum autem post aliquod tempus ipse a sua contumacia resipisceret, & Ordinationi Universitatis obediret, dubitatum fuit, utrum esset ad pristina jura restituendus? Consultus ea de re Innoc. III. respondit, restituendum esse. Pęna enim propter contumaciam impositam absque certa expressione perpetuitatis, intelligi debet in sensu mitiori, ut scilicet censeatur imposita ad tempus, quamdiu contumacia duraverit, quia pęnæ sunt potius molliendæ, quam asperandæ, ut dicitur in cit. l. penult. ff. de pęnis.

2 Hæc regula intelligenda est pro iis casibus, in quibus dubium est: utrum pœna per legem, aut per sententiam imposita sit gravior, aut mitior: in iis enim regulariter interpretationem sequimur mitiorem,

quia ut dicitur in l. 56. ff. de reg. Jur *semper in dubiis benigniora præferenda sunt*. Secus autem accidit, ubi nihil obscuritatis, & incertitudinis est circa genus pęnæ, quia tunc servantur verba legis, nec opus est interpretatione conjecturali.

3 Item intelligenda est eadem regula pro casibus, in quibus dubium est de aliqua circumstantia, ex cujus variatione posset pęna molliri, vel asperari: quia etiam tunc regulariter mitiorem interpretationem amplectimur, supposito, quod ceteroquin cum ea benigna interpretatione conservetur prudens dispositio, & justitia legis pęnalis. Inde fit, quod si verbum potest de se importare pęnam perpetuam, & pęnam temporalem, eligitur temporalis, ut patet in casu figurato ex cit. cap. *Ex litteris*. Item si aliquid prohibitum sit sub pęna, solet intelligi de pęna per sententiam ferenda, non autem de pęna ipso jure lata, nisi addita sit aliqua ex illis particulis, *ipso jure*, *ipso facto*, aut alia æquivalens, ut tradit Glos. ad hanc regulam v. *In pœnis*.

4 Demum ex eodem principio infertur, quod in pęnis, non debeat argui ad similia, puta a casu ad casum similem a persona ad personam, a pęna ad pęnam, a loco ad locum; sed sisti debeat intra limites casus expressi. Sic ex eo quod percussor Clerici incidat in censuram Canonis, *Si quis suadente* 27. 17. q. 4. non infertur, quod criminosus in alio genere delicti, sive æqualis gravitatis, sive etiam majoris, incidat in pęnam ejusdem Canonis. Item ex eo, quod lex aliena imponat alicui determinato generi personarum aliquam

quam pęnam, si delictum aliquod committant, non infertur, quod alia persona sub eo genere non comprehensa eamdem pęnam incurrat ex vi legis illius. Ex eo quod lex puniat delictum factum in tali loco, itaut constet legem habuisse respectum ad illum locum, non infertur ex vi illius legis, puniendum quoque esse eadem pęna delictum in alio loco factum, utcumque pro eodem similis ratio militare videatur. Ratio istorum omnium est; quia quamvis impositio pęnæ sit aliquid exactum a Justitia, attamen quod hæc, vel illa determinata pęna statuta per legem humanam subeunda sit pro aliquo particulari delicto, pendet a voluntate Legislatoris, qui potuisset, vel aliam imponere, vel etiam nullam, committendo illud delictum puniendum a Judice pęna aliqua arbitraria. Cum igitur voluntas Legislatoris non se extenderit nisi ad casus, & circumstantias expressas in lege, sequitur, statutum ejusdem legis non esse extendendum extra casus illos, & circumstantias.

5 Ista tamen intelligenda sunt quoad vim ejusdem legis pęnalis, & quoad rigorem obligationis in ordine ad ejus observationem, vel transgressionem. Ceterum negatur a Juristis etiam in ejusmodi legibus argui posse, ac debere a similibus ad similia, quoad dirigenda externa judicia, sententiamque in eis ferendam, & ordinem servandum: puta ex eo, quod lex tali modo disponat in uno casu dirigi posse, ac debere Judicem, quomodo gerere se debeat in alio casu simili, de quo lex nihil disponit. Vide Suar. hac de re fuse tractantem lib. *6.* de Legib. cap. 3.

R E G. L.

Actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem.

1 DEsumitur ex l. *Actus legitimus* 77. ff. de reg. Jur. Casus exponi potest ex c. *in Electionibus* 2. *de Elect.* in 6. Vacante quadam Ecclesia, Capitulares pro eligendo Prælato convenerunt ad scrutinium: quo absoluto, repertum est aliqua suffragia esse conditionata sub conditione suspensiva in eventum futurum dubium, ut v. g. Eligo Titium, si Navis ex Asia veniet; aliqua autem suffragia esse quoque limitata ad certum tempus, ut puta, eligo Titium usque ad tale tempus. Numquid ejusmodi suffragia censeri valida debuerunt? Responsum est, ea esse invalida, & habenda pro non adjectis, quia Electio est de eo genere actuum, qui exigunt consensum purum, & absolutum, nullique conditioni suspensivæ, aut diei alligatum.

2 Hæc regula non est ita intelligenda, quasi nullus omnino celebrari possit actus sub aliqua conditione, aut temporis determinatione conceptus: certum enim est plures ejusmodi conditionatos fieri posse, ut patet in multis contractibus; puta in contractu locationis, cum locatur domus ad certum tempus, in contractu venditionis, cum aliquid venditur sub aliqua conditione, quæ quamdiu non adimpletur, non censetur perfecta venditio, juxta textum expressum in l. *Hæc venditio ff.* 7. *De contrahenda emptione*, & sic de aliis pluribus, quæ sicut

cele-

celebrantur ex liberæ voluntatis arbitrio, ita & sub ea conditione celebrari possunt, quæ liberæ voluntati placuerit, dummodo aliunde non sit conditio a Jure reprobata.

3 Limitatur igitur intellectus præsentis regulæ ad ea genera actuum, quæ vel ex natura sua, vel ex dispositioni legis tales sunt, ut statim suum consequantur effectum, adeoque ipsorum substantiæ, seu validitati opponitur quælibet conditio suspensiva. Ejus generis sunt omnes illi actus, pro quibus valide faciendis præscripta est verborum forma, quæ sensum penitus habeat absolutum, & ab omni conditione deputatum. Exemplum habes in Sacramento Pęnitentiæ, Eucharistiæ, reliquisque, pro quibus certa forma requiritur habens sensum absolutum: unde si quis in Sacramentali confessione absolveret sub conditione suspensiva v. g. dicendo. *Ego te absolvo, si jejunaveris, &c.* proferendo ea verba per modum conditionis, itaut non aliter intendat absolvere, quam si pęnitens jejunaverit, valide, & proprie non absolvit; & sic de reliquis similibus. Exemplum etiam habes ex jure civili expressum in cit l. *Actus legitimi*, ff. de reg. Jur. in adoptione, in institutione hæredis, in emancipatione, aliisque pluribus, quæ ibidem, & apud Juristas in propriis tituli videri possunt.

4 Secus accidere solet, ubi actus nullam certam habet verborum formam, sub qua fieri debeat ex præscripto legis, qualis est v. g. Actus excommunicandi, aut aliam censuram infligendi. Ejusmodi enim actus poni possunt, & sæpe etiam poni solent sub aliqua conditione, & cum alligatione ad certum tem-

pus: quia non habent certam, & essentialem verborum formam præscriptam, neq; ulla lex prohibet in iis conditionem, aut diem apponi.

5 Notandum tamen hic est actus legitimos, de quibus loquitur regula præsens, quamvis appositionem diei, & conditionis excludant, posse tamen recipere modum. Ad hujus intelligentiam supponendum est discrimen inter modum, & conditionem in eo esse, quod conditio proprie sumpta habet effectum suspensivum, itaut quamdiu non fuerit actualiter purificata, actus non intelligitur perfectus. At modus proprie acceptus non suspendit dispositionem, & perfectionem actus; sed tantummodo obligat ad aliquid aliud ponendum concomitanter ad effectum actus, unde etiam eo modo nondum impleto adhuc actus suum effectum habet. Exemplum habes in l. *quibus dieb.* 40. §. *Thermus minor* ff. *De Conditionibus*, *& Demonstrationibus*, ubi narratur, quemdam condidisse testamentum, & declarasse hæredem, ac postea adjecisse, ut idem hæres teneretur ad dandum mille pro ædificando quodam monumento. Ea adjectio non fuit adjectio suspensiva, itaut hæres non posset adire hæreditatem, quamdiu illa mille non solvisset, sed solum fuit adjectio modi, unde in cit. l. declaratur, pro adeunda ea hæreditate satis fuisse, si hæres cautionem daret de solvendis illis mille.

6 Hinc habes rationem disparitatis, quare actus legitimi conditionem non recipientes, recipere tamen possint modum: quia scilicet ideo conditio ab illis actibus excluditur, quatenus vel ex natura sua, vel ex dispositio-

ſitione legis, non poſſunt habere effe-ctum, & validitatem ſuam ſuſpenſam: atqui adjectio modi non reddit effectum, & validitatem actuum ſuſpenſam, ut patet ex explicatione tradita; quinimò etiam modo non adimpleto adhuc actus perfectus eſt: ergo adjectio modi illis actibus non repugnat. Atque hic adverte doctrinam hanc potiſſimum valere pro iis actibus, qui poſtquam ſemel perfecti ſunt, non poſſunt amplius revocari, ſeu invalidari, prout ſunt Sacramenta novæ legis, quorum collatio, poſtquam valide poſita eſt, revocari poſtea, ſeu invalidari non poteſt. Idem proportionaliter dic de actibus civilibus, quorum validitas non ſuſpenditur uſque ad impletionem modi, adeoque etiam ante ipſam validi ſunt, niſi tamen fuerit intentio ponentis tales actus, eos non valere, niſi impleto illo onere, in quo caſu cenſerentur poſiti ſub conditione ſuſpenſiva.

7 Objici poteſt textus in l. 1. C. *De his, quæ ſub modo, &c.* ubi dicitur *modus in legatis, & fideicommiſſis aſcriptus pro conditione obſervatur*, unde inferunt Juriſtæ modum, & conditionem in jure æquiparari: ergo ſi actus legitimi, de quibus agitur in præſenti regula, conditionem non recipiunt, neque poterunt modum recipere; vel e converſo ſi modum recipiunt, poterunt quoque recipere conditionem.

8 Reſp. cum Gloſ. ad cit. legem v. *pro conditione*, æquiparari, & eſſe ſimiles conditionem, & modum, quoad neceſſitatem adimplendi id, quod in diſpoſitione, ſive conditionali, ſive modali adjectum eſt: ſecus au-

tem quoad vim suspensivam ejusdem dispositionis. Unde ut advertit eadem Gloss. si aliquid relictum tibi sit sub modo, potes agere ad illud recipiendum etiam antequam modum adimpleveris, præstita tantum cautione de eo adimplendo; non posses autem ita agere, illudque exigere, si dispositio fuisset conditionata, & nondum conditionem adimpleveris.

9 Ex hactenus dictis clare deducitur, totam hanc regulam procedere circa conditiones de futuro, dubioque eventu, quarum proprium est reddere dubiam, & suspensam dispositionem, seu actum conditionatum, quamdiu conditio non purificatur. Unde Nav. in man. c. 26. n. 12. infert non excludi ab actibus legitimis conditionem de præterito, quia talis conditio non reddit actum dubium, & suspensum. Hanc in rem facit cap. 2. De Baptismo, ubi pro aliquo casu conceditur præmitti posse formæ baptizandi aliquam conditionem de præterito, ut puta si prudens dubium sit, an aliquis sit baptizatus, baptizari posse his verbis præmissis: *si baptizatus es, non te baptizo: sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c.*

10 Quærunt hic Canonistæ, utrum inter reliqua Sacramenta, etiam Matrimonium sit de eo genere actuum legitimorum, qui conditionem non recipiunt, hoc est, utrum possit Matrimonium conditionem suspensivam recipere necne? In qua quæstione divisi sunt in diversas sententias, ut videri potest apud Barb. qui tandem in eam sententiam inclinat, ut censeat Matrimonium conditionis propriæ, ac suspensivæ esse capax. Ratio ipsius est: quia Matrimonium

non

non habet certam verborum formam præſcriptam, nec aliunde datur ulla lex prohibitiva, quæ directe, vel indirecte prohibeat Matrimonium contrahi ſub conditione ſuſpenſiva: ergo &c. Nec obſtat per ipſum, quod Matrimonium ſit verum, & proprium Sacramentum: Nam Chriſtus Dominus ſubſtantialia Matrimonii quoad materiam, & formam, naturamque contractus illius non immutavit, ſed totum illum, contractum elevavit ad eſſe Sacramentale. Quare, ſi quatenus contractus eſt recipit conditionem, recipit etiam, ſeu non excludit quatenus Sacramentum.

11 Contrarium tamen ſentiunt plerique ex Theologis, inter quos S. Th. in 4. diſt. 29. q. un. art. 3. quæſtiunc. 3. S. Bonav. & alii, quos citat Th. Sanch. *de Matrim. l.* 5. *diſp.* 8. *n.* 3. *in fin.* & Fagnan. in c. *Super eo* 5. *De condition. appoſitis n.* 3. *in fine*.

12 Hanc quæſtionem ſufficiat hic tantum indicaſſe; pertinet enim ad tractatum de Matrimonio, & aliunde per temporis anguſtias eam pro dignitate examinare, & reſolvere non licet. Si quis tamen ejus notitiam habere velit, conſulere poterit prædictos Auctores in citatis locis.

REG. LI.

Semel Deo dicatum non eſt ad uſus humanos ulterius transferendum.

1 DEſumitur ex c. *Ad hæc* 4. *De religioſ. domibus*, & ex aliis textibus, quos abunde citat Gloſſ. in eod. cap. *Ad hæc v. Mundanis uſibus*; ex quo etiam caſus figu-

rari poteſt. Deputatus fuit quidam locus auctoritate Eccleſiaſtica ad uſum hoſpitalitatis, & proviſionem pauperum. Poſt aliquod tempus voluerunt quidam eumdem locum convertere in domum ſæcularem. An id liceret, interrogatus fuit ab Epiſcopo Ariminenſi Urbanus III. qui reſpondit, quod, ſi locus ille fuerat ita deputatus, non debuit amplius mundanis uſibus deputari, cum eſſet locus religionis: ſicut de veſtibus, & ligneis vaſis, & aliis utenſilibus ad cultum Religionis per Pontificem deputatis, antiqua conſuetudo indubitanter obſervat, & venerabilium Patrum edocent ſanctiones, ut ſcilicet ad ſæculares uſus non convertantur.

2 Hæc regula inducta eſt favore Religionis, & cultus divini, cui poſtquam ſemel res aliqua dicata eſt, non decet eamdem ad uſus ſæculares redire; ex qua ratione regula extenditur hic a Gloſſa etiam ad rem alienam, ſuppoſito quod fuerit conſecrata, ut puta ſi artifici ſubripiatur Calix, eumdemque Epiſcopus conſecret, non debét amplius reddi artifici ille Calix, ſed tantummodo ejus æſtimatio, qui caſus eſt ſpecialis, in quo res non debet reſtitui ſuo priori domino, juxta textum expreſſum in c. *Comperimus* 2. 14. q. 6. Quod autem dicitur de Calice, intelligendum quoque eſt de qualibet alia re inanimata. Dixi *de re inanimata*: quia in re animata, id aliquando non procedit, ut habes exemplum in Servo, qui ſi Sacro Ordine initietur, contradicente ſuo domino, ejuſque ſervitutem neſcientibus Epiſcopo ordinante, & Præſentatibus, reddi debet Domino ſuo; ex cap. *frequens* 10. diſt. 54.

dist. 54. quod statutum fuisse videtur, ne præberetur servis occasio liberandi se culpabiliter a conditione captivitatis.

3 Notat tamen hic eadem Glofs. ad præsentem regulam, quod hic dictum est de re Deo dicata ulterius non transferenda ad humanos, seu sæculares usus, intelligi debere, quamdiu res eamdem formam retinet; secus autem forma mutata, ut puta si urgeat necessitas redimendi captivos, aut aliquid simile, & aliunde pretium non suppetat, venduntur nonnunquam sacra vasa etiam laicis, confracta tamen, & minuta, non autem integra, ex c. *Hoc jus* 2. 10. q. 2. Idem notat dici in regula *Dicatum*: unde infert bona Ecclesiæ non dicata vel consecrata posse transire ad humanos actus. Notat demum particulam illam *ad usus humanos*, idem significare ac ad usus sæculares, seu sæcularium personalium: censet enim non esse universaliter prohibitum per hanc regulam aliquid Deo dicatum converti in aliquem usum Clericorum, nisi aliunde ipsa rei qualitas, & specialis conservatio talis sit, ut indecens quoque videatur eamdem ad usum Clericorum converti.

4 Occasione hujus regulæ institui posset quæstio, Utrum Religiosus solemniter Deo dicatus per professionem, possit saltem ex dispensatione Summi Pontificis transferri ad vitam sæcularem contrahendo Matrimonium? Sed cum hæc quæstio aliquas habeat difficultates, non est locus hic immorandi. Videri potest S. Th. 2. 2. q. 88. art. 11. Barb. in Collectan. ad c. *Cum Monasterium*. 6. De statu Monach. n. 13. aliique ab ipso citati.

REG.

REG. LII.

Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.

1 DEsumitur ex l. *Si se non obtulit* 4. §. *Condemnatum* ff. *De re judicata* l. *non putavit* 8. §. *Non quævis* ff. *De bonorum possessione contra tabulas*, aliisque pluribus textibus. Casus poni potest ex c. *Si verum* 2. 31. q. 2. Titius sponsalia contrahit cum Berta infantula nolente, & pro viribus contradicente, ex qua ratione non fuerunt valida. Postea idem Titius contraxit Matrimonium cum alia volente, & assentiente, in qua nullum erat impedimentum. Numquid iste secundus contractus validus fuit, eidemque nullum impedimentum præbuit primus contractus Sponsaliorum factus cum Berta? Responsum est affirmative: quia prima illa sponsalia fuerunt nulla: quod autem nullum est, non præstat impedimentum. Item casus figurari potest ex c. *Congregato* 53. *De Elect.* Canonici Capitulares convenerunt ad electionem Prælati, ex quibus 13. sua suffragia dederunt in favorem Titii, alii 18. in favorem Caii. Quia tamen Cajus erat indignus propter imperitiam litterarum, adeoque inhabilis ad Prælaturam, ideo reliqui 13. fecerunt capitulariter decretum electivum Titii, & petierunt illud confirmari a Summo Pontifice, exponentes quod electores Caii valde deliquissent, eligendo scienter indignum, unde in pœnam censendi erant pro ea vice privati potestate eligen-

gendi. In eo casu numquid confirmanda fuit electio Titii facta a minori numero, an potius eidem impedimentum præbuit electio Caii facta a numero majori, & nondum per sententiam cassata? Resp. est, fuisse confirmandam electionem Titii supposito quod Cajus electus a majori numero non sit idoneus ad regimen pastorale: quia electio Caii fuit de jure nulla, ideoque impedimentum præbere non potuit confirmandæ electioni Caii.

2 Ratio, & fundamentum hujus regulæ est manifestum: quia quod de jure nullum est, non producit effectum, adeoque impedimentum non præbet, cum perinde se habeat, ac si factum non fuisset. Inde est, quod, ut habetur in l. *Si dari* 25. ff. de Verbor. obligat. Si factæ fuerint duæ stipulationes, quarum prima non valeat, secunda subsistit. Item si alicui relictum sit legatum, ut ex pluribus servis unum sibi eligat, aut ex pluribus vasibus unum vas, quod placuerit; ipse autem unum eligat, sed electione invalida, ut puta, quia loco eligendi servum eligit liberum, aut quia ei non fuerunt exhibita omnia, inter quæ facienda erat electio; tunc datur locus iteratæ electioni, ut sumitur ex l. 2. cum tribus seqq. ff. *De Optione, vel Elect. legata*; & sic de aliis similibus.

3 Notandum hic tamen est, particulam illam negativam; *Non sortitur effectum* intelligi debere universaliter, itaut omnem effectum excludat: contingit enim aliquando aliquem actum fieri, qui quamvis secundum se sit invalidus, attamen aliquem effectum ponit, & impedimentum præstat ad aliud. Exemplum habes ex Jure Civili l.

Li-

Licet transferam 20. & l. *Ex part.* 22. ff. *de adimendis, vel transferendis legatis*, in testatore, qui legavit Titio 100. sed postea illud legatum transtulit in Cajum non capacem illius legati: quamvis enim in eo casu illa translatio Legati in Cajum fuerit invalida, non propterea dicenda fuit persistere dispositio facta in favorem Titii; adeoque eadem translatio legati quamvis invalida, habuit tamen hunc effectum, ut Titius prætendere non posset illud legatum. Ratio est: quia pro adimendis legatis attenditur nuda voluntas Legatoris, quæ satis cognoscitur noluisse, ut Titius legatum haberet, quando illud in alium transtulit.

4 Aliud quoque exemplum habes in jure Canonico veteri expresso in c. *Unico. De Sponsalibus* in 6. Olim ex sponsalibus etiam invalidis, & nullis, dummodo non essent nulla in defectu consensus, oriebatur impedimentum justitiæ publicæ honestatis, per quod Sponsus prohibebatur contrahere Matrimonium cum consanguineis Sponsæ, & vicissim Sponsa contrahere cum consanguineis Sponsi. Actus igitur de jure invalidus præstabat impedimentum. Sed hoc ideo fuit, quia ut ibidem explicat Glos. Impedimentum justitiæ publicæ honestatis introductum fuit propter honestatem quamdam, & decentiam, quæ petebat, ut post consensum datum in unam non contraheretur cum consanguinea ipsius; quæ ratio militare videbatur, quia e iam ex illis oriebatur ea communis hominum apprehensio non posse amplius absque indecentia consentiri in consanguineam illius, cum qua primo consensum fuit, etiam

ubi

ubi sponsalia ex alio capite essent invalida. Nunc tamen aliud juris servatur post Concil. Trid. quod sess. 24. De reform. Matrimonii c. 3. prorsus tollit justitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt: ubi autem valida fuerint, decernit, ut primum gradum non excedant: quod decretum procedere tantum in sponsalibus de futuro, non autem in Matrimonio, declaravit authentice S. Pius V. in constit. quæ incipit *Ad Romanum* edita die prima Julii anno 1568. adeoque in Matrimonio durare impedimentum in omnibus illis casibus, & gradibus, quibus de jure veteri ante prædictum decretum Concilii introductum erat.

5 Demum ejusdem rei exemplum est in transgressionibus legis, & actionibus malis, quæ quamvis a jure approbatæ non sint, & debeant pro infectis haberi juxta regulam inferius explicandam: *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi*, relinquunt tamen effectum aliquem nempe reatum ad pœnam, ratione cujus transgressores illi sæpe sunt impediti ad hoc, ut promoveantur, aut aliquod commodum acquirant, quod ceteroquin consequi potuissent, ut sumitur ex c. 1. 2. & 3. dist. 50.

R E G. L I I I.

Cui licet, quod est plus, licet utique quod est minus.

1 DEsumitur ex l. *Non debet* 21. ff. de reg. Juris. Casus figurari potest ex

c. *Ex*

c. *Ex p.* 27. *De Decimis* de quo supra dictum est in explicatione regulæ Odia restringi, &c. Concessit Summus Pontifex quibusdam Monachis privilegium percipiendi decimas de laboribus terræ Parochiarum suarum. Post aliquod tempus facta fuerunt novalia, hoc est exculta fuit quædam terræ pars inter easdem Parochias, quæ retroactis temporibus ab hominum memoria nunquam fuerat exculta. Quæsitum est, utrum etiam ex illis Novalibus percipi deberent Decimæ? Responsum est affirmative propter rationem hujus regulæ, quia si illis Religiosis concessum fuerat quod est plus, ut scilicet percipere possent Decimas integras de Parochiis suis, censendum fuit concessum esse etiam minus, ut videlicet percipere possent etiam decimas de Novalibus.

2 Hæc regula intelligenda est pro iis casibus, in quibus fieri potest extensio, adeoque in iis, quæ sunt conformia Juri communi, & propterea censentur favorabilia: secus autem pro casibus odiosis, ut puta in privilegiis, & dispensationibus derogantibus juri communi, ex qua ratione in c. *Tua* 25. *de Decimis* dicitur concessio Laicis facta de percipiendis decimis non esse extendenda ad novalia, adeoque in eo casu, cui licet quod est plus, non licet quod est minus, quia scilicet est casus odiosus, seu derogans juri communi, juxta quod Decimæ non solvuntur Laicis, sed Clericis, ut explicatum est in reg. 15. *Odia restringi*.

3 Item plus hæc regula intelligenda est pro iis casibus, in quibus plus, & minus, sunt ejusdem generis, & qualitatis: secus

aa-

autem si diversæ qualitatis, ut late declarat Barb. in tract. de locis communibus argumentor. Juris loco 67.

4 In casibus igitur sub regula comprehensis valet argumentatio a majori affirmative ad minus, ut v. g. Ex eo, quod quis testamentum faciendi facultatem habeat, inferri potest eumdem posse etiam donare causa mortis, ut de facto infertur expresse in l. *Filius Familias* 7. *in fine*, ff. *De Donationib.* quia testamentum facere plus est, quam aliquid donare causa mortis. Item ex eo quod Judex licet invitus dari possit ex l. *Munerum* 18. §. *Judicandi*, ff. *de muneribus*, *& honorib.* infertur, eumdem dari quoque posse, cum ignorat se dari, quod minus est: & sic de aliis similibus.

5 Inde est, quod docent communiter Canonistæ, valere quoque argumentationem a minori negative ad majus, hoc est ex eo quod non liceat id, quod minus est, inferri posse a fortiori, nec licere, quod majus, quod expresse etiam dicitur in c. *Cum illorum* 22. *de sent. excom.* ubi ex eo, quod Archiepiscopis, & Episcopis sit negata facultas absolvendi eos, qui excommunicati sunt propter percussionem Clerici, infertur negatam quoque ipsis censeri debere facultatem dispensandi cum iisdem excommunicatis, ut ad Ordines possint promoveri. Ex eadem ratione, qui prohibitus est a minoribus honoribus, censetur quoque prohibitus a majoribus, & sic de aliis; quod potissimum procedit, ubi prohibitio illa fundatur in delicto, ut notat Mascard. de probat. (concl. 1252. n. 2.) Secus enim nonnunquam accidit, ubi in

in aliena causa speciali fundatur, puta in mandatis Principis, quae diligenter servanda sunt, adeoque si sit mandatum de providendo beneficio majori, illud tantummodo provideri poterit; non autem beneficium minus, ut habes exemplum in c. *Cui de non Sacerdotali* 27. *de praebend. in* 6. de quo dictum est supra in explicatione reg. 35. *Plus semper in se continet &c.*

6 Contra id, quod supra diximus, regulam istam non procedere in casibus odiosis, seu derogantibus juri communi, obiici potest ex c. *Per Venerabilem* 13. *Qui filii sint legitimi*, ubi ex potestate legitimandi in ordine ad concedendam habilitatem ad actus nobiliores, videtur inferri potestas legitimandi in ordine ad actus ignobiliores, per illa verba: *quod in majori conceditur, licitum esse videtur & in minori*: potestas enim legitimandi est in genere odioso: quare si in ea admittitur ea extensio a majori ad minus, dicendum erit praesentem regulam locum habere etiam in odiosis.

7 Ad hanc difficultatem rejectis aliorum solutionibus, respondet Barb. ad praesentem reg. n. 8. argumentum illud a majori concesso ad minus, non esse verba ipsius Pontificis id asserentis, sed partis proponentis, & petentis legitimationem etiam pro obtinenda habilitate ad actus ignobiliores: & de facto patet ex contextu ejusdem capitis, Summum Pontificem motum fuisse ad concedendam praedicto modo legitimationem, non ex vi illius illationis, seu extensionis, sed aliunde, videlicet ex auctoritate Novi, & Veteris Testamenti, ut ibid. videre est.

REG.

R E G. L I V.

Qui prior est tempore, potior est Jure.

1 HÆc regula sumpta est ex l. *Quoties utriusque* 98. ff. *de reg. jur.* Casus proponi potest ex c. *Cum certum* 1. *De majoritate, & obedientia*, ubi Gregorius formam præscribens novæ Angelorum Ecclesiæ, & in quibusdam ejus Regni civitatibus Sedem Episcopalem constituens declarat inter eosdem Episcopos eam imposterum servandam esse distinctionem honoris, ut ille prior habeatur, qui prior fuerit ordinatus. *Vide Onnate tom.* 2. *pag.* 996. Exemplificari quoque idem posset ex c. *Eum, cui* 7. de præbend. in 6. in casu, quo Summus Pontifex præcipit provideri Titio beneficium, si quod vacaret alias proxime vacaturum in quadam Ecclesia; & post aliquod tempus simile præceptum dedit, ut provideretur beneficium Cajo: in quo casu declaratur ibid. præferendum esse Titium in assecutione præbendæ: quia videlicet est prior tempore quoad consecutionem rescripti. Demum exemplificari potest in pluribus creditoribus, ex quibus qui creditum antiquius habet, prius satisfaciendus est a debitore, quam creditores reliqui, si cetera sint paria.

2 Usus hujus regulæ satis evidenter apparet, quando unus alterum præcedere debet in aliquo actu faciendo, aut in aliquo signo honoratæ præeminentiæ, ut puta ceteris paribus, qui prior est tempore, primum lo-

locum habet in sedendo, in dando suffragia, in subscribendo, & sic de reliquis.

3 Dixi *ceteris paribus*. Secus enim accidit, quando aliqua circumstantia intervenit, quæ prævalet majori antiquitati temporis. Sic receptus auctoritate Sedis Apostolicæ in Canonicum alicujus Ecclesiæ, debet in assecutione præbendæ præferri ceteris, qui recepti fuerint in Canonicos ejusdem Ecclesiæ auctoritate alicujus inferioris Collatoris ex c. *Ii*, *qui* 12. *de præbend. in* 6. quia videlicet concurrit reverentia, quæ debetur Sedi Apostolicæ. Item si aliqua res, puta aliquod prædium vendatur Titio, & postea idem vendatur Cajo, simulque eidem Cajo actualiter tradatur possessio prædii. Cajus præfertur Titio quoad detinendum dominium prædii, quamvis Titius sit prior tempore, quia scilicet in favorem Caii stat adminiculum actualis possessionis, quod prævalet prioritati temporis Titii, ex l. *Quoties* 15. C. *De rei vindicatione*. Ac propterea Titius pro eo casu habet solum jus ex empto ad exigendum, ut sibi a venditore, qui fidem contractus fregit, præstetur quanti sua interest, juxta textum expressum in l. *Qui sibi hæreditatem* 6. C. *de hæreditat, vel actione vendita*. Item creditrix dotalis præfertur etiam quibusvis anterioribus creditoribus, ut tradit Gloss. ad præsentem reg. ex l. *Assiduis* 12. C. *qui potiores in pignore*; nisi tamen de duplici credito dotali quæstio esset, in qua locum haberet regula præsens, ut qui prior est tempore, potior sit jure. Idem dic de aliis similibus.

4 Notandum autem est regulam istam

pro-

procedere quoad determinandam prælationem juris unius personæ, præ jure alterius; non autem quoad determinandam prælationem unius actus præ alio. In his enim sæpe contingit oppositum, videlicet actum illum alteri prævalere, qui posteriori tempore positus fuerit; quod specialiter apparet in actibus ab unius, ejusdemque voluntate pendentibus, aut puta in duobus testamentis ab eodem Titio factis, quorum posterius prævalet in duabus legibus contrariis ab eodem Legislatore successive promulgatis, quarum posterior viget, & sic de reliquis. Ratio quare in his actus posterior prævalet, est, quia voluntas, a qua illorum actuum validitas pendet, per actum posteriorem censetur revocare priorem.

R E G. L V.

Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra.

1 Desumitur ex l. *Secundum naturam* 10. ff. *de regul. jur.* Casus a Gloss. figuratur ex c. *De lapsis* 5. 16. q. 6. Titius Sacerdos propter delictum perpetratum condemnatus fuit ad agendam toto vitæ tempore pœnitentiam in quodam Monasterio. In eo casu statutum fuit, ut res ipsius traderentur Monasterio, ut Monasterium de illius correctione sollicitudinem gerens, de ejus quoque rebus haberet subsidium, quia qui sentit onus, sentire debet etiam commodum. Ex eadem quoque ratione decernitur in c. *Certificari* 9. *De Sepulturis*, ut si quis sepulturam eligat extra

suam

ſuam Eccleſiam Parochialem, ſolvi tamen debeat Eccleſiæ Parochiali portio Canonica juxta conſuetudinem regionis, quia videlicet, ſicut Eccleſia Parochialis curam, & ſollicitudinem illius habuit, ita pariter debet eſſe particeps emolumentorum. Demum ex eadem ratione ſtatuitur in c. *Significatum XI. de Præb.* ut Clericus fructum, & emolumentum percipiens alicujus Eccleſiæ, teneatur quoque eidem Eccleſiæ famulatum illum præſtare, qui annexus eſt ſuæ præbendæ, cum beneficium detur propter officium c. fin. *de reſcr. in 6.*

2 Hæc regula in duas partes, ſeu potius in duas regulas dividitur, quarum prima eſt: qui ſentit onus, ſentire debet commodnm; altera autem in his verbis *& econtra* incluſa eſt: qui ſentit commodum, ſentire debet onus. Utraque iſtarum partium fundamentum habet ab æquitate, ut de prima conſtat ex cit. l. 10. ff. de reg. jur. ubi dicitur: *ſecundum naturam eſt commoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda*; de altera autem ex l. unica §. *pro ſecundo* C. de caducis tollendis, ubi habetur: *neque enim ferendus eſt is, qui lucrum amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.*

3 Intelligenda tamen iſta ſunt, ſi commodi, & oneris ſit eadem prorſus ratio, & cauſa: ſecus autem ubi eſſet diverſa ratio, ut notat Bart. ad cit. l: *Secundum naturam*, ſumiturque ex pluribus juribus ibid. allegatis a Gloſſ. Exemplum habes in leg. *Si negotia abſentis XI. ff. De negotiis geſtis*, ubi dicit, quod ſi quis negotia abſentis, & ignorantis gerat, ac præſertim ſi nomine

ejuſ-

ejusdem absentis, & ignorantis aliquod negotium tractet, quod non sit solitus absens facere, veluti aliquam negotiationem insolitam ineundo; tunc præstare tenetur non solum culpam, & dolum, sed etiam casum: unde si quod damnum ex ea re secutum fuerit ipsum sequetur, lucrum autem sequetur absentem. Ratio est: quia in eo casu intervenit culpa ipsius, immiscendo se in solito negotio nomine absentis, & ignorantis, cui culpæ imputare debet damnum, quod sentit, non autem ipsi negotio secundum se. Item aliud exemplum habes in l. *Sed & Socius* 17. §. *si absenti* ff. *pro socio*, ubi dicitur, quod si duo fecerint inter se contractum societatis, & unus illorum societati renunciet, Socio suo absente, id, quod interim renunciator acquirit, quamdiu absens hoc sciat, commune est; detrimentum autem est illius solum, qui renunciavit: econtra si absens lucretur, ad eum solum pertinet lucrum; commune autem erit detrimentum Ratio etiam est, quia ille renuncians est in culpa, cui imputare debet damnum, quod sentit, non autem negotiationi. Et sic de pluribus aliis.

4 Idem proportionaliter dicendum est, ubi lucrum ex aliqua re percipitur non ex vi præcisa ejusdem rei, sed ratione privilegii, aut ratione qualitatis personæ, quæ inhabilis sit ad incommodum sentiendum. Exemplum habes ex l. Ult. C. *De legitima tutela*. Non obstante enim, quod plerumque, ubi successionis est emolumentum, ibi & tutelæ onus esse debeat ex Inst. *De legitima patronorum tutela* §. ult. minores tamen quamvis successionis emolumentum non amittant,

non propterea veniunt ad tutelæ gravamen; unde sentiunt commodum, & non onus propter infirmitatem ætatis. Idem dic de aliis similibus casibus.

REG. LVI.

In re communi potior est conditio prohibentis.

1 DEsumitur ex l. *Sabinus* 28. ff. *de Communi dividundo*, l. *Parietem* 7. ff. *De servitutibus urbanorum prædiorum*, aliisque Juribus hic citt. a Glos. ex quibus etiam casus multipliciter figuratur, ut V. G. in duobus conjugatis, quorum uni non licet, altero invito, in Religionem ingredi, ex c. *Notificasti* 2. 33. qu. 5. In duobus habentibus communem parietem, quorum neuter potest parietem illum demoliri, altero prohibente, ex cit. l. *Parietem*. In Canonicis pro electione facienda congregatis, qui non possunt devenire ad formam compromissi; uno ipsorum prohibente, ex c. *Quia propter* 42. *de Elect.* juncta ibid. Glofs. v. *Vice omnium*: & sic de pluribus aliis similibus.

2 Sensus hujus regulæ est, cum aliqua res ad duos, plures principaliter pertinet, & omnes de illa re disponere velint. unus autem dissentiat: potiorem esse conditionem illius dissentientis, hoc est potius esse deferendum illius unius dissensui, quam communi consensui reliquorum, ac proinde dispositionem illam in eo casu, in quo unus dissentiat, fieri non posse.

3 Ratio hujus regulæ est: quia æquitas petit,

petit, ut unicuique jus suum servetur, eoque non privetur invitus; quam in rem etiam facit l. 74. ff. de reg. Jur. *Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri*; unde in l. *Justitia* 10. ff. *de Just. & jure*, pręcepta Juris esse dicuntur, *honeste vivere*, *alterum non lædere*, *suum unicuique tribuere*.

4 Ex hac ratione deducitur, præsentem regulam procedere, etiamsi, qui volunt de illa re communi disponere, intendant aliquod, quod ceteroquin in commune omnium commodum redundaret, ut puta, si velint diruere communem parietem, ut postea illum melius ædificent: nam etiam tunc sola unius prohibitio efficax est ad impediendum, ut sumitur ex cit. l. *Parietem*, ubi dicitur Jus alicui non esse parietem communem demoliendi, & reficiendi, *quia non solus Dominus est*.

5 Intelligenda tamen ista sunt de iis dispositionum generibus, ex quibus aliquod præjudicium nasceretur socio; secus enim accidit, ubi socii nil interest, ut puta si quis vellet eumdem parietem incrustare, vel pingere, vel aliud simile facere, ut ex aliquot Juribus notat Glos. ex quibus nihil præjudicii redundat in Socium. Item intelligenda sunt, supposito quod lex ex aliqua urgenti causa publicæ utilitatis pro aliquo casu non decreverit, sufficientem esse consensum majoris partis pro aliqua dispositione facienda, ut est exemplum in c. 3. *De Jure patronatus*: quod si plures Patroni habentes Jus præsentandi discordent in præsentando, præferri debeat præsentatus a majori parte, de quo casu diximus in explicatione regulæ *Quod*

omnes tangit 29. hujus tituli, quæ huic præsenti regulæ consonat, pro cujus ulteriori intelligentia, vide quæ ibid. dicta sunt.

R E G. L V I I.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.

1 DEsumitur ex l. *in contrahenda venditione* 132. ff. *de reg. Jur.* l. *Cum in lege venditionis* 33. ff. *De contrahenda emptione*, l. *Veteribus* 39. ff. *de pactis*, aliisque Juribus. Casus figuratur ex cit. l. *Cum in lege* in aliquo contractu, puta in contractu venditionis, in quo venditor conditionem aliquam, seu pactum apposuerit, cujus verba ambigua sint, & multiplicis sensus capacia, quorum aliquis magis faveret venditori, alter autem minus. Pro tali casu statutum ibi est, primum spectari debere, quid actum sit, hoc est spectandas circumstantias, ex quibus rationabiliter, & prudenter desumi possit ambiguæ orationis interpretatio: quod si nullatenus ex circumstantiis ipsis colligi illa non possit; tunc verba illa in eo casu accipi debeant, in quo magis noceant Venditori, qui suæ culpæ imputare debebit, quod contra ipsum interpretatio fiat, cum legem, seu pactum dicere potuerit apertius.

2 Hæc regula locum habet præsertim in contractibus, ubi nomine legis intelligitur pactum a contrahentibus adjectum, quomodo etiam sumitur in l. *Contractus* 23. ff. *de reg. Jur.* in l. *Legem* 10. C. *de pactis*, aliisque Juribus. Item procedit hæc regula, ubi pa-

ctum

ctum adjectum, non potest aliunde ex circumstantiis explicari; tunc enim explicandum est in sensu minus favorabili ei, qui *illud* apposuit. Quod si is prætendat se in alio sensu locutum esse, incumbit ei onus id probandi; & si in tali probatione deficiat, prævalet explicatio ipsi magis nociva.

3 Inter reliquas autem circumstantias, ex quibus nonnumquam sumi potest interpretatio pacti ambigui in partem magis favorabilem ei, qui pactum apposuit, una est, si contractus, aut pactum ipsum alias redderetur inutile. Exemplum habes in l. *Eum qui* 41. ff. De Verb. Obligat. Quidam stipulatus est & pactum adjecit, ut solutio fieri deberet a debitore Kalendis Januariis, non explicando tamen utrum fieri deberet primis Kalendis, an secundis, an tertiis &c. seu utrum solutio fieri deberet Kalendis Januarii anni proxime venturi, an anni secundi, an tertii &c. Pro eo casu decretum est intelligendum esse pactum illud de Kalendis venturis anno proxime sequenti, adeoque explicandam esse illam stipulationem ambiguam in sensu magis favorabili ei, qui ipsam apposuit. Ratio est: quia alias stipulatio illa redderetur inutilis, quia posset debitor pro suæ voluntatis arbitrio semper differre solutionem ad annos futuros ulteriores, & ulteriores.

4 Quæri potest utrum non solum in Contractibus, sed etiam in aliis actuum generibus, puta in testamentis, in rescriptis, in legibus, in Judiciis &c. semper, & universaliter interpretatio fieri debeat contra eum, qui talem actum ponit. Sed quia pro his res est ex particularibus principiis earumdem

materiarum, non autem ex vi hujus regulæ decidenda, non est hic locus longius immorandi. Plura illorum indicantur hic a Glossa, ubi videri possunt.

R E G. LVIII.

Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.

1 Desumitur ex c. *Sicut* 13. c. *quanto* 18. *De Jurejurando*, c. 1. eod. tit. in 6. cap. 1. & seqq. 22. q. 4. aliisque Juribus. Exemplum poni potest ex cit. c. *Sicut*, ubi casus exponitur de Priore cujusdam Monasterii, qui iracundiæ calore succensus juravit, se in Monasterio, in quo professus erat, ulterius cum alio quodam Monacho non mansurum. Ea recognita Urbanus III. injungi præcepit eidem Priori talem pœnam, ut alii in exemplo ejus deterriti aliquid simile facere pertimescerent, simulque decrevit, ut idem Prior in Claustro, quippe quod abjurare non potuit, stabili proposito permanens injunctam sibi pœnitentiam exequeretur.

2 Ratio hujus regulæ indicatur ex citat. c. *Quanto*, & in cit. c. 2. *De jurejurando in 6.* quia scilicet juramentum non fuit institutum, ut esset vinculum iniquitatis. Huc etiam facit reg. 6. hujus tituli supra explicata. *Nemo potest ad impossibile obligari*, ubi diximus sub nomine impossibilis contineri etiam ea, quæ sunt impossibilia Jure, hoc est, quæ prohibita sunt, & bonis moribus adversantur: unde in c. *Si vero aliquis* 8. *De jurejurando*, traditur generalis doctrina, servandum esse ju-

juramentum, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ.

3 Quæri potest, quid intelligatur in regula per bonos mores? Ratio dubitandi est: quia boni mores multipliciter dicuntur. Alii enim ita vocantur, quia præcepti sunt a Jure naturali, eidemque conformes: alii, quia præcepti a Jure Divino: alii, quia præcepti a Jure Canonico: alii demum, quia præcepti a Jure civili. Nunquid autem de istis omnibus, & singulis bonorum actuum generibus intelligendus est textus præsens?

4 Respondetur extra controversiam esse, per bonos mores in præsenti textu intelligi debere tum actus a jure naturali præceptos, tum etiam actus præscriptos a Jure Divino & Canonico, quia omnia ista jura violari non possunt absque salutis dispendio. Sed & intelligi quoque debent ex eadem ratione boni mores civiles, ubi tales absque culpa violari non possint. Secus autem est, ubi actus est a Jure civili prohibitus in hoc sensu, quod sit ab eodem Jure quoad forum externum invalidatus; ceterum nihil culpæ pro foro conscientiæ in se contineat: Ejusmodi enim actus interposito juramento confirmatur. Exemplum habes in cap. *Cum contingat* 28. *De jurejurando*. Quamvis enim de jure civili, nulla sit alienatio facta sine auctoritate Judicis a muliere de rebus dotalibus, aut sibi donatis propter nuptias, ut constat ex auth. *Sive a me*, C. ad *Senatus consult. Vellejanum*; si tamen alienationi, juramentum apponat, eamdem confirmat. Videri potest Azor. p. 1. lib. 11. cap. 7. ubi pluribus hanc rem prosequitur.

R E G. L I X.

Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eumdem.

1 DEsumitur ex l. *In condemnatione* 133. §. ult. ff. de reg. Jur. Casus figurari potest ex c. *Debitores 6. De jurejurando*. Titius Usurarius mutuavit Cajo pecuniam sub usuris. Post aliquod tempus reddidit Cajus pecuniam mutuatam, sed nihil solvit de Usuris: numquid in eo casu Titius usurarius habuit jus cogendi Cajum ad solvendas usuras? Responsum est negative, quod procedit propter rationem hujus regulæ: quia scilicet etiamsi Titius usurarius reciperet illas usuras a Cajo, reciperet indebitum, unde & restituere teneretur eidem Cajo. Dolose igitur peteret, quia dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eumdem. Excipe tamen, nisi Cajus juramento promisisset se soluturum usuras: quia tunc, si non ratione justitiæ, saltem ratione juramenti, & ex virtute Religionis solvere teneretur, quamvis postea solutas repetere possit, & Usurarius reddere teneatur.

2 Ratio hujus regulæ est: quia cum in illo petente non possit esse justa causa petendi, imo statim appareat mala fides, statim etiam fallere, & circumvenire videtur: ut quid enim petit id, quod statim restituere tenetur, nisi ut decipiat, & circumveniat?

3 Duo tamen circa hanc regulam hic notantur a Glossa. Primum est, ipsam procedere, quando res, quæ petitur, statim resti-

restituenda esset ei, a quo petitur: secus enim esset si res illa restituenda esset alteri personæ. Exemplum habes ex l. ult. §. *Sed cum*, C. *De furtis*, *& servo corrupto*, in Commodatario, qui rem sibi a Titio commodatam repetere potest a fure, qui eam furatus est, ut postea idem commodatarius reddat Titio. Item secus esset, si res esset restituenda non statim, sed post aliquod tempus, ante cujus terminum haberet repetens jus possidendi talem rem, ut accidit in fideicommissario, qui jus habet possidendi rem, durante tempore, sub quo factum est fideicommissum, quod est exemplum in l. ult. §. *Idem quæsiit* ff. *Ut legatorum, seu fideicommissorum servandorum nomine caveatur*.

4 Alterum, quod notatur, est, præsentem regulam non procedere, ubi aliquid petitur in judicio possessorio, etiamsi id, quod petitur restituendum postea sit ex judicio petitorio. Ad hujus intelligentiam adverte nomine judicii possessorii intelligi judicium illud, in quo agitur de possessione recuperanda, aut retinenda &c. Nomine judicii petitorii intelligi judicium, in quo contenditur de proprietate, seu de jure, aut dominio alicujus rei. Hoc supposito, cum Titio non liceat propria auctoritate alium spoliare aliqua re, quamvis ea ceteroquin ipsi debeatur, sed, si opus sit, debeat potius recurrere ad Judicem, per cujus sententiam obtineat id, quod sibi debetur; si contingat V. G. Titium privata auctoritate, & absque consensu Caji occupare rem possessam a Cajo, quæ ceteroquin ipsi Titio debetur titulo legati; potest Titius intentare

judicium possessorium contra Cajum, ut restituat rem ita injuste occupatam; quamvis ceteroquin idem Cajus prætendere possit jus ad illam eamdem rem, seu intentare contra Titium judicium petitorium, vi cujus obtinere poterit illam eamdem rem, de quo casu sermo est in l. 1. ff. *Quorum legatorum*, & ad eumdem facit cap. *Cum Ecclesia* 3. *De casu possessionis, & proprietatis*.

REG. LX.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

1 DEsumitur ex l. *Nulla* 88. juncta l. *Nihil interest* 112. ff. *de reg. Jur.* in quarum prima dicitur, nullam moram ibi fieri intelligi, ubi nulla petitio, seu actio est: in altera autem habetur æquiparari inter se, nullam actionem dari, & datam actionem per exceptionem infirmari. Casus figurari potest ex c. *De quarta* 4. *De præscriptionib.* Titius cujusdam Ecclesiæ Beneficiatus non solvit quartam decimarum, & funeralium Episcopo, quas ceteroquin alii solvere solent. Numquid in eo casu dicendus est esse in mora solvendi, & consequenter ea pœna puniendus, quæ per Episcopum statuta sit contra morosos in solvendo? Respondetur cum distinctione: vel enim Titius habet aliquam exceptionem, seu defensionem legitimam, quare non solverit, ut puta, quia alii ejusdem Ecclesiæ Beneficiarii Antecessores sui beneficium præscriptionis acquisiverunt, nunquam solvendo

per

per tot annos, quot requiruntur ad acquirendam eam præscriptionem; vel nullam ejusmodi exceptionem, seu defensionem legitimam habet. Si nullam habet, dicitur esse in mora, adeoque puniendus est pœna statuta: secus si potest legitima excusatione se tueri, quale est V. G. beneficium legitimæ præscriptionis &c.

2 Pro intelligentia hujus regulæ revocanda sunt in memoriam ea, quæ diximus in explicatione reg. 25. *Mora sua cuilibet est nociva*, ubi dictum est, nomine moræ intelligi culpabilem tarditatem in aliqua re præstanda damnosam alteri ex l. *Mora fieri* 32. ff. *De usuris*, juncta ibid. Glofs. v. *Difficilis est*, ubi etiam plures effectus enumerat provenientes a mora.

3 Ex his deducitur ejusdem regulæ ratio: nam ille dicitur esse in mora, qui culpabiliter differt alteri solvere, vel facere aliquid, quod debet: non differt autem culpabiliter nisi qui scit, vel scire debet se debere: sed ille, qui pro se habet exceptionem legitimam, neque scit, neque scire debet se debere; imo potius beneficio ejusdem exceptionis judicat invincibiliter se liberum ab obligatione solvendi: ergo non est in mora.

4 Notandum tamen hic est cum Glossa, sermonem in regula esse non de qualibet exceptione, sed de exceptione legitima: non enim omnis, & quælibet exceptio sufficiens est, ut quis non dicatur incurrisse in moram, sed solum ea, quæ legitima est, hoc est, quæ deducta ad forum externum probaretur, eo quod nulla replicatione infir-

mari, & elidi possit. Quod si exceptio elidi possit aliqua replicatione, tunc non excusat a mora. Exemplum affert Glos. in materia solutionis. Titius V. G. debebat tibi 100. fecisti pactum cum eodem Titio de non petendo solutionem illius debiti, sed illud pactum fecisti gravi metu compulsus, aut sine usu libertatis. Hoc supposito, si Titius tibi non solvit, dicitur esse in mora, nec excusatur per exceptionem pacti, quia talis exceptio non est legitima, cum possit per replicationem elidi, dicendo pactum illud fuisse nullum, utpote factum sine usu libertatis &c. Idem dic pro aliis casibus similibus, ubi contra exceptionem militare potest aliqua efficax replicatio, quæ illius vim prorsus infirmet.

R E G. L X I.

Quod in gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.

1 DEsumitur ex l. *Nulla juris ratio* 25. ff. *de Legibus*, & l. *Quod favore 6.* C. eod. tit. Exemplum poni potest ex c. *Exceptionem 63.* De reg. Jur. in 6. quod paulo post infra explicabitur, ubi dicitur: *Exceptionem objicens, non videtur de intentione Adversarii confiteri*, Ut V. G. si in aliquo judicio Reus conveniatur a Titio super re, quam Titius contendit ad se pertinere; at Reus in contrarium excipiat se possedisse illam rem per tempus sufficiens ad præscriptionem complendam; tunc ejusmodi exceptio, quæ conceditur Reo, non de-

debet in ejusdem dispendium retorqueri, quasi ipse ita explicando, confiteatur implicitam intentionem Actoris, quod scilicet illa res ad Titium Actorem pertineat. Sed hæc clarius patebunt ex Paulo infra dicendis in explicatione cit. *Exceptionem*. Item figurari potest casus ex l. *Non eo minus* 14. C. *De procuratorib.* Titius in minoritate constitutus pro causa civili constituit Procuratorem sine auctoritate Curatoris, qui Procurator admissus fuit, unde processum est in judicio usque ad sententiam definitivam, quæ lata fuit in favorem ejusdem Titii. Talis sententia in eo casu numquid valida est, & sustinenda? Ratio dubitandi est: quia si fuisset lata sententia contra Titium, non valeret, ex eo quod non intervenisset auctoritas Curatoris: ergo pari jure ex eadem ratione non valet sententia lata in favorem Titii. Hoc non obstante tamen in cit. textu decernitur ejus sententiæ validitas; nam favore Minoris introductum est, ut lata sententia contra ipsum in eo casu non tendat in ejus læsionem. Si igitur ex hoc inferretur neque valere sententiam in simili casu latam in favorem ipsius, redundaret in ejus dispendium id, quod eidem concessum est ob gratiam, & ex eo damnum pateretur, quod statutum est ne damnum patiatur.

2 Hæc regula præcipuum locum habet in privilegiis beneficii loco concessis a Principe, quæ retorqueri non debent in damnum privilegiatorum, quia mens Principis fuit non ipsis privilegiatis nocere: dum privilegia concessit, sed prodesse. Idque præsertim procedit quando beneficium, seu pri-

vi-

vilegium concessum sit a Principe motu proprio, puta Minoribus, aut Ecclesiis: quia ejusmodi concessio ex majori liberalitate, & beneficentia procedere censetur ceteris paribus, quam si fiat ad instantiam petentis. Inde est, quod concessio facta ad instantiam petentis, potest aliquando in ejus læsionem retorqueri, ut habes exemplum in c. fin. *De mutuis petitionibus*, ubi si aliquis Actor impetraverit, ut sua causa cognoscatur, appellatione remota, retorquetur contra ipsum ista concessio, ut si in eodem judicio reconveniatur a Reo, etiam ipse non possit in causa reconventionis appellare: quia scilicet actoris, & Rei in eodem Judicio debet esse eadem conditio. Idem dic pro aliis similibus casibus, in quibus ex voluntate, vel expressa, vel præsumpta Principis, aut ex casibus justitiæ retorqueri debeat contra impetrantem gratia concessa, quam in rem etiam facit cap. *Cum omnes 6. de Constit.* aliaque Jura, quæ hic citantur a Glossa.

R E G. LXII.

Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.

1 DEsumitur ex l. *Consilii* 47. ff. *de reg. jur.* l. 2. in fin. ff. *Mandati* l. *&* *eleganter* 7. §. *ult.* & l. *Quod si cum scires* 8. ff. *De Dolo malo*, ex quibus casus ita figuratur. Titius pecuniam habebat, circa quam dubius erat, utrum deberet illam exponere negotiationi, an potius insumere in emptione prædiorum. Tu dedisti consilium, ut suam pecuniam nego-

go-

gotiationi potius, quam emptioni prædiorum applicaret, & ita reipsa factum est. Contigit autem negotiationem susceptam in irritum cecidisse, imo & periisse ipsam pecuniam illi negotiationi applicatam, ut puta quia navis, cui commissa fuit, naufragium passa est, aut in manus hostium pervenit, &c. Titius eo damno accepto, vult agere contra te, eo quod tale consilium dederis, ut restituas damna, & interesse, quæ ipse passus est ex consilio tuo. Numquid in ea prætensione erit audiendus? Respondetur cum distinctione: vel consilium, quod dedisti fuit fraudulentum, seu dolosum, ut v. g. quia jam sciebas illud imminere periculum damni ex negotiatione proventuri, quod Titio non aperuisti, sed ipsum decepisti: vel consilium non fuit fraudulentum, seu dolosum, sed bona fide datum cum invincibili ignorantia periculi, ac damni proventuri. Si fuit fraudulentum, audietur Titius; & tu obligaberis: secus autem, si fraudulentum non fuerit.

2 Ad intelligentiam regulæ notandum est, sermonem hic esse de consilio, quod datur ad contractum de natura sua licitum, vel quasi contractum. Si enim detur consilium ad aliquod opus illicitum, aut alicui injuriosum; tunc semper tenetur consulens ad restituendum ei, contra quem injuria facta est, ut docet hic Glos. quia ejusdem injuriæ est causa moralis; unde si quis consulat homicidium, homicida censetur ex c. *Si quis Viduam* 9. dist. 50. Si furtum consulat, tenetur furti, ex l. 1. §. *Persuadere* ff. *de servo corrupto*, & sic de reliquis. Si autem detur consilium ad con-

contractum, vel quasi contractum licitum; tunc procedit distinctio expressa in præsenti regula, utrum scilicet sit consilium fraudulentum necne? Si enim fraudulentum est, tenetur consulens titulo fraudis, & actione de dolo, ratione cujus est causa moralis damni secuti; secus autem si fraudulentum non sit, quia tunc ei damnum moraliter non imputatur, cum invincibiliter nullo modo fuerit prævisum. Quæ ratio videtur melius procedere, quam ratio hic adducta a Glossa, quæ docet, ideo neminem obligari ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, quia consilium non inducit necessitatem, & ille, cui datur, deliberare debet apud se, an sibi expediat, necne. Hæc enim ratio non videtur efficax: quia etiam consilium ad opus injustum, & consilium fraudulentum non inducit necessitatem, & tamen inducit obligationem consulenti.

3 Notandum præterea est, præsentem regulam non procedere in eo, qui, ut peritus in arte, profitetur aliquod Officium, cujus proprium est dare consilia, qualis est Assessor, Advocatus, Judex, Doctore que: hic enim ex iniquo consilio, quamvis non fraudulento, per imperitiam præstito tenetur, ut constat ex l. 2. in fin. ff. *quod quisque juris*, & tradit Abb. Panorm. in cap. *Tua nos* 19. *De homicidio num.* 3. & Navar. in Manuali cap. 25. num. 15.

4 Notandum denique est, esse sententiam plurium Canonistarum, præsentem regulam extendi tantum ad eos casus, in quibus consilium datur alicui ad faciendum contractum, aut quasi contractum, quem alias etiam fa-

ctu-

ctarus erat: tunc enim procedere docent distinctionem regulæ, itaut consulens teneatur, si consilium fraudulentum fuerit; non teneatur nisi fuerit. At si consilium detur alicui ad id, quod alias non erat facturus, tunc docent indistincte consulentem semper teneri. Ita docet Dynus in explicatione præsentis regulæ. Oppositum tamen sentit Philippus Decius in l. *Consilii* 47. ff. *de reg. Jur. nu.* 1. cum aliis, quos citat ibidem.

R E G. LXIII.

Exceptionem objiciens non videtur de intentione Adversarii confiteri.

1 DEsumitur ex cap. *Cum Venerabilis* 6. *De Exceptionib.* & l. *Non utique* 9. ff. eod. Casus sumi potest ex eod. c. *Cum Venerabilis*, ubi habetur, quod si Reus, a quo res petitur, excipiat de permutatione ipsius rei facta cum Actore, non fatetur per hoc Actorem fuisse Dominum.

2 Ad intelligentiam regulæ, notandum est, nomine exceptionis intelligi id, quod a Reo contra Actorem opponitur ad elidendam, aut differendam ejus actionem, unde ex l. 2. ff. *De Exceptionibus* definiri solet: *Actionis, vel intentionis Exclusio*, ut puta si Reus conveniatur a Titio super re, quam Titius contendit ad se pertinere; at Reus in contrarium opponat se possedisse illam rem per tempus sufficiens ad præscriptionem complendam, ea oppositio dicitur exceptio, per quam eliditur actoris intentio, quia si legitime probetur ea longi temporis possessio habita a Reo cum bona fide,

&re-

& reliquis conditionibus ad præscriptionem requisitis, de quibus diximus in explicatione reg. 2. & 3. hujus tituli, deest Actori jus ad illam petendam.

3 Ex hac explicatione deducitur ratio præsentis regulæ: nam exceptio ordinatur ad elidendam, seu excludendam Actoris intentionem: ergo non potest firmare intentionem actoris; alioquin duos effectus oppositos simul pareret, scilicet confirmationem, & exclusionem unius, ejusdemque intentionis Actoris, quod est impossibile, & contra l. *Qui hominem* 34. §. ult. ff. *de solutionibus*, juncta Glos. ibid. *ut liberatur*. Atqui exceptio firmaret intentionem Actoris, si Reus exceptionem objiciens videretur de intentione Adversarii confiteri: ergo, &c.

4 Non levis tamen est in contrarium difficultas, quæ Doctores distraxit in varias sententias circa intimam intelligentiam hujus regulæ, quas enumerat Panorm. in cit. c. *Cum Venerabilis num.* 26. Nam ut insistamus in casu litterali ejusdem Canonis, si Reus, a quo res petitur, excipiat, se rem illam habere titulo permutationis factæ cum ipso Actore, quomodo non eo ipso fatetur rem illam pertinuisse ad Actorem? An permutatio cum alio fieri potest, quam cum Domino?

5 Hanc difficultatem sibi objicit Glos. in eod. c. *Cum Venerabilis* v. *Confessus*, & solvit dicendo, quod qui excipit permutationem factam, aut aliquid simile, tantummodo confitetur factum consensum in illa exceptione, puta permutationem materia-

liter

liter sumptam, non autem confitetur ea, quæ sunt Juris circa illam permutationem, quia potuit esse permutatio de facto, & non de jure. Inde est, quod etiam post illam exceptionem appositam, incumbit Actori onus probandi jus, quod prætendit sibi competere, quia illud non fuit confessum ab excipiente; & hoc est, quod in regula exprimitur in iis verbis: *non videtur de intentione Adversarii confiteri*. Quod dixi de exceptione permutationis, intellige proportionaliter de aliis exceptionum generibus. Ut si quis dicat, se tibi mutuasse, & propterea te cogi ad restituendum; tu autem excipias, factum fuisse pactum de non petendo, per hanc tuam exceptionem non censeris confiteri te accepisse mutuum, quia solum pactum confiteris materialiter sumptum, non autem jus ejusdem pacti, quæ sunt separabilia, quia fortasse pactum fuit de non petendo, eo quod a te non debebatur. Idem dic de reliquis similibus. Hanc Glossæ solutionem tenet etiam Innoc. & Panor. in loc. cit.

6 Intelligenda tamen ista sunt, ubi sistitur intra terminos puræ exceptionis, nec verba adjiciuntur de se confitentia intentionem Actoris. Si enim ita exciperes: Ego accepi rem hanc a te, sed simul pactum fecimus de non petendo; in eo casu non est dubium, intentionem Actoris firmari dicto tuo. Et propterea in simili casu consulit Gloss. cit. ut exceptio ita fiat: *Ego non confiteor hoc, quod dicis; sed si fecissem, factum est mihi pactum de non petendo*. Nisi tamen conscientia, & veritas esset in contra-

trarium; in quo casu non esse amplectendam hanc formam verborum, eo quod doceat mentiri, sed potius sistendum esse intra terminos puræ exceptionis tradit Glossa ad præsentem regulam. Videri potest Pan. in loco citato, ubi fuse hanc rem prosequitur.

7 Denique notandum est, quæ dicta sunt hactenus de exceptione, intelligenda proportionaliter esse etiam de replicatione, de duplicatione, & de triplicatione. Ubi adverte, quod sicut id, quod reus opponit ad excludendam intentionem Actoris, dicitur exceptio, ita si quid Actor opponat ad excludendam eam exceptionem dicitur replicatio, & si iterum aliquid Reus opponat ad excludendam eam replicationem, dicitur duplicatio, contra quam si Actor iterum opponat aliquid dicitur triplicatio. Sumuntur hæc ex §. 1. Instit. de replicationibus. Sicut igitur Reus excipiens non confitetur intentionem actoris, ita nec Actor replicans confitetur exceptionem Rei, & sic ulterius propter eamdem rationem, ut notat Glofs. fin. ad præsentem regulam.

R E G. LXIV.

Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.

1 DEsumitur ex c. *Imperiali* 13. 25. qu.2. ex c. 2. *De Testibus*, aliisque textibus. Casus figurari potest ex eod. c. 2. *De Testibus*; ubi Greg. IX. declarat receptionem, & examinationem testium factam contra

tra non citatum esse nullam, utpote factam contra legem expressam in auth. *De Testibus* §. *Et hic vero collat.* 7.

2 Ad hanc regulam faciunt, quæ supra dicta sunt in explicatione reg. 18. *Non firmatur tractu temporis, &c.* Unde pro uberiori intelligentia satis sit hic notare, præsentem regulam procedere in iis actibus, qui fiunt omnino contra Jus, seu quibus jus nullatenus assistit. Ratio hujus adnotationis est: quia duo actuum genera dantur facta contra legem: aliqui enim sunt, qui prohibentur per legem; at si fiant, lex illis assistit quoad actus validitatem, ac propterea quamvis sint actus illiciti, sunt tamen validi. Hujus generis est Matrimonium, quod contrahitur ab habente votum simplex castitatis, quod Matrimonium est illicitum, plerumque tamen non est irritum. Alii actus sunt, qui ita prohibentur per legem, ut lex nullatenus illis assistat quoad validitatem, qualis est contractus Matrimonii factus cum impedimento dirimente, & universaliter omnes illi actus, qui fiunt contra legem prohibentem simul & irritantem. Contra hoc secundum actuum genus, qui fiunt omnino contra jus, seu quibus jus nullatenus assistit, procedit regula præsens, ut haberi debeant pro infectis, quod intellige juxta notationes, quas posuimus in explicatione regul. 52. *Non præstat impedimentum, &c.*

REG.

R E G. LXV.

In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.

1 HÆc regula in quantum agit de causa, sumitur ex l. *Cum par delictum* 196. ff. *de reg. Jur.* & inquantum agit de causa, desumitur ex l. *In pari causa* 170. ff. eod. Exemplum primæ partis esse potest in casu, in quo si unus alteri pecuniam dederit pro homicidio, vel aliquo illicito actu, post cujus executionem si ille, qui pecuniam solvit, velit illam repetere sub hoc prætextu, quod soluta fuerit ad turpem causam, non audietur, quia & ipse, qui pecuniam solvit, & alius, qui pecuniam accepit, peccaverunt: in pari autem delicto potior est conditio possidentis, de quo casu loquitur textus in l. 2. C. *De conditione ob turpem causam*, quamvis ibid. Glos. v. *desideras* doceat pecuniam illam esse restituendam fisco ex l. *Lucius* 99. ff. *de Jure fisci*.

2 Exemplum alterius partis sumi potest ex c. *Si a Sede* 31. *De præbend. in* 6. Summus Pontifex contulit beneficium Titio; Episcopus etiam id ignorans contulit eadem die idem beneficium Cajo. Quis illorum duorum præferetur? Respond. in eo textu, quod si non appareat quænam collatio primo facta fuerit, ille præferri debeat, qui prius possidet. Si autem neuter possideat: Cui sedes ipsa contulit (propter conferentis ampliorem prærogativam) erit alteri præferendus.

3 Ra-

3 Ratio hujus regulæ desumitur ex reg. 11. superius explicata, ubi dicitur in Judiciis, si jura partium sint obscura, Reo favendum esse potius quam Actori: qui enim actualiter possidet rem, quam alius sibi vendicare contendit, consideratur tanquam Reus. Vide, quæ ad eamdem regulam dicta sunt.

R E G. LXVI.

Cum non stat per eum, ad quem pertinet quamvis conditio impleatur: haberi debet perinde ac si impleta fuisset.

1 HÆc regul. sumpta est ex l. *In jure civili* 121. ff. *de reg. Jur.* Casus figuratur a Glos. hic ex c. Si quælibet 20. ff. *Prophetavit* 22. q. 2. in eo quod in sacris litteris narratur de Abraham, qui filium suum immolaturus duxit ad montem, ubi tamen fuit impeditus per Angelum, quo non obstante, fuit perinde quoad meritum, ac si Filium occidisset. Item casus figuratur ex c. *Quoniam frequenter* 5. ff. *Porro. Ut lite non contestata*. Nemo non citatus in causa civili est condemnandus. Sed supponamus, quod Judex mandatum dederit de citando Titio, eaque de causa executor missus fuerit; Titius tamen vel per se, vel per suos familiares impedivit, ne ea citatio ad ipsum perveniret. In tali casu Titius habetur pro citato: quia neque per Judicem, neque per Actorem stetit, quominus citatio perveniret ad Titium, sed potius stetit per ipsum Titium, qui impedivit. Cum autem non stat per eum, ad quem pertinet, quomi-

minus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.

2 Ad intelligentiam hujus regulæ notandum est, hic induci fictionem Juris, per quam censeri debeat impletum esse id, quod realiter impletum non fuit, quando non stetit per eum, ad quem pertinebat illam conditionem implere, sed stetit per alium, cujus principaliter intererat conditionem non impleri; ut puta si Testator relinquat tibi fundum, si solvas hæredi 100. ad te pertinet implere conditionem, hæredis autem interest eamdem non adimpleri, quia si non adimpleatur, non tradet tibi fundum. Si igitur per te non stet, sed paratus sis solvere 100. eademque obtuleris, sed hæres eam solutionem impediverit, & acceptare noluerit; conditio illa censetur pro impleta, juxta textum expressum in l. *Si per diem* 5. §. *Item si qua conditio* ff. *Quando dies legatorum, vel fideicommissorium cedat*. Hæc explicatio constat ex cit. l. *In Jure civili*, unde hæc regula canonica sumpta est, ubi sunt hæc expressa verba. *In jure civili receptum est, quoties per eum, cujus interest, conditionem non impleri, fiat, quo minus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset.*

3 Ratio hujus regulæ ita explicatæ esse potest: quia nemo debet commodum ex sua malitia reportare: reportaret autem commodum ex sua malitia, si ille, cujus interest conditionem non adimpleri, impediendo conditionem liberaret se ab ea obligatione, quam habet in hypothesi quod conditio adimpleatur, ac propterea in utroque jure

sta-

ſtatutum eſt, ut in eo caſu per fictionem juris ea conditio haberi debeat pro impleta.

4 Quod autem dictum eſt, præſentem regulam procedere, ubi, quod conditio non impleatur, ſtat per eum, cujus intereſt eam non impleri, explicat Gloſs. in cit. l. in jure civili, intelligi debere de eo, cujus intereſt principaliter, ut puta quia, adimpleta conditione, tenetur aliquid ſolvere, aut aliquo jure ſe privare.

5 Quæri poteſt, quid dicendum ſit, quando conditionem non adimpleri non ſtat per eum, cujus intereſt non adimpleri, ſed per alium tertium, aut etiam per aliquod impedimentum neceſſarium; utrum in eo caſu conditio haberi debeat pro impleta?

6 Reſp. Gloſs. ad præſentem regulam, in eo caſu conditionem non haberi pro impleta, ſed ad ſummum, quod ea conditio impleta non fuerit, non imputari ei, cujus intereſt, pro quo facit alia juris reg. 41. *Imputari non debet eis, &c.* de qua ſuo loco dictum eſt: aliud autem eſt non imputari ad culpam, quod non fuerit poſita aliqua conditio; aliud cenſeri eamdem haberi pro impleta. Ratio hujus doctrinæ eſt: quia in eo caſu ceſſat ratio præſentis Regulæ, per quam inducitur prædicta fictio juris in pœnam impedientis conditionem propter ſuum intereſſe, ut ſcilicet in eo puniatur, in quo peccare præſumpſit: pœna enim locum non habet, ubi nihil datur imputabile ad culpam. Si igitur in eo caſu non adimpletio conditionis non imputatur ad culpam ei, cujus intereſt, neque cenſeri debet pro impleta: atqui ſi ſtat per tertium, aut

N per

per aliquod impedimentum necessarium conditionem non adimpleri, non stat per eum, cujus principaliter interest, ut supponimus: ergo, &c.

7 Quæri etiam potest, quid dicendum sit, quando conditionem non impleri, neque stat per eum, cujus interest, neque per tertium, sed præcise per defectum illius personæ, in qua erat implenda conditio; utrum in eo casu conditio haberi debeat pro impleta? Exemplum sit ex l. *Illis libertis* 84. ff. *De Conditionib. & demonstrationib.* Titius testator reliquit filium hæredem, simulque suis libertis legavit 100. denarios singulis mensibus solvendos alimentariorum nomine, si cum filio suo morati fuerint. Liberti steterunt in obsequio filii, donec ipse ad militiam profectus, in Castris mortuus est. Numquid in eo casu alimenta illa solvi debuerunt prædictis libertis etiam post mortem filii ab hærede ejusdem?

8 Resp. in textu illius legis cum distinctione: vel testator illam conditionem apposuit gratia, & favore libertorum; vel apposuit solum favore, & gratia filii. Si apposuit gratia libertorum, adhuc debetur legatum, quia per libertos non stat illam conditionem non impleri, & ex alia parte adhuc perseverat motivum, propter quod legatum relictum fuerit. Si apposuit solum gratia filii, non debetur; quia per mortem filii cessat motivum legati facti. Ita deciditur in illo textu. Utrum autem legatum factum sit uno, vel altero modo, cognoscitur ex tenore verborum, aut ex conjecturis. Quod si penitus du-

dubium sit, tunc esset potius interpretandum, quod legatum relictum sit favore legatarii, adeoque quod debeatur, docet Gloss. fin. ad præsentem regulam.

R E G. LXVII.

Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.

1 DEsumitur ex c. *Sicut non suo* 10. dist. 46. c. *Ad falsariorum* 7. *De crimine falsi*, aliisque Juribus. Casus figuratur ex cit. c. *Sicut non suo*. Nemo potest usuras exercere nomine suo; alias præter peccatum, quod committit, incurrit varias pęnas a jure statutas, de quibus sermo est sub titulo *de Usuris*. Sed si Titius exerceat nomine alieno, hoc est ad utilitatem alterius, numquid excusabitur? Resp. negative propter rationem præsentis regulæ, quia quod non licet Titio nomine suo facere, nec alieno nomine licet.

2 Hæc regula procedit in iis, quæ de re illicita sunt, ut explicat Glossa. Sicut enim mediante crimine non licet propriis commodis, & utilitatibus famulari; ita nec commodis, & utilitatibus alienis, ut sumitur ex cit. cap. *Sicut non suo*. Secus accidit, ubi in re, quæ nomine tuo a te fieri prohibetur, cessat omnis malitia, omnisque ratio prohibitionis, si eadem a te fiat alieno nomine, ut aliquando contingit, quando illa res, quæ tibi non licet, alteri licet. In iis enim frequenter accidit, ut quod tibi non licet nomine tuo liceat nomine alieno. Sic nomine tuo Matrimo-

nium contrahere non potes cum consanguinea intra gradum prohibitum, cum qua tamen Matrimonium contrahere alieno nomine, seu tanquam Procurator alterius non prohiberis; quia scilicet agis nomine illius, in quo nullum est impedimentum, nullaque prohibitio. Item Laicus proprio nomine tractare non potest causam spiritualem, sed alieno nomine, & tanquam Procurator Clericorum potest ex c. 1. *De Procuratoribus* in 6. Demum Judex delegatus causam cognoscit nomine Delegantis, quam ceteroquin nomine suo cognoscere non posset ex defectu jurisdictionis, ut sumitur ex toto tit. *De off. Deleg.* & sic de aliis pluribus. Ubi tamen adverte, non satis esse, ut aliqua res sit alteri ceteroquin licita ad effectum, ut possis illam agere nomine ipsius; requiritur enim insuper, ut eadem res sit tibi demandabilis, seu ut per nullam legem prohibeatur demandari tibi eamdem rem, ut notat Gloss. ad præsentem regulam.

R E G. LXVIII.

Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.

1 DEsumitur ex l. 1. §. *Dejecisse* ff. *De vi, & de vi armata*, aliisque juribus. Casus a Gloss. figuratur ex cap. ult. De Procuratoribus in 6. in matrimonio, quod ubi contrahere potest per se ipsum, Titius contrahere quoque potest per Procuratorem constitutum cum speciali mandato; in juramento quod potest aliquando etiam per

Pro-

Procuratorem emitti, ut est exemplum in c. *Tibi Domino* 33. dist. 63. ubi ponitur juramentum Otthonis factum in favorem Joannis Papæ, & sic in aliis plurimis.

2 Ratio, & fundamentum hujus regulæ desumitur ex reg. 72. paulo infra explicanda, ubi dicitur: *Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum*. Exinde enim desumitur; in jure æquiparari, facere aliquid per alium, & facere per se ipsum. Ex duobus autem in jure æquiparatis, ubi unum fieri licet, etiam alterum regulariter fieri potest.

5 Dixi *regulariter*, ut exciperem casus sub hac regula non comprehensos, numeratos a Glossa in præsenti regula, qui plurimi sunt, & versantur omnes circa actus, qui, vel ex natura sua, vel ex statuto legis non sunt alteri demandabiles, in quibus non procedit regula præsens. Ejusmodi censentur esse actus illi, in quibus electa est fides, & industria personæ, ut constat ex cap. fin. 3. *Is autem de Off. Deleg.* quorum exemplum habes in cap. *Is cui* 12. eod. in 6. ubi dicitur quod quis commissionem habeat a Summo Pontifice, ut idoneæ alicui personæ (nulla determinate expressa) providere debeat de certa Ecclesia, vel beneficio; non potest tunc provisionem sibi commissam demandare alteri faciendam, cujus ratio ibi affertur; quia tunc videtur electa ejus industria circa eligendam personam idoneam. Huc etiam referri videtur id, quod dicitur in c. *de sent. & re judic. in 6.* quod videlicet sententia definitiva debeat immediate ab ipso Judice proferri, ejusque recitatio non

N 3 pos-

possit alteri a Judice demandari, exceptis tamen Episcopis, aliisque illustribus personis propter dignitatis prærogativam ampliori honore fulgentibus.

4 Item ejus generis excepti sunt actus illi, qui expediri debent ab eo, cujus utilitas specialiter attenditur resultans ex eo, quod ab eodem per se immediate actus illi exerceantur. Sic penitentia Sacramentalis suscipi debet immediate ab ipso pœnitente, ut qui per se peccavit, per se erubescat, & per hoc fiat dignus misericordia juxta textum in c. *Quem pœnitet* 87. *De pœnit. dist.* 1.

5 Præterea ejus excepti generis sunt illi actus, qui si per alium fiunt, indecentiam aliquam, & moralem turpitudinem contrahunt. Sic quamvis Abbas causa regularis disciplinæ possit in persona propria Monachum verberando corrigere; non tamen potest alicui Laico id faciendum committere sub pœna excommunicationis, ut expresse habetur in c. *Universitatis* 24. *de sent. excomm.* quia scilicet inhonestum est, Laicum manus injicere in Clericum, vel Monachum, etiamsi id faciat ad jussionem Abbatis, in cujus servitio commoratur; quemadmodum ex proportionali ratione aliqui actus sunt, quos quis per se ipsum exercere non potest, sed debet alteri committere, ut est exemplum in c. fin. *Ne Clerici, vel Monachi, &c.* in 6. ubi dicitur quod Clericis Prælatis habentibus temporalem jurisdictionem non liceat per se causas sanguinis agitare, sed eas debeant, & possint aliis delegare.

6 Demum ejusdem generis excepti sunt actus illi, pro quorum forma essentiali requi-

quiritur a lege, ut personaliter fiant, & non per Procuratorem, seu delegatum. Exemplum habes in adoptione, quæ non potest per alium fieri, ex l. *Post mortem* 25. §. *Neque* ff. *De adoptionibus*; & sic de aliis pluribus, quæ fuse numerata habes apud Glossam in præsenti regula.

R E G. L X I X.

In malis promissis fidem non expedit observari.

1 DEsumitur ex cap. *In malis promissis* 5. 22. q. 4. aliisque textibus per totam illam quæstionem. Exempla sumi possunt, quæ superius exposuimus in explicatione regulæ 58. *Non est obligatoriam &c.* quæ huic præsenti regulæ similis est: unde etiam, quæ ibidem dicta sunt pro ratione, & intelligentia illius regulæ, faciunt etiam ad rationem, & intelligentiam regulæ præsentis.

2 Illud tamen hic omittendum non est, quod sapienter advertit Glossa videlicet in præsenti regula dici *In male promissis*. Distinguendum enim est inter mala promissa, & inter male promissa. Mala promissa dicuntur, quando malitia, & turpitudo est in ipso objecto, quod promittitur, ut puta si quis alteri promitteret occidere hominem, aut furari, aut mentiri, &c. quia ejusmodi promissiones essent de re secundum se mala, & turpi. Male promissa vocantur, quando promissiones non sunt de re mala, sed tantummodo aliquem defectum includunt ex parte modi, quo fiunt, ut v. gr. si aliqua res

de se ceteroquin licita promittatur absque aliqua legali solemnitate statuta per legem, aut impellente metu, vel dolo, aut alia simili incongrua ratione.

3 Hoc supposito regula præsens loquitur tantummodo de malis promissis, seu quæ mala sint ratione objecti sui, in quibus promittendis sicut peccatum committitur, ita etiam committitur in exequendis. Quod procedit etiamsi fuerint promissa jurata, ut supra dictum est in cit. reg. *Non est obligatorium* 58. hujus tituli.

4 At in male promissis id non universaliter obtinet; quinimo si fuerint promissa jurata, sunt universaliter observanda, quia juramentum semper servari debet, quando servari potest sine dispendio salutis æternæ, ut diximus in cit. reg. *Non est obligatorium*, & notat etiam Glofs. ad præsentem regulam, sumiturque ex c. *Si vero* 8. & c. *Cum contingat* 28. *de Jurejurando*. Quod si in iis male promissis nullum juramentum intervenerit, tunc aliunde, & ex particularibus materiis, seu circumstantiis desumendum est, utrum inducta fuerit obligatio, necne? Aliqua enim ejusmodi promissa sunt, quæ de jure valida sunt, at promissori succurritur, ut possit per exceptionem petere, & obtinere, ut facta promissio invalidetur, sicut contingit in promissione extorta per dolum, aut metum, ex §. 1. Instit. *de exceptionibus*. Aliqua sunt, quæ de jure civili invalida sunt, eo quod per legem sint irrita; at de jure naturali sunt obligatoria, & sic de reliquis, quæ fuse tractantur a Theologis Moralibus sub titulo *de Promissione*.

REG.

REG. LXX.

In alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.

1 PRima pars hujus regulæ desumitur ex l. *Plerumque* 10. §. ult. ff. *de jure dotium* Inst. *De actionibus* §. *Huic autem*, aliisque juribus. Secunda pars regulæ desumitur ex l. *In eo quod plus sit* 110. ff. de reg. juris in iis verbis: *Ubi verba conjuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum*, & ex c. *Inter ceteras* 4. *de rescriptis*. Casus figurari potest ex cit. §. *Huic autem*. Titius facta stipulatione promisit se tibi daturum, vel equum, vel 10. aureos. Ut huic obligationi satisfiat, numquid ille tenetur dare tibi copulative utrumque, videlicet, & equum, & 10. aureos? Resp. negative, sed sive det duntaxat equum, sive det solum 10. aureos obligationi satisfacit, quia in alternativis sufficit alterum adimpleri. Sed numquid saltem poteris ipsum cogere, ut det tibi potius equum, quam 10. aureos, aut e converso? Resp. etiam negative ex præsenti regula, quia erit in arbitrio debitoris solvere, quod maluerit ex duobus alternative debitis: in alternativis enim debitoris est electio.

2 Ad intelligentiam regulæ notandum est, nomine alternativorum intelligi ea, quæ ponuntur modo disjunctivo, qualia esse solent, quæ ponuntur cum particula *vel*, *sive*, *aut*, *&c.* & aliquando etiam, quæ cum nulla tali particula exprimuntur, sed aliunde & ex circumstantiis colligitur, ea sumenda esse dis-

junctive, ut dicitur in leg. *Sæpe* 53. ff. *de Verborum significatione. Sæpe ita comparatum est, ut conjuncta pro disjunctis accipiantur, & disjuncta pro conjunctis*, cujus exemplum habes in cit. cap. *Inter ceteras* 4. *de rescript.* ubi habetur quod si Summus Pontifex præcipiat in rescripto suo, ut si constet Titium esse filium illegitimum Clerici, & quod illud idem beneficium assecutus fuerit quod ejus Pater proxime habuit, vel quod illicite idem beneficium occupaverit, beneficio spoliari debeat, quodcumque illorum constiterit, quamvis aliqua illorum cum particula copulativa exprimantur. Item aliud exemplum habes in cap. 2. eod. tit. juncta Gloss. ibid. Si Papa mandet Commissario, ut si ipsi constiterit Beneficiarium convictum esse de perjurio, & beneficio renuntiasse (utrumque enim horum propositum fuerat Pontifici) reum inde removeat, & alteri beneficium conferat; in eo casu alterutrius illius partis verificatio satis est ad removendum eum Beneficiarium a beneficio, quamvis utraque expressa sit in mandato cum particula copulativa, & quia ut ibi docet Glois, v. *& perpetuo. Si alterum per se sufficit ad remotionem alicujus, sufficit si alterum probetur, licet copulative ea duo mandentur*; quia videlicet ille modus copulativus æquivalet modo disjunctivo.

3 His suppositis reg. præsens procedit, quando aliquid expressum est modo disjunctivo, in quo casu sufficit alterutram disjunctionis partem adimpleri, & est in potestate debitoris eligere alterutram. Idque locum habet etiam in ultimis voluntatibus, ut puta si quis

quis hæres instituatur sub hypothesi, quod hanc, vel illam disjunctive conditionem adimpleat, sufficit, ut adimpleat alterutram. Secus esset, si utraque illa conditio copulative esset expressa; quod totum clare significatur in §. penult. Instit. *De hæredibus instituendis*, ubi sic dicitur: *Si plures conditiones in institutionibus adscriptæ sunt: si conjunctim, ut puta, si illud, & illud factum fuerit, omnibus parendum est. Si separatim, veluti si illud, & illud factum erit, cuilibet conditioni obtemperare satis est*. Item locum habet eadem doctrina in mandatis Principis, ut est exemplum in supracit. c. *Inter ceteras* 4. de rescript. In sententiis, aliisque similibus.

4 Quia vero paulo ante dictum est, etiam particulam copulativam &, aliquando æquivalere particulæ disjunctivæ, itaut v. g. si in rescripto Principis plura eo modo committantur, sufficiat alterutrum adimpleri; quæri potest, undenam id cognosci possit, videlicet eam particulam copulativam æquivalere disjunctivæ?

5 Resp. de hac re agere Glofs. in cit. cap.2. *De rescript.* v. *& perpetuo*, ubi resolvit spectari debere, utrum alterutrum illorum, quæ committuntur a Principe in ordine ad aliquem effectum, sufficiat ad eumdem effectum, vel utrum utrumlibet sit per se insufficiens, sed solum utrumque copulative satis sit? In primo casu, etiamsi utrumque cum particula copulativa exprimatur, sufficit alterutrum verificari: secus in secundo casu, ut puta in exemplo supra allato, si Summus Pontifex committat Episcopo, ut

inquirat, utrum Titius illegitimus immediate successerit suo Patri in beneficio, & utrum illegitime idem beneficium occupaverit, & si id constet, eum a beneficio removeat. In eo casu quamvis copulative exprimatur immediata successio patris in beneficio, & ingressus illegitimus ad beneficium; non propterea requiritur utriusque probatio; sed sufficit probari alterutrum, quia alterutrum satis est ad removendum Titium a beneficio juxta Sacros Canones, a quibus & prohibetur illa immediata successio, & ingressus illegitimus, seu absque institutione Canonica ad beneficium. Idem dic de reliquis similibus. Ratio istorum est: quia in eo casu præsumi debet talem esse Principis mentem, ut servetur statutum per Sacros Canones: quotiescumque autem, vel ex verisimili mente disponentis, vel ex ipsa qualitate rei, vel ex aliqua lege, vel ex eo quia ceteroquin aliqua iniquitas insurgeret, suadetur copulativam accipi debere pro disjunctiva, ita de facto accipienda est.

6 Ex proportionali ratione contingit etiam aliquando, ut disjunctiva accipi debeat pro copulativa; ubi scilicet aliqua ex his circumstantiis locum habeat. Exemplum habes in l. *Generaliter 6.* c. *De institutionib. & Substitutionib.* & in l. *Cum quidam 4.* C. *De Verborum significatione*, in quarum prima decernitur, ut si quis testamentum fecerit, & declaraverit hæredem, adjecta conditione, ut si nuptias non contrahet, aut filios non habebit, aut testamentum non condet, restitui debeat hæreditas, aut alter substitui; in eo casu ad effectum substitutio-

tutionis non satis sit aliquam illarum conditionum non adimpleri, sed opus esse adimpleri nullam. In altera autem lege statuitur, ut si quis testamentum fecerit dicendo, *Ille, aut ille mihi hæres esto*, vel *illi, aut illi legatum relinquo*, vel *illum, aut illum tutorem esse volo*; in eo casu illa particula disjunctiva resolvi debeat in copulativam, adeoque uterque esse debeat hæres, uterque legatarius, uterque tutor. Ratio quæ affertur in textu utriusque legis est: quia ejusmodi dispensationes censentur esse factæ in favorem hæredis, aut legatarii, aut curatoris, aut pupilli: dispositiones autem favorabiles capiunt amplam interpretationem, qualis est, si dispositiones illæ sumantur factæ pro omnibus simul, non autem solum pro alterutro.

7 Ab hac tamen doctrina excipit Gloss. ad præsentem regulam casum, in quo plures personæ cum particula disjunctiva exprimantur, in quibus sit dispar ratio affectionis, quia tunc præsumi potest mentem testatoris esse, ut qui primo loco nominatus est, & in quo relucet major ratio affectionis, alteri præferatur: ut puta si testator mandet dari aliquid filiis, aut his deficientibus, consanguineis, aut affinibus in tali casu inspicitur ordo expressionis, unde filii præferuntur consanguineis, aut affinibus, & consanguinei præferuntur affinibus, ut probat textus in c. *Cum Pater* 77. §. penult. ff. *de Legatis* 2.

8 Demum ex eadem ratione vitandæ iniquitatis, aut injustitiæ decernitur in l. 2. §. *Scævola ff. de eo quod certo loco, &c.* ut si

debi-

debitor obligationem contraxerit solvendi debitum disjunctive vel in una, vel in altera civitate; tunc electio civitatis, ubi fieri debeat solutio, non fit in potestate debitoris, sed creditoris, cujus ratio ibi assignatur: quia alias in neutra civitate debitor cogi possit ad solvendum: in qualibet enim illarum civitatum conventus statim eligeret aliam civitatem, & sic arriperet occasionem fugiendi solutionem debiti.

9 Alia plura ad hanc rem pertinentia, & ad diversos modos, quibus pro diversitate circumstantiarum sumi debet particula disjunctiva, & particula copulativa, sive in legatis, sive in actionibus, sive in pœnalibus, &c. videri possunt apud Barb. in Collect. ad præsentem regulam, & apud alios Auctores ab ipso citatos.

10 Contra hanc regulam objici potest textus in l. *Lucio Titio* 23. ff. de Legatis 20. ubi dicitur: quod si Testator in favorem Titii legatum aliquod alternativum reliquerit; puta vel fundum, vel solum usumfructum ejusdem fundi; in tali casu debeat esse in potestate Titii eligere alterutrum ex illis duobus: ergo in eo casu electio pertinet ad Creditorem.

11 Resp. dari quoque textus expressos, in quibus pro puncto legatorum alternativorum deciditur oppositum, videlicet electionem pertinere ad debitorem, hoc est ad hæredem, ad quem pertinet solvere legata. Ita habetur in l. *Si ita* 43. §. ult. ff. *de legatis*, secundo, aliisque pluribus juribus. Neque tamen inde sequitur, leges legibus esse contrarias: distinguendæ enim sunt variæ circum-

cumſtantiæ, variique modi expreſſionum, quibus legatum relictum eſt, prout illas diſtinguit Gloſſ. in cit. l. *Lucio Titio*; vel enim verba teſtatoris legantis diriguntur ad legatarium, & quaſi cum eo loquuntur; & tunc electio pertinet ad eumdem legatarium; vel diriguntur verba ad hæredem; & tunc hæredi relinquitur electio; vel demum eſt res dubia, utrum verba referantur ad legatarium, vel ad hæredem; & tunc pertinet electio ad Creditorem, hoc eſt ad legatarium, adeoque caſus iſte non comprehenditur ſub præſenti regula. Ratio eſt: quia in dubio legata interpretanda ſunt plenius, & benignius, ex l. *In Teſtamentis* 12. ff. *De reg. Jur.* Ita reſolvit Gloſſ. citata, quam ſequuntur DD. communiter. Præſens autem regula relinquit debitori electionem, quando aliunde non præponderat ex parte Creditoris aliqua ratio, per quam ipſi concedi debeat Electio.

REG. LXXI.

Qui ad agendum admittitur, eſt ad excipiendum multo magis admittendus.

1 DEſumitur ex c. *Invitus* 599. §. *Cui damus ff. de reg. jur.* Caſus figurari poteſt ex c. *Placuit* 8. 16. q. 4. & ex c. *Illud* 8. *De Præſcriptionibus*. Titius longiſſimo tempore bona fide, & cum titulo poſſedit rem alienam cum omnibus requiſitis, quæ ſufficiunt ad præſcriptionem legitimam. In eo caſu non eſt dubium admitti Titium ad agendum vigore ejuſdem præſcriptionis, ut ſi poſſeſſione illius rei ſpoliatus fuerit, agere poſ-
ſit

sit ad eam recuperandam. Sed quid si adhuc permanet in eadem possessione, & contra ipsum moveatur actio pro illa re, numquid poterit excipere præscriptionem, opponendo videlicet, se illam acquisivisse beneficio præscriptionis? Resp. affirmative: quia qui ad agendum admittitur, multo magis est ad exceptionem admittendus.

2 Quid intelligatur nomine actionis, quid nomine exceptionis, constat ex iis, quæ supradiximus ad reg. *Cum sunt partium* XI. & ad regulam *Exceptionem* 63. unde etiam facile deducitur præsentis regulæ ratio: nam exceptio utpote pertinens ad reum, & habens rationem defensionis est favorabilior, quam actio, ut sumitur ex cit. reg. *Cum sunt partium*, & ex l. *favorabiliores* 167. ff. *de reg. juris*. Ubi autem admittitur id, quod minus favorabile est, regulariter multo magis admittitur id, quod est favorabilius.

3 Hæc tamen doctrina intelligenda est, ubi ceteroquin ex parte exceptionis non militet aliqua particularis, & propria ratio, quare non debeat admitti; quæ ratio non militat ex parte actionis: contingit enim aliquando talem ejusmodi diversitatem dari, unde admittitur actio, non autem exceptio. Exemplum habes ex iis, quæ supra diximus ad reg. *Dolo facit* 59. desumptum ex cap. *Debitores* 6. *de jurejur.* Si quis alteri promiserit cum juramento se soluturum usuras, solvere tenetur, neque potest se exceptione tueri; quamvis postquam solverit, possit agere ad repetendum id, quod indebite solvit. In eo casu igitur admittitur actio, sed non admittitur exceptio, quia videlicet intervenit ju-

ramen-

ramentum obligans ad solutionem, adeoque repellens exceptionem, quod juramentum nullatenus excludit actionem, seu repetitionem soluti. Videri potest Panorm. in cit. cap. *Debitores n.* 4.

4 Item prædicta doctrina intelligenda est, ubi actio, & exceptio tendunt ad eumdem finem, ut notat Decius in cit. l. *Invitus* 199. §. *Cui damus ff. de reg. jur. n.* 2. seu ubi utraque versatur in eodem genere judicii. Secus enim contingit, ubi exceptio pertineret ad diversum finem, seu ad diversum judicium: ut puta in judicio possessorio, in quo Titius spoliatus a Cajo agat de recuperanda possessione alicujus rei, Cajus spoliator non potest excipere, se habere dominium in illa re: quia talis exceptio pertinet ad causam proprietatis: prius autem expediri debet judicium possessorium, & spoliatus debet prius restitui ex cap. *In litteris* 5. *de restit. spoliator.* quamvis postea facta restitutione, possit Cajus agere in causa dominii, seu proprietatis.

R E G. LXXII.

Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.

1 Desumitur ex l. *Quando jussu* 140. *ff. de reg. jur.* ex l. 1. §. *Dejecisse ff. De vi, & de vi armata*, & ex c. *Mulieres* §. *Illi vero*, de sent. excomm. unde etiam casus figuratur. Titius injunxit famulo suo, ut Clericum verberaret, atque ita factum fuit mandato, & nomine ipsius Titii. Numquid

quid Titius excommunicatus est ipso facto, sicut excommunicatus esset, si suis manibus Clericum verberasset. Resp. affirmative, quia qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum.

2 Ad intelligentiam regulæ resolvendum est id, quod supra diximus ad reg. *Ratum* 4. & ad reg. *Ratihabitionem* 10. hujus tituli circa fictiones Juris, quarum plures species ibidem enumeravimus. Quod enim dicitur in præsenti regula, facere per alium perinde esse ac facere per se ipsum, procedit secundum quamdam fictionem Juris, non autem secundum realitatem physicam, quia qui facit per alium non facit realiter, & physice per se ipsum.

3 Ratio autem fundans ejusmodi interpretationem, seu fictionem Juris congruentissima est: quia scilicet, qui facit per alium, quamvis non sit physica causa operationis illius, est tamen causa moralis, cui etiam imputatur operatio: lex autem attendit causam, cui operatio est imputabilis.

4 Pro ulteriori intelligentia hujus regulæ vide quæ a nobis dicta sunt in explicatione reg. *Quod alicui* 67. & in explicatione reg. *Potest quis per alium* 68. hujus tituli.

5 Occasione hujus regulæ quæri posset, utrum in malefactis locum habeat regula præsens, tum quoad rationem culpæ, tum etiam quoad rationem pœnæ, itaut scilicet per hoc ipsum, quod per legem statuta sit aliqua certa pęna contra committentem aliquod crimen, censeri quoque debeat statuta contra mandantem, aut consulentem. Sed quia de hac re est non levis contro-

tro-

troversia, quæ proprie non pertinet ad hunc locum, sed ad tractatum de lege pœnali; ne longius immoremur videri poterit fuse tractata apud Decianum in tractatu criminali lib. 9. cap. 32. Giball. De Sacra Jurisdictione in ferendis censuris, disquisitione 5. q. 3. Sanch. lib. 3. de Matrimon. disp. 49. aliosque ab ipso citatos.

R E G. LXXIII.

Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.

1 DEsumitur ex l. *In ambiguis* 85. §. *Non est novum* ff. *de reg. juris*, aliisque Juribus hic citatis a Glossa. Casus poni potest ex cap. *Neque furiosus* 26. 32. qu. 7. Titius furiosus non potest contrahere Matrimonium cum furiosa. Sed supponamus quod idem Titius, cum esset sanæ mentis, Matrimonium legitime contraxerit cum aliqua, & post aliquod tempus a contracto Matrimonio evaserit furiosus: numquid Matrimonium tunc invalidabitur? Resp. negative: quia Matrimonium legitime contractum fuit, unde quamvis status interveniat, in quo non potuisset Matrimonium inchoari, non propterea invalidatur. Idem dic, si post Matrimonium legitime contractum superveniat affinitas, cum qua ceteroquin Matrimonium inchoari non potuisset, ex c. *Tuæ fraternitatis* 10. *De eo, qui cognovit consanguineam*, &c. Aliud quoque exemplum poni posset ex cap. *Consulta-*
tio-

tionibus 19. *de Jurepatron.* in eo, qui institutus fuerit in beneficio mediante præsentatione facta ab illo, qui jus patronatus possidebat, sed postea idem juspatronatus amisit per sententiam Judicis, in quo casu non debet institutus removeri propter hoc a Beneficio: & sic de aliis pluribus.

2 Ad intelligentiam regulæ notanda est Gloss. marginalis, quæ ponitur ad præsentem regulam, circa illam particulam, *factum legitime*, quæ ibidem explicatur, ita ut comprehendat & factum, & modum, hoc est itaut non solum ipsum factum secundum se sit legitimum, seu a lege permissum, sed etiam modus, quo illud positum fuit. Si enim contingat aliquid fieri, quod secundum se, vel saltem quoad modum sit a lege prohibitum, non raro contingit illud postea retractari, seu annullari, ut constat ex iis, quæ supradiximus ad reg. *Quæ contra jus fiunt* 64. & ad regul. *Non firmatur* 18. hujus tituli.

3 Hinc deducitur præsentis regulæ ratio: nam sicut actibus factis omnino contra Jus non indulgetur ullus favor, itaut etiamsi casus superveniat, in quo potuissent inchoari, non propterea convalidentur jam facti, juxta cit. reg. *Non firmatur tractu temporis*, *&c.* ita a contrario sensu actibus factis juxta legem favor indulgeri debet, ut etiamsi casus superveniat, in quo inchoari non potuissent, non propterea invalidentur.

4 Notandum tamen hic est, regulam istam intelligendam esse, nisi casus superveniat, in quo reddatur impossibilis effectus ejus,

ejus, quod factum est: si enim id accidat, sæpe contingit factum invalidari. Exemplum habes in Jure Can. ex c. *Sicut* 22. & ex cap. penult. *De sponsal.* Si contingat Titium contrahere legitime sponsalia per verba de futuro cum aliqua muliere, & postea contrahere cum alia per verba de præsenti, per hunc secundum contractum invalidatur prior contractus sponsaliorum, quia videlicet, posito eo secundo actu, redditur impossibile Matrimonium cum illa muliere, quod erat consequens ad sponsalia. Exemplum etiam habes in Jure civili, ex §. *Item contra* Instit. de inutilib. stipulationib. Si legitime facta fuerit stipulatio de aliqua re, quæ post illum contractum evadat sacra, aut religiosa, redditur inutilis stipulatio propter similem rationem, & sic de aliis pluribus, quarum aliqua indicantur hic a Glos. in fine.

REG. LXXIV.

Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.

1 DEsumitur ex c. *Sane* 9. *de Privilegiis*; l. *Quod vero* 14. *ff. de legibus*, aliisque Juribus. Exemplum poni potest ex eod. c. *Sane*. Titius impetravit a Summo Pontifice privilegium, seu dispensationem, ut possit simul plura beneficia retinere ex motivo expresso, quia Titius exercebat officium valde utile Reipubl. Accidit autem etiam Cajum illud idem officium exercere, aut aliud simile, quod sit paris utilitatis Rei-

Reipubl. Numquid sub eo prætextu poterit Cajus, privata auctoritate illud idem privilegium Titio concessum, seu dispensationem ad se extendere, eoque uti? Resp. negative: quia privilegium illud fuit gratiose concessum Titio: quod autem alicui gratiose concessum est, non debet trahi ab aliis in exemplum, seu non debet ab aliis privata auctoritate sibi usurpari.

2 Ratio hujus regulæ est manifesta: quia concessio privilegii, seu dispensationis pendet a voluntate Principis, quæ cum respiciat rem odiosam, seu derogativam Juris communis, sicut extendi non potest a casu ad casum, ita nec a persona ad personam, ut pluribus declaravimus in explicatione regulæ; *Quæ a jure communi exorbitant* 28. & in explicatione regul. *Privilegium personale* 7. Vide, quæ ibidem explicata sunt, quæ faciunt etiam ad præsentem regulam.

R E G. LXXV.

Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat.

1 DEsumitur ex c. *Sicut* 29. §. ult. & c. *Pervenit* 3. *De jurejurando*, aliisque Juribus, ex quibus exemplum poni potest in promissione reciproca, quam sibi invicem fecerint Titius, & Cajus de aliqua re præstanda: in quo casu si contingat Titium infidelem esse in sua promissione adimplenda, liberatur Cajus ab obligatio-

tione adimplendæ promiſſionis ſuæ, nec cogi poteſt ad ſervandum promiſsum.

2 Hæc regula extenditur ad promiſſiones, pacta, fœdera, quæ a duobus reciproce fiant obligatione hinc inde ſuſcepta aliquid adimplendi: tunc enim uno illorum culpabiliter violante fidem præſtitam, liberatur alter ab obligatione eidem promiſsa. Ratio hujus eſt: quia in ejuſmodi pactis, ſeu promiſſionibus reciprocis, vel explicite, vel implicite ineſt ea conditio, ſi alter, cum quo contrahitur, conditiones ſibi præſcriptas obſervet: actus autem, ut tradit Laym. in cit. c. *Pervenit n.* 2. conditionalis effectum non habet, ſi conditio non purificetur.

3 Notandum tamen hic eſt, regulam iſtam procedere, ubi promiſſio facta eſt homini, & ubi reſolvi prædicto modo poteſt in conditionalem. Secus enim eſt, cum aliquid Deo abſolute promittitur, ſeu vovetur, quod nulla conditione rumpendum eſt ex cap. *Unico* 32. q. 8. in fine; aut cum promiſſio, ſive contractus reſolvi non poteſt in conditionalem, eo quod vel de natura ſua, vel de inſtitutione ſive Divina, ſive humana ſit abſolutus, & perpetuus. Exemplum habes in Matrimonio, in quo Conjuges ſibi invicem promittunt fidem, ita tamen ut ſi contingat ab uno illorum frangi fidem, non propterea liberetur alter a fide ſervanda, ſed permanet illud totum vinculum, & tota obligatio, quæ erat antea.

4 Item notandum eſt, hanc regulam procedere in promiſſionibus, ſeu pactis reciprocis factis a duobus, itaut unius promiſſio facta ſit intuitu, ſeu quaſi in recompenſationem

pro-

promissionis alterius. Ceterum si duo sibi invicem aliquid promiserint, itaut neutrius promissio facta fuerit intuitu, & quasi in recompensationem promissionis alterius, pro eo casu quæstio est inter Auctores, utrum possit unus ea de causa non implere id, quod promisit, quia alter non adimplet? In qua quæstione negativam sententiam tradit Nav. in Manuali cap. 18. n. 7. Azor. tom. 1. lib. 11. cap. 8. qu. 4. & alii. At in contrarium Mol. de just. disp. 272. circa finem, Less. de just. lib. 2. cap. 18. dubitatione 10. nu. 75. Sanch. in præcepta Decalogi lib. 3. cap. 17. probabilius putant, etiam in eo casu posse ab uno promissionem non adimpleri, si alter non impleat. Vide ibid. cit. Auctores.

REG. LXXVI.

Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

1 Desumitur ex c. *Si Episcopum* 3. 16. qu. 6. c. *Cum Venerabilis* 6. *de Exceptionib.* aliisque Juribus. Casus figuratur ex cap. *Si Episcopum*. Quidam Episcopus commisit grave delictum, ut propterea fuerit juste depositus, quin & in pœnam ablatæ ipsi fuerint per modum confiscationis res, quæ ceteroquin ad Ecclesiam pertinebant. Pro eo eventu decrevit Summus Pontifex, ut omnes illæ res Ecclesiæ restituantur: quia delictum personæ in damnum Ecclesiæ non est convertendum.

2 Ratio hujus regulæ desumitur ex c. 2,
De

De Donationibus, ubi dicitur Episcopus, & quilibet Prælatus Ecclesiasticarum rerum esse Procurator, non Dominus, ex quo ibid. Alex. III. infert posse illum meliorare conditionem Ecclesiæ, sed non reddere deteriorem; & si contingat factas ab ipso fuisse graves donationes de prædictis rebus, inconsulto Capitulo in detrimentum Ecclesiæ, revocari debere tanquam de jure invalidas. Si autem est Procurator, & non Dominus, ejusdem delictum non nocet Ecclesiæ, eo proportionaliter modo, quo delictum Tutoris non redundat in detrimentum pupilli, ex l. *Neque in interdicto* 158. ff. *de reg. Juris*, & l. *Non est ignotum* 6. C. *De administratione Tutorum*, & l. *Meminerint* 6. C. *Unde vi*.

3 Quæri potest, utrum hæc regula sit universaliter intelligenda de omni delicto, & de omni specie detrimenti. Ratio dubitandi est: quia Gloss. ad hanc regulam, aliique plures Canonistæ distinguunt inter delictum, quod consistat in actione, & inter delictum, quod consistat in omissione, docentque per delictum Prælati consistens in actione non præjudicari Ecclesiæ, præjudicari tamen per delictum consistens in omissione; cujus exemplum afferunt ex tota rubr. *De præscriptionibus*, si videlicet Prælatus patiatur rem Ecclesiæ ab alio possideri tanto tempore, quantum requiritur ad præscribendum; in quo casu Ecclesia privabitur dominio illius rei ex culpa Prælati, qui repetere omisit. Item distinguunt aliqui inter detrimentum late sumptum, quod consistat in non acquirendo, & inter detri-

mentum strictius acceptum, quod consistat in amittendo, atque de hoc procedere docent regulam præsentem.

4 Censeo tamen cum Panorm. in cap. 1. *De restit. in integr. num 9.* opus hic non esse distinctionibus istis: nam etiam ubi delictum Prælati consistit in omissione, non præjudicatur Ecclesiæ, & si contingat ex negligentia Prælati alienari rem Ecclesiæ per præscriptionem, poterit Ecclesia agere contra Prælatum, seu contra ejus hæredes ad emendationem damni, ut tradit etiam Glossa fin. in cap. *Placuit* 15. 16. qu. 3. Idem dic, si Prælatus neglexit Ecclesiæ acquirere, ubi potuit: nam etiam tunc agi poterit contra ipsum ad interesse lucri cessantis, ut etiam docet Gloss. in c. pen. 12. q. 4. v. *aut neglectum*. Videri etiam potest Panorm. in cap. 1. *De Dolo, & contumacia* a n. 12. ubi pluribus hanc rem prosequitur.

REG. LXXVII.

Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.

1 Sumitur ex c. *Filiis* 31. 16. q. 7. c. 1. *De solutionib.* aliisque Juribus. Casus figurari potest in hærede Patroni, qui sicut succedit in honore Jurispatronatus, etiam succedit in onere defendendi Ecclesiam, aliisque annexis Juripatronatus.

2 Hæc regula concordat cum regula 55. supra explicata: *qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra.* Vide, quæ ibid. explicata sunt.

REG. LXXVIII.

In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.

1 DEsumitur ex l. *Quæ propter necessitatem* 122. ff. *de regulis Juris*. Exemplum sumi potest ex c. *Cum in cunctis* 7. *De elect.* ubi dicitur, quod quamvis pro necessitate temporis fuerint aliquando olim assumpti ad Episcopatum aliqui, qui nondum ejus erant ætatis, quæ per Sacros Canones requiritur; id tamen a posteris trahi non debeat in exemplum, quasi per hoc ipsum inferatur licere, quod aliquando licuerit.

2 Sensus hujus regulæ clarus est. Quod enim dicitur *in argumentum trahi nequeunt*, significat, ex eo quod aliquid aliquando propter necessitatem licuerit, inferri non posse, quod liceat etiam, cessante necessitate. Ratio hujus est: quia ejusmodi argumenta procedere non possunt nisi a similibus ad similia, & ubi eadem prorsus ratio militat: similia autem dici non possunt, nec eadem ratio militare dicenda est, ubi aliqua res olim aliquando licuit ex ratione necessitatis, quæ necessitas pro alio casu supponitur jam cessasse. Huc etiam facit principium illud, quod expresse legitur in c. *Cum cessante* 60. *De appellationibus*; videlicet *cessante causa, cessat effectus*, de quo videri potest Tiraq. in tract. *Cessante causa*, & Suar. tom. De leg. lib. 6. cap. 20.

3 Notandum autem hic eſt, regulam iſtam procedere in iis, quæ aliquando propter neceſſitatem conceſſa ſunt, & concedi potuerunt, quæ, qualia ſint, explicatum eſt a nobis in regul. *Quod non eſt licitum* 4. *De reg. Juris* in Decretalibus Gregorii: ea enim, quæ ſunt intrinſece mala, ſeu quæ ſunt prohibita, quia mala, non poſſunt ex quacumque neceſſitate reddi licita, ut ibid. explicatum eſt.

4 Demum præſens hæc regula concordat cum regul. 28. *Quæ a jure communi exorbitant*, & cum regul. 74. *Quod alicui* h. t. Vide, quæ ibid. explicata ſunt; quæ faciunt etiam ad ulteriorem intelligentiam præſentis regulæ.

R E G. LXXIX.

Nemo poteſt plus juris transferre in alium, quam ſibi competere dignoſcatur.

1 DEſumitur ex l. *Nemo plus juris* 54. ff. *de reg. Jur.* & ex cap. *Nuper* 6. *De donationibus inter Virum, & Uxorem*, ex quo etiam caſus figuratur. Titio data fuit terra quædam in dominium, ſed ſolum in uſumfructum, quamdiu vixerit. Ipſe autem per modum donationis, propter nuptias conceſſit uxori ſuæ partem ejuſdem terræ. Quæſitum eſt, utrum Titio defuncto poſſet ejus uxor terram eamdem retinere titulo donationis propter nuptias? Reſponſum eſt negative: quia, ut dicitur in textu, cum regulariter nullus plus juris tranſferre poſſit, quam eum conſtet habere; vir,

cui

cui terra prædicto modo conceditur, non potest uxori relinquere, quod ei non licuit, nisi quoad vixerit possidere: nec licet uxori suæ partem illius terræ in donationem propter nuptias ex viri concessione tenere, nisi donationi ille, ad quem spectat dominium illius terræ, voluerit consentire. Vide etiam aliud exemplum apud Panor. in c. *Causam quæ* 4. *qui filii sint* 2. *legitimum* 3.

2 Huic regulæ concordat principium illud vulgatum, *Nemo dat, quod non habet*, quod etiam habetur in cap. *Quomodo* 40. *De Consecr.* dist. 4. Et *qui nihil habet, nihil dare potest*, in c. *Daibertum* 24. can. 1. qu. 7. Inde fit, quod, qui dominium alicujus rei non habet, sed solum usumfructum, non possit in alterum transferre dominium ejusdem rei: qui habet rem subjectam alicui servituti, puta prædium subjectum servituti aquæ per ipsum ducendæ, non possit in alterum transferre idem prædium absque illa servitute, ex l. *Cum fundus* 12. ff. *Communia prædiorum &c.* & sic de reliquis.

3 Notandum tamen hic est, intelligi ista debere de translatione, quæ ab aliquo fiat auctoritate privata, & absque consensu ejus, cui jus competit dominii in re transferenda. Non enim est contra regulam, si aliquis rei alicujus dominium alteri det, quod ipse non habet, quando illud dat, vel ex consensu ipsius Domini, vel tanquam Minister ejusdem, vel saltem ex auctoritate legis, a qua constituitur tanquam Minister idoneus ad illam rem alteri dandam. Exemplum habes in Creditore, qui

vendendo pignus, transfert in Emptorem ejusdem pignoris dominium, quod ipse non habuit, ut constat ex l. *Non est novum 46. ff. de acquirendo rerum dominio*, quia scilicet id facit ex voluntate Domini, qui ad hoc se obligavit, ut posset pignus vendi, si debitum ipse non solverit, ex §. *Contra autem*, Instit. *quibus alienare licet*. Item Judex adjudicando rem alicui, dominium transfert, quod ipse non habet, & Episcopus beneficium confert, in quo dominium, & possessionem non habet; quia est Minister constitutus a lege, vel a Principe ad eam collationem faciendam. Item quilibet homo Baptismum valide conferre potest, licet in se Baptismum non susceperit, quia est Minister, quoad valorem, sufficiens a Deo constitutus ad illud Sacramentum conferendum; & sic de aliis similibus.

R E G. LXXX.

In toto partem non est dubium contineri.

1 Desumitur ex l. *In toto* 113. ff. *de regul. Jur.* Casus, & intelligentia praesentis regulae desumi facile potest ex reg. 35. supra explicata. *Plus semper in se continet, quod est minus*. Satis igitur sit hic meminisse notationis, quam tradit Tusch. pract. concl. tom. 8. littera T. concl. 336. agi in praesenti regula de toto, cujus partes sunt indivisae, & non per se distinctae, & per se stantes: unde prohibitus v. g. per sententiam Judicis ab acquirendo toto, non propterea censetur prohibi-

hibitus ab aliquibus mobilibus ejusdem totius, quæ proprie non censentur pars ejusdem. Videri potest idem Auctor. in loco cit. & Barb. in tract. Axiomat. Juris, axiomate 215.

REG. LXXXI.

In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.

1 DEsumitur ex c. fin. de Off. Vicarii in 6. & ex c. 2. *De pœnitentiis, & remissionib. in 6.* unde etiam exempla sumi possunt, puta si Titius constituatur ab Episcopo Vicarius cum generali administratione pro tota Diœcesi; sub ea generali expressione administrationis non venit facultas conferendi Beneficia, aut faciendi, quæ requirunt speciale mandatum; quia eam facultatem Episcopus verisimiliter non esset in specie concessurus. Item ex eo præcise quod quis habeat ab Episcopo facultatem eligendi sibi Confessarium, non idcirco dicendus est habere facultatem, ut a peccatis reservatis absolvatur per illum Confessarium, quem elegerit. Item generalis commissio facta Legato per Papam non extenditur ad causas fidei, & sic de aliis similibus.

2 Ratio hujus regulæ est manifesta: quia concessio quælibet eousque extendi debet, & intra eos limites coarctari, quos definiverit vel expressa, vel præsumpta voluntas concedentis; cum enim concessio ab ea voluntate pendeat, non debet contra ejus intentionem ampliari. Ergo ubi rationabiliter, seu verisi-

militer præsumi potest Principem, seu Prælatum noluisse aliquid speciale concedere, quamvis generalem concessionem faciat, sub cujus verbis, ceteroquin illud speciale videtur includi, non propterea illud speciale reputari debet esse concessum.

3 Quod si quæras, quænam sint ejusmodi specialia, de quibus verisimiliter præsumi potest non fuisse comprehensa sub expressione generica reliquorum? Resp. id desumi debere ex conjecturis, quæ pro diversis materiis diversæ sunt. Aliquando enim id colligitur ex multo majori gravitate, & arduitate, quæ intervenit in aliqua speciali materia, ut patet in exemplo causarum fidei supra allato respectu Legati. Aliquando ex eo, quod aliquod speciale sit contra jus commune, contra quod non sunt reliqua, quæ veniunt sub generali concessione. Aliquando ex eo, quod aliquod speciale esset valde durum, aut conjunctum cum gravi incommodo, vel damno, ut ex l. *Obligatione generali 6.* ff. *de Pignoribus* habes exemplum in eo, qui res suas generaliter obligaverit pignori, sub qua tamen generali obligatione non reputatur inclusa suppellex, vestis, ministeria necessaria artis suæ, & ea, circa quæ habet specialem affectionem, & sic de reliquis similibus. Videri potest Joann. Monachus in 6. Decretalium, ubi fuse hanc regulam explicat, pluresque modos enumerat, quibus concessionis generalitas quoad aliqua specialia limitatur.

R E-

R E G. LXXXII.

Qui contra Jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.

1 DEsumitur ex l. *Quemadmodum* 7. C. *de Agricolis, & censitis* lib. XI. ubi in fine ejusdem legis hæc habentur expressa verba: *malæ fidei namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdictum mercatur.* Exemplum sumi potest ex cap. *Si quis deinceps* 12. & seqq. can. 16. qu. 7. Si quis Clericus recipiat Ecclesiam, vel Beneficium aliquod de manu Laici, præsumitur mala fide recipere, unde nec unquam præscribere poterit, ut constat ex iis, quæ diximus ad reg. 1. hujus tituli: quia videlicet est contra Jura, quod Ecclesia, seu Beneficium a Laico conferatur. Item exemplum poni potest ex cap. *Non satis* 8. aliisque *De Simonia*, in eo, qui simoniace pretium aliquod accipiat pro re spirituali, & sic de aliis similibus.

2 Ratio, & fundamentum præsentis regulæ desumitur ex regul. 13. supra explicata. *Ignorantia facti, non juris excusat.* Nam qui contra jura mercatur, & qui aliquid alienum possidet, vel cognoscit illud esse contra jura & esse aliquid alienum; vel id non advertit: Si cognoscit, jam operatur contra conscientiam, dum etiam præsente illa cognitione facit, quod cognoscit esse prohibitum, adeoque habet realiter malam fidem. Si non cognoscit, seu non advertit, adhuc in foro externo, vel præsumitur cognoscere, vel

saltem culpabiliter ignorare, quia tenebatur intelligere ea, quæ sunt statuta per leges, ut habetur in c. *Leges sacratissimæ* 9. C. *De legibus*, ideoque etiam in eo casu præsumitur malam fidem habere, quia vel cognoscit se operari contra jura, vel saltem habet improbabilem ignorantiam Juris, quæ non excusat, ut patet ex dictis ad cit. regul. *Ignorantia facti*. Vide, quæ ibi explicata sunt.

3 Quod si quæras, quid proprie hic intelligatur nomine bonæ, vel malæ fidei? Respondetur ex alibi dictis in explicatione regul. 2. hujus tituli: *Possessor malæ fidei &c.* nomine bonæ fidei intelligi bonam, & illæsam conscientiam; nomine autem malæ fidei intelligi conscientiam culpabilem, seu læsam.

4 Notandum tamen hic est, istam regulam procedere, ubi ceteroquin non detur in contrarium fortior aliqua conjectura, ex qua efficaciter inferatur interfuisse bonam fidem, ut colligitur ex iis, quæ supra diximus *de Præsumptionibus* ad regul. *Semel malus* 8. Ut puta si quis aliquid contra legem fecerit, vel acceperit, non ignorans legem secundum se, sed ex aliqua ignorantia facti, judicans ad illum casum non extendi legem; contingere potest intervenire in eo casu bonam fidem, eamdemque etiam posse præsumi, ut habes exemplum in cap. *Apostolicæ* 9. *De donationibus*, juncta ibidem Gloss. v. *præscriptione*, & in cap. *Cura pastorali* XI. *De jure patron.* juncta Gloss. v. *legitima*.

R E-

REG. LXXXIII.

Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.

1 DEsumitur ex l. *Bona fides* 57. ff. *de regulis Juris*, l. *Si quis dolo* 51. §. fin. ff. *de re judicata*, ubi hæc habentur: *& puto improbum esse eum, qui vult iterum consequi, quod accepit*, & ex aliis Juribus. Exemplificari potest ex l. *in duobus* 3. §. *Ubi duo* ff. *de duobus reis*, & ex §. *Ex hujusmodi*. Instit. eod. Titius, & Cajus tenebantur in solidum ad solvendum aliquod debitum Sempronio, ex eo quia ita stipulati sunt, vel quia Titius se constituit fidejussorem pro Cajo. Stante hoc, Sempronius creditor petivit, & obtinuit a Titio totius debiti solutionem: numquid hoc non obstante poterit idem creditor petere, & exigere ejusdem debiti solutionem a Cajo? Responsum est negative: quia totum debitum exactum jam fuit ab ipso; nequit autem bona fide iterum exigi id, quod semel, & integre exactum est.

2 Ratio hujus regulæ, quæ indicatur in citatis Juribus, est manifesta: facta enim tota, & integra debiti solutione extinguitur obligatio ex cit. §. *ex hujusmodi*, & ex §. 1. Instit. *quibus modis tollitur obligatio*: ergo iterum exigens semel solutum, exigit indebitum, & circa quod nulla intervenit obligatio: atqui bona fides non patitur, ut exigatur indebitum: ergo &c.

3 Propter hujus regulæ rationem notant

Doctores, quod exceptio ſolutionis opponi poteſt etiam contra executionem ſententiæ, quia natura non patitur, ut quod ſemel exactum eſt, iterum exigatur, ut pluribus citatis, notat Decius in l. *Bona fides* 57. ff. *de reg. Juris*.

4 Item ex eadem ratione notat Gloſ. ad præſentem regulam, eamdem procedere non ſolum circa debita, & obligationes civiles, ſed etiam circa pœnas: unde ſuppoſito, quod aliquis criminoſus punitus ſit aliqua pœna condigna, non debet iterum propter idem crimen puniri, ut etiam ſumitur ex c. *Etſi Clerici* 4. §. penult. *De Judiciis*, & l. *Omnes* 23. C. *de pœnis*. Quod tamen intellige reſpectu ejuſdem criminoſi, quia ſi plures ſunt rèi, ſoluta pœna per unum, non propterea liberatur alter, ut habetur ex cap. *Cum devotiſſimam* 8. 12. qu. 2. & ex l. *Item Mela ſcribit* XI. §. *Sed ſi plures* ff. *ad legem Aquiliam*.

5 Notandum tamen hic eſt præſentem regulam procedere pro iis caſibus, in quibus unica exactione extinguitur penitus obligatio: ſecus enim accidit pro caſibus illis, in quibus obligatio habet tractum ſucceſſivum, ſeu reſpicit actus ſucceſſive præſtandos pro ſtatuta temporis opportunitate. Exemplum habes in procuratione, quam exigit Epiſcopus viſitans diœceſim, de qua ſermo eſt in cap. *Cum Venerabilis* 21. *De cenſibus*: ex eo enim quod Epiſcopus ſemel viſitans exegerit eam procurationem, non ſequitur, quod eodem, vel anno alio ſequenti viſitans non poſſit exigere procurationem: quia ſcilicet obligatio, quam habent

bent subditi, est ad solvendam procurationem, quoties Episcopus visitet. Idem dic de reliquis similibus. Quod etiam locum habet in pœnis, ubi alicui statuta sit condigna pœna sustinenda non tota simul, sed successive, & pro statutis temporis intervallis, seu circumstantiis.

R E G. LXXXIV.

Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

1 COlligitur ex cap. *Unico* circa finem. *De Clericis conjugatis in 6.* ex cap. *Detestanda* 2. *De concess. præben. in 6.* aliisque juribus. Exemplum sumitur ex eodem cap. *Detestanda*. Supponendum est, nullum beneficium Ecclesiasticum tribui, seu promitti posse ab inferioribus Collatoribus, antequam vacet, de qua re extat decretum Conc. Later. relatum in cap. 2. *De concess. præben.* & decretum Trid. sess. 24. *de refor.* cap. 19. Sed numquid saltem Collatoribus illis licebit alicui in genere promittere, se provisuros de Beneficio Ecclesiastico, cum poterunt, vel cum facultas se obtulerit? Responsum est, eam promissionem reprobandam, &, omnino irritam esse: quia videlicet per ejusmodi promissiones, & sub tali palliatione verborum non solum aperitur via ad promittenda damnabiliter beneficia vacatura, sed mortis alienæ votum, ingeritur, & Ecclesiis, ac Prælatis, & Personis Ecclesiasticis gravamina plura inferuntur: ad quæ mala avertenda sicut pro-

visum fuit, prohibendo, ne Beneficia conferantur, antequam vacent; ita provideri quoque debuit, prohibendo prædictas promissiones, quibus ad eadem mala devenitur; quia cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

2 Ex his patet sensus præsentis regulæ, ut videlicet, quando aliquid principaliter, & ratione sui prohibetur, non possit ad illud idem perveniri per ullum modum, quamvis modus ille non sit positiva lege expresse prohibitus; ad quod etiam faciunt ea, quæ supradiximus in explicatione regulæ, *Cum quid prohibetur* 39.

3 Dixi *quando aliquid principaliter ex ratione sui prohibetur*. Secus enim accidere frequenter solet; quando aliquid prohibetur secundum aliquam viam, seu modum, quia tunc prohibitio non respicit ipsam rem, sed modum rei; unde si non servetur modus ille prohibitus, non fit contra prohibitionem: ut puta prohibetur per Sacros Canones eligi ad Episcopalem Prælaturam hominem habentem impedimentum Canonicum dispensabile: hoc tamen non obstante non prohibetur eumdem hominem nominari ad eamdem Prælaturam, mediante postulatione: quia videlicet prohibitio Sacrorum Canonum est, ne homo ejusmodi nominetur ad Prælaturam mediante electione: quare si electio non interveniat, sed sola postulatio, non fit contra Sacros Canones. Item aliud exemplum habes in Jure patronatus, quod quamvis transferri non possit mediante conditione ratione sui, ex cap.

de

de Jure 16. de Jure patronatus, non tamen transferri prohibetur cum universitate rerum, quibus jusspatronatus affixum est; dummodo non exigatur pretium, aut aliquid pretio æstimabile intuitu jurispatronatus adnexi, ex cap. *Ex litteras* 7. De Jurepatronatus.

R E G. LXXXV.

Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.

1 SUmitur ex l. *Contractus* 23. ff. *de reg. Jur.* ex l. 1. §. *Si convenit.* ff. *Depositi*, aliisque juribus. Exemplum sumitur ex cap. Unico *De Commodato*. Si Titius gratia sui aliquod commodatum accipiat, puta equum, vel aliam rem, eademque apud ipsum deterioretur, aut pereat, tenetur tum de culpa lata, & levi, tum etiam de levissima: item tenetur de casu fortuito, si fuerit in mora in restituendo, aut si casus ille culpa sua acciderit; secus autem si casus ille fortuitus per culpam suam non acciderit, nec fuerit Titius in mora. Sed supponamus interfuisse pactum, ut etiamsi res commodata pereat casu fortuito absque ulla culpa, & extra omnem moram Titii commodatarii, adhuc Titius teneatur ad restituendam rem, seu valorem rei; numquid in eo casu tenebitur Titius ex casu fortuito absque omni sua culpa, & mora, & contra ipsum dabitur actio? Resp. est affirmative: quia id postulat natura ejus contractus cum tali conventione celebrati:

con-

contractus enim ex conventione partium accipit legem.

2 Ad intelligentiam regulæ, notandum est, quod quamvis nomine legis in contractibus frequenter intelligatur pactum a contrahentibus appositum, ut supra diximus in explicatione regulæ *contra eum* 57. hic tamen, cum ponatur lex ut contra distincta a conventione, seu pacto, non est intelligenda pro pacto, sed pro specifica natura, seu forma contractus, itaut sensus sit contractum ejus formæ esse, eamque actionem, vel exceptionem dare, quam dat qualitas pacti appositi. Ita sumitur ex l. *Juris gentium* 7. §. *Quinimo* ff. *De pactis*.

3 Ratio hujus regulæ est, quæ indicatur in l. 1. ff. eod. in iis verbis: *quid enim tam congruum fidei humanæ, quam ea, quæ inter eos placuerunt, servare?* Huc etiam facit c. 1. *De pactis* ubi universaliter præcipitur, *ut pax servetur, pacta custodiantur*.

4 Notandum tamen hic est, id intelligi debere de pactis, quæ neque sint turpia, neque impossibilia, neque a Jure reprobata, ut patet ex iis, quæ diximus ad reg. *in malis promissis* 69. *& ad reg. Nemo potest* 6. hujus tituli. Vide, quæ ibid. explicata sunt.

REG. LXXXVI.

Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare.

1 HÆc reg. sumpta est ex l. *Quod plus ex culpa* 204. ff. de reg. Jur. Exempli-

plificari potest ex c. *Si Clericus* 11. *de præb.* in 6. Titius Clericus obtinuit rescriptum a Sede Apostolica, ut sibi præbenda proxime vacatura in certa Ecclesia provideretur, & postea in ejusdem Ecclesiæ Canonicum reciperetur. Sed cum postmodum quædam præbenda vacasset, illam petere negligenter omisit, unde alteri collata est. Numquid poterit prætextu illius rescripti aliam præbendam petere, & obtinere postmodum in ipsa Ecclesia vacaturam? Resp. est negative: quia gratia ei facta per ipsius negligentiam est extincta, nec alteri imputari debet, quod præbendam non obtinuerit, sed tantum sibi, quia negligenter petere omisit.

2 Ratio præsentis regulæ est manifesta: quia damnum illud est effectus culpæ. Sicut igitur sibi tantum imputare debet culpam; ita pariter & damnum, quod ex culpa sua natum est.

3 Inde fit, damnum illud ab ipso totum sustinendum esse: unde si contingat v. gr. inter duos contractam fuisse societatem rerum suarum, & unus illorum committeret aliquod delictum, propter quod condemnetur ad solvendam certam summam pecuniæ; hæc summa pecuniæ non erit solvenda de rebus communibus in Societatem collatis, sed de particularibus illius solius, qui crimen commisit, ut constat ex l. *Cum duobus* 52. §. ult. ff. *Pro socio*. Ex eadem quoque ratione, si Procurator pœnam aliquam pecuniariam solvat ex delicto suo, illam a Domino non recuperat, ex l. *Qui proprio* 46. §. *Item* con-

contra, ff. *De Procuratoribus*, & sic de aliis similibus.

4 Quæri potest, quid hic intelligatur nomine culpæ, utrum scilicet veniat sola culpa moralis, an etiam extendatur ad culpam civilem, quæ frequenter contrahitur bona fide, & absque ullo dolo, & delicto, ut cum violatur aliqua lex civilis bona fide absque ulla penitus advertentia; seu cum inculpabili ejus ignorantia.

5 Resp. regulariter loquendo, extendi etiam ad culpam civilem, unde ædificia publicis operibus v. g. mœnibus cohærentia Magistratus dejici jubet, neque damnum compensat, ex l. *Ædificia* 13. C. *De operibus publicis*. Hæres, qui non confecto inventario adit hæreditatem, perdit falcidiam, & tenetur creditoribus ultra vires hæreditatis, ex auth. *De hæredibus*, & *falcidia* cap. 2. vers. *Si vero non fecerit inventarium*, & sic de reliquis. Ratio istorum est: quia regulariter loquendo ignorantia Juris in foro externo non excusat, exceptis tantummodo quibusdam casibus, & particularibus quibusdam personis, de qua re vide, quæ diximus ad regulam *ignorantia facti* 13. hujus tituli.

R E G. LXXXVII.

Infamibus portæ non pateant dignitatum.

1 Sumitur ex leg. 2. C. *De Dignitatibus* lib. 12. ubi dicitur: *Neque famosis, & notatis, & quos scelus, aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab hone-*

sto-

ſtorum cœtu ſegregat, dignitatis portæ patebunt. Conſonat etiam lex unica C. *De infamibus* lib. 10. &c. *Inter dilectos* XI. *De exceſſibus Prælator.* in iis verbis; *cum perſonis vilibus, & indignis portæ dignitatis patere non debeant, juxta legitimas ſanctiones.* Exemplum poni poteſt ex eod. c. *Inter dilectos.* Quidam Clericus ab inferiori Collatore Eccleſiaſticam quamdam dignitatem obtinuit: ſed cum eſſet idem Clericus publicus aleator, & uſurarius manifeſtus, dubitatum fuit, utrum ea collatio eſſet ſuſtinenda, vel irritanda? Eam tamen dubitationem ſuſtulit Innoc. III. qui prædictam collationem irritandam pronuntiavit, propter indignitatem, & vilitatem perſonæ, cui facta fuerat.

2 Ad intelligentiam regulæ, notandum eſt primo ex ipſa voce, infamiam eſſe quamdam bonæ famæ privationem, vel diminutionem. Fama autem (quæ abſolute dicta in bonam partem accipi ſolet) definitur: *illæſæ dignitatis ſtatus vita, & moribus comprobatus, & in nullo diminutus*; ex l. *Cognitionum* 5. ff. *de variis, & extraordinariis cognitionibus.*

3 Notandum eſt ſecundo; Ejuſmodi infamiam, prout ad præſens ſpectat, aliam eſſe Juris, aliam facti, de qua diviſione ſermo eſt apud Gloſs. in cit. c. 2. §. *Porro* v. *infamia* 3. q. 7. Infamia Juris dicitur, quæ illata eſt per actum juridicum, ut puta per ſententiam definitivam Judicis circa delictum, quod ſit ex his, quæ in jure notantur infamia, juxta leg. 1. cum ſeqq. ff. *De his qui notantur infamia*, aut per judicia-

cialem impoſitionem pœnæ publicæ, ut fuſtigationis, flagellationis, & ſimilium, quæ infamiam irrogant, quando imponuntur ex cauſa ſufficiente ad infamiam, juxta l. *Ictus* 22. ff. eodem, Item, quæ incurritur ex ſtatuto legis imponentis pœnam infamiæ his, qui aliquod determinatum crimen admiſerint; & nonnunquam etiam eorum filiis, & Nepotibus, ut eſt exemplum in c. *Felicis* 5. *De pœnis* in 6. aut his, qui aliquod determinatum officium exerceant, ut eſt exemplum in cap. 1. 4. qu. 1. & ex cap. 1. diſt. 51. Infamia autem facti dicitur, quando neque incurritur ex actu judiciario, neque ex decreto legis, ſed tantummodo ex aliquo facto gravi divulgato, & juxta communem Doctorum ſententiam de Jure Canonico, ex quolibet lethali peccato publico, in quo quis perſeveret, ut tradit Molina de Juſt. tract. 4. diſp. 8. circa finem; unde perſona redditur vilis; & abjectæ æſtimationis apud probos, & prudentes Viros.

4 Notandum eſt tertio utrumque hoc genus infamiæ ſatis eſſe ad repellendam perſonam a conſecutione dignitatum. Præſens enim regula generaliter loquitur, nec diſtinguit inter infames infamia Juris, & inter infames infamia facti: ubi autem lex non diſtinguit, neque nos diſtinguere debemus, ex l. *De pretio* 8. ff. *De publiciana in rem actione*. Idque procedit etiam circa infamiam legalem, hoc eſt, per leges civiles introductam, quia omnis infamia Juris civilis, eſt etiam infamia Canonica, ut conſtat ex textu expreſſo in cap. *Omnes*

nes

nes vero infames 2. 6. qu. 1. Quod nisi jus Canonicum talem infamiam abrogaverit, quemadmodum in cap. penult. & ult. *De secundis nuptiis* abrogatur legalis infamia, quam olim incurrebat mulier, quæ intra annum viduitatis transibat ad secundas nuptias.

5 Illud tamen discrimen pro re præsenti est inter infames infamia Juris, & infames infamia Facti, quod infames infamia Juris sunt semper irregulares, quia infamia juris est perpetua etiam post crimen emendatum, quamdiu dispensatione non tollitur; at infames infamia facti sunt irregulares secundum quid, quia emendatione vitæ ea irregularitas aboletur; saltem si emendatio per triennium continuata fuerit. Videri possunt Suar. *De Censur. disp.* 48. per totam, Castrop. *De Censur. disp. 6. punct.* 20. Molina *de Just. tract.* 4. *disp.* 7. *& seqq.* aliique ab ipsis citati.

REG. LXXXVIII. & ULT.

Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.

1 DEsumitur ex l. *Non dubium* 5. C. *De legibus*, ubi dicitur: *Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem*. Consonat etiam l. *Scire* 17. *& leg. Contra* 29. ff. *de legibus*. Exemplum sumitur ex cap. *Si postquam* 33. §. *Si vero ele-*

electus. *De elect. in 6.* Supponendum est decretum olim fuisse a Nicolao III. in cap. *Cupientes 16. eod. tit. in 6.* ut post factam aliquam electionem, quæ esset confirmanda a Sede Apostolica, accederet electus intra determinatum tempus ad dictam Sanctam Sedem pro electionis suæ negotio prosequendo. Hoc supposito, Titius electus fuit ad quamdam Ecclesiam, & ut prædicto Canoni obediret, Romam venit, sed paulo post de Rom. Curia recessit sine licentia, antequam ejus electionis negotium esset terminatum. Numquid in eo casu dicendus est Canonem observasse? Respondetur negative ex cit. c. *Si postquam*: quia scilicet, quamvis verba Canonis solum exprimant, ut quis veniat; attamen mens ejusdem Canonis est, ut postquam venerit, usque ad finem negotium prosequatur.

2 Ad intelligentiam hujus regulæ, notandum est, posse dupliciter contra legem peccari. Primo aliquid faciendo, vel omittendo contra expressam prohibitionem legis, ut puta in exemplo allato, si Titius electus accedere negligat ad Rom. Curiam contra expressum decretum statutum in cit. c. *Cupientes*. Secundo, observanda materialiter verba legis, sed non in ea significatione, quam Legislator intendit, & quæ potest facile intelligi ex ratione legis, ut si Titius accedat ad Rom. Curiam, sed paulo post sine licentia discedat ante absolutum negotium, contra mentem Legislatoris, qui præcipiendo, ut veniret, præcepit propter negotium præsentialiter peragendum, atque hoc est, quod proprie dicitur

com-

committi fraudem contra legem, ex cit. l. *Contra* 29. ff. *de Legibus*.

3 Ratio ejuſdem regulæ eſt: quia pro obſervantia legis non minus eſt conſideranda mens, quam verba, cum quia mens, & ratio eſt quaſi anima legis. Ut autem ea legis mens, & ratio cognoſcatur, conſiderandæ ſunt cauſæ, propter quas lex illa lata eſt, juxta quas ſunt interpretanda verba legis ex textu expreſſo in c. *Intelligentia* 6. *De Verbor. ſignificatione*, ubi dicitur: *Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi; quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubjectus*.

4 Quatuor autem ſunt potiſſimum modi, quibus fraus committitur contra legem, amplectendo verba legis, & contra legis voluntatem nitendo, quos enumerat Gloſs. in c. *Quanto* 26. *de privilegiis v. in fraudem*. Primo, declinando a perſona in perſonam, ut puta ſi Maritus, cui per legem prohibeatur aliquid donare uxori, ſupponit aliam perſonam, cui donat, ut donet uxori, ex leg. *Hæc ratio* 3. §. *Non tantum* ff. *de Donationibus inter virum, & uxorem*. Secundo, de re ad rem; ut puta ſi quia prohibitum eſt ex Senatuſconſulto Macedoniano, mutuare pecuniam filiofamilias, mutuet quis eidem aliquam rem, ex cujus venditione pecuniam colligat, ex leg. *Item ſi filius* 7. §. *Mutui*, ff. *de Senatus conſulto Macedoniano*. Tertio, de contractu ad contractum; ut puta ſi mulier, quia non poteſt donare Viro, aliquid ei vendit nullo exacto pretio. Quarto, de contractu ad eumdem contractum alio modo celebratum,

sed tendentem ad idem; ut si mulier, quæ pro alio fidejubere non potest, fingat, & faciat se principalem debitricem, ex leg. *Quamvis* 8. §. *Si cum essem* ff. *Ad Senatus consultum Vellejanum*. Videri potest Bartol. aliique Juristæ in cit. l. *Non dubium C. de Legibus*.

Atque hæc in totum Decretalium titulum *De reg. Jur.* ad majorem Dei gloriam dicta sint satis.

FINIS.

Anno D. 1795:

Ego Nicolaus

Pinna: Terre Pir

Anno Domini 1785

Franciscus Pinna

Terre Pireti

Mensis Xbr.i die 8

Santi Numi del

Cielo

S